Eusebijas Cezarietis

BAŽNYČIOS ISTORIJA

VILNIUS
LUMEN fondo leidykla
1993

UDK'27

Eu39

Vertė:
iš graikų k. (1-7 sk.) kun. Česlovas Kavaliauskas
iš anglų k. (8-12 sk.) Audrius Remeika

Viršelio dailininkė - Ingrida Umbrasaitė

Serija "LOGOS KNYGA"

SL 651, 1993

Leidėjai dėkoja mecenatui "Nutek Cellular Mobile Telephone Company" prezidentui
p. **RIMVYDUI AMBRAZIUNUI** (JAV),
skiriančiam šios knygos leidimą šviesiam savo Tėvelio Adomo Ambraziūno (1908 - 1993) atminimui.

TURINYS

Įvadas

EUSEBIJAS PAMFILAS

Vienas iš daugelio autorių, IV-V a. rašiusių patristinius veikalus, buvo Eusebijas Pamfilas, Cezarėjos (Palestinoje) vyskupas. Jis labai domėjosi praeitimi, kartu aktyviai dalyvavo to meto Bažnyčios gyvenime. Tai buvo ne tik istorikas, bet ir religinių kovų vadovas, vienas iš paskutinių apologetų ir pirmasis kronikų autorius bei senųjų Bažnyčios dokumentų rinkėjas. Eusebijo raštuose atsispindi to meto pasaulio istorijoje vykę pokyčiai. Jis buvo vienas iš tų, kurie matė pirmąjį krikščionį imperatorių.

Manoma, jog Eusebijas gimė Cezarėjoje, kuri tapo nemažu mokslo centru po to, kai ištremtas iš Aleksandrijos Origenas čia įsteigė savo mokyklą ir įkūrė biblioteką, kurią vėliau išplėtė kunigas Pamfilas. Šioje mokykloje žinių sėmėsi ir Eusebijas. Jį sužavėjo ne tik didysis Aleksandrijos mokytojas, bet ir kunigas Pamfilas, kurio dvasiniu sūnumi save vadino. Kai 310 m. Pamfilas buvo nukankintas dėl Kristaus, Eusebijas iš pagarbos parašė jo biografiją. Pats Eusebijas išvengė mirties, nes spėjo pabėgti nuo persekiotojų į Tėbų dykumą, nors vėliau ir buvo suimtas.

313 m. Milane buvo paskelbtas krikščionių laisvės ediktas, todėl ir Eusebijas išėjo į laisvę. Netrukus jis tapo Cezarėjos vyskupu. Manydamas, jog galės išspręsti užsitęsusius ginčus tarp dviejų grupuočių, suartėjo su arijonais. Jis parašė kelis Arijų ginančius laiškus ir turėjo įtakos Cezarėjos sinodui, kuris paskelbė, jog Arijaus pateiktas "Tikiu" tekstas yra teisingas ir vyskupai turi jam pritarti. Tačiau 325 m. Antiochijos sinode Eusebijas buvo atskirtas nuo Bažnyčios. Tais pačiais metais vykusiame Nikėjos visuotiniame vyskupų suvažiavime jis mėgino ir toliau taikyti prieštaraujančias puses ir vadovavo centristams, kurie rekomendavo Kristaus dieviškumą išpažinti išimtinai bibliniais terminais ir atmetė

šiuo klausimu vartojamą graikišką žodį "homoouios" (lotyniškai "consubstantialis") - "tos pačios prigimties", kurį siūlė Aleksandrijos vyskupas Atanazas. Eusebijo nuomone, to žodžio vartojimas atves prie Sabelijaus klaidatikystės. Pagaliau ir jis pasirašė Nikėjoje sustatytą "Tikiu", daugiau paklusdamas imperatoriaus norui, negu iš įsitikinimo. Netrukus jis viešai parėmė Nikomedijos vyskupą Eusebiją ir aktyviai dalyvavo 330 m. Antiochijos sinode, kur buvo iš vyskupo sosto išmestas vietinis vyskupas Eustatijus, ir 335 m. - Tyro sinode, kur buvo nuo Bažnyčios atskirtas Aleksandrijos vyskupas Atanazas. Be to, jis parašė du raštus prieš Marcelį, Ankyros vyskupą, kuris po metų taip pat buvo išmestas iš vyskupų.

Jo susižavėjimas imperatoriumi Konstantinu, kuris padarė taiką tarp Bažnyčios ir valstybės po kruvinų persekiojimo šimtmečių, buvo beribis, jis labai džiaugėsi imperatoriaus sėkme. Imperatoriaus valdžios dvidešimties ir trisdešimties metų sukakčių proga Eusebijas parašė panegirikas. O po Konstantino mirties sukūrė jo atminimui padėkos himną. Eusebijas galėjo turėti įtakos imperatoriaus pastangoms prieš ortodoksus vyskupus, nes buvo jo patarėjas teologiniais klausimais. Eusebijas mirė praėjus keleriems metams po Konstantino mirties, apie 340 metus.

Eusebijo raštai

Išskyrus Origeną, Eusebijas pralenkia visus kitus Graikų Bažnyčios Tėvus savo raštų gausumu, tyrinėjimais ir mokytumu. Jis buvo nenuilstamas darbuotojas ir rašė iki pat senatvės, tačiau daugelis jo kūrinių žuvę. Išlikę literatūriniai veikalai, nepaisant to, kad kai kurie iš jų yra arioniškos krypties, liudija nuostabų autoriaus išsimokslinimą. Jis buvo puikiai išstudijavęs Šv.Raštą, pagonių ir krikščionių istoriją, senovės literatūrą, filosofiją, geografiją, techninę chronologiją, egzegezę, filologiją ir paleografiją. Tačiau jo raštams trūksta stiliaus išradingumo. Potijaus žodžiais tariant, jo "stilius nei malonus, nei išradingas, bet jo veikalai - tai tikro mokslininko darbas". Nors Eusebijo veikaluose gausu apologetinių žinių, bet jis nebuvo labai žinomas senovės krikščionių teologams. Tik savo svarbiausiais istoriniais veikalais jis nusipelnė amžiną šlovę.

Bažnyčios istorija

Veikalas, kuris išgarsino Eusebiją, - "Bažnyčios istorija". Jį sudaro dešimt knygų, kuriose aprašomas laikotarpis nuo Bažnyčios įkūrimo iki 324 m., kai, sumušus Licinijų, vieninteliu Imperijos valdovu tapo Konstantinas. Knygos pavadinimas nepasikeičia, nors Eusebijas kartu parodo ir tuos pokyčius, kurie vyko Bažnyčioje nuo jos pradžios iki jo laikų. Veikale jis nesistengia parodyti visus istorinius įvykius, nebando nagrinėti krikščionybės išplitimo priežasčių. Jo knyga - tai labai turtingas istorinių faktų, dokumentų, paimtų iš gausios ankstyvosios krikščionybės raštų, rinkinys. Knygos pradžioje autorius pats apsako tvarką, kaip jis surinko jam reikalingą medžiagą. Tai būtų tokia eilė: 1) vyskupų ir svarbiausių bendruomenių sąrašas; 2) krikščionių mokytojai ir autoriai; 3) klaidatikiai; 4) Dievo bausmės Žydų tautai; 5) krikščionių persekiojimai; 6) kankinystės ir galutinė Kristaus religijos pergalė. Toks išdėstymas turi pirmiausia apologetinį tikslą: parodyti, jog Bažnyčia buvo įsteigta ir vedama Dievo į galutinę pergalę prieš pagonių valstybės galybę.

Laikai, kada gyveno Eusebijas, buvo audringi, istoriniai įvykiai palietė ir jo asmeninį gyvenimą. Jis buvo priverstas keletą kartų peržiūrėti rašomą veikalą, kol jis buvo išleistas. Taip jo "Bažnyčios istorija" perėjo net keletą savo vystymosi fazių, vadinamųjų leidimų. E.Schwartzas teigia, kad I-VIII knygos buvo parašytos iki 312 m. IX knyga baigta 315 m., X - 317 m., o aprašymas apie Licinijaus pralaimėjimą - 325 m. Tačiau H.J.Lawloras mano, kad pirmosios knygos buvo šiek tiek anksčiau išleistos negu teigia E.Schwartzas. Pastarųjų metų tyrinėjimai iškėlė mintį, kad I-VII knygos buvo parašytos prieš Diokletiano persekiojimų sustiprėjimą 303 m.

"Bažnyčios istorija" nuo pat pradžios buvo daugybę kartų perrašinėjama. Dabartinis graikiškas knygos tekstas remiasi septyniais rankraščiais, perrašytais IX-XI amžiais. Trys iš jų yra Paryžiaus Nacionalinėje bibliotekoje (Codex Parisinus), du - Florencijos Laurentiano bibliotekoje (Codex Laurentianus), vienas - Venecijos šv. Morkaus bibliotekoje (Codex Marcianus) ir vienas - Maskvoje (Codex Mosquensis).

Šalia to iš senovės mus yra pasiekę trys vertimai. Ankstyviausias - sirų kalba, atrodo, atliktas ketvirtajame amžiuje. Knyga labai anksti buvo išversta ir į armėnų kalbą. 403 m. Rufinas "Bažnyčios istoriją" išvertė į lotynų kalbą. Tačiau siriškasis vertimas daug geresnis, nes Rufinas knygą vertė gana laisvai, pridėdamas dar 70 metų istoriją iki 397 m. Teodozijaus Didžiojo mirties. Lotyniškasis Rufino vertimas gana plačiai paplitęs Vakaruose.

Į lietuvių kalbą Eusebijo "Bažnyčios istorijos" I-VII knygas iš graikų kalbos išvertė kun. Česlovas Kavaliauskas, o VIII-X iš anglų kalbos - Audrius Remeika.

Kun. Algimantas Kajackas

KELIOS PASTABOS APIE EUSEBIJĄ CEZARIETĮ

Eusebijas Cezarietis (kitaip vadinamas Eusebiju Pamfilu) - pirmasis Bažnyčios istorikas. Jis sąmoningas krikščionių senovės liudytojas, stovintis dviejų epochų sandūroje - tarp merdinčios pagonybės ir plintančios krikščionybės. Savo išsimokslinimu ir gyvenimo patirtimi jis artimas senajai - ikinikėjinei Bažnyčiai. Kaip vyskupas ir Bažnyčios veikėjasjis visa siela priklauso Konstantino laikmečiui. Taigi jis ne tik kankinių laikotarpio krikščionis, bet ir tikėjimo pergalės bei teologijos gimimo liudytojas. Be galo reikšminga, kad jis pirmasis suvokė būtinumą įamžinti apaštalinės Bažnyčios kilmę ir dokumentuoti jos pirmuosius žingsnius pasaulyje. Eusebijo dėka turime išryškintas apaštalų sukcesijas - įpėdinystės sąrašus, - turime išsaugotą aibę dokumentų, kurie kaip savarankiški vienetai yra žuvę. Eusebijas nebuvo teoretikas ar teologijos žinovas, tačiau nuoširdžiai mylėjo Bažnyčią ir mokėjo vertinti tai, kas brangiausia - Kristaus palikimą tiek šventųjų knygų pavidalu, tiek apaštalų įpėdinyste. Beje, reikia pažymėti, kad Eusebijas aprašė ne tik šviesiąsias Bažnyčios gyvenimo puses, bet taip pat paminėjo gausius Bažnyčios atstovų trūkumus bei klaidas. Antai aštuntoji Bažnyčios istorijos knyga mums pasakoja, kaip pagerėjusios Bažnyčios gyvenimo sąlygos

prisidėjo prie kai kurių Bažnyčios vadovų ydų, visų pirma, godumo, geresnių vietų ieškojimo ir tarpusavio rietenų, plitimo. Pažymėtina, kad Eusebijas nė nemano, jog būtų reikalinga slėpti ganytojų nusižengimus: "Tie, kurie tariamai buvo mūsų ganytojai, griovė tikėjimo pagrindus ir degė tarpusavio pavydu, ir vis labiau plėtėsi jų barniai, grasinimai, pavydas, nedraugiškumas ir neapykanta" (VIII, 1). Ir būtina priminti, kad Eusebijas laiko tolimesnius Bažnyčios persekiojimus Dievo bausme už Bažnyčios vyrų nuodėmes... Taigi Eusebijui netrūko svarbios istoriko savybės, būtent, savikritikos. Dėl tokio įvykių vertinimo jo raštai itin vertingi. Skaitydami jo "Bažnyčios istoriją", regime ne idealizuotą, bet gyvą Dievo Bažnyčią, vargingai plintančią tarp silpnų žmonių. Ir vis dėlto, skaitydami Eusebiją, privalome nepamiršti, jog tai - IV a. pradžios rašytojas, be akademinių pretenzijų ir be mūsų laikų kriticizmo.

Eusebijas gimė apie 263 m. Palestinoje, galbūt Cezarėjos mieste. Jis gavo neblogą išsimokslinimą Cezarėjos krikščionių mokykloje bei bibliotekoje, kurią buvo įkūręs didysis ano meto enciklopedistas Origenas (185-254). Jį globojo ir mokslino bibliotekoje Pamfilas, kuris Eusebiją iš vergo padarė tikru Bažnyčios istoriku. Atsidėkodamas mokytojui, Eusebijas dažniausiai vadindavo save EusebijuPamfilu.

Gana anksti pradėjo rašyti. Jo darbus nutraukė aršus krikščionių persekiojimas, prasidėjęs 303 metais. Žuvus mokytojui Pamfilui, kuriam Eusebijas pastatė paminklą, parašydamas jo biografiją, pabėgo į Tyrą, o iš ten - į Egiptą. Apie 313 m. tapo Cezarėjos vyskupu ir atsitiktinai susidraugavo su imperatoriumi Konstantinu. Eusebijas dažnai vadinamas imperatoriaus pataikūnu, tačiau negalima pamiršti, jog jis nuoširdžiai mylėjo Bažnyčios globėją Konstantiną ir laikė jį Apvaizdos vyru. Beje, jis darė didelę įtaką imperatoriui ir savo enciklopedinėmis žiniomis bei kompromisine laikysena origenizmo ir arianizmo ginčuose. Ir čia taip pat būtina suprasti Eusebiją kaip praktiką, nuoširdų, bet nestiprų teologijos atstovą. Antiochijos Sinodas (325) Eusebiją buvo net ekskomunikavęs už tai, kad atsisakė priimti prieš Arijų nukreiptą tikėjimo išpažinimą. Nikėjos susirinkime (325) jis palaikė kompromisinę formulę apie Kristaus dievystę, nenorėdamas kad būtų

pasmerkti Arijaus šalininkai. Taigi Eusebijas pasirašė Nikėjos išpažinimą su restrikcijomis. Jis taip pat dalyvavo ir Tyro sinode, kur buvo pasmerktas Atanazas (335). Tais pačiais metais, šventinant Jeruzalėje Viešpaties kapo bažnyčią, Eusebijas paskelbė apologetinę kalbą, o vėliau, švenčiant Konstantino 30 metų valdymo jubiliejų, pasakė oficialią kalbą, kurioje be galo išaukštino Konstantino nuopelnus. Kai kas tvirtino, esą Eusebijas buvęs per daug dvariškis ir per mažai Bažnyčios vyras.

Eusebijas parašė daug knygų, tačiau iš jų ypatingą reikšmę turi *Bažnyčios istorija*, aprašanti įvykius nuo Bažnyčios įsteigimo iki Konstantino pergalių (324). Istorijoje panaudota gausi medžiaga, kurios Eusebijas sėmėsi ne tik Pamfilo bibliotekoje, bet ir imperatoriaus archyvuose. Septynios knygos, matyt, pasirodė labai anksti - 303 metais. Audringai besivystant įvykiams, reikėjo veikalą deramai išplėsti ir pratęsti. Taigi, žlugus Licinijui (324), ir buvo užbaigta pirmoji mūsų Bažnyčios istorija. 403 m. Rufinas pasirūpino istorijos vertimu į lotynų kalbą ir įvykių aprašymą pratęsė iki 397 m.

EUSEBIJO RAŠTAI

1. Istoriniai raštai:

a. *Kronika*, kuri pasirodė apie 303 m.

Išliko tik fragmentai graikų kalba, tačiau yra IV a. armėniškas vertimas. Pirmoje dalyje pasakojama apie senųjų tautų (chaldėjų, asirų, žydų, egiptiečių, graikų, romėnų) praeitį. Pateikiama ištraukų iš Eusebijo žinomų šaltinių, chronologinių lentelių nuo Abraomo gimimo 2016 m. pr. Kr. Antroje dalyje duodama istorinių žinių iki 378 m. Apskritai, Eusebijas stengiasi parodyti, kad žydų ir krikščionių tradicijos yra senesnės už graikų kultūrą.

b. *Apie Palestinos kankinius*. Knyga realistiškai vaizduoja krikščionių persekiojimus, vengia fantazavimo. Mini, kad būta nemažai atkritimų nuo tikėjimo. Taigi, lyginant su viduramžių religinėmis knygomis, Eusebijas pasirodo esąs gerokai objektyvesnis istorikas.

c. *Bažnyčios istorija*. Nuo Bažnyčios įsteigimo iki Konstan-

tino pergalės prieš Licinijų 324 m.

2. Panegiriški raštai - jie skirti Konstantino garbei.

a. *Vita Constantini* (keturios knygos).

b. *Laus Constantini*, skirta imperatoriaus 30-mečio jubiliejui.

c. *Ad caetum sanctorum*. Pamokslai, parašyti apie 323 m.

3. Apologetiniai raštai. Jie ypač vertingi dėl savo citatų.

a. *Praeparatio Evangelica*. Iš viso penkiolika knygų. Aukštinamos žydų doktrinos ir pabrėžiama jų pirmenybė prieš pagonių filosofus.

b. *Demonstratio Evangelica*. Dvidešimt knygų. Tęsiamas knygos *Praeparatio Evangelica* turinys. Aukštinamas Mozės įstatymas ir pranašystės apie Mesiją.

c. *Theofania*. Krikščionybės apologija, parašyta 333 m. Knygoje minimas apaštalo Petro palaikų garbinimas Vatikano kalvoje. Pasakojama apie maldininkų minias prie Galilėjos žvejo kapo.

d. *Bendrasis įvadas*. Apie mesijines pranašystes *Senajame Testamente*.

e. *Prieš neoplatoniką Porfirijų*.

f. *Prieš Heraklą*. Krikščionybės apologija.

4. Bibliniai veikalai

a. *Psalmių komentarai*.

b. *Izaijo komentarai*.

c. *Neaiškumai Evangelijose*.

d. *Apie Velykų šventę*.

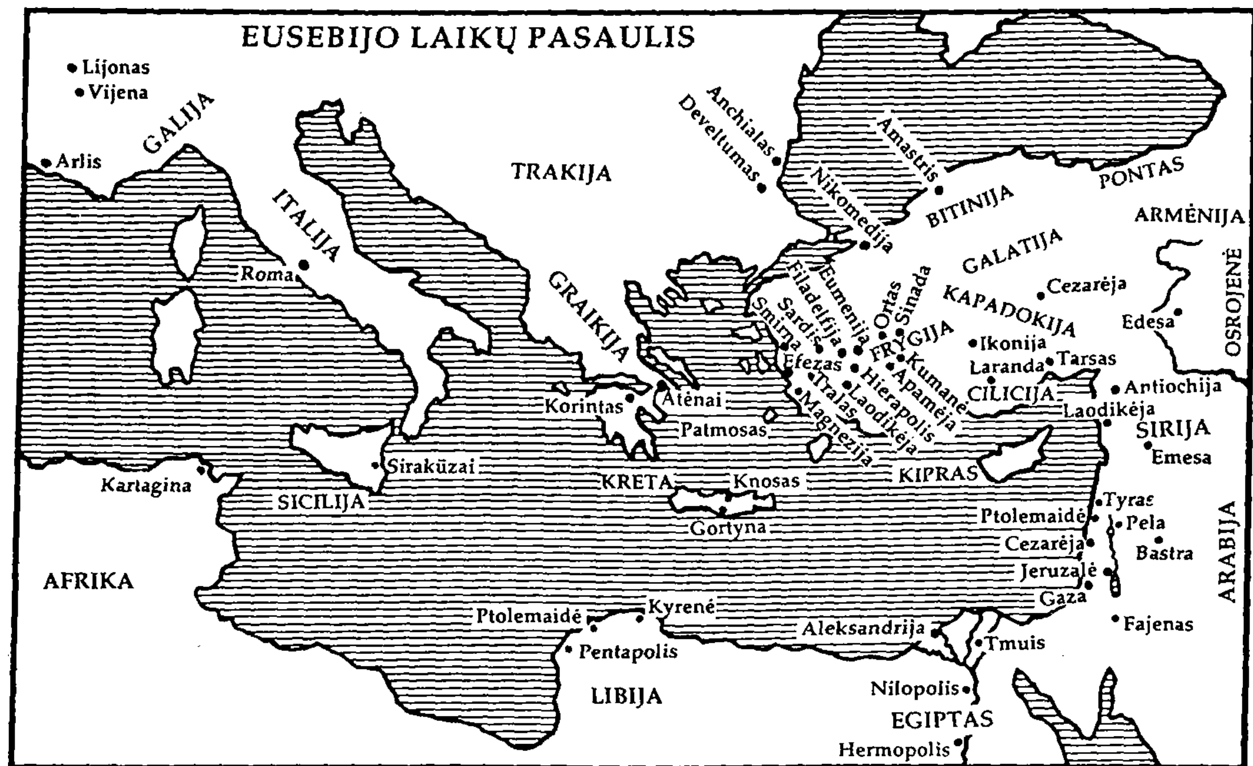
e. *Evangeliniai kanonai*. Paralelinis Evangelijų tekstų sulyginimas.

f. *Onomasticon*. Išliko tik ketvirtoji dalis. Eusebijas pateikia alfabetinį biblinių vietovių aprašymą.

5. Du dogminiai raštai. Prieš Ankyros vyskupą Marcelą ir apie teologiją, kur ginamas Origeno mokymas apie dieviškąjį Logosą.

6. Laiškai ir pamokslai.

Kun. Česlovas Kavaliauskas

EUSEBIJO LAIKŲ PASAULIS
Lijonas
Vijena
GALIJA
Arlis
ITALIJA
Roma
TRAKIJA
Anchialas
Develtumas
Amastris
Nikomedija
PONTAS
BITINIJA
ARMĖNIJA
GALATIJA
OSROJENĖ
GRAIKIJA
Filadelfija
Eumenija
Ortas
Sinada
Cezarėja
KAPADOKIJA
Edesa
Smirna
Sardis
FRYGIJA
Ikonija
Efezas
Kumanė
Laranda
Tarsas
Tralas
Hierapolis
Apamėja
CILICIJA
Antiochija
Korintas
Atėnai
Laodikėja
Magnezija
Laodikėja
Patmosas
SIRIJA
Emesa
Sirakūzai
KRETA
Knosas
KIPRAS
Kartagina
SICILIJA
Tyras
Gortyna
Ptolemaidė
Pela
Bastra
Cezarėja
ARABIJA
AFRIKA
Jeruzalė
Gaza
Ptolemaidė
Kyrenė
Aleksandrija
Fajenas
Pentapolis
Tmuis
LIBIJA
Nilopolis
EGIPTAS
Hermopolis

Pirmoji knyga

KRISTAUS KILMĖ. JO BENDRAAMŽIAI. KAIP JIS RINKOSI MOKINIUS. SUSIRAŠINĖJIMAS SU ABGARU.

Sumanyto veikalo pagrindai

1. Noriu perduoti raštu palikuonims šventųjų apaštalų palikimą[1] bei papasakoti apie laikus, prabėgusius nuo mūsų Išganytojo žmogiškojo kelio iki šių dienų, būtent, apie viską, kas didinga ir svarbu atsitiko Bažnyčios istorijoje, kokie įžymūs vyrai šauniai vadovavo svarbiausioms Bažnyčioms, kokie asmenys iš kartos į kartą žodžiu bei raštu dirbo Dievo žodžio tarnyboje. Noriu papasakoti, kokie žmonės, kokios svarbos ir kuomet apsvaiginti naujovių vilionėmis nuklydo į grubiausias klaidas, apsišaukė "klaidingo mokslo"[2] kūrėjais ir be jokio gailesčio tarsi "plėšrūs vilkai"[3] draskė Kristaus kaimenę.

Noriu apsakyti likimą, kuris po nusižengimo mūsų Išganytojo asmeniui ištiko visą žydų tautą, kaip atkakliai, kokiu būdu ir kokiais laikais pagonys kovojo su Dievo žodžiu, kokie anuomet žmonės, nepabūgę kraujo ir kentėjimų, drįso stoti į kovą, pagaliau, kokie buvo jau mūsų dienomis kankiniai, o galiausiai apie mūsų Išganytojo gailestingumą bei maloningumą - štai ką nusprendžiau perduoti palikuonims. Ir nepradėsiu nuo ko nors kito, o tik išdėstysiu išganymo planą, kurį įvykdė mūsų Išganytojas, Viešpats Jėzus, Dievo Pateptasis.

Šis veikalas turėtų man atnešti maloniųjų skaitytojų palankumą: prisipažįstu, jog tobulas bei išsamus manojo užmojo įvykdymas pranoksta mano jėgas. Juk aš pirmasis imuosi šito uždavinio ir žengiu tuščiu dar nepramintu keliu. Todėl maldauju, idant.

Dievas būtų mano kelrodžiu, o Viešpaties galybė - mano atrama. Mat tokių žmonių, kurie jau būtų žengę tuo pačiu keliu nepažįstu ir negaliu atrasti jų pėdsakų. Galbūt yra kokios nors neryškios žymės, kurios liudija, jog vienas ar kitas savo laiku yra palikęs neišbaigtų pasakojimų kažkur tolumoje tarsi klaiduokles ugneles. Jie kalbina mus iš žilos senovės, iš neįžvelgiamos tolumos ir tarytum iš sargybos bokšto šaukia bei aiškina, kur reikėtų eiti ir kokį paprastą bei saugų pasirinkti pasakojimo kelią.

Todėl surinkau visa, kas man atrodė esant reikalinga pradėtajam veikalui; surankiojau šen bei ten išbarstytus pranešimus, tarsi iš dvasios pievų nuskyniau anų senovės rašytojų stebėjimų žiedelius. Istoriškai suvokęs dalykus, mėginsiu sukurti visumą, būdamas laimingas, kad išgelbėsiu iš užmaršties gal ne visus, betgi bent įžymesnius mūsų Išganytojo apaštalus ir svarbiausius paveldus iki šiol garsiose Bažnyčiose.

Kartu mano darbas, atrodo, pasitarnaus būtinam reikalui, nes iki šios dienos nežinau nė vieno bažnytinio rašytojo, kuris būtų pasišventęs tokiam veikalui surašyti. Turiu vilties, kad darbas bus naudingas tiems, kuriems patinka istorijos mokslas.

Štai kodėl jau seniau savo *Kronikoje* sudariau anų įvykių trumpą sąrašą, o dabar rengiuosi juos išsamiai papasakoti.

Taigi pradėsiu savo darbą, kaip jau minėjau, nuo aukštesnio ir galingesnio už viską, kas žmogiška, būtent, nuo išganymo plano ir Kristaus teologijos.

Juk kas trokšta rašyti apie Bažnyčios mokymo praeitį, visų pirma privalo pradėti nuo paties Kristaus ekonomijos (t.y. išganymo plano), nes iš jo esame gavę vardą; nuo jo ekonomijos, kurioje esama daugiau dieviškumo, negu daugelis žmonių mano.

Trumpos žinios apie mūsų Išganytojo ir Viešpaties, Dievo pateptojo, preegzistenciją

2. Kristus yra dvejopos prigimties: viena panaši į mūsų kūno galvą, kurios dėka jame atpažįstame Dievą; kita artimesnė mūsų kojoms; jos dėka mūsų išganymui Jis priėmė žmogišką išvaizdą, kaip ir mes pavaldžią kentėjimams. Todėl mūsų tolimesnis pasakojimas bus visais atžvilgiais tobulas, jei visus Kristaus darbus pradėsime nuo to, kas jame svarbiausia ir reikšmingiausia. Tokiu

būdu parodysime krikščionybės senovę ir dievišką rimtį tiems, kurie ją (krikščionybę) laiko esant naujove ir svetimu dalyku.

Norint apsakyti Kristaus giminę, kilnumą, pačią esybę ir prigimtį, mums neužteks žodžių, kaip tvirtina Dievo Dvasia pranašystėse, "Kas gi apsakys jo giminę?"[4] "Tėvo niekas nepažįsta, tik Sūnus ir kam Sūnus panorės apreikšti"[5].

Tai šviesa, kuri spindėjo prieš pasaulio atsiradimą[6], tai Išmintis, buvusi prieš amžius, protinga ir asmeninė[7], to paties gyvojo Dievo nuo pradžios buvusi kartu su Tėvu; tai Dievo Žodis[8] ir todėl kas gi, be paties Dievo, galėtų jį aiškiai suvokti? Jis buvo prieš visus tvarinius[9] ir prieš regimųjų bei neregimųjų dalykų sutvėrimą, pirmoji ir vienintelė Dievo atžala![10] Jis yra dangaus kariuomenės nemirtingųjų dvasių Vyriausias Vadas[11]. Jis didžiojo Patarimo angelas[12]. Jis - neišsakomos Tėvo minties Tarnas![13]. Kartu su Tėvu visų dalykų Kūrėjas; Antroji po Tėvo viso pasaulio Priežastis! Dievo Sūnus, tikrasis Pirmgimis; visų kūrinių Viešpats bei Dievas ir Karalius; Jis, kuris iš Tėvo pasiėmė viešpatavimą ir valdžią kartu su dievyste, galybe ir šlove! Taip apie jį sako mistinė šventųjų knygų teologija:

"Pradžioje buvo Žodis.
Tas Žodis buvo Dievas.
Jis pradžioje buvo pas Dievą.
Visa per Jį atsirado,
ir be Jo neatsirado nieko"[14].

Tą patį mokslą taip pat aiškina didysis Mozė, seniausias iš pranašų, Šventosios Dvasios įkvėpimu pasakodamas apie pasaulio sutvėrimą ir sutvarkymą. Štai pasaulio Kūrėjas ir visų dalykų Viešpats pavedė sutverti antraeiles būtybes pačiam Kristui ir niekam kitam, o vien tik savo iš tiesų dieviškam ir pirmgimiui Žodžiui; su juo tarėsi prieš žmogaus sutvėrimą:

"Ir Dievas tarė: "Padarykime žmogų, pagal mūsų paveikslą ir mūsų panašumą"[15].

Už tą pačią tiesą imasi atsakomybės dar vienas pranašas, kuris taip pat gieda apie Dievą:

"Jis pats tarė ir atsirado,
Jis pats liepė ir buvo sutverti"[16].

Taigi pranašas tais žodžiais vaizduoja aukščiausiąjį vadą,

kuris leidžia įsakymus karališku paliepimu, o po jo eina Dievo žodis, kurio liudytojai mes esame ir kuris yra pasirengęs tarnauti Tėvui.

Visi, kurie nuo žmonijos atsiradimo pasižymėjo teisingumu bei dievobaimingumu, dorybe, didžiojo Dievo tarno Mozės mokiniai, o prieš tai - pirmasis Abraomas kartu su savo vaikais, taip pat ir tie, kurie vėliau pagarsėjo kaip teisuoliai ir pranašai, regėjo jį grynosios dvasios akimis, jį pažino ir atidavė jam garbę, kurios vertas Dievo Sūnus.

O jis pats niekuomet nepamiršo atiduoti Tėvui deramos pagarbos ir tapo visiems Tėvo pažinimo mokytoju. Antai žinoma, jog Viešpats ir Dievas paprasto žmogaus pavidalu apsireiškė Abraomui, sėdinčiam Mambrėje po medžiu[17]. Abraomas tuoj pat puolė jam po kojų ir, nors regėjo jį žmogaus akimis, atidavė jam šlovę kaip Dievui, meldė jį kaip Viešpatį ir išpažino, sakydamas, kad žinąs, kas jis esąs, kreipdamasis tokiais žodžiais:

"Viešpatie, kuris teisi visą žemę, niekados nepadarysi tokio teismo"[18].

Apskritai neįmanoma sutikti, kad nepagimdyta ir nekintama visagalio Dievo esybė virstų dieviškąja būtybe ar kažkokio sutverto vaiduoklio pavidalu apgautų akis, arba Šventasis Raštas būtų išgalvojęs melagingą pasakojimą. Iš tiesų žmogaus pavidalu apsireiškė Viešpats ir Dievas, kuris teisia visą žemę ir vykdo teisėtumą. Jeigu čia netiktų tvirtinti, kad tai pirmoji pasaulio priežastis, tai kuo gi jį reikėtų pripažinti, jeigu ne amžinuoju Žodžiu? Apie jį taip pat pasakyta psalmėse:

"Jis siuntė savo žodį jų pagydyti ir išgelbėti juos nuo pražuvimo"[19].

Jį, kaip antrąjį po Tėvo, aiškiausiai vadina Mozė, sakydamas:

"Tuomet Viešpats lydino ant Sodomos ir Gomoros siera ir ugnimi nuo Viešpaties iš dangaus"[20].

Jį, pasirodžiusį Jokūbui žmogaus pavidalu, *Šventasis Raštas* vadina Dievu, būtent tą, kuris kalba Jokūbui:

"Toliau tavo vardas bus nebe Jokūbas, bet Izraelis; nes jei buvai galingas prieš Dievą, kaipgi labiau būsi galingas prieš žmones?"[21]

Todėl Jokūbas aną vietą pavadino "Dievo regėjimu", sakydamas:

"Mačiau Dievą veidu į veidą, ir mano siela liko gyva"[22].

Netinka šių *Šventajame Rašte* paskelbtų apreiškimų taikyti angelams, Dievo pavaldiniams ar tarnams. Kiek kartų pastarieji pasirodo žmonėms, Raštas šito neslepia, bet aiškiai vadina vardu ir būtent ne Dievo ar Viešpaties, bet angelų, ir tuo lengva įsitikinti iš aibės liudijimų.

Jį (Kristų) taip pat mini Mozės įpėdinis Jozuė (Jėzus), vadindamas dangaus angelu ir arkangelu bei ano pasaulio galybių valdovu, Tėvo galybe ir išmintimi, kuris viešpataudamas pasauliui užima antrąją vietą. Vadina aukščiausiuoju Dievo jėgos vadu ir matė jį žmogaus pavidalu ir išvaizda.

Antai *Šventasis Raštas* sako:

"O Jozuė būdamas Jeriche pakėlė akis ir pamatė stovintį ties savimi vyrą, laikantį ištrauktą iš makšties kalaviją; jis priėjo prie jo ir tarė: "Ar mūsiškis esi ar iš priešų?" Anas atsakė: "Visai ne, bet esu Viešpaties kariuomenės kunigaikštis ir dabar ateinu". Jozuė puolė kniūbsčias žemėje ir pagarbindamas jį tarė: "Ką mano Viešpats turi pasakyti savo tarnui?" Jis tarė: "Atsirišk nuo savo kojų autuvą, nes vieta, kurioje stovi, yra šventa"[23].

Iš šitų žodžių galima suprasti, kad ten buvo ne kas kitas, o tas pats asmuo, kuris kalbėjo su Moze, nes *Šventasis Raštas* apie jį pasakoja tais pačiais žodžiais ir tokiu pačiu būdu:

"Viešpats gi matydamas, kad jis eina pasižiūrėti, pašaukė jį iš vidurio krūmo ir tarė: "Moze, Moze!" Šis atsakė: "Aš čia!" O jisai tarė: "Nesiartink čia. Atrišk nuo savo kojų apavą, nes vieta, kurioje stovi, yra šventa žemė". Ir dar sakė: "Aš tavo Tėvo Dievas, Abraomo Dievas, Izaoko Dievas ir Jokūbo Dievas"[24].

Kad iš tikrųjų yra esybė, egzistuojanti prieš pasaulio sutvėrimą, kuri visų dalykų Tėvui ir Dievui pasitarnavo sutveriant visa, kas atsirado, pavadinta Dievo Žodžiu ir Išmintimi, galima spręsti ne tik iš minėtųjų įrodymų, bet ir iš pačių lūpų tos Išminties, kuri per Saliamoną aiškiausiai atskleidžia savo slėpinius šiais žodžiais:

"Aš, išmintis, gyvenu su patarimu

ir esu akylose mintyse...
Per mane karaliauja karaliai
ir įstatymų leidėjai daro teisingus nutarimus.
Per mane viešpatauja kunigaikščiai
ir galiūnai daro teisybę"[25].
Prie šių žodžių dar priduria:
"Viešpats turėjo mane savo kelių pradžioje,
pirma, negu yra ką nors padaręs nuo pat pradžios.
Aš esu įstatyta nuo amžių
ir nuo senovės laikų, pirma, negu buvo padaryta žemė.
Dar nebuvo gelmių, o aš jau buvau pradėta;
dar nebuvo ištryškę vandenų šaltiniai,
Dar kalnai nebuvo iškilę su baisia sunkybe,
aš buvau pagimdyta pirm kauburių...
Kada jis rengė dangų, aš ten buvau,
kai tikru įstatymu vedė sienas aplink gelmes,
Kai stiprino aukštybėse oro sritis
ir svėrė vandenų šaltinius...
Aš buvau drauge su juomi, visa tvarkydama,
ir gėrėjaus kasdien, žaisdama visą laiką jo akivaizdoje,
Žaisdama ant žemės skritulio,
ir mano pasigėrėjimas būti su žmonių vaikais" [26].

Jau tada buvo amžinasis Dievo žodis, ir jis apsireikšdavo kai kuriems žmonėms, beje, ne visiems - štai kokia mano trumpa išvada.

Kodėl senaisiais amžiais Dievo Žodis nebuvo skelbiamas, kaip jis skelbiamas šiandien, visiems žmonėms ir visoms tautoms, paaiškinama tuo, kad senovės žmonių gyvenimas dar nebuvo priaugęs priimti Kristaus mokslą, kuriame tiek daug išminties ir dorybės.

Mat pirmasis žmogus iš pat pradžių, po pirmųjų laimingų dienų paniekino Dievo įsakymą ir pasinėrė į šitą mirtingą bei vargingą mūsų gyvenimą, pasiėmė mūsų žemę, apsunkintą prakeikimo, vietoj ankstesnių Dievo džiaugsmų. O žmogaus palikuonys, kurie pripildė žemę, su mažomis išimtimis tapo dar blogesni: pasisavino kažkokius žvėrių įpročius ir gyveno nedorą gyvenimą.

Valstybė, valdžia, menas ar mokslas nesirūpino dėl tokios padė-

ties; anuomet žmonės dar visai nepažino įstatymų, teismų, dar mažiau dorybės ir filosofijos. Gyveno klajoklių gyvenimą dykumoje, kaip laukiniai neprijaukinti gyvuliai. Įgimti protiniai gabumai, taip pat sveiko proto bei kultūros pradai, kurie slypi žmogaus sieloje, buvo naikinami besaikio ir sąmoningo pagedimo. Žmonės buvo pasidavę visokioms nedorybėms, naikino vieni kitus, žudėsi ir net ėdė vieni kitus. Jie netgi drįso kovoti su Dievu ir leidosi į milžinų kautynes. Sumanė paversti žemę ginama tvirtove prieš dangų. Apkvaišę dėl beribės puikybės ginklavosi karui su Aukščiausiuoju.

Todėl Dievas, kuris visus sergėja, baudė tuos, kurie iškreipė papročius; baudė potvyniais, ugnimi, kurie siautėjo visoje žemėje tarsi nykioje dykumoje; naikino juos nesiliaujančiais badmečiais, antkryčiais, karais bei iš dangaus plakančiais griausmais ir tokiomis skaudžiomis rykštėmis stabdė baisios ir sunkios dvasinės ligos plitimą.

Kai beveik visus žmones užvaldė baisus įniršis, kai kažkoks pašėlimas užtemdė beveik visų žmonių sielas, tuomet pirmgimė, prieš visa kita sutvertoji Išmintis, pats Amžinasis Žodis, kupinas meilės, pasirodė žmonėms, savo pavaldiniams angelų regėjimuose ar asmeniškai, kaip išganinga Dievo galybė. Tai vienam, tai kitam iš seniau Dievui mielų žmonių tarpo pasirodydavo (Amžinasis Žodis), tačiau vien tik žmogaus pavidalu, nes, atsižvelgiant į žmonių padėtį, kitaip ir negalėjo būti.

Tie gerieji plačiai buvo pasėję dievobaimingumo sėklą, ir tuo būdu iš žydų giminės iškilo visa tauta, atsidavusi Dievui. Vis dėlto daugelis laikėsi senų įpročių, todėl Dievas jiems per Mozę siuntė ženklus bei simbolius mistinio šeštadienio ir apipjaustymo pavidalais, davė įžanginį kitų dvasinių mokslų suvokimą, tačiau neatvėrė jiems pačių paslapčių.

Kai išsivystė jų įstatymdavystė ir tarsi kvepiantis dvelkimas aplankė žmones, tada, visur veikiant teisininkams bei filosofams, pasikeitė daugelio tautų būdas, sušvelnėjo žiaurūs ir laukiniai įpročiai tiek, kad tautos pradėjo gyventi taikiai, draugiškai ir ėmė bendrauti tarpusavyje. Tuomet visiems žmonėms ir visoms žemės tautoms, jau paruoštoms ir tinkamoms priimti mokslą apie Tėvą, vėl apsireiškė tas dorybių Mokytojas, Tėvo tarnas geriems darbams, Dievo ir dangaus reikalams. Dievo Žodis pasirodė kaip žmogus, kuris savo kūno esybe nepakeitė mūsų prigimties; jis pasirodė, kai

suklestėjo Romos karalystė. Jis viską darė ir viską iškentėjo, kaip skelbė pranašystės, kurios bylojo, jog žmogus ir kartu Dievas pasirodys viešajame gyvenime, bus stebukladarys ir visų tautų mokytojas, kad parodytų, kaip reikia garbinti Tėvą. Tai skelbė jo stebuklingas gimimas, naujas mokslas, stebuklingi darbai, paskui mirtis, prisikėlimas ir pagaliau jo dieviškas įžengimas į dangų.

Jo galutinį viešpatavimą regėjo pranašas Danielius Šventosios Dvasios dėka ir tą dieviškąjį reginį labai žmogišku būdu aprašė tokiais žodžiais:

"Aš žiūrėjau, iki buvo pastatyti sostai ir Ilgaamžis atsisėdo. Jo drabužiai buvo balti kaip sniegas ir jo galvos plaukai kaip tyra vilna; jo sostas buvo ugnies liepsnos, sosto tekiniai - liepsnojanti ugnis. Srauni ugnies upė ėjo nuo jo; tūkstančių tūkstančiai tarnavo jam ir dešimtis tūkstančių kartų šimtai tūkstančių stovėjo prie jo; teismas atsisėdo, ir knygos buvo atskleistos"[27].

Ir toliau:

"Taigi aš žiūrėjau nakties regėjime, ir štai su dangaus debesimis ėjo artyn tarsi žmogaus sūnus ir atėjo iki Ilgaamžiui; jis buvo atvestas jo akivaizdon. Tasai davė jam valdžią, garbę ir karalystę, ir visos tautos, giminės ir kalbos turės jam tarnauti; jo valdžia yra amžina valdžia, kuri nebus atimta, ir jo karalystė nebus sugriauta"[28].

Aiškus dalykas, kad visi šie žodžiai taikomi ne kam kitam, o mūsų Išganytojui, kuris iš pradžių buvo pas Dievą, kaip Dievo Žodis[29] ir kuris per savo įsikūnijimą gavo Žmogaus Sūnaus vardą.

Atskiruose užrašuose aš surinkau Pranašysčių rinkinį[30], kur kalbama apie mūsų Išganytoją Jėzų Kristų, o kituose veikaluose dar plačiau išdėsčiau tai, kas apie jį pasakyta, todėl dabar užbaigsiu savo pasakojimą.

Jėzaus ir Kristaus vardai, kurie jau nuo seno Dievo pranašams buvo žinomi ir didžiai jų gerbiami

3. Dabar laikas parodyti, kad vardus "Jėzus" ir "Kristus" jau senieji, malonūs Dievui pranašai labai gerbdavo.

Kad vardas "Kristus" yra kilniausias ir garbingiausias, tą pirmasis suprato Mozė, kuris pateikė dangiškųjų dalykų vaizdinius, simbolius bei paslaptingus paveikslus, paklusdamas Dievo priesakui, kuris jam liepė:

"Žiūrėk, kad visa padarytum pagal pavaizdą, kurs tau parodytas kalne"[31].

Po to jis pašventė vyriausiuoju kunigu, kaip tik įmanoma pašvęsti žmogų, ir pavadino jį Kristumi[32] ir šalia vyriausiojo kunigo orumo, jo nuomone pranokstančio visokį žmogiškąjį orumą, prideda Kristaus vardą. Mat Mozė buvo įsitikinęs, jog Kristus - tai dieviška Būtybė.

Šventajai Dvasiai padedant, Mozė regėjo ateitį ir aiškiai suprato Jėzaus vardą bei ypatingu būdu jį pagerbė. Jėzaus vardo išvis nebuvo ištarę žmonės, kol jo nepažino Mozė. Pastarasis pirmą kartą jį davė tam, apie kurį žinojo, kad po jo mirties bus vaizdas bei simbolis ir užims vyriausiąją valdžią.

Prieš tai jo įpėdinis nesivadino Jėzumi (Jozue), bet turėjo vardą *Ausė*, kurį jam buvo davę tėvai. Jėzumi (Jozue) jį pavadino Mozė ir suteikė jam tam tikrą orumą, brangesnį už karalių vainikus, nes Jozuė buvo mūsų Išganytojo simbolis ir, Mozei mirus - pasibaigus simbolinei Dievo tarnybai, kurią tasai buvo įvedęs, - Jozuė pats vienas užėmė vadovybę tikrosios ir grynosios religijos srityje.

Taigi Mozė dviem žmonėms, kurie dorybėmis bei garbe stovėjo aukščiau už tautą, - vyriausiajam kunigui ir vyriausiajam vadui - suteikė mūsų Išganytojo Jėzaus Kristaus vardus, norėdamas apsupti juodu aukščiausia pagarba.

Lygiai aiškiu būdu vėlesnieji pranašai skelbė būsimąjį Kristų ir minėjo jo vardą, pranašingai kalbėdami apie būsimąjį žydų sąmokslavimą prieš jį bei apie pagoniškųjų tautų pašaukimą. Anuomet Jeremijas taip raudojo:

"Mūsų burnos kvapas, pateptasis, valdovas, sugautas dėl mūsų nuodėmių; jis, kuriam sakėme: Tavo ūksmėje mes gyvensime tarp tautų"[33].

Anuomet ir nustebintas Dovydas klausė:

"Kodėl triukšmauja pagonys
ir tautos galvoja tuščius dalykus?
Žemės karaliai sukyla
ir kunigaikščiai daro sąmokslą išvien
Prieš Viešpatį ir prieš jo Kristų"[34].

Ir dar priduria tarsi paties Kristaus lūpomis:

"Viešpats man tarė: "Tu mano sūnus, aš šiandien
pagimdžiau tave.
Reikalauk iš manęs - ir aš tau duosiu tėvonystėn pagonis
ir tau paveldėti žemės galus"[35].

Tad ne tik vyriausius kunigus, simboliškai pateptus šventu aliejumi, pas žydus puošdavo Kristaus vardas, bet taip pat ir karalius, kuriuos pranašai taip pat patepdavo ir Dievo įkvėpimu juose nurodydavo tarsi Kristaus atvaizdą. Ir jie buvo paties ir tikrojo Kristaus - Dievo Žodžio karališkosios ir aukščiausios valdžios atvaizdai, nes Kristus viešpatauja visiems.

Be to, žinome, kad netgi kai kurie pranašai buvo vaizdingu būdu vadinami Kristaus vardu. Vadinasi, jie visi turi ryšį su tikruoju Kristumi, Dievo ir dangaus Žodžiu, vieninteliu viso pasaulio vyriausiuoju kunigu, vieninteliu viso sutvėrimo karaliumi ir vieninteliu visų Tėvo pranašų vyriausiuoju pranašu.

Aukščiau pateiktieji parodymai tvirtina, kad nė vienas iš anų senovės simbolinių pateptųjų, kunigų, karalių ar pranašų neturėjo tokios galybės Dievo dorybėse, kaip mūsų Išganytojas ir Viešpats Jėzus, vienintelis ir tikrasis Kristus.

Nė vienas iš pranašų, nors tarp savo kartų ir garsėjo rimtumu bei garbe, neperdavė krikščionių vardo, nors ir patys turėjo simbolinį Kristaus titulą. Nė vieno iš jų šalininkai negerbė kaip Dievo, joks pranašas po mirties nesukėlė tokio užsidegimo, kad kas nors ryžtųsi už jį mirti. Nė vienas taip giliai nesukrėtė visų žemės tautų, nes jų simboliškumo jėga negalėjo taip veikti, kaip pati tiesa, pasireiškusi mūsų Išganytojo asmeniu.

Jis iš nieko nepriėmė vyriausiojo kunigo simbolių ar atvaizdų, nebuvo kilęs savo kūnu iš kunigų giminės, jo neiškėlė ant karališko sosto ginkluota gvardija, jis net nebuvo pranašas, panašus į senuosius pranašautojus, neturėjo tarp žydų jokios kilmingos ar aukštos vietos ir vis dėlto visais šitais kilnumo titulais jį apdovanojo Tėvas.

Nors anuomet jis neturėjo titulų, panašių į minėtuosius, vis dėlto jis vadinosi Kristumi daug tikriau nei anie visi. Ir kadangi jis yra vienintelis ir tikrasis Dievo Pateptasis - Kristus, visas pasaulis prisipildė krikščionių, iš tikrųjų garbingu bei šventu vardu, o Viešpats davė savo mokiniams ne figūras ar atvaizdus, bet tikras

dorybes ir dangišką gyvenimą, paremtą tiesos mokslu.

Jo patepimas nebuvo atliktas žmogaus ranka, bet gautas iš Dievo per Dievo Dvasią tokiu būdu, kad dalyvauja nepagimdytoje ir tėviškoje dievystėje. Šito mus moko tas Izaijas, kuris šaukia tarsi paties Kristaus lūpomis:

"Viešpaties Dvasia ant manęs,
nes jis patepė mane,
kad nešėiau gerąją naujieną vargdieniams.
Pasiuntė skelbti belaisviams išvadavimo,
akliesiems - regėjimo"[36].

Ir ne tik Izaijas, bet ir Dovydas kalba kreipdamasis į jį:

"Tavo sostas, Dieve, per amžių amžius;
lygybės skeptras yra tavo karališkoji lazda.
Tu myli teisybę ir nekenti neteisybės;
todėl patepė tave, Dieve, tavo Dievas
linksmybės aliejumi daugiau negu tavo bendrininkus"[37].

Tais žodžiais *Šventasis Raštas* pirmoje eilutėje vadina Jį Dievu, antroje pagerbia jį valdžios karališka lazda, o trečioje parodo, kokiu būdu jis tapo Pateptuoju - Kristumi, pateptu ne medžiaginiu, bet dieviškuoju džiaugsmo aliejumi.

Šitaip *Šventasis Raštas* parodo jo pirmenybę, didesnę galybę ir skirtumą tarp jo ir tų, kurie anksčiau kūno vaizdingumu yra gavę patepimą.

Dar kitoje vietoje tas pats Dovydas aiškiai sako:

"Viešpats tarė mano Viešpačiui: Sėskis mano dešinėje,
kolei aš nepadarysiu iš tavo nprietelių tavo kojoms pakojo"[38].

Ir ten pat byloja:

"...prieš aušrą kaip rasą aš pagimdžiau tave".

Viešpats prisiekė, ir jis nesigailės:

"Tu kunigas per amžius Melchizedeko tvarka"[39].

Šitą Melchizedeką šventosios knygos vaizduoja kaip aukščiausiojo Dievo kunigą, kuris buvo iškeltas ne aliejaus apeigomis ir ne paveldėjimo keliu pasiekęs žydų kunigystę. Todėl mūsų Išganytojas vadinamas Kristumi bei kunigu priesaikos galia, o ne savo ar kitų apeigomis, kur žmonės įgydavę tik simbolius ar figūras. Todėl pagal Melchizedeko, o ne pagal kitų - įgijusių tik

simbolius ir figūras - tvarką mūsų Išganytojas priesaikos galia pavadintas Kristumi ir kunigu.

Todėl istorija mums nesako, kad Išganytojas būtų iš žydų gavęs kūno patepimą ir kad būtų kilęs iš kunigų giminės, bet sako, kad gavęs savo būvį iš paties Dievo "prieš aušrą", tai reiškia prieš pasaulio sutvėrimą ir kad per visus amžius turi nemirtingą ir nesenstančią kunigystę.

Štai jo nemedžiaginio ir dieviško patepimo didis ir akivaizdus įrodymas. Iš visų žmonių, kurie gyveno iki šiol ir dabar gyvena, iš visų pasaulio gyventojų jis liko pavadintas Kristumi. Visi jam šį vardą pripažįsta ir liudija. Graikai ir barbarai sergi jo vardą atmintyje. Dar šiandien jo mokiniai, išsklaidyti visame pasaulyje, gerbia jį kaip karalių, aukština labiau už pranašą, gerbia jį kaip tikrą ir vienintelį aukščiausią Dievo kunigą, lenkiasi jam kaip Dievui, nes jis yra Dievo Žodis, kuris amžinas ir esantis prieš visus laikus, kuris iš Tėvo gavo aukščiausiąją garbę ir priima dievišką pagarbą.

Pagaliau keisčiausias dalykas: mes - jam pašvęstieji, garbiname jį ne tik lūpų bei žodžių garsais, bet visais sielos jausmais tokiu būdu, kad esame pasiruošę jo liudijimui atiduoti savo gyvybę.

Kristaus visoms tautoms paskelbtasis tikėjimas nėra nei naujas, nei svetimas

4. Turėjau parašyti tokią įžangą istorijai, kad atsižvelgdamas į jo žmogiškojo gyvenimo laikus nė vienas negalvotų, jog mūsų Viešpats ir Išganytojas egzistavo tik pastaraisiais laikais.

Taip pat, kad niekas nemanytų, jog jo mokslas naujas bei svetimas, jog yra atsiradęs iš žmogaus, kuris niekuo nesiskiria nuo kitų žmonių; būtina ir šiuos dalykus bent trumpai paaiškinti.

Kai dar neseniai mūsų Išganytojo Jėzaus Kristaus atėjimas suspindėjo visų žmonių akivaizdoje, atsirado tauta, be abejonės nauja, nemaža ir nesilpna. Ji nebuvo apribota kokio nors žemės užkampio, bet tapo gausiausia ir dievobaimingiausia iš visų tautų, nesunaikinama ir nenugalima, nes ją visuomet rėmė Dievas. Toji tauta gimė staiga, paslaptingu būdu ir tapo pavadinta garbingu Kristaus vardu.

Tuo labai stebėjosi vienas pranašas, kuris Dievo Dvasios žvilgsniu numatė ateitį, todėl ir prabilo tokiais žodžiais:

"Kas girdėjo kada nors tokį dalyką?
kas matė ką panašaus?
argi viena diena šalis gimdo?
arba ar gimsta giminė drauge?"[40].

Pranašas kartu nurodo ir būsimąjį jos vardą, tardamas:
"...ir vadins savo tarnus kitu vardu"[41].

Nors, be abejonės, esame nauji žmonės, nors tas iš tikrųjų naujas krikščionių vardas žinomas visoms tautoms, pateiksime įrodymus, kad nesutvėrėme tik dabar mūsų gyvenimo bei papročių, paremtų dievobaimingumu, bet nuo pirmos žmonių giminės atsiradimodienos iš prigimtų idėjų senovės laikų žmonėseišsivystė tas gyvenimas.

Nėra nauja žydų tauta, bet tarp visų žmonių ji žinoma savo senumu ir visi apie ją žino. Antai jos darbai ir raštai pasakoja apie senovės vyrus, kurių buvo nedaug, bet kurie užtat garsėjo pamaldumu, teisingumu ir kitomis dorybėmis. Jau prieš tvaną buvo tokie, o kiti iškilo vėliau tarp Nojaus vaikų ir vaikaičių. Toks vyras buvo Abraomas, kuriuo žydai didžiuojasi, kaip savo pirmtaku ir protėviu.

Jei kas nors tvirtintų, kad jie visi kylant nuo Abraomo aukštyn iki pirmojo žmogaus savo neabejotinu teisingumu darbais buvo krikščionys, nors taip ir nesivadino, - nesuklystų.

Mat tas vardas aiškiai liudija, kad krikščionis Kristaus pažinimo ir jo mokslo dėka pasižymi išmintingumu, teisingumu, nuosaikiu gyvenimu, vyriškomis dorybėmis, pagaliau išpažinimu vienintelio aukščiausiojo Dievo. Ir šitomis savybėmis bei uolumu pasižymėjo kai kurie senovės vyrai.

Jie nepripažino kūno apipjaustymo, kaip ir mes; jie nesirūpindavo šeštadienio šventimu, kaip ir mes. Jie nesirūpino ir nevengė kai kurių maisto rūšių nei kitų dalykų, kuriuos buvo įsakęs Mozė, kaip pirmasis ateinančioms kartoms simboliniams tikslams, - panašiai kaip anie senieji, taip ir krikščionys nesirūpina panašiais nuostatais. Tačiau senieji gerai žinojo apie Dievo Kristų. Parodžiau aukščiau, kad jis buvo apsireiškęs Abraomui, kad mokė Izaoką, kad kalbėjo su Izraeliu, Moze ir vėliau gyvenusiais pranašais.

Todėl Rašte galima atrasti, jog anie Dievui brangūs vyrai netgi buvo pagerbti Kristaus vardu:

"Nelieskite mano kristų (pateptųjų)
ir nedarykite pikta mano pranašams"[42].

Todėl reikia pripažinti, kad pirmoji, seniausioji, rimčiausia amžiumi, tokių Dievui mielų vyrų, kaip Abraomas, atrastoji religija yra ta pati, kurią visoms tautoms skelbia Kristaus mokslas.

Į priekaištą, kodėl Abraomas taip vėlai gavo apipjaustymo įsakymą, galima atsakyti, kad jau anksčiau jo teisingumas, išplaukiąs iš tikėjimo, buvo patvirtintas ir paskelbtas. Antai Dievo Žodis kadaise kalbėjo:

"Abraomas patikėjo Dievu, ir tai jam buvo įskaityta teisumu"[43].

Kadangi Abraomas buvo teisus žmogus prieš apipjaustymą, tuomet ir iš Dievo, kuris jam apsireiškė (tai buvo pats Kristus), kaip Dievo Žodis, gavo pranašystę, saistančią tuos, kurie tokiu būdu turėjo būti išteisinti. Antai pranašystės žodžiai:

"Ir tavo palikuonyse bus palaimintos visos žemės tautos"[44].

Ir toje pačioje knygoje sakoma:

"Kad iš jo kils didelė ir garbingiausia tauta, ir jame turi būti palaimintos visos žemės tautos"[45].

Turbūt nesunku suprasti, kad žodžiai išsipildė mūsų atžvilgiu. Tikėdamas Dievo Žodžiu arba Kristumi, kuris jam apsireiškė, Abraomas gavo nuteisinimą. Atsisakęs savo tėvų stabmeldystės ir buvusio gyvenimo klaidų, pradėjo išpažinti vieną Aukščiausiąjį Dievą ir tarnauti jam dorybės veiksmais, nors ir nevykdė Mozės įstatymo, kuris buvo duotas vėliau. Štai tokiam vyrui buvo pasakyta, kad visos žemės giminės ir visos tautos bus jo dėka palaimintos.

Ir dabar už žodžius kilnesniais darbais vien tik per pasaulyje pasklidusius krikščionis pasireiškė ta pati Abraomo religija.

Kodėl negalėtume manyti, kad mes, kurie esame kilę iš Kristaus, iš tikrųjų turime tą patį gyvenimo būdą ir tokią pačią religiją, kurią kadaise turėjo anie Dievo bičiuliai? Vadinasi, mūsų tikėjimas nėra nei naujas, nei svetimas, bet iš tiesų pirmykštis, vienintelis ir tikras Dievo tarnybos būdas, būtent tas, kurį mums davė Kristaus mokslas. Tiek ir užteks.

Apie laiką, kuomet Kristus pasirodė tarp žmonių

5. Po šito būtino pasiruošimo mano *Bažnyčios istorijai* galima leistis į kelionę. Kelią pradėsime nuo mūsų Išganytojo įsikūnijimo. Šaukiuosi Dievo, Žodžio Tėvo ir to, apie kurį kalbame, Jėzaus Kristaus, mūsų Išganytojo, Dievo Žodžio, kad mane globotų ir padėtų skelbti tiesą.

Buvo Augusto viešpatavimo keturiasdešimt antrieji metai, dvidešimt aštuntieji Egipto užkariavimo bei Antonijaus ir Kleopatros mirties metai, kai Egipte užgeso Ptolomėjų dinastija, pirmojo žmonių surašymo Sirijos valdytojo Kvirino laikotarpiu, kai Betliejuje, Judo žemėje, užgimė mūsų Išganytojas ir Viešpats Jėzus Kristus, kaip skelbė jam skirtosios pranašystės.

Apie tą patį žmonių surašymą valdant Kvirinui užsimena ir Juozapas Flavijus, žymiausias žydų istorikas. Jis pateikia pasakojimą apie anuo metu išplitusią galilėjiečių sektą, apie kurią byloja ir mūsų Lukas "Apaštalų Darbuose" tokiais žodžiais: "Po jo, gyventojų surašymo dienomis, atsirado Judas Galilėjietis ir patraukė dalį žmonių paskui save. Jis taip pat žuvo, o visi jo sekėjai buvo išblaškyti"[46].

Sutinkamai su šitais žodžiais, minėtasis Juozapas savo *Žydų senovės* XVIII knygoje priduria: "Kvirinas, vienas iš Senato narių, kuris buvo užėmęs ir kitas aukštas vietas bei pasiekė konsulatą, būdamas visų didžiai gerbiamas, pagal Imperatoriaus įsakymą su didele palyda atvyko į Siriją, kaip liaudies teisėjas ir turto cenzorius"[47].

Toliau jis taip byloja: "Judas Galilėjietis, kilęs iš Gamalio miesto, kartu su fariziejumi Sadoku iškėlė maišto vėliavą, skelbdami, kad nuolaidumas veda į nelaisvę, ir kvietė žmones ginti laisvę"[48].

Antroje *Žydų karo* knygoje jis taip rašo: "Anuo metu skatino savo tautiečius sukilti vienas galilėjietis, vardu Judas, kuris smerkė žydus už tai, kad jie romėnams moka mokesčius ir šalia Dievo pakenčia mirtingus valdovus"[49]. Taip rašo Juozapas.

Kaip Kristaus dienomis, sutinkamai su pranašystėmis, sunyko žydų tautos vadovų valdžia

6. Kai Erodas, pirmasis svetimšalis, ėmė valdyti žydų tautą, išsipildė Mozės pranašystė, kad nepritruks Judo kunigaikščių ir valdovų, kol ateis tas, kuriam skirtas viešpatavimas ir kurio apsireiškimo ilgėsis tautos[50].

Ta pranašystė neišsipildė, kol žydai galėjo gyventi savo giminės kunigaikščio valdžioje, pradedant Moze ir baigiant Augustu. Augusto laikais valdžią žydams gavo iš romėnų kilęs svetimšalis Erodas. Kaip nurodo Juozapas, jis buvęs idumietis iš tėvo pusės ir arabas iš motinos pusės. Kaip pasakoja garsus rašytojas Afrikietis[51], tie, kurie domėjosi Erodo kilme, teigia, kad jo tėvas buvęs Antipatras, kažkokio Erodo Askaloniečio sūnus. Tas Askalonietis buvęs Apolono šventyklos tarnas.

Antipatras, būdamas vaikas, pateko idumiečių nelaisvėn ir pasiliko joje, nes tėvas nesugebėjęs jo išpirkti. Todėl jis buvęs išauklėtas idumiečių dvasia, o vėliau labai patikęs vyriausiajam kunigui Hirkanui. Taigi šito Antipatro sūnus ir buvo Erodas, gyvenęs mūsų Išganytojo laikais.

Kadangi šitam žmogui teko viešpatauti žydams, duryse pasirodė tasai, kuris, pasak pranašavimų arba pasak pranašų, buvo tautų laukiamas. Nuo to meto pritrūko kunigaikščių ir valdovų, kurie nuo Mozės laikų ėjo vienas paskui kitą nepertraukiama grandine.

Prieš Babilonijos nelaisvę ir ištrėmimą žydus valdė karaliai, pradedant Sauliumi ir Dovydu. O prieš karalius valdė vadinamieji teisėjai, tuoj po Mozės ir jo įpėdinio Jozuės.

Grįžus iš Babilonijos, valdžia buvo aristokratijos bei oligarchijos rankose, kunigams laikant rankose viešųjų reikalų vairą, kol atvyko Romos vadas Pompėjus. Jis užėmė Jeruzalę, išniekino šventenybes, įsiveržęs į švenčiausiąją vietą. Aristobulą, kuris paveldėjimo iš protėvių keliu iki to laiko turėjo karaliaus bei vyriausiojo kunigo postus, kaip belaisvį kartu su vaikais išsiuntė į Romą, o kunigystę pavedė jo broliui Hirkanui. Žydų tauta nuo to meto buvo įpareigota mokėti duoklę romėnams.

Netrukus po to Hirkanas, paskutinis vyriausiojo kunigo įpėdinis, pakliuvo į partų nelaisvę ir tuomet, kaip buvo sakyta, pirmą kartą svetimtautis Erodas, Romos Senato ir imperatoriaus Augusto liepimu, užėmė valdžią žydų tautos soste.

Tuomet ir įvyko regimasis Kristaus atėjimas, o po to Išganymo laukimas bei pažadėtasis tautų pašaukimas išganyman. Nuo tos valandos jau nebebuvo kunigaikščių ir Judėjos valdovų, tai yra kilusių iš žydų tautos, ir taip prasidėjo sąmyšis vyriausiojo kunigo Tarnystėje, kuri iki ano meto paveldėjimo teisės pagrindu iš protėvių pereidavo artimiausiems giminaičiams.

Šiuo klausimu turime patikimą Juozapo liudijimą[52], kur pasakojama, kad Erodas, gavęs valdžią iš romėnų rankų, daugiau nebeskirdavo vyriausiųjų kunigų iš senovės giminės, bet šioms pareigoms skirdavo abejotinos kilmės asmenis. Panašiai kaip Erodas, kunigų skyrimo klausimu elgėsi jo sūnus Archelajas, o po jo romėnai, užvaldę žydų valstybę.

Tas pats rašytojas (Juozapas Flavijus) pasakoja, kad Erodas pirmasis sergėjo po savo raktu ir antspaudu šventuosius vyriausiojo kunigo drabužius ir neleido jų saugoti patiems vyriausiems kunigams. Tą patį po jo darė Archelajas, o vėliau - romėnai.

Visa tai reikėjo pridurti, kad patvirtintume, jog išsipildė dar viena pranašystė, saistanti mūsų Išganytojo, Jėzaus Kristaus atėjimą. Antai Danieliaus knygoje[53] Raštas tiksliai pateikia vadinamųjų savaičių skaičių iki laikų Valdovo, vardu Kristaus; beje, apie tai esu rašęs kitur[54]. Be to, jis pranašauja, kad, toms savaitėms pasibaigus, tarp žydų neliks pateptųjų. Tai išsipildė visai aiškiai, gimus mūsų Išganytojui, Jėzui Kristui.

Tas įžangines pastabas reikėjo pateikti, kad anie laikai būtų nušviesti teisingai.

Apie tariamuosius evangelijų nesutapimus Kristaus kilmės sąrašų klausimu

7. Evangelistai Matas ir Lukas mums pateikia skirtingas Kristaus genealogijas (kilmės sąrašus), todėl daugybė žmonių mano, kad jie vieni kitiems prieštarauja. Kadangi tikintieji, nežinodami teisybės, stengiasi išaiškinti neaiškumus, aš pateikiu žinių, išliku-

sių iki mūsų laikų. Jas duoda minėtasis Afrikietis[55] laiške Aristidui "Apie Evangelijų genealogijų harmoniją". Čia jis atmeta kitas pažiūras kaip klaidingas, o po to pasakoja, ką buvo girdėjęs, tokiais žodžiais:

"Giminės sąrašo vardai Izraelyje buvo skaičiuojami arba natūraliu, arba teisiniu pagrindu. Natūraliu pagrindu tuomet, kai buvo nurodomas tikrasis sūnus; teisiniu pagrindu - kai vaikas būdavo kilęs iš brolio, o vardas ir kilmė būdavo vedami iš mirusio bevaikio brolio..."[56] Mat žydai dar nė nepažino aiškios prisikėlimo vilties, kurią jie turėjo vėliau gauti, todėl anuo metu įsivaizduodavo sau tokį mirtingo pobūdžio prisikėlimą, idant neišnyktų mirusiojo (bevaikio) vyro vardas.

Taigi tarp įrašytųjų tame kilmės sąraše yra tokių, kurie paveldėjo palikimą gimimo keliu, sūnus po tėvo, bet taip pat yra ir tokių, kurie buvo gimę iš kitų asmenų, kurių vardus ir turi; tai yra tikri ir įsūnyti vaikai.

Taigi jokia Evangelija neprasilenkia su tiesa, tik vienu atveju mini natūraliai gimusį asmenį, o kitu atveju - įteisintą asmenį. Tokiu būdu susimaišė Salmono ir Natano gentys ir taip atsitiko perduodant mirusių bevaikių vyrų vardus, sudarant antrąsias santuokas. Taip būdavo "pažadinami palikuonys", kai vaikai vienų ar kitų tėvų būdavo įsūnijami. Ir vienas, ir kitas giminės sąrašas yra teisingi ir abu sąrašai ateina iki Juozapo; beje, painiu, tačiau visiškai teisėtu būdu.

Kad būtų lengviau suprasti, ką esu pasakęs, dar paaiškinsiu, kaip susimaišo giminės. Jei skaičiuosime giminystę nuo Dovydo per Salmoną, tuomet trečioje vietoje nuo galo[57] rasime Mataną, kuriam gimė Jokūbas, Juozapo tėvas. Nuo Natano, Dovydo sūnaus, pasak Luko[58], taip pat trečias nuo galo yra Melchis. Juozapas yra sūnus Helio, o tas yra Melchio sūnus. Vadinasi, klausimas kyla dėl Juozapo.

Reikia parodyti, kaip gali būti, kad vienas ir kitas bei Jokūbas, kilęs iš Salmono ir Helio, kilusio iš Matano, yra laikomas Juozapo tėvu. O pirmiausia, kaip jie - Jokūbas ir Helis buvo broliai, ir kaip galima jų tėvus Mataną ir Melchį, nepaisant skirtingos kilmės, laikyti Juozapo seneliais?

Pasirodo, kad Matanas ir Melchis buvo iš eilės vedę tą pačią moterį ir turėjo sūnų, kurie buvo broliai iš tos pačios motinos. Mat

teisė nedrausdavo laisvai moteriškei, netekėjusiai, išsiskyrusiai ar našlei, išeiti už vyro antrą kartą.

Tuomet iš Estos (tokį vardą pateikia padavimas) pirmasis Matanas iš Salmono linijos turėjo Jokūbą; po Matano mirties, Melchis iš Natano linijos, taigi tos pačios kilmės, nors ir kitos giminystės, vedė našlę, kaip jau minėta anksčiau, ir turėjo sūnų Helį.

Taigi, kaip matome, Jokūbas ir Helis, nors ir kilę iš skirtingų giminių, buvo broliai iš tos pačios motinos. Vienas jų - Jokūbas po savo bevaikio brolio Helio, vedė jo žmoną ir su ja turėjo kaip trečiąjį vaiką - Juozapą. Tai buvo jo tikrasis sūnus, kaip sako Raštas: "Jokūbui gimė Juozapas"[59].

Tuo tarpu teisiniu požiūriu Juozapas buvo Helio sūnus. Būtent, brolis Jokūbas pažadino jo palikuonis.

Ir toks kilmės užrašas negali būti laikomas neteisingu. Evangelistas Matas taip sako: "Jokūbui gimė Juozapas"[60]. O tuo tarpu Lukas atvirkštine tvarka taip išvardija: "Jis (t.y. Jėzus) buvo laikomas sūnumi Juozapo, sūnaus Helio, sūnaus Matato, sūnaus Levio, sūnaus Melchio..."[61].

Aiškiau išsakyti ar užrašyti kilmės teisiniu pagrindu nebuvo įmanoma. Lukas niekur kitaip neaiškina, kaip sąvoka "sūnus" iki pat viršaus: "Sūnaus Adomo, kuris buvo Dievo"[62].

Tai nėra tvirtinimas be įrodymų arba paviršutiniškas teigimas. Mat Išganytojo giminaičiai, norėdami atkreipti į save dėmesį ar paprasčiausiai tam, kad mums tiksliai perduotų žinias, kiekvienu atveju laikydamiesi tiesos, dar paliko tokių smulkmenų: "Kai plėšikai idumiečiai įsiveržė į Askaloną, Palestinos miestą, jie iš Apolono šventyklos, pastatytos miesto mūrų apsaugoje, išsivarė į nelaisvę kartu su kitokiu turtu Antipatrą, kažkokio kunigo Erodo sūnų. Kadangi kunigas negalėjo surinkti už sūnų išpirkos, Antipatras buvo auklėjamas pagal idumiečių papročius, o vėliau susilaukė vyriausiojo žydų kunigo Hirkano malonės.

Atlikdamas Hirkano vardu pasiuntinybę pas Pompėjų, išrūpino jam valdžios pilnatvę, kurią buvo apkarpęs brolis Aristobulas, o sau pačiam Antipatras išsirūpino epimeleto Palestinoje titulą. Antipatro, kurį klastingai nužudė pavydėdami jam didžio pasisekimo, įpėdinis buvo jo sūnus Erodas. Gavę Senato patvirtinimą, Antonijus ir Augustas pripažino jam viešpatystę žydams. Jo

sūnus buvo Erodas ir kiti tetrarchai. Visa tai sutampa su graikų istoriniais memuarais.

Iki anų laikų buvo išsilaikę archyvuose žydų kilmės sąrašai bei genealogijos tų, kurie buvo gimę iš garsių prozelitų, kaip antai Achjoro Amoniečio arba Rutos Moabietės, bei tų, kurie su žydais buvo iškeliavę iš Egipto ir susiję su jais santuokos ryšiais. Tuo tarpu Erodo jokie ryšiai nesiejo su žydų tauta, be to, jis jautriai išgyvendavo dėl savo žemos kilmės. Jis sudegino kilmės sąrašus, norėdamas, kad jį laikytų kilmingu asmeniu, vadinasi, niekas negalėsiąs oficialių dokumentų pagrindu išvesti savo kilmės iš patriarchų, prozelitų ar kitų svetimšalių, sudariusių mišrias santuokas su žydais[63].

Tik nedaugeliui toliaregių žmonių, kurie turėjo privačius dokumentus arba laikė atmintyje sąrašų duomenis, arba turėjo nuorašus, galėjo vėliau pasigirti, kad jie išsaugoję savo garbingą kilmę. Tokiems priklausė ir tie "Viešpaties žmonės", kurie buvo giminės su Išganytoju iš žydų vietovių Nazareto ir Kochbos. Jie pasklido po pasaulį ir, remdamiesi "Dienų knyga", skelbė savo genealogiją taip tiksliai, kaip įmanydami". Ar taip yra iš tikrųjų? Mano ir kiekvieno išmintingo žmogaus manymu, neįmanoma atrasti geresnio paaiškinimo. Lai ir mums jo užtenka, nors nėra paremtas jokiu liudijimu, nes nieko geresnio ar artimesnio tiesai negalima pasakyti. Kiekvienu atveju Evangelijos skelbia tiesą.

To paties laiško pabaigoje Afrikietis dar priduria: "Natanas iš Salmono linijos buvo Jokūbo tėvas. Po Matano mirties Melchis iš Natano linijos iš tos pačios moteriškės susilaukė sūnaus Helio. Vadinasi, Helis ir Jokūbas buvo tos pačios motinos sūnūs. Kadangi Helis numirė bevaikis, Jokūbas atstatė jo įpėdinystę, duodamas pasauliui Juozapą. Šis buvo jo tikras sūnus, tačiau teisiniu požiūriu jis buvo laikomas Helio sūnumi. Taigi Juozapas buvo laikomas ir vieno, ir antro sūnumi". Taip aiškina Afrikietis.

Iš nustatytos Juozapo genealogijos išplaukia, kad ir Marija yra buvusi tos pačios giminės. Mat Mozės įstatymas draudė sudarinėti santuokas su kitos giminės atstovais. Reikėjo tuoktis tos pačios giminės ir net tos pačios genties ribose, kad palikimas iš vienos šeimos nepereitų svetimai. Tiek bus gana šiuo klausimu.

Apie baisų Erodo nusikaltimą vaikeliams. Apie jo siaubingą mirtį

8. Kristui gimus, kaip skelbė pranašystės, Judos Betliejuje, mūsų aprašytais laikais, Rytų žyniai teiravosi Erodo, kur turėjęs užgimti naujasis žydų karalius. Mat jie buvo pastebėję jo žvaigždę ir todėl išsirengė į kelionę, trokšdami Naujagimiui atiduoti dievišką pagarbą. Dėl to įvykio Erodas labai susijaudino, nes jam pasivaideno, kad jo viešpatavimui iškilo pavojus. Todėl jis klausinėjo mokytojus, kurie liaudžiai aiškindavo Įstatymą, kur jie tikėjosi gimsiant Kristų. Sužinojęs, kad Mikėjo pranašystė[69] mini Betliejų, jis išleido ediktą, kuriuo įsakė Betliejuje ir visoje apylinkėje nužudyti kūdikius - visus berniukus nuo dviejų metų ir mažesnius, pagal žynių nurodytą gimimo laiką. Erodas tikėjosi, ir tai buvo labai įtikėtina, kad Jėzų ištiksiąs toks pats likimas, kaip ir jo bendraamžius.

Tačiau kūdikis prieš žudynes buvo išgabentas į Egiptą, kaip jo tėvams paliepė apsireiškęs angelas, kuris pranešė, kas atsitiksią. Beje, tą patį mums skelbia Šventoji Evangelijos knyga[65].

Ta pačia proga verta prisiminti bausmę, kuria buvo nubaustas Erodas už tai, kad ėmėsi tokių žiaurumų prieš Kristų ir jo bendraamžius. Dievo teisingumas pasiekė jį gyvenime netrukus, parodydamas iš anksto, kas jo laukė po mirties.

Taigi apgaulingą savo karaliavimo spindesį Erodas užtemdė nusikaltimais, kuriuos vieną po kito padarė savo namuose: nužudė žmoną, vaikus, artimiausius giminaičius ir geriausius bičiulius. Negaliu čia išvardyti visų nusikaltimų, prieš kuriuos nublanksta visos kitos tragedijos; juos plačiai papasakojo Juozapas savo istorijoje.

Tuojau po sąmokslo prieš Išganytoją ir kitus kūdikius jį pasiekė Dievo rykštė, kuri jį mirtinai užkankino. Bus, matyt, geriausia, jei paklausysime apie tuos nusižengimus istoriko, kuris savo *Žydų senovės* XVII knygoje šitaip aprašo baisią Erodo gyvenimo pabaigą.

"Tuo tarpu Erodo liga vis stiprėjo. Šitaip Dievas rodė teisingumą už padarytus nusikaltimus. Jį kankino lėta ugnis, kuri ne tiek degino iš oro, kiek ryte rijo jo vidurius. Jis gavo kęsti baisų alkį,

kurio nieku būdu nebuvo galima numalšinti. Jo viduriai buvo pilni žaizdų, todėl jį labiausiai kankino vidaus skausmai. Kojos buvo sutinusios ir šviesiai vandeningos.

Panašiai buvo ir su pilvu, net gėdingos dalys buvo suirusios ir ten atsirado kirmėlių. Kvėpavo labai sunkiai ir visiškai negalėjo gulėti. Jo alsavimas buvo pasibjaurėtinas dėl blogo kvapo ir nuolatinio dusulio.

Be to, visą jo kūną tampė labai stiprūs traukuliai. Burtininkai ir žiniuonys, kurie mokėdavo pagelbėti sergantiems panašiomis ligomis, šnekėjo, kad pats Dievas taip baudžiąs karalių už jo gausias ir bedieviškas piktadarybes".

Taip rašo Juozapas minėtame veikale. Antroje savo istorijos - *Žydų karas* - knygoje jis pasakoja tą patį kitais žodžiais: "Liga užvaldė visą jo kūną ir kankino Erodą įvairiomis kančiomis. Jis labai nekarščiavo, bet jam baisiai peršėjo visa oda ir nesiliovė skausmas viduriuose. Jo kojos pabrinko, kaip sergant vandenlige, o pilve degino tarsi ugnis. Gėdingose dalyse iškilo pūliniai, ir juose įsiveisė kirminų. Be to, jam trūko oro ir jis visiškai negalėjo gulėti. Visus sąnarius vargino traukuliai".

Burtininkai šnekėjo, kad jo kančia yra bausmė. Tačiau jis pats kovojo su baisiomis kančiomis, troško gyventi, nesiliovė tikėjęs, kad pasveiks, ir ieškojo vaistų. Liepė save nugabenti prie Jordano, prie šiltų Kaliroės šaltinių, kad galėtų maudytis. Tie vandenys atplaukia iš asfaltinio ežero[67] ir yra tokie saldūs, kad galima gerti.

Gydytojai nusprendė, kad pirmiausia visą jo kūną reikia sušildyti alyvoje. Tačiau panertas į vonią su šilta alyva Erodas visai nusilpo, jo akys atsistojo stulpu, lyg mirštančiojo. Tarnams ėmus šaukti, jis šiek tiek atsigavo, bet prarado paskutinę išgijimo viltį. Tada liepė kiekvienam kareiviui išmokėti po 50 drachmų, o dvariškiams dar didesnes sumas.

Keliaujant atgal, jie užsuko į Jeriką, kur ištiko juodosios geltligės priepuolis. Tarsi norėdamas pasikviesti mirtį, sugalvojo siaubingą planą. Jis įsakė surinkti iš visos Judėjos kaimų garbingiausius vyrus ir uždaryti juos vadinamajame hipodrome.

Po to pasikvietė pas save seserį Salomę bei jos vyrą Aleksandrą ir taip į juos prabilo: "Žinau, kad žydai mano mirties dieną trokšta

paversti džiaugsminga švente. Bet jūs tik paklausykite mano paliepimo ir bus po manęs ir gedulas, ir puikios laidotuvės. Kai išleisiu paskutinį kvapą, įsakykite kareiviams apsupti uždarytuosius ir juos visus nužudyti, kad visa Judėja ir visi namai turėtų ko po manęs verkti"[68].

Kiek toliau Juozapas priduria: "Ir vėl jį ėmė kankinti alkis ir dusinti kosulys, o kai vėl jį suspaudė kančios, pasiryžo išvengti to, ką jam lėmė likimas. Paėmė obuolį ir pareikalavo peilio, nes visuomet buvo pratęs valgyti obuolius su peiliu rankoje. Paskui apsižvalgęs, ar nėra nieko, kas jį galėtų sulaikyti, pakėlė ranką ir norėjo nusižudyti"[69].

Be to, tas pats istorikas pasakoja, kad Erodas paskutinę savo gyvenimo minutę davė įsakymą nužudyti dar vieną tikrą savo sūnų - trečiąjį - po dviejų nužudytųjų ir kad po to baigė gyvenimą baisiose kančiose.

Tokia buvo Erodo mirtis. Jis gavo teisingą bausmę už Betliejaus kūdikių išžudymą ir pasikėsinimą prieš Išganytoją. Po jo mirties Egipte Juozapui sapne pasirodė angelas ir liepė grįžti su vaikeliu bei jo motina į Judėją, sakydamas, kad numirė tie, kurie norėjo kūdikio mirties. Evangelistas dar priduria: "Išgirdęs, jog Archelajus valdo Judėją po savo tėvo Erodo, pabūgo ten vykti. Įspėtas sapne, nukeliavo į Galilėjos sritį ir apsigyveno Nazareto mieste"[70].

Piloto laikai

9. Apie Archelajaus iškėlimą sostan po Erodo mirties aukščiau minėtas istorikas pateikia tas pačias žinias. Jis aprašo, kokiu būdu Archelajus savo tėvo Erodo testamento galia ir imperatoriaus Augusto potvarkiu perėmė viešpatavimą žydams ir kaip po dešimties metų prarado valdžią, o jo broliai, Pilypas ir Erodas Jaunesnysis bei Lizanijas, gavo savo tetrarchijas.

Tas pats istorikas XVIII *Žydų senovės* knygoje pasakoja, kad dvyliktaisiais Augusto, viešpatavusio pasauliui 57 metus, įpėdinio Tiberijaus valdymo metais Poncijus Pilotas tapo Judėjos vietininku ir ėjo tas pareigas ištisus dešimtį metų, beveik iki Tiberijaus mirties.

Todėl aišku, jog pasakojantys apie mūsų Išganytoją anie "Aktai"[71], kurie neseniai pasirodė, yra paprasta klastotė, nes jau laikas, nurodytas jų antraštėje, patvirtina šito rašinio netikrumą. Žydų nusikaltimas ir Išganytojo nukryžiavimas turėjęs įvykti ketvirtojo Tiberijaus konsulato metu, arba septintaisiais jo valdžios metais. Tuo tarpu visiškai aišku, kad anuo metu Pilotas dar nevaldė Judėjos, kiek galima remtis Juozapo liudijimu. Aukščiau minėtame veikale aiškiai pažymėta, kad Tiberijus dvyliktaisiais valdymo metais paskyrė Pilotą vietininko pareigoms.

Apie žydų vyresniuosius kunigus, kuriems valdant Kristus skelbė savo mokslą

10. Tuomet - o tai, pasak evangelisto[72], buvo penkioliktieji imperatoriaus Tiberijaus valdymo metai - ketvirtaisiais Poncijaus Piloto vietininkavimo metais, kai likusioje Judėjoje tetrarchai buvo Erodas, Lizanijas ir Pilypas, mūsų Išganytojas ir Viešpats, dieviškasis Jėzus Kristus, maždaug trisdešimtaisiais savo gyvenimo metais leidosi Jono apkrikštijamas ir pradėjo Evangelijos skelbimą.

Dievo Raštas sako[73], kad visas Kristaus mokymo laikas prabėgo valdant vyriausiems kunigams Anui ir Kajafui, ir pažymi, jog Išganytojo skelbimas vyko šitų žmonių vadovavimo metu. Jis pradėjo savo veiklą prie vyriausiojo kunigo Ano ir mokė iki Kajafo valdymo, taigi šis laikotarpis truko ne ilgiau kaip ketverius metus.

Nuo ano meto buvo panaikinti šventojo Įstatymo papročiai. Tarnyba Dievui daugiau nebuvo nustatyta visam amžiui ir paveldima iš tėvų. Romos vietininkai atiduodavo vyriausiojo kunigo pareigas vienam ar kitam asmeniui, ir jie tarnaudavo ne ilgiau kaip vienerius metus.

Antai Juozapas sako, kad po Ano buvo net keturi vyriausieji kunigai iki Kajafo. Jis taip rašo savo *Žydų senovės* knygose: "Valerijus Gratas atėmė iš Ananijo vyriausiojo kunigo pareigas ir patikėjo jas Izmaeliui, Fabio sūnui, tačiau ir pastarąjį neužilgo atleido iš pareigų ir pašaukė Eleazarą, vyriausiojo kunigo Ananijo sūnų.

Po metų jį taip pat pašalino iš pareigų ir vyriausiojo kunigo tarnystę pavedė Simonui, Kamito sūnui. Bet ir šis netarnavo ilgiau kaip metus, ir Juozapas, taip pat vadinamas ir Kajafu, tapo jo įpėdiniu[74].

Taigi, kaip matome, visas mūsų Išganytojo mokymo laikotarpis netruko nė ketverių metų, nes visi keturi vyresnieji kunigai nuo Ananijoiki Kajafo paskyrimo tarnavo Dievui. Evangelija mini Kajafą kaip vyriausiąjį kunigą tais metais, kai Išganytojas kentėjo kryžiaus kančią[75]. Vadinasi, atsižvelgiant į Jėzaus kančią ir susijusius su ja įvykius, galima nustatyti Kristaus mokymo laikmetį.

Mūsų Išganytojas ir Viešpats, vos pradėjęs skelbti savo mokslą, pasivadino dvylika mokinių ir juos pavadino apaštalų vardu, norėdamas pažymėti jų ypatingą vietą. Be to, jis paskyrė dar "kitus septyniasdešimt du mokinius ir išsiuntė juos po du, kad eitų pirma jo į visus miestus bei vietoves, kur jis pats ketino vykti"[76].

Liudijimai apie Joną Krikštytoją ir Kristų

11. Netrukus po to Erodas jaunesnysis, kaip primenama dieviškajame Evangelijos Rašte, liepė nukirsdinti Jono Krikštytojo galvą. Tą patį pasakoja ir Juozapas[77], kuris prieš tai mini Erodijadą, su kuria Erodas, nepaisant, kad tai jo brolio žmona, susituokė. Jis išsiskyrė su pirmąja, teisėta žmona, Petriečių karaliaus Areto dukterimi, ir atplėšė Erodijadą nuo dar gyvo vyro. Dėl jos nužudė Joną ir stojo į karą su Aretu, kurio dukrai buvo nuplėšęs garbę.

Kai tame kare vyko mūšis, pasak Juozapo, Erodas pražudė visą savo kariuomenę, nes tai buvo bausmė už nusikaltimą, kurį buvo padaręs Jonui.

Tas pats istorikas pripažįsta, kad Jonas Krikštytojas buvęs vienas iš teisingiausių žmonių. Juozapo liudijimas patvirtina tai, ką apie Joną rašo Evangelija. Jis toliau pasakoja, kad Erodas dėl tos pačios Erodijados prarado savo sostą ir kartu su ja buvęs nuteistas ištrėmimui į Vjenos miestą Galijoje.

Visa tai randama *Žydų senovės* XVIII knygoje, kur apie Joną pasakojama šitaip:

"Kai kuriems žydams atrodė, jog Erodo kariuomenę sunaikino pats Dievas, kuris teisingai atseikėjo už Jono, vadinamojo

Krikštytoju, mirtį. Mat Erodas buvo įsakęs jį nužudyti; jį - garsų vyrą, kuris kvietė žydus į dorybingą gyvenimą, kad jie būtų teisingi vieni kitiems, pamaldūs Dievui ir priimtų Krikštą. Pasak jo, tuomet ir Krikštas būsiąs naudingas, jeigu jį priimsią ne tik kaip permaldavimą už savo nuodėmes, bet kad pašvęstų savo kūną, nes siela jau prieš Krikštą yra tapusi tyra ir teisinga.

Taigi, kai prie jo gausiai rinkosi žmonės ir godžiai klausė jo žodžių, Erodą apėmė baimė, kad savo galinga įtaka nesukeltų liaudies maišto, mat jam šaukiant žmonės buvo viskam pasiruošę. Todėl Erodas manė, kad būsią kur kas saugiau, jei paskubės suimti Joną pirmiau nei kils sąmyšis, kad netektų gailėtis, jog dėl perverso gali pakliūti į bėdą. Dėl tokio įtarimo Erodas liepė suimti Joną, nugabenti jį į aukščiau minėtą Machairunto pilį ir ten nužudyti"[78].

Taip apie Joną pasakoja Juozapas Flavijus. Beje, jis užsimena apie Išganytoją tame pačiame istoriniame veikale tokiais žodžiais: "Apie tą patį laiką gyveno Jėzus, išmintingas žmogus, kiek apskritai jį galima pavadinti žmogumi. Mat jis darė nepaprastus dalykus, buvo mokytojas žmonių, kurie su džiaugsmu priimdavo tiesą; jis prie savęs patraukė daugelį graikų. Toks buvo Kristus. Mūsų vadovai stojo prieš jį, o Pilotas jį nuteisė mirti ant kryžiaus. Tačiau tie, kurie prieš tai jį mylėjo, nepamiršo jo, nes jis apsireiškė jiems vėl gyvas trečią dieną po mirties. Dievo pranašai buvo apie jį viską paskelbę - ir tuos, ir daugybę kitų stebėtinų dalykų. Ir po šiai dienai gyvuoja krikščionių tauta, kuri jam dėkinga už savo vardą"[80].

Jeigu bendraamžis ir, be to, žydų rašytojas savo veikale pateikia tokias smulkmenas apie Joną Krikštytoją ir mūsų Išganytoją, kaipgi galės apsiginti nuo kaltinimo įžūlumu tie, kurie sukūrė tuos įvykius liečiančią klastotę, vardu "Dienoraščiai". Lai šito bus gana.

Apie mūsų išganytojo mokinius

12. Mūsų Išganytojo apaštalų vardai kiekvienam mūsiškiui gerai žinomi iš evangelijų, tačiau niekur nėra septyniasdešimties mokinių sąrašo. Vienas iš jų turėjęs būti Barnabas, kurį tai vienur, tai kitur mini *Apaštalų Darbai* ir pirmiausia Paulius savo *Laiške*

Galatams[81]. Jiems priklausė ir Sostenas, kuris kartu su Pauliumi rašė *Laišką Korintiečiams*[82].

Apie tai byloja Klemensas savo *Pastabų* penktoje knygoje, kur tvirtina, esą tarp anų mokinių buvęs ir Kefas, apie kurį rašė Paulius: "Kai Kefas atvyko į Antiochiją, aš jam pasipriešinau į akis, nes jis buvo nusižengęs"[83], taigi Kefas buvęs vienas iš 70 mokinių ir taip pat turėjęs Petro vardą.

Panašiai ir Motiejus, priskirtas prie apaštalų vietoj Judo, ir jo bendražygis įrašytas kartu (Juozapas)[84]; juodu taip pat buvo anksčiau pašaukti į septyniasdešimties (Viešpaties mokinių) būrį. Vienas jų turėjęs būti ir Tadas, apie kurį netrukus pradėsiu pasakojimą, išlikusį iki mūsų laikų.

Tikslūs tyrimai rodo, kad yra buvę daugiau nei 70 Išganytojo mokinių. Tai liudija Paulius, kuris sako, jog prisikėlęs Kristus pasirodęs pirmiausia Kefui, po to dvylikai, paskui daugiau nei penkiems šimtams brolių kartu, iš kurių kai kurie, rašant šį laišką[85], yra mirę, o didesnė dalis dar tebegyveno.

Toliau Paulius sako, kad Išganytojas pasirodęs Jokūbui, vienam iš vadinamųjų Išganytojo brolių. Kadangi be jų yra buvę dar daugiau tokių, kuriuos vadino apaštalais, panašiais į dvylika, kuriems priklausė ir pats Paulius, jis dar priduria: ...paskui pasirodė visiems apaštalams. Tiek šiuo klausimu.

Pasakojimas apie Edesos valdovą

13. Tado istorija.

Žinia apie mūsų Viešpaties ir Išganytojo Jėzaus Kristaus dievystę jo stebuklų galybe pasklido visame pasaulyje ir patraukė tūkstančius žmonių iš tolimiausių Judėjos pakraščių. Žmones traukė viltis, kad jie būsią išgydyti iš savo ligų bei išvaduoti iš visų kentėjimų.

Pavyzdžiui, karalius Abgaras, kuris šauniai valdė tautas Eufrato krašte, sirgo baisia ir žmonių priemonėmis nepagydoma liga. Jį pasiekė gandas apie Jėzų ir jo galybę. Visi šnekėjo apie Jėzų, ir Abgaras išsiuntė per pasiuntinį Jėzui laišką, prašydamas išgydyti.

Tačiau anuomet Išganytojas jo neišklausė, o tik pagerbė savo ranka rašytu laišku ir pažadėjo atsiųsti vieną savo mokinį, kuris

jį išgydysiąs ir atnešiąs Išganymą ir jam, ir jo pavaldiniams.

Neužilgo tas pažadėjimas išsipildė. Po Kristaus prisikėlimo ir įžengimo į dangų vienas iš dvylikos apaštalų - Tomas, Dievo įkvėptas, pasiuntė Tadą, kuris priklausė septyniasdešimties Kristaus mokinių būriui, keliauti į Edesą. Edesoje jis privalėjo kaip pamokslininkas ir evangelistas skelbti Kristaus mokslą. Per jį išsipildė ir mūsų Išganytojo pažadai.

Turime raštišką tų įvykių liudijimą, paimtą iš archyvų Edesoje, kuri anuo metu buvo karaliaus sostinė. Tuose viešuose dokumentuose, kuriuose aprašyti senovės įvykiai, taip pat yra aktų iš Abgaro laikų ir juose mums išsaugotas anų įvykių aprašymas.

Bus geriausia pasiklausyti paties laiško, išimto iš archyvų ir pažodžiui išversto iš sirų kalbos:

Nuorašas laiško, kurį Toparchas Abgaras parašė Jėzui ir pasiuntė jam į Jeruzalę per pasiuntinį *Ananiją*.

"Abgaras, Uchamaso sūnus, Toparchas, Jėzui, Gerajam Išganytojui, kuris pasirodė Jeruzalės apylinkėse, sveikinimai.

Girdėjau apie tave ir tavo gydymus, kad jie įvyksta be vaistų ir be žodžių, vien tavo rankomis. Kaip sklinda žinios, tu akliesiems grąžini regėjimą, luošiesiems vaikščiojimą ir apvalai raupsuotuosius. Tu išvarai nešvariąsias dvasias bei demonus, išgydai sunkiai sergančius ir net prikeli mirusius.

Girdėdamas visa tai apie tave, esu įsitikinęs: arba tu esi Dievas, kuris nužengė iš dangaus ir daro tokius stebuklus, arba tu - Dievo Sūnus, atliekantis stebėtinus darbus.

Todėl tau rašau ir prašau tavęs: teikis atvykti pas mane ir išvaduoti mane iš kentėjimų. Esu girdėjęs, kad žydai nenori tavęs priimti ir netgi ruošiasi tave nuskriausti. Nors mano miestas nedidelis, bet jis puikus ir mudviem jis bus pakankamai didelis".

Taip rašė Abgaras, nors anuomet jam švietė tik silpna Dievo švieselė. Reikalinga taip pat išklausyti ir Jėzaus atsakymą, kuris buvo nusiųstas per tą patį pasiuntinį. Jėzaus laiškas turi nedaug eilučių, tačiau jis kupinas galybės. Štai kaip jis skamba.

Jėzaus atsakymas, nusiųstas *per* pasiuntinį Ananiją *Toparchui Abgarui*

"Palaimintas, kuris įtikėjai manimi, nors manęs nesi matęs. Mat apie mane parašyta, jog tie, kurie mane regės, - netikės manimi, kad

tie, kurie manęs neregėjo, iš tiesų patikėtų manimi ir būtų gyvi. Dėl to, ką esi man parašęs, kad atvykčiau pas tave, visų pirma, reikalinga, kad išsipildytų visa, kam esu siųstas, ir kad, visa atlikęs, aš sugrįžčiau pas tą, kuris mane buvo pasiuntęs. O kai būsiu pakilęs aukštyn, tuomet pasiųsiu pas tave vieną iš mokinių, kuris išvaduos tave iš kentėjimų ir duos tau gyvybę kartu su tais, kurie tau artimi".

Prie šitų laiškų randame kitą priedą sirų kalba: "Jėzui įžengus į dangų, Judas, vadinamas taip pat Tomu, išsiuntė pas karalių apaštalą Tadą - vieną iš septyniasdešimties mokinių. Šis atkeliavo ir apsigyveno pas Tobiją, sūnų Tobijo. Kai apie jį pasklido garsas, Abgarui buvo pranešta: "Atvyko Jėzaus apaštalas, kaip tau buvo parašyta laiške".

O Tadas Dievo galia pradėjo gydyti visokias ligas ir negalias. Visi didžiai stebėjosi. Kai Abgaras išgirdo apie jo didžius bei stebuklingus darbus, apie ligonių išgydymus, suprato, kad jis ir esąs tas žmogus, apie kurį Jėzus parašė laiške: "Kai pakilsiu (į dangų), tuomet pasiųsiu pas tave vieną mokinį, kuris išvaduos tave iš kentėjimų".

Ir tuomet pasišaukė Tobiją, pas kurį Tadas gyveno, ir tarė: "Girdėjau, kad atkeliavo galingas vyras ir apsigyveno tavo namuose; atsiųsk jį pas mane". Tobijas grįžo namo pas Tadą ir pasakė: "Toparchas Abgaras pasivadino mane ir liepė man atsiųsti tave pas save, kad jį išgydytum". Tadas atsiliepė: "Nueisiu, nes esu pasiųstas pas jį su galybe".

Kitą dieną, anksti rytą, Tobijas pakilo, pasiėmė Tadą ir nuėjo pas Abgarą. Kai juodu įžengė į rūmus, Abgaras, savo dvariškių apsuptas, staiga išvydo apaštalo Tado veide kažkokią stebuklingą šviesą. Tai pamatęs jis puolė žemėn prieš Tadą, o dėl to visi aplink esantys labai stebėjosi. Mat jie nematė regėjimo, kuris buvo duotas tik Abgarui.

Šis paklausė: "Ar tu iš tikrųjų esi Jėzaus, Dievo Sūnaus, mokinys? Jis man yra pasakęs, atsiųsiu pas tave vieną savo mokinį, kuris tave išgydys ir duos tau gyvenimą". Tadas atsakė: "Kadangi tvirtai įtikėjai tam, kuris mane pasiuntė, todėl ir esu pas tave. Maža to, jei įtikėsi jį, tuomet pagal tavo tikėjimą išsipildys ir tavo širdies troškimai".

Tuomet Abgaras tarė: "Taip tvirtai jį įtikėjau, kad norėjau surinkti kariuomenę ir užpulti žydus, kurie jį nukryžiavo. Bet Romos imperija buvo man kliūtis". Tadas jam pasakė: "Mūsų Viešpats įvykdė savo Tėvo valią ir ją įvykdęs sugrįžo atgal pas Tėvą".

Abgaras jam išpažino: "Aš jį įtikėjau ir įtikėjau jo Tėvą". Tadas jam tarė: "Todėl jo vardu aš uždedu ant tavęs ranką". Ir vos tai padarė, Abgaras kaip mat pasveiko iš savo ligos ir išsivadavo iš kentėjimų.

Abgaras didžiai stebėjosi: ką buvo girdėjęs apie Jėzų, dabar įsitikino per jo mokinį Tadą, kuris jį buvo išgydęs be jokių vaistų ir žolių. Ir išgydė ne tik jį, bet ir Abdosą, Abdoso sūnų, kuris kentėjo nuo podagros. Mat ir šis atėjo pas Tadą, puolė jam po kojų. Jam Tadas uždėjo rankas kartu su malda. Ir šis atgavo sveikatą. Apaštalas išgydė dar daugelį kitų miesto gyventojų, atliko stebuklingus ir didingus darbus bei skelbė Dievo žodį.

Po to Abgaras prabilo: "Tu, Tadai, darai stebuklus Dievo galia. Mes didžiai nustebę, todėl prašau tavęs, papasakok man apie Jėzaus atėjimą, koks jis buvo, papasakok apie jo galybę ir kieno galia jis darė tai, ką esu girdėjęs".

Tadas jam pasakė: "Dabar nekalbėsiu, tačiau, kadangi esu siųstas skelbti žodį, suvadink rytoj man visus gyventojus ir aš jiems papasakosiu ir pasėsiu tarp jų gyvybės žodį: apie Jėzaus atėjimą, koks jis buvo, apie jo pasiuntinybę ir kodėl Tėvas jį siuntė. Apie jo galybę bei darbus, apie paslaptis, kurių mokė žmones ir kokia galia visa tai darė. Apie jo naująjį mokslą, apie nusižeminimą, nuolankumą, apie tai, kaip save nužemino atsižadėdamas ir paslėpdamas savo dievystę; kaip jis buvo nukryžiuotas, kaip nužengė į pragarus ir suardė nuo amžių neperžengiamą užtvarą; kaip jis prikeldavo mirusius, kaip pats vienas nužengė į požemį ir po to didelės minios akivaizdoje įžengė pas savo Tėvą".

Tada Abgaras tuoj pat įsakė rytoj nuo ryto sukviesti gyventojus ir išklausyti Tado pamokslų. Paskui liepė duoti jam kaltinio ir nežymėto aukso, tačiau Tadas jo nepriėmė tardamas: "Jeigu mes atsižadėjom savo nuosavybės, tai kaipgi imsime svetimą?"

Tai įvyko 340 metais"[86].

Atrodo, kad su nauda pateikiau šitą vertimą iš sirų kalbos[87].

IŠNAŠOS

1 Čia "paveldas" reiškia ir paveldėtojus, ir jų pareigas; tam tikslui neblogas žodis būtų ir "pamaina".
2 1 Timot 6, 20.
3 Apd 20, 29.
4 Iz 53,8 (Beje, cituoti žodžiai yra netikslus vertimas. Jeruzalės Biblija: "Par contrainte et jugement il a été saisi parmi ses contemporains..."}
5 Mt 11, 27.
6 Jn 1,9-10.
7 Pat 8, 23.
8 Jn 1, 1.
9 Kol 1,15-16.
10 Šitame ir kitame skyriuje matome teologiškai neteisingą Eusebijo poziciją - subordinacionizmas.
11 Joz 5, 14.
12 Iz 9, 6.
13 Jn 1,1-3.
14 Jn 2,1-3.
15 Pr 1, 26.
16 Ps 32, 9 ir 148, 5.
17 Plg Pr 18, 1.
18 Pr 18, 25.
19 Ps 106, 20.
20 Pr 19, 24
21 Pr 32, 28.
22 Pr 32, 30.
23 Joz 5, 13-15.
24 Iš 3,4-6.
25 Pat 8,12. 15-16.
26 Pat 8,22-25; 27-28; 30-31.
27 Dan 7,9-10.
28 Dan 7,13-14.
29 Cf Jn 1,1.
30 Tas rinkinys - tai VI-IX knygos iš platesnio (dešimties knygų) veikalo "Bendrasis, pradinis įvadas".
31 Iš 25, 40.
32 Plg Kun 4,5-16; 6,22.
33 Rd 4,20.
34 Ps 2,1-2.
35 Ps 2,7-8.
36 Lk 4,18-19.
37 Ps 44,7-8.
38 Ps 109,1.
39 Ps 109,3-4.
40 Iz 66,8.
41 Iz 65, 15-16.
42 Ps 104,15 ir Kron 16,22.
43 Pr 15,6 ir Rom 4,3.
44 Pr 22,18.
45 Pr 18,18.
46 Apd 5,37.
47 Jos. Ant. XVIII, 1.
48 Ten pat, XVIII, 4.
49 Jos. Bell. II, 118.
50 Plg. Pr 49, 10.
51 Jis buvo gimęs Jeruzalėje. Daug keliavo, rinko knygas, draugavo su Origenu ir palaikė ryšius su Edesos kunigaikščiais. Mirė po 240 m.
52 Jos. Ant. XV ir XVIII, 2,1-2; XX, 1,1-2.
53 Plg. Dan 9,24-27.
54 Plg. Demonstratio Evang. 8,2.
55 Pilnas vardas: Julius Sextus Africanus.
56 Tokia levirato teisė.
57 Plg. Mt 1,15.
58 Plg. Lk 3,23-24.
59 Plg. Mt 1,16.
60 Mt 1,16.
61 Lk 3,23-24.
62 Lk 3, 38.
63 Septuaginta, Ex 12, 19.
64 Mik 5,2.
65 Plg. Mt 2,1-7 ir 13-16.
66 Ant. XVII, 6, 5.
67 Tai yra Mirties jūros.
68 Bel. I, 33, 5-6.
69 Ten pat, I, 33,7.
70 Mt 2, 22-23.
71 Kalbama apie "Piloto aktus", kurie atsirado IV a. pradžioje.
72 Plg. Lk 3,1.
73 Plg. Lk 3,2.
74 Ant. XVIII, 2,2.
75 Plg. Mt 26,3-57; Jn 11,49; 18, 13-28.
76 Lk 10,1.
77 Ant. XVIII, 5.
78 Ant. XVIII, 5, 2.
79 Ant. XVIII, 3,3.
80 Mūsų pateiktas tekstas, be abejo,

buvo krikščionių iškreiptas. 1971 m. Shloma Pines Jeruzalėje išleido atrastą arabišką Flavijaus tekstą: "Tuo metu ten gyveno išmintingas žmogus, vadinamas Jėzumi. Jo gyvenimo būdas buvo pavyzdingas, ir jis garsėjo dorybingumu. Daug žmonių iš žydų ir kitų tautų tarpo tapo jo mokiniais. Pilotas nuteisė jį nukryžiuoti mirčiai, tačiau jo mokiniai neapleido savo būrio. Jie pranešė, kad jis trečią dieną po nukryžiavimo pasirodęs jiems ir kad buvęs gyvas. Todėl, galimas dalykas, jis ir buvo Mesijas, apie kurį pranašai buvo paskelbę nuostabių dalykų" (*Shloma Pines*, An Arabic Version of the Testimonium Flavianum and its Implications, Jerusalem 1971).

81 Plg. Gal 2,1. 9. 13.

82 1 Kor 1,1.

83 Gal 2,11. Minimas Klemensas Aleksandrietis, kuris šiuo atveju suklydo. Paulius kalba apie Kefą - Petrą.

84 Apd 1,23.

85 Plg. 1 Kor 15, 5-7.

86 T.y. 28 arba 29 metais. Nurodytieji 340 metai - tai Seleukidų kalendoriaus data.

87 Istorija apie Tadą ir Abgarą visuomet buvo laikoma išgalvota legenda. Jau Augustinas ir Jeronimas tvirtino, kad negali būti jokių autentiškų Kristaus laiškų. Bet pastaruoju metu ryšium su Torino drobule anglų istorikas Janas Vilsonas iškėlė hipotezę, kad pasakojimas turįs tam tikrą protingą pagrindą (*Jan Wilson*, The Shrond of Turin, New York, 1978). Vilsonas mano, kad Kristaus drobulė yra susijusi su Edesos atvaizdu, kuris vėliau paplito Konstantinopolyje. Jis buvo vadinamas "Mandilion" ir laikomas ypatingoje pagarboje. Pasak Vilsono, Jėzaus įkapės negalėjo būti saugomos Jeruzalėje, nes tai griežtai draudė Mozės įstatymas. Todėl Kristaus mokinys Tadas arba Adajus išgabeno drobulę į Edesą. Apie 57 metus drobulė buvusi paslėpta, nes Abgaro sūnus Manus grįžęs į pagonybę ir ėmęs persekioti krikščionis. VI a. drobulė buvo surasta. Atsirado ir Jėzaus atvaizdų, kurie itin pagarsėjo, kai drobulė buvo perkelta į Konstantinopolį. Mes nenorime identifikuoti "Mandiliono" su Turino drobule, tik spėjame, kad "Mandilionas" buvo pieštas naudojantis drobule. Iš čia apokrifinės kalbos apie tariamąjį Jėzaus "portretą". Tado istorijos yra dvi versijos:

a) Edesos archyvų pasakojimas, kurį paskelbė Eusebijas;

b) "Doctrina Addaei", paskelbta sirų kalba 1876 m. Šis variantas panašus į Eusebijo pasakojimą, tik Jėzaus atsakymas buvęs žodinis. Be to, pasakojama, kad Abgaro pasiuntinys nutapęs Jėzaus portretą.

Antroji knyga

NUO TIBERIJAUS IKI NERONO. APAŠTALŲ DARBAI NUO MOTIEJAUS PASIRINKIMO IKI PETRO IR PAULIAUS MIRTIES

(Šią knygą surašiau remdamasis Klemenso, Tertuliano, Juozapo ir Filono raštais)

Prologas

Visa, ką reikėjo apsvarstyti kaip įžangą į Bažnyčios istoriją, būtent, Išganingojo Žodžio teologiją, mūsų mokslo tiesų senumą, krikščionių evangelinio gyvenimo senovę ir pirmiausia neseniai įvykusį Kristaus apreiškimą, jo kančią ir apaštalų pašaukimą, - visa tai išdėsčiau pirmoje knygoje trumpai pagrįsdamas įrodymais.

Dabar mes privalome tiksliai ištirti, kas įvyko Viešpačiui įžengus į dangų, iš dalies remdamiesi Šventuoju Raštu, iš dalies - kitais šaltiniais, kuriuos paminėsiu deramose vietose.

Apie apaštalų gyvenimą Kristui įžengus į dangų

1. Pirmiausia vietoj išdaviko Judo apaštalu burtų keliu buvo pašauktas Motiejus, kuris, kaip jau sakyta, buvo vienas iš Viešpaties mokinių[1]. Po to apaštalai malda ir rankų uždėjimu paskyrė būti diakonais ir tarnauti bendruomenės vadovybėje septynetą patyrusių vyrų - Steponą ir jo draugus (Plg. Apd 6, 1-6). Steponas, pirmasis po Viešpaties, netrukus po rankų uždėjimo, tarsi tam tikslui ir būtų gavęs šventimus, buvo akmenimis užmuštas tų pačių, kurie užmušė Viešpatį, taigi gavo Kristaus kankinių perga-

lės vainiką, beje, jo vardas kaip tik ir reiškė "vainikas".

Anuo metu Jokūbas, pavadintas Viešpaties broliu, - jį taip pat vadino ir Juozapo sūnumi (Juozapas buvo laikomas Kristaus tėvu), o jo sužadėtinė mergina, pirmiau nei apsigyveno vienoje vietoje, pradėjo iš Šventosios Dvasios, kaip mus moko Evangelijos Šventasis Raštas[2]), taigi tas Jokūbas, kurį senieji dėl jo dorybingumo pavadino "teisinguoju", pirmasis užėmė Jeruzalės Bažnyčios vyskupo sostą.

Klemensas savo "Užrašų" VI knygoje štai ką rašo: "Pasakoja, kad Petras, Jokūbas ir Jonas, Išganytojui įžengus į dangų, neieškojo asmeninės garbės, nors Išganytojas juos aiškiai buvo išskyręs iš kitų. Jokūbas "teisingasis" buvęs išrinktas Jeruzalės vyskupu".

Tų pačių "Užrašų" VII knygoje dar apie jį sakoma: "Jokūbui "teisingajam", Jonui ir Petrui prisikėlęs Viešpats davė žinią, kurią jie perdavė kitiems apaštalams ir toliau - septyniasdešimčiai, tarp kurių buvo Barnabas".

Beje, buvo du Jokūbai ir abu nužudyti: vienas, vadinamas "teisinguoju", numestas nuo šventovės šelmens ir paskui užmuštas skalbimo lazda, o kitam nukirsta galva. Jokūbą "teisingąjį" prisimena ir Paulius. Jis rašo: "Kitų apaštalų man neteko matyti, tiktai Viešpaties brolį Jokūbą"[3].

Anuo metu taip pat išsipildė mūsų Išganytojo pažadas, duotas izraeliečių karaliui. Taigi Tomas, Dievo įkvėptas, siunčia į Edesą Tadą, kaip Kristaus mokslo skelbėją ir evangelistą, kaip esu minėjęs remdamasis ten atrastu laišku[4].

Atvykęs į aną šalį, Tadas pagydė Abgarą Kristaus žodžiu ir sukėlė visų piliečių nusistebėjimą nepaprastais stebuklais. Kai savo darbais paruošė žmones ir paskatino juos nusilenkti Kristaus galybei, padarė juos Išganymo mokslo išpažinėjais. Nuo to laiko iki šios dienos visa Edesos karalystė yra susijusi su Kristaus vardu ir turi iš tiesų nepaprastus mūsų Išganytojo maloningumo įrodymus.

Visa tai paėmiau iš senovinio pasakojimo; tačiau grįžkime prie Dievo Rašto. Po Stepono kankinio mirties prasidėjo pirmasis atkaklus Jeruzalės Bažnyčios persekiojimas, ir visi mokiniai, išskyrus tiktai pačius pirmuosius dvylika apaštalų, išsisklaidė po Judėją ir Samariją[5], o kai kurie jų, kaip sako Dievo Raštas, pasiekė Finikiją, Kiprą ir

Antiochiją[6]. Tačiau iki to laiko jie dar nebuvo išdrįsę kreiptis į pagonis tikėjimo žodžiu, nes visa jie skelbė tik žydams.

Anuomet Paulius dar persekiojo Bažnyčias, įsiverždavo į tikinčiųjų namus, išsivarydavo vyrus ir moteris ir uždarydavo juos į kalėjimą[7].

Tuo pat metu Pilypas, vienas iš išrinktųjų kartu su diakonu Steponu, buvo tarp išsisklaidžiusių. Jis atvyko į Samariją ir pilnas Dievo galybės pirmasis ten ėmė skelbti Evangeliją. Jį lydėjo tokia galinga Dievo malonė, kad jo žodžiai pasiekė ir Simoną Burtininką bei daugelį kitų.

Simonas anuomet buvo labai garsus. Jis taip apkerėjo savo mokinius, kad šie jį laikė Didžiąja Dievo galybe. Vis dėlto ir jį paveikė stebuklai, kuriuos Dievo galia parodė Pilypas; jis griebėsi gudrybės ir tol nudavė tikįs Kristų, kol buvo pakrikštytas.

Stebėtinas dalykas, bet šitos bjaurios sektos šalininkai ir šiandien taip elgiasi. Sekdami savo pirmtako pavyzdžiu, jie įsibrauna į Bažnyčią, lyg koks maras, ir platina didelį sugedimą tarp tų, kuriuos užnuodija savo slaptais nuodais - tokiais pražūtingais ir baisiais. Tačiau jau daug tokių žmonių pavyko išvaryti laukan, išaiškinus jų klastingumą. Taip atsitiko ir su Simonu - Petras parodė jo tikrąjį veidą ir deramai jį nubaudė[8].

Kai Išganymas kasdien buvo vis plačiau skelbiamas, kažkoks įvykis iš Egipto atvedė jo karalienės didiką; beje, pagal seną paprotį dar ir šiandien toje šalyje karaliauja moterys[9]. Taigi, tas ateivis, kaip pirmasis pagonis, Pilypo pastangomis ir per Apreiškimą pradėjo dalyvauti Dievo Žodžio paslaptyje ir tapo pirmuoju tarp tikinčiųjų plačiame pasaulyje. Kaip byloja padavimas, jis pirmasis sugrįžęs į tėvynę ėmė skelbti visų dalykų Dievo pažinimą ir papasakojo apie išganingą mūsų Išganytojo gyvenimą tarp žmonių. Taip jo dėka įvyko pranašystė: "Pirmoji Etiopija išties savo rankas Dievop"[10].

Ir tuomet Paulius, išrinktasis įrankis, tampa apaštalu ne žmonių dėka, ne per žmones, bet per apreiškimą paties Jėzaus Kristaus ir Dievo Tėvo, kuris prikėlė Kristų iš mirusiųjų. Paulius buvo pagerbtas pašaukimu regėjimo ir balso dėka, kuris apreiškimo metu nuskambėjo iš dangaus.

Kaip susijaudino Tiberijus gavęs iš Piloto žinių apie Kristų

2. Žinia apie mūsų Išganytojo stebuklingą prisikėlimą ir įžengimą į dangų pasklido beveik po visas šalis. Buvo senas paprotys, pagal kurį provincijų valdytojai privalėjo pranešinėti imperatoriui apie visus naujus ir svarbius įvykius, kad niekas nebūtų paslėpta nuo valdovo akių. Pilotas pranešė imperatoriui Tiberijui, apie ką Palestinoje visi jau garsiai kalbėjo, - apie mūsų Išganytojo Jėzaus prisikėlimą.

Taip pat pranešė, jog iš lūpų į lūpas sklinda ir kitokios žinios apie Viešpaties stebuklus, kad esą daug tokių, kurie jau įtikėję jo dievyste, nes jis po mirties prisikėlęs. Tiberijus, kaip manoma, kreipėsi į Senatą, kuris atmetė jo pasiūlymus todėl, kad visas reikalas nebuvęs anksčiau perduotas jam svarstyti, o senovinis įstatymas skelbė, jog nė vieno negalima įrašyti į Romos dievų skaičių be Senato pritarimo ir sprendimo. Iš tikrųjų taip atsitiko, nes Išganytojo dieviškam Evangelijos mokslui nebuvo reikalingas nei žmonių įvertinimas, nei žmogiški nuostatai.

Taigi anuomet Romos Senatas atmetė pasiūlymą svarstyti mūsų Išganytojo klausimą. Vis dėlto Tiberijus laikėsi savo nuomonės ir niekuomet nerodė Kristaus mokslui priešiškumo.

Apie tai kalba Romos teisės žinovas Tertulianas, garsus vyras, vienas iš įžymiausių romėnų, savo krikščionių "Apologijoje", parašytoje lotynų kalba ir išverstoje į graikų kalbą.

Štai jo paties žodžiai: "Reikėtų apsvarstyti tokios rūšies teisių kilmę. Taigi yra buvęs senas dėsnis, kad imperatorius nieko neiškeltų į dievų garbę, jeigu jo prieš tai nėra pripažinęs Senatas. Taip yra pasielgęs Morkus Emilijus su kažkokiu dievuku Alburnu. Mūsų klausimo naudai kalba toji aplinkybė, jog pas jus dėl dievybės sprendžia žmonės. Jei dievybė žmogui nepatinka, ji ir netampa dievu. Vadinasi, dievas reikalauja žmogiškojo maloningumo".

Tiberijus, kurio laikais pasaulyje atsirado krikščionių vardas, apie jų mokslą gavo žinių iš krikščionybės lopšio - Palestinos. Taigi jis kreipėsi į Senatą ir neslėpė, kad tas mokslas yra jį įtikinęs. Tuo tarpu Senatas jį atmetė ir todėl krikščionybės nepripažino. Tiberijus neatsisakė savo nuomonės ir net pagrasino mirtimi tiems, kurie kaltino krikščionis[11]. Dievo Apvaizdos sprendimu cezario

protas buvo taip nuteiktas, kad Evangelijos žodis iš pat pradžių galėtų plisti be jokių kliūčių.

Kaip Kristaus mokslas trumpu laiku paplito visame pasaulyje

3. Taigi dangui lemiant ir jo galybės dėka Išganymo žodis tarytum saulės šviesa pasklido po visą pasaulį. Bematant, pasak Dievo Rašto, "visoje žemėje nuskambėjo balsas"[12] - tai buvo evangelistų bei apaštalų skelbimas ir "iki žemės pakraščių jų žodžiai".

Visuose miestuose ir kaimuose atsirado bažnyčios, kaip užpildytame kluone - visur tūkstančiai tikinčiųjų. Tuos žmones, kurių sielas buvo supančioję protėvių palikimas su pasenusių prietarų liga ir stabmeldyste, Kristaus galybė išlaisvino savo mokslu ir Išganytojo mokinių stebuklais iš žiaurių tironų bei sutrupino jų pančius. Jie su pasibaisėjimu nusigręžė nuo šėtoniškos daugdievystės ir išpažino tik vieną Dievą, visų dalykų Kūrėją, ir atidavė jam tikro dievobaimingumo pagarbą, kuri sklido iš dieviškos bei protingos religijos, mūsų Išganytojo įdiegtą žmonių širdyse.

Ir iš tiesų - Dievo malonė galiausiai išsiliejo pagonių tautoms. Palestinos Cezarėjoje pirmasis Kristaus tikėjimą priėmė Kornelijus su visais savo namais. Tai įvyko Dievo apreiškimo dėka ir Petrui bendradarbiaujant[13]. Po to tikėjimą priėmė labai daug kitų graikų Antiochijoje, kur Evangeliją skelbė tie, kurie buvo išsisklaidę Stepono persekiojimo metu. Trumpu laiku Antiochijos Bažnyčia suklestėjo ir galutinai subrendo, nes ten susibūrė daugiau Jeruzalės pranašų, su jais Barnabas, Paulius ir visas būrys brolių. Ten pirmą kartą nuskambėjo krikščionių vardas, tarsi pasirodęs iš naujo ir gausaus šaltinio.

Kai Agabas - vienas iš tenykščių pranašų - nusakė, kad ateisiąs badas, buvo išsiųstas Paulius ir Barnabas, kad pagelbėtų broliams[14].

Tiberijui mirus, Gajus iškelia Agripą į žydų sostą ir pasmerkia Erodą ištrėmimui iki mirties

4. Tiberijus viešpatavo beveik 22 metus[15], o jo įpėdinis Gajus nedelsdamas atidavė žydų karūną Agripai ir paskyrė jį karaliumi Pilypo ir Lizanijaus tetrarchijose, prie kurių netrukus dar pridėjo

Erodo tetrarchiją. Tą patį Erodą kartu su žmona Erodijada po Išganytojo mirties nubaudė už daugybę nusikaltimų ištrėmimu iki gyvos galvos. Tai liudija Juozapas[16].

Anuomet toli ir plačiai garsėjo Filonas, labai autoritetingas vyras, kuris garsėjo ne tik tarp mūsiškių, bet ir tarp tų, kurie buvo baigę svetimas filosofines mokyklas. Beje, jis buvo kilęs iš senos žydų šeimos, tačiau nenusileido savo padėtimi jokiam Aleksandrijos viršininkui.

Visiems žinoma, kaip jis buvo pasišventęs titaniškam darbui - išnagrinėti Dievo ir tautos mokslus. Neverta kalbėti, kokį jis buvo pasiekęs aukštą filosofinį ir humanistinį išsimokslinimą. Reikia manyti, kad jis pranoko visus amžininkus Platono ir Pitagoro filosofijos pažinimu.

Filono pasiuntinybė pas Gajų žydų klausimu

5. Taigi Filonas pasakoja penkiose knygose apie žydų likimą, valdant Gajui[17]. Jis byloja apie cezario pamišimą, kaip jis pats save įrašė į dievų luomą ir begalę kartų piktnaudžiavo savo valdžia. Be to, aprašo nelaimes, kurios jam valdant ištiko žydus, taip pat pasiuntinybę, kurioje jis dalyvavo Aleksandrijos tautiečių pasiųstas į Romą. Rašo, kaip jis kalbėjęs Gajui, gindamas tautiečių teises, ir kaip vietoj atsakymo buvęs tik išjuoktas ir sulaukė patyčių, o jo gyvybė buvo atsidūrusi pavojuje.

Apie tai užsimena taip pat ir Juozapas, kuris savo "Senovės" XVIII knygoje rašo: "Kai Aleksandrijoje iškilo vaidai tarp ten gyvenančių žydų ir graikų, kiekviena pusė išsirinko po trejetą pasiuntinių, kurie vyktų pas Gajų.

Vienas Aleksandrijos pasiuntinys buvo Apionas, kuris apie žydus prikalbėjo daug pikta, kaltindamas juos, esą jie nepaisą pagarbos cezariui. Kiti Romos valstybės pavaldiniai statą Gajui aukurus bei šventyklas ir garbiną jį tarsi dievą, o žydai galvoją esant netikusiu dalyku statyti cezariui paminklus ir prisiekti jo vardu.

Apionas iškėlė daug sunkių kaltinimų ir taip juos suformulavo, kad jie galėjo sukelti Gajaus rūstybę. Žydų pasiuntinybės vadovas Filonas, garsus vyras, alabarcho[18] Aleksandro brolis, įžymus filosofas, be abejonės, savo gynimo kalboje galėjo atmesti tuos kaltinimus.

Tuo tarpu Gajus užčiaupė jam lūpas ir liepė išeiti. Be to, pagautas pykčio neslėpė, jog pradėsiąs persekioti žydus. Tad Filonas, patyręs didelį paniekinimą, išėjo ir laukiantiems jo žydams tepasakė, kad nereikia prarasti drąsos, kad Gajus esąs ant jų supykęs, tačiau iš tikrųjų jis esąs užsitraukęs ant savo galvos Dievo rūstybę". Tiek iš Juozapo.

Savo "Pasiuntinybėje"[19] Filonas tiksliai ir smulkmeniškai aprašo visa, ką buvo padaręs. Didesnę dalį šito pasakojimo praleisiu, o pridursiu vien tai, iš ko skaitytojai galės aiškiai suvokti apie lemtį, kuri netrukus ištiko žydus už nusikaltimą Kristui.

Pirmiausia Filonas pasakoja, kad Romoje, viešpataujant Tiberijui, Sejanas, kuris turėjo didelę įtaką cezariui, labai stengėsi visiškai išnaikinti žydų tautą. O Judėjoje Pilotas, kuriam valdant buvo nusikalsta Išganytojui, išdrįso Jeruzalės šventovėje įvykdyti nemaža šventvagysčių, kurios iki tol buvo negirdėtas dalykas tarp žydų ir todėl sukėlė jų sąmyšį.

Kokios nelaimės ištiko žydus už nusikaltimą Kristui?

6. Po Tiberijaus mirties valdymą perėmė Gajus, kuris dažnai skriausdavo žmones, o labiausiai nuskriaudė visą žydų tautą. Tuo nesunku įsitikinti iš Filono aprašymo, kuris taip skamba:

"Taip žiauriai Gajus elgdavosi su visais, o pirmiausia su žydų tauta. Jis jautė žydams gyvą neapykantą, atiminėjo miestuose jų maldos namus, pradėdamas nuo Aleksandrijos, kur šventovėje iškabino savo paveikslus ir pastatė savo statulas. Leisdamas ir kitiems panašiai elgtis, jis paremdavo juos savo autoritetu. Tuo tarpu Dievo namus šventajame mieste, iki tol neliečiamus ir apdovanotus neliečiamybės privilegija, jis pakeitė pagal savo sumanymą, paversdamas savąja šventykla, kuri turėjo vadintis naujai apreikštojo Dzeuso - Gajaus vardu"[20].

Apie tūkstančius dar kitokių žiaurių ir netgi neaprašomų nelaimių, kurios minimojo valdymo metu krito ant žydų galvos Aleksandrijoje, pasakoja Filonas kitame savo veikale - "Apie dorybes". Su juo sutinka ir Juozapas, kuris pažymi, jog visos tautos negandos prasidėjusios Piloto laikais, kada buvo nusižengta Išganytojui.

Taigi paklausyk, ką jis pasakoja savo antroje "Žydų karo" knygoje: "Pilotas, kurį Tiberijus pasiuntė į Judėją kaip prokurato-

rių, įsakė vieną naktį įnešti į Jeruzalę apdengtus cezario atvaizdus, vadinamąsias vėliavas. Prašvitus tarp žydų prasidėjo neregėtas sąmyšis. Esantys netoliese žmonės tai pamatę labai pasipiktino dėl įstatymo išniekinimo, nes įstatymas draudė laikyti mieste bet kokius atvaizdus"[21].

Dabar palygink visa tai su Evangelijos aprašymu ir įsitikinsi, kokiu trumpu laiku atsisuko prieš žydus tas riksmas, kai jie šaukė tam pačiam Pilotui, sakydami, jog neturi kito karaliaus, o tik cezarį.

Toliau tas pats rašytojas pasakoja apie kitokią nelaimę, kuri juos ištiko, tokiais žodžiais: "Dar vėliau jis sukėlė naujus neramumus, nes vandentiekio statybai sunaudojo šventyklos lobį, vadinamą korbanu[22]. Tas vandentiekis turėjo būti 300 stadijų ilgumo[23]. Dėl šios priežasties žmonės vėl labai pasipiktino, ir kai Pilotas pasirodė Jeruzalėje, žydai apsupo jį su triukšmu. Tačiau jis, laiku įspėtas apie galimus neramumus, liepė pasirengusiems kareiviams persirengti paprastais piliečiais ir įsimaišyti į minią, kad jie ne kalavijais, o lazdomis imtų mušti rėksnius. Jis pats davė jiems iš tribūnos ženklą. Tuomet šitaip sumuštų žuvo daug žydų, - vieni iš karto, o kiti bėgdami ir mindydami vieni kitus. Baimė, kurią liaudyje sukėlė šito įvykio aukos, nuramino žmones"[24].

Iš to paties autoriaus sužinome, kad Jeruzalėje įvyko dar daug kitokių neramumų; be to, nuo ano meto tiek mieste, tiek visoje Judėjoje vis nesibaigė sąmyšiai, karai ir visokios negandos iki pat miesto apgulimo valdant Vespasianui. Štai kokios Dievo bausmės ištiko žydus už tai, kad jie nusižengė Kristui.

Apie Piloto savižudybę

7. Betgi verta žinoti ir tai, ką istorija byloja apie Pilotą[25], kuris gyveno Kristaus laikais. Antai, valdant Gajui, kurio laikmetį jau esame aprašę, Pilotą ištiko tokios didelės nelaimės, jog jis užbaigė savo gyvenimą savižudybe ir tapo savo paties budeliu. Vadinasi, trumpu laiku ant jo krito pelnyta Dievo bausmė. Apie tai pasakoja graikų rašytojai, kurie darė olimpiadų sąrašą bei papasakojo, kas įvyko atskirais metais[26].

Klaudijaus laikų badas

8. Tuo tarpu Gajus nepilnus ketverius metus laikė valdžią, o po jo stojo cezaris Klaudijus[27]. Jam valdant šalį nualino badas. Apie tai savo istorinėse knygose pasakoja ir tie rašytojai, kurie neturėjo nieko bendra su tikėjimu. Tokiu būdu išsipildė pranašo Agabo pranašystė, paminėta Apaštalų darbuose, kad badas varginsiąs visą žemę[28]. Apie šį badą Klaudijaus laikais užsimena Lukas Apaštalų darbuose ir pasakoja, kaip Antiochijos broliai per Paulių ir Barnabą pasiuntė dalį savo išteklių broliams Judėjoje. Po to šitaip kalba toliau.

Apaštalo Jokūbo kankinystė

9. "Tuo pačiu metu, - tai reiškia valdant Klaudijui, - Erodas pradėjo persekioti kai kuriuos Bažnyčios žmones. Jis nukirsdino Jokūbą, Jono brolį"[29].

Apie šį Jokūbą pasakoja Klemensas, pasiremdamas senu padavimu savo "Užrašų" VII knygoje; jis mini vertą paminėti įvykį. Taigi tas žmogus, kuris buvo Jokūbą patraukęs teisman, regint pastarojo kankinystę, taip susijaudino, kad jis pats prisipažino esąs krikščionis.

"Tuomet abudu kartu, - pasakojama toliau, - vedė nužudyti. Pakeliui žmogus maldavo Jokūbą atleidimo. Jokūbas valandėlę paskendo savo mintyse, o paskui tarė: "Ramybė tau!" ir pabučiavo žmogų. Tada jie abu buvo nukirsdinti".

Tuomet Erodas, kaip pasakoja šventasis Raštas[30], matydamas, kad žydai džiaugiasi dėl Jokūbo nužudymo, suėmė ir Petrą, uždarė jį kalėjime ir nedaug trūko, kad būtų atėmęs gyvybę. Tačiau Dievui įsikišus, nes nakties metu jam pasirodęs angelas ir stebuklingai nukritę pančiai, Petras atgavo laisvę, kad galėtų tarnauti Evangelijai. Štai, kokia buvusi Dievo valia Petro reikalu.

Agripa, vadinamas Erodu, už apaštalų persekiojimą susilaukė greitos Dievo bausmės

10. Už nedorus sąmokslus, įvykdytus prieš apaštalus, visai trumpu laiku karalių Erodą pasiekė Dievo bausmė ir jį pagavo

Dievo teisingumo angelas - keršytojas. Netrukus po apaštalų persekiojimo, kaip pasakojama *Apaštalų darbuose*[31], karalius iškeliavo į Cezarėją ir ten šventės iškilmių metu apsirengė puošniu, karališku apsiaustu ir iš aukštos tribūnos prabilo į liaudį. Žmonės daug jam plojo ir aukštino kalbos metu, tarsi tai būtų buvę Dievo, o ne žmogaus žodžiai. Paskui, kaip pasakojama Rašte, jį užgavo Viešpaties angelas ir pagaliau, kirminų suėstas, jis atidavė dvasią.

Reikia stebėtis, jog šiuo nesuprantamu atveju *Šventasis Raštas* sutampa su Juozapo pasakojimu, kuris savo "Senovės" XIX knygoje pateikia vaizdingą tiesos liudijimą, teisingai ir pažodžiui aprašydamas minėtąjį stebuklą.

"Prabėgo treji metai viešpataujant visai Judėjai. Karalius nuvyko į Cezarėją, kuri seniau vadinosi Stratono bokštu. Ten jis dalyvavo iškilmėse, kurios buvo surengtos cezario garbei, ir žinojo, jog šventė buvo papuošta iškilmėmis, kad cezarį lydėtų sėkmė. Ten buvo gausiai suvažiavę valdininkų ir eparchijos vadai.

Kitą dieną karalius užsivilko pasidabruotą apsiaustą, nuostabaus darbo kūrinį, ir dienai auštant pasirodė teatre. Tuomet užtekančios saulės spinduliai taip stebėtinai suspindėjo sidabro apsiauste, kad bežiūrinčius žmones pagavo kažkokia reginio grėsmė ir baimė.

Netrukus iš visų pusių ėmė skambėti nieko gera nežadantys pataikūnų šauksmai. Jie vadino jį dievu ir šaukė: Būk mums gailestingas! Iki šiol tavęs bijojome kaip žmogaus, o dabar išpažįstame, jog esi išaukštintas virš mirtingųjų!

Karalius jų nesudraudė ir neatmetė bedieviško pataikavimo. Netrukus jis pakėlė aukštyn akis ir pamatė angelą, taikantį jam į galvą. Tą pačią akimirką jis suprato, jog tai esąs nelaimės šauklys, panašiai, kaip kadaise jis buvo laimės skelbėjas, ir karaliaus širdį pervėrė skausmas.

Baisus skausmas suspaudė jo vidurius ir baisia jėga sugniuždė jį. Jis pažvelgė į savo dvariškius ir tarė: "Aš - jūsų dievas, bet esu pasmerktas mirti. Likimas viena akimirka patvirtino jūsų melagystę, kai man šaukėte. Aš, kurį tik ką vadinote "nemirtinguoju", - jau žengiu į mirtį. Betgi reikia priimti likimą, kaip Dievas paskyrė. Niekuomet nebuvo menkas mūsų gyvenimas ir labiau pagarsėjo savo didybe". Taip jam bekalbant jo kančia dar sustiprėjo.

Tuomet jį skubiai nunešė į karaliaus rūmus, o žinia apie

negandą pasklido į visas puses bylodama, kad neatšaukiamai artėja jo gyvenimo galas. Tuoj pat visa minia su moterimis ir vaikais, pagal tėvų paprotį, atsigulė ant maišų ir ėmė maldauti Dievą. Visur sklido vaitojimai ir raudos. O karalius gulėjo viršutinio aukšto kambaryje ir pamatęs, kaip žmonės krinta veidu žemėn, pats negalėjo suvaldyti ašarų.

Penkias dienas be pertraukos skausmai draskė jam vidurius ir po to 54-aisiais savo gyvenimo metais jis pasimirė. Tai buvo jo viešpatavimo septintieji metai. Ketverius metus jis buvo karalius prie cezario Gajaus; tris pirmuosius metus valdė Pilypo tetrarchiją; ketvirtaisiais metais dar gavo Erodo tetrarchiją; paskui trejus metus valdė prie cezario Klaudijaus".

Mane stebina, kaip Juozapas čia ir kitose vietose aprašo tiesą kuri sutampa su Šventuoju Raštu. Galėtų man atrodyti, jog tarp jų atsiradęs skirtumas paduodant karaliaus vardą, tačiau laikai ir įvykiai rodo, jog kalbama apie tą patį asmenį. Galbūt dėl raštininko klaidos buvo pakeistas vardas, o gal karalius, kaip ir daugelis kitų, turėjo du vardus[32].

Apie apgaviką Teudą

11. Lukas *Apaštalų darbuose* dar mini Gamalielį, kuris apaštalų tardymo metu sakė, jog anuo metu buvo pasirodęs kažkoks Teudas, kuris laikė save nepaprastu, tačiau buvo pasmerktas mirti, ir tie, kuriuos buvo suvedžiojęs, išsisklaidė[33]. Palyginkime jo žodžius su tuo, ką šiuo klausimu rašo Juozapas, tik ką minėtoje knygoje.

"Kai Fadas buvo Judėjos vietininkas, vienas apgavikas, vardu Teudas, patraukė paskui save didelę gausybę žmonių, kurie su visu turtu nužygiavo paskui jį į Jordano pusę. Jis pasakojo esąs pranašas ir sakė, kad jam paliepus upė atvers taką ir bus galima laisvai pereiti. Tokiomis kalbomis jis suvedžiojo daugybę žmonių.

Tačiau Fadas nepanorėjo ramiai stebėti šito neprotingo žaidimo ir išsiuntė raitelių dalinį, kuris juos staiga užpuolė, daugybę užmušė ir nemažą skaičių paėmė nelaisvėn. Patį Teudą sugavo gyvą, nukirto jam galvą ir ją atnešė į Jeruzalę"[34].

Paskui Juozapas užsimena apie bado negandą valdant Klaudijui ir taip rašo.

Apie Eleną, adiabeniečių karalienę

12. "Šitų vietininkų laikais prasidėjo didelis badas Judėjoje. Tuomet karalienė Elena už didelius pinigus užpirko Egipte javų, kuriuos liepė išdalyti neturtėliams"[35].

Ši žinia sutampa su *Apaštalų darbais*[36], kuriuose sakoma, jog mokiniai Antiochijoje tiksliai nustatė, kiek kiekvienas iš savo atsargų turėjęs pasiųsti paramos Judėjos gyventojams. Taip buvo padaryta, ir viskas buvo išsiųsta į presbiterių rankas per Barnabą ir Paulių.

O dėl Elenos, kurią mini Juozapas, tai ir šiandien tebėra puikūs paminkliniai stulpai, stovintys šiuolaikinės Aelijos priemiesčiuose[37]. Atrodo, kad ji buvusi adiabeniečių karalienė.

Simonas Burtininkas

13. Kai mūsų Išganytojo Viešpaties Jėzaus Kristaus tikėjimas pasiekė beveik visus žmones, žmonių išganymo priešininkas panoro gudriai užvaldyti valstybės sostinę, todėl nuvedė ten jau minėtąjį Simoną. Jis padėjo tam žmogui daryti išmoningus pokštus, jais suviliojo daugybę romėnų ir užvaldė juos.

Apie tai pasakoja Justinas, gyvenęs poapaštaliniais laikais ir pasižymėjęs mūsų tikėjimo gynimu. Savo laiku pateiksiu apie jį reikalingų žinių. Antai savo tikėjimo "Apologijoje", skirtoje Antoninui, jis taip rašo:

"Viešpačiui įžengus į dangų, demonai apsėdo kai kuriuos žmones, ir jie tvirtino esą dievai. Jūs ne tik jų nepersekiojate, bet dar apsupote garbe. Prie jų priklauso tūlas Simonas, kilęs iš Samarijos vietovės Gitono. Imperatoriaus Klaudijaus laikais, demonų padedamas, jis rodė stebinančius burtus, ir cezaris Romoje buvo palaikytas dievu. Jo garbei jūs prie Tiberio, tarp dviejų tiltų, pastatėte jo statulą su tokiu lotynišku užrašu: Simonui, šventajam dievui.

Beveik visi samariečiai bei saujelė kitų tautybių žmonių išpažįsta ir garbina jį tarsi aukščiausiąjį dievą. Kažkokią Eleną, kuri anuo metu kartu su juo valkiojosi po pasaulį, o anksčiau buvo paleistuvystės namuose Finikijos Tyre, vadina jo pirmąja idėja"[38]. Tiek iš Justino.

Su juo sutinka ir Irenėjas[39], kuris pirmoje knygoje "Prieš erezijas" aprašo šitą žmogų, jo bedievišką ir bjaurų mokslą. Tuščias reikalas būtų čia jį dėstyti. Kam tatai rūpėtų, galėtų minėtoje Irenėjo knygoje tiksliai sužinoti apie klaidingą mokslų pradžią, vystymąsi bei jų turinį, be to, galėtų sužinoti apie visus klaidų kūrėjų veikalus, atsiradusius po Simono.

Tokiu būdu sužinome, kad Simonas buvo visų erezijų protėvis. Nuo anų dienų iki šiandien jo šalininkai veidmainiškai apsimeta išpažįstą protingą bei paremtą doru gyvenimu krikščionybės doktriną. Jie lengva širdimi grįžta prie prietaringojo demonų garbinimo, kurio tariamai yra atsižadėję, tačiau tikrovėje jie lenkiasi prieš Simono atvaizdus bei raštus, kartu su juo šlovindami minėtąją Eleną ir garbina juodu degindami smilkalus, aukos apeigomis ir libacijomis.

Jų gilesnės paslaptys, kurias mini, esą jie gali užkerėti pirmą sykį juos klausančius, pasak užrašytos pranašystės, esą galį sukelti siaubą - iš tiesų jų paslaptys pilnos siaubo, klaidų ir pamišimo. Jos tokios, kad nevalia jų nė aprašyti ir net žodžiai apie jas neturėtų išeiti iš padoraus žmogaus lūpų - tiek juose purvo ir begėdiškumo.

Mat visa, ką tik galima išgalvoti begėdiško, pranoksta bjauriausioji erezija, kur žmonės naudojasi moterimis tarsi žaisliukais, darydami jas nelaimingas ir visokeriopai išniekintas.

Apaštalas Petras skelbia Evangeliją Romoje

14. Taigi šitą Simoną, tokių pasibaisėtinų dalykų tėvą ir kūrėją, pikta ir žmonių išganymui priešiška galybė pažadino, kaip grėsmingą priešą mūsų Išganytojo didiesiems ir šventiesiems apaštalams.

Tuo tarpu dieviška ir dangiška malonė paskubėjo savo tarnams į pagalbą. Vos tik pasirodę apaštalai užgesino įsiliepsnojusią pikto ugnį ir jų dėka buvo pažeminta bei sunaikinta puikybė, sukilusi prieš Dievo išmintį.

Todėl išdavikiška klasta anais laikais nepasisekė nei Simonui, nei kitiems, kurie buvo pakėlę galvas. Mat tiesos spindėjimas viską nugalėjo ir parodė savo pergalę. Pats Dievo Žodis atskleidė žmonėms Dievo šviesybę, kuri didingai pasklido žemėje ir suspindėjo apaštaluose.

Ir anam burtininkui kažkokia stebuklinga Dievo šviesa užtemdė dvasios akis, vos tik Petras Judėjoje iškėlė į dienos šviesą jo nedorumą[40]. Tuomet Simonas leidosi į didelę kelionę per jūrą, bėgdamas iš rytų į vakarus, galvodamas, kad tik tenai galėsiąs gyventi kaip norėdamas.

Jis atvyko į Romą, kur padedamas ten pasislėpusios pikto galybės tiek pasiekė, kad gyventojai jo garbei - kaip Dievui pastatė paminklą.

Tačiau neilgai jį lydėjo sėkmė. Paskui jį, dar prie Klaudijaus, geroji ir visus žmones mylinti Apvaizda atvedė Romon prieš šį baisų gyvenimo priešą galingą ir didį apaštalą Petrą, kuris savo dorybe buvo pralenkęs visus kitus. Jis atvyko kaip šaunus Dievo karys, apsiginklavęs Dievo ginklais. Jis atnešė iš rytų vakarų žmonėms neįkainojamą dvasinės šviesos lobį, paskelbė Gerąją Naujieną apie pačią šviesą, apie išganingąjį Žodį ir apskelbė dangaus karalystę.

Evangelija pagal Morkų

15. Šitaip tarp romėnų apsigyveno Dievo žodis. Beje, kartu su Simonu užgeso ir sunyko jo galybė.

Tokiu skaidrumu spindėjo tikėjimo šviesa Petro klausytojų širdyse, kad jiems buvo per maža vieną kartą išklausyti žodinį Dievo mokslo skelbimą. Jie karštai prašė Morkų, Evangelijos autorių ir Petro palydovą, kad raštu paliktų žodžiu paskelbtojo mokslo atminimą. Jie nesiliovė prašę, kol šis neįvykdė jų prašymo.

Jų dėka buvo surašyta *Evangelija pagal Morkų*. Apie tai, kas įvyko, Petras turėjo sužinoti per Šventosios Dvasios apreiškimą. Jį džiugino romėnų uolumas, ir jis pritarė, kad raštas būtų skaitomas bažnyčiose. Apie tai rašo Klemensas savo "Užrašų" šeštoje knygoje[41], o su juo sutinka Hierapolio vyskupas Papijas. Apie Morkų Petras užsimena savo "Pirmajame laiške", kurį parašė pačioje Romoje, beje, vaizdingai pavadindamas Romą Babile tokiais žodžiais: "Jus sveikina kartu išrinktoji Babilė ir mano sūnus Morkus"[42].

Morkus pirmasis Egipte skelbia Kristaus mokslą

16. Tas pats Morkus, matyt, pirmasis nukeliavo į Egiptą, skelbė ten Evangeliją, kurią buvo pats parašęs ir steigė Bažnyčias, o pirmiausia Bažnyčią Aleksandrijoje.

Nuo pat pradžios Aleksandrijoje atsirado tiek daug tikinčiųjų - tiek vyrų, tiek moterų, - ir jų gyvenimo būde buvo tiek daug filosofijos bei griežtos askezės, jog Filonas pripažino, kad jų užsiėmimai, susirinkimai, vaišės ir visas gyvenimo būdas verti aprašymo[43].

Ką Filonas skelbia apie Egipto asketus

17. Valdant Klaudijui, atrodo, jog Filonas Romoje susitikęs su Petru, kuris skelbė Evangeliją. Tame įvykyje nebuvo nieko nepaprasto, juoba kad veikalas, kurį minime ir kurį parašė vėliau, praslinkus nemaža laiko, labai tiksliai mini ir šiandien pas mus išlikusius bažnytinius nuostatus.

Kadangi Filonas dar pateikia smulkmenišką mūsų asketų gyvenimo aprašymą, tuo visiškai aiškiai patvirtindamas, jog ne tik pažinojo, vertino, gerbė ir aukštino anuomet gyvenusius apaštališkus vyrus, kurie, kaip atrodo, buvo žydų kilmės, nes pagal žydų papročius laikėsi didžiumos senovės papročių.

Filonas savo veikale "Apie kontempliacinį gyvenimą" arba "Apie maldautojus"[44] garantuoja, jog prie savo pasakojimo nepridės nieko išgalvoto, kas nesutinka su tiesa. Jis rašo, kad tuos žmones vadino terapeutais, o su jais gyvenusias moteris - terapeutėmis, ir aiškina, kodėl jie taip vadinęsi. Matyt, jie manė, jog panašiai kaip gydytojai jie išlaisviną žmones nuo piktų aistrų, taigi gydą ir taisą žmonių sielas, kai šie į juos kreipiasi. Galbūt jie taip save vadino ir dėl tyros bei nesuteptos tarnystės ir pagarbos, kuria jie kreipdavosi į Dievą.

Pagaliau, ar pats Filonas davė terapeutams jų vardą, dėl jų gyvenimo būdo, ar patys jų steigėjai nuo pradžios taip save vadino - nes anuomet dar nebuvo vartojamas krikščionių vardas, - neverta ilgiau šito svarstyti.

Pirmiausia Filonas teigia, kad terapeutai išsižadėdavo nuosavybės, ir sako, jog tokie, kurie pasišvęsdavo tokiam gyvenimui,

savo turtą atiduodavo giminėms. Atsižadėję visų buitinių rūpesčių, jie pasitraukdavo už miesto gyventi atokiose vietose bei gojuose, nes jie gerai žinodavo, kad bendravimas su kitokių pažiūrų žmonėmis apskritai esąs nereikalingas ir kenksmingas. Taip jie elgdavosi, kaip atrodo, iš didžiadvasiškumo bei karšto tikėjimo, lavindamiesi uoliai sekti paskui pranašus.

Taip ir visuotinai pripažintieji *Apaštalų darbai* pasakoja[45], kad visi apaštalų mokiniai parduodavo savo turtą ir nuosavybę, išdalydami pinigus kiekvienam pagal reikalą, todėl tarp jų nebuvę vargdienių: "Tarp jų nebuvo vargšų. Kurie turėjo žemės sklypus ar namus, juos parduodavo, gautus pinigus sudėdavo prie apaštalų kojų, ir kiekvienam buvo dalijama, kiek kam reikėjo"[46].

Visiškai panašius dalykus Filonas pasakoja apie terapeutus:

"Daugelyje žemės vietovių gyvena tos rūšies žmonės, nes ir graikai, ir barbarai galėjo pažinti tokio tobulo gėrio naudą. Tačiau daugiausia jų yra Egipte, kiekviename vadinamajame nomose[47], o visų pirma netoli Aleksandrijos.

Iš visų pusių ten atvyksta geriausi terapeutai, tarsi tėviškėn, ir deramoje vietoje steigia gyvenvietes, ypač lygumoje priešais Mareočio ežerą, kur gera vietovės padėtis užtikrina saugumą ir sveiką orą"[48].

Toliau Filonas aprašo jų namus ir apylinkės bažnyčias:

"Kiekviename name yra šventa vieta, vadinama koplyčia ir vienatvės vieta. Ten jie vienatvėje atlieka švento gyvenimo paslaptingas apeigas. Jie neima su savim jokio gėrimo, jokio maisto ir apskritai jokio dalyko kūno reikalams patenkinti, vien tik Įstatymą, dieviškus pranašų posakius, himnus ir tai, kas padeda pakelti ir patobulinti žinojimą bei pamaldumą"[49].

Truputį toliau jis priduria: "Jie visą laiką nuo ryto iki vakaro pašvenčia askezei. Skaito šventas knygas ir pasninkaudami alegorijos metodu gilinasi į filosofinius savo tėvų išminties ieškojimus. Jie įsitikinę, kad žodžiai - tai paslėptos dalykų esmės simboliai, kuriuos alegoriškai reikia išaiškinti.

Jie taip pat turi senovės vyrų, savo sektos kūrėjų raštus, kuriuos tarsi paminklus po savęs paliko, uždengę savo pažiūras alegorijos šydu. Tokie jų pavyzdžiai, nes jie pripažįsta tokią filosofijos rūšį"[50].

Atrodo, kad šitaip galėjo išsireikšti tik žmogus, kuris pats buvo girdėjęs, kaip jie aiškina *Šventąjį Raštą*.

O tai, ką jie vadina senovės vyrų raštais, greičiausiai yra evangelijos bei apaštalų laiškai; gali būti ir kokie nors senųjų pranašų aiškinimai, kurie, pvz., randami *Laiške žydams* ir neretai kituose Pauliaus laiškuose.

Toliau jie rašo apie tai, kaip terapeutai sukuria naujas psalmes: "Jie ne tik būna paskendę mąstymuose, bet rašo giesmes ir himnus Dievo garbei įvairiomis eilėmis ir įvairioms gaidoms. Jie, aišku, rašo giesmes, kaip to reikalauja prigimtis, panaudodami rimtą ritmą"[51].

Dar daugelį smulkmenų mini Filonas toje pačioje knygoje. Man atrodė, kad verta paminėti tik tai, kas išreiškia būdingus Bažnyčios gyvenimo bruožus.

Jei kam nors atrodo, kad šis pasakojimas apima ne tik evangelinio gyvenimo tvarką, kad galima paliesti ir kitus reikalus, lai mus įtikina tolimesnės Filono išvados. Jos įtikins skaitytoją, jeigu jo sveiki jausmai. Štai ką Filonas rašo:

"Jie, tarytum pamatą, visų pirma sieloje įdiegia santūrumą, o paskui kitas dorybes. Nė vienas jų nepriima į burną nei maisto, nei gėrimo iki saulėlydžio, mat jie tiki, kad filosofavimą turi lydėti šviesa, o kūno poreikiai turi būti tenkinami tamsoje. Todėl jie šiam darbui (filosofavimui) pašvenčia dieną, o kūnui lieka tik trumpa nakties dalis.

Daugelis jų dega didesniu išminties troškimu ir tik kas trečią dieną rūpinasi maistu. Vėl kiti su tokiu entuziazmu ir džiaugsmu gyvena išminties šviesa, teikiančia jiems mokslo lobius, jog dar dvigubai atsisako maisto ir tik kas šeštą dieną priima būtiniausią maisto kiekį"[52].

Tie Filono žodžiai, mano manymu, aiškiai ir neabejotinai skirti krikščioniškojo tikėjimo išpažinėjams.

Jei kas nors atkakliai tai neigtų, tegul atsižada savo netikėjimo ir tesileidžia įtikinamas dar aiškesniais ženklais, kurių negalima atrasti kitur, jog taip yra su krikščionių tikėjimu, paremtu Evangelija.

Filonas tvirtina, kad tarp terapeutų yra merginų, kurių dauguma vyresnio amžiaus. Jos saugo savo mergystę ne iš prievartos, kaip kai kurios graikų šventikės, bet laisva valia, iš troškimo ir užsidegimo išminčiai, su kuria nepanorėjo išsiskirti gyvenime.

Taip jos nenori mirtingų palikuonių, o vien tik nemirtingų, o tokius duoti tegali vien tik Dievą pamilusi siela.

Toliau Filonas kalba dar aiškiau: "*Šventąjį Raštą* jie aiškina vaizdavimo ir alegorijų pagalba. Mat visa įstatymdavystė, jų manymu, panaši į gyvą būtybę. Kūnas - tai žodžių visuma, siela - tai žodžiuose slypinti neregimoji mintis. Jos atskleidimu rūpinasi tas žmonių susibūrimas, stebintis, tarsi veidrodyje, neišsakomo grožio minties atspindėjimą".

Nėra reikalo pasakoti apie jų susirinkimus, bendrus užsiėmimus, maldingas pratybas, kurios ir šiandien pas mus praktikuojamos, pavyzdžiui, kai šventuoju Viešpaties kančios laikotarpiu mes laikomės pasninkų, budime ir apmąstome Dievo žodį.

Visa tai tiksliai savo knygoje pateikė mūsų minimas autorius ir nurodė tuos pačius papročius, kurių iki šios dienos pas mus laikomasi. Jis pasakoja apie naktines vigilijas prieš Didžiąją Šventę, apie pratybas, kurias tuo metu atliekame, apie himnus, kuriuos paprastai giedame. Jis taip pat kalba, kaip vienas pradeda giedoti psalmę, tiksliai laikydamasis ritmo, kaip visi kiti ramiai jo klauso ir pritaria jam tik skambant paskutiniams himno garsams; kaip tomis dienomis tikintieji guli ant žemės, ant šiaudinių patiesalų; neima į burną net vyno ir jokios mėsos, tegeria gryną vandenį, paimdami truputį duonos su druska ir izopu.

Be to, dar aprašomas vadovavimas tų, kurie bažnyčioje atlieka liturgines diakonato apeigas ir apie labiausiai išaukštintą vyskupystės orumą. O kas norėtų gauti visiškai tikslių žinių, lai ieško pamokymų minėtoje Filono knygoje[53]. Kad Filonas, rašydamas tuos žodžius, turėjo galvoje pirmuosius evangelinius skelbėjus ir ankstyvuosius, apaštalų paliktuosius papročius, tai kiekvienam aiškus dalykas.

Filono raštai, išlikę iki mūsų laikų

18. Filonas - vaisingas ir iškalbingas rašytojas, gilus turinio požiūriu, kilnus ir toli matąs tyrinėjant *Šventąjį Raštą*, - pateikė subtilių ir įvairių šventųjų knygų aiškinimų. Pirmiausia jis apžvelgė iš eilės tai, kas pasakojama "Pradžios" knygoje savo veikale "Šventųjų alegorijų taisyklės". Paskui jis pateikė atskirų Biblijos skyrių aiškinimą, kėlė klausimus ir sprendė juos veikale, pavadin-

tame "Klausimai iš Pradžios bei Išėjimo knygų ir jų sprendimas".

Be to, iš po jo plunksnos išėjo puikūs veikalai, nagrinėjantys specialius dalykus. Prie tokių priklauso dvi knygos "Apie žemės ūkį" ir tiek pat knygų "Apie girtuoklystę" bei eilė kitų įvairiais klausimais, pvz., "Apie tai, ko trokšta blaivus protas - o ko jis nekenčia", "Apie kalbų susimaišymą", "Apie pabėgimą ir atradimą", "Apie susirinkimus auklėjimo reikalais", "Apie Dievo gėrybių paveldėtojus, arba dalybos lygiomis ir nelygiomis dalimis", "Apie tris dorybes, kurias kartu su kitais aprašė Mozė"; be to:

"Apie vardų pakeitimą ir kodėl jis įvyko". Šiame veikale jis sako, jog yra parašęs ir knygą "Apie testamentus" - pirmą ir antrą dalis.

Filonas taip pat yra autorius tokių darbų: "Apie emigraciją", "Apie išminčiaus gyvenimą, kai jis ištobulėja teisingumu, arba apie nerašytinius įstatymus"; toliau: "Apie milžinus arba apie Dievo nekintamumą", "Apie tai, kad, pasak Mozės, sapnai ateiną iš Dievo" - penkios knygos. Štai, visa, kas išliko iš jo aiškinimų "Pradžios" knygai.

Iš komentarų "Išėjimo" knygai esame susipažinę su penkiomis knygomis "Klausimai ir jų išaiškinimas", keturios knygos - "Apie palapinę", "Apie dekalogą", "Apie įstatymus, išleistus pagal svarbiausiųjų dekalogų įsakymų pavyzdį", "Apie aukos žvėris ir aukų rūšis", "Apie Įstatyme numatytą atlyginimą geriesiems ir apie bausmes bei prakeikimus blogiesiems".

Prie visų šitų darbų dar reikia pridėti jo vienatomius raštus, pirmiausia, "Apie žydus", po to "Aleksandras arba apie tai, jog nebylūs žvėrys turi protą", "Apie tai, kad kiekvienas blogas žmogus yra belaisvis", ir "Kiekvienas geras žmogus yra laisvas".

Jis dar parašė: "Apie kontempliacinį gyvenimą arba apie maldautojus"; iš šios knygos aš atpasakojau apie apaštalinių vyrų gyvenimą. Be to, jam priskiriama knyga "Hebraiškų vardų, randamų Įstatyme ir Pranašuose aiškinimas".

Kai Filonas, Gajui viešpataujant atvyko į Romą, parašė knygą apie cezario bedievystę ir sąmojingai bei su ironija pavadino: "Apie dorybes". Pasakojama, kad prie Klaudijaus Filonas skaitė savo knygas visuotiniame Senato susirinkime, kur jo knygos labai patiko ir joms atiteko garbė būti priimtoms į bibliotekas.

Anuo metu Paulius baigė savo sunkią kelionę iš Jeruzalės į

Ilyriją, o Klaudijus išvarė iš Romos žydus. Be to, Akvilas ir Priscilė kartu su kitais žydais apleido Romą ir apsistojo Azijoje. Ten juodu arčiau susipažino su Pauliumi, kuris stiprino neseniai padėtus Bažnyčios pamatus. Apie tai mums pasakoja *Šventasis Raštas, Apaštalų darbai*[54].

Velykų dienos nelaimės, ištikusios žydus Jeruzalėje

19. Dar Klaudijus savo rankose laikė aukščiausiąją valdžią, kai Velykų švenčių metu Jeruzalėje kilo tokie neramumai ir sąmyšiai, jog vien tik žydų, besiveržiančių ir besistumdančių prie šventyklos vartų, žuvo apie trisdešimt tūkstančių. Šventė pavirto visos tautos gedulu ir kiekvienoje šeimoje išspaudė ašaras. Taip sako Juozapas[55].

Tuo tarpu Klaudijus į žydų sostą iškėlė Agripą, Agripo sūnų, o Festą paskyrė visos Samarijos, Galilėjos ir vadinamosios Perėjos prokuratoriumi; jis pats valdė 13 metų ir 8 mėnesius, po to pasimirė, palikdamas įpėdiniu Neroną[56].

Apie įvykius Jeruzalėje Nerono laikais

20. Prie Nerono, kai Feliksas buvo Judėjos prokuratorius, tarp kunigų kilo vaidai, apie kuriuos Juozapas savo "Senovės" XX knygoje[57] taip pasakoja:

"Be to, įsiliepsnojo ginčai tarp vyresniųjų kunigų bei eilinių kunigų ir kilmingiausiųjų Jeruzalės gyventojų. Kiekvienas stengėsi suorganizuoti savo reikalams gaujas žmonių, pasiruošusių bet kam ir tinkamų bet ką padaryti, ir stojo jų priešakyje. Kai tik jie susiburdavo, kildavo užgauliojimai ir pasipildavo akmenys. Neatsirado kas juos sudraustų; kadangi mieste nebuvo deramo vadovo, įsiviešpatavo savivalė.

Vyresnieji kunigai ėmė elgtis taip begėdiškai ir įžūliai, jog įsakė savo tarnams iš sandėlių grobti kunigams priklausančias dešimtines. Buvo tokių, kurie matė neturtėlius kunigus, mirštančius badu. Taip baisiai neteisinga prievarta pasmaugė teisingumą".

Tas pats istorikas dar pasakoja, kad anuomet Jeruzalėje susibūrė kažkokios žmogžudžių gaujos[58], kurios, pasakojama, šviesią

dieną ir miesto viduryje žudydavo sutiktus žmones.

Jos ypač švenčių metu įsimaišydavo į minią ir žudydavo priešininkus trumpais peiliais, paslėptais po apsiaustu. Kai auka krisdavo, žudikai puldavo tuos, kurie reiškė pasipiktinimą. Jie mokėdavo nuduoti padorius žmones ir jų būdavo neįmanoma pagauti.

Nuo jų užpuolimo pirmasis krito vyriausias kunigas Jonatanas, o po jo kasdien žūdavo daugelis. Baimė dar labiau plito dėl pasibaisėjimo tarsi karo metu, kai žmonės nuolat laukdavo mirties.

Apie egiptietį, kuris minimas Apaštalų darbuose

21. Šiek tiek toliau Juozapas priduria: "Dar didesnė žydų neganda buvo melagingas pranašas, atvykęs iš Egipto. Tas apgavikas, pasirodęs šalyje, išgarsėjo kaip pranašas, pritraukė prie savęs apie 30 tūkstančių tokių, kurie leidosi suvedžiojami, su jais pajudėjo iš dykumos ir sustojo ant Alyvų kalno. Iš čia įsiveržė į Jeruzalę, išmušė romėnų įgulą ir pasiglemžė valdžią, suorganizuodamas iš bendrininkų asmeninę sargybą.

Tada Feliksas sustabdė jo puolimus, užpuldamas su romėnų hoplitais, o jį rėmė visa liaudis su ginklais rankose. Prasidėjus mūšiui, egiptietis pabėgo su saujele šalininkų, o dauguma jo bendrų buvo arba užmušta, arba paimta į nelaisvę"[59].

Taip pasakoja Juozapas antroje "Žydų karas" knygoje. Verta šitą pasakojimą apie egiptietį palyginti su tuo, kas rašoma *Apaštalų darbuose*. Ten yra užrašyta, kaip Felikso laikais karo tribūnas Jeruzalėje prabilo į Paulių, kai žydų minia sukilo prieš apaštalą: "Vadinasi, tu - ne anas egiptietis, kuris neseniai sukėlė sąmyšį ir išsivedė į dykumą keturis tūkstančius sikarijų!"[60] Štai kokie atsitikimai įvyko Feliksui valdant.

Paulius, išsiųstas kaip kalinys iš Judėjos į Romą, prabyla savo gynyboje ir tampa išteisintas

22. Kaip Felikso įpėdinį Neronas atsiuntė Festą[61]. Prieš jį Paulius pasakė apsigynimo kalbą ir anas jį pasiuntė į Romą[62]. Kartu keliavo Aristarchas, kurį Paulius viename laiške vadina bendrakeleiviu. *Apaštalų darbų* autorius Lukas baigė savo pasako-

jimą, paminėdamas, kad Paulius ištisus dvejus metus išbuvo Romoje laisvas ir netrukdomas skelbė Dievo žodį.

Po savo apsigynimo tribunole apaštalas, matyt, leidosi į naują kelionę skelbti Evangelijos, o po to sugrįžo į sostinę ir ten užbaigė savo gyvenimą kankinio mirtimi. Tuomet iš kalėjimo jis parašė savo "Antrąjį laišką Timotiejui", kuriame įsakmiai prisimena savo pirmąjį apsigynimą ir artėjantį galą.

Štai jo paties liudijimas: "Mano pirmajame apsigynime nė vieno nebuvo su manimi, visi mane apleido. Tenebus jiems tatai palaikyta nusikaltimu! Viešpats buvo su manim ir mane sustiprino, kad toliau skelbčiau Evangeliją ir visos tautos ją išgirstų; jis mane ištraukė iš liūto nasrų"[63].

Tais žodžiais apaštalas aiškiausiai tvirtina, jog pirmuoju atveju, kad galėtų skelbti Evangeliją, jis buvęs "ištrauktas iš liūto nasrų". Taip, atrodo, jis pavadino Neroną dėl šio žiaurumo. Juk vėliau jis nepridūrė nieko panašaus prie anų žodžių, būtent: "ištrauks mane iš liūto nasrų". Mat jis dvasia jautė artėjančią pabaigą.

Todėl po žodžių: "jis mane ištraukė iš liūto nasrų", sakoma: "Viešpats mane vėl ištrauks iš visų piktų kėslų ir išgelbės paimdamas į savo dangiškąją karalystę"[64].

Tokiu būdu Paulius nurodė savo kankinystę. Ir dar aiškiau nusako ją tame pačiame laiške, tardamas: "Aš jau esu atnašaujamas, ir mano iškeliavimas arti"[65].

Be to, Paulius savo "Antrajame laiške Timotiejui" sako, jog su juo tebuvęs Lukas, kai rašė tą laišką (4, 11.16), o pirmojo apsigynimo metu ir jo nebuvę. Todėl Lukas, tikriausiai, iki ano laiko baigė *Apaštalų darbus*, nes jis pasakojo įvykius, kuriuos buvo išgyvenęs kartu su Pauliumi.

Tai pridedu, kad patvirtinčiau, jog Paulius dar nebuvo miręs kankinio mirtimi ano buvimo Romoje metu, kai jį aprašė Lukas.

Iš tiesų panašu, kad Neronas savo viešpatavimo pradžioje buvęs žymiai ramesnis, su didesniu maloningumu priėmė Pauliaus apsigynimą. Tik vėliau, kai giliai įbrido į nusikaltimus, jis pasikėsino į apaštalų gyvybę, panašiai, kaip elgėsi su kitais žmonėmis.

Apie Viešpaties broliu vadinamo Jokūbo kankinystę

23. Kai Paulius apeliavo į cezarį, o Festas jį pasiuntė Romon[66], žydai, kurie buvo suorganizavę sąmokslą, nusivylė. Tada jie sukilo prieš Jokūbą, Viešpaties brolį, kuriam apaštalai buvo patikėję vyskupo sostą Jeruzalėje. Štai, ką jie prieš jį sumanė.

Jie pasistatė jį savo akivaizdoje ir pareikalavo, kad jis prieš visą liaudį išsigintų tikėjimo Kristumi. Tačiau šis, kitaip nei jie manė, visiškai laisvai ir dar drąsiau nei jie galvojo, prabilo į minią ir išpažino, kad Jėzus, mūsų Išganytojas ir Viešpats, yra Dievo Sūnus. Jie negalėjo pakęsti šito liudijimo ir atėmė žmogui gyvybę. Jis buvo teisingo žmogaus pavyzdys ir dėl tobulos išminties bei pamaldaus gyvenimo buvo visų gerbiamas. Jo priešams pagelbėjo laikinos anarchijos momentas. Tada Judėjoje pasimirė Festas[67], ir provincija liko be galvos ir valdžios.

Jokūbo mirties aplinkybes žinome iš jau aukščiau minėto Klemenso pasakojimo, kur bylojama, kad Jokūbas buvęs numestas nuo šventyklos stogo, o po to pribaigtas baslio smūgiais. Jo gyvenimą tiksliai atpasakojo Hegezipas, kuris priklausė pirmajai poapaštalinei kartai. Savo "Dienoraščių" penktoje knygoje jis taip rašo:

"Bažnyčioje valdžią kartu su apaštalais perėmė Viešpaties brolis Jokūbas, tas pats, kurį nuo Kristaus laikų iki mūsų dienų visi vadino Teisinguoju, nes daugelis kitų taip pat turėjo Jokūbo vardą.

Iš pat motinos įsčių jis buvo šventas; negėrė nei vyno, nei svaigalų[68]. Jis nevalgė nė mėsos; skustuvas nepalietė jo galvos, jis nepasitepdavo alyva ir nesinaudojo maudykle.

Jam buvo leista įžengti į šventą vietą, nes jis nenešiojo vilnos drabužių, o tik lino audeklą. Jis vienas įžengdavo į šventovę ir jį atrasdavo klūpantį, besimeldžiantį už žmones. Jo keliai buvo sustorėję tarsi kupranugario, nes jis visuomet klūpėdavo prieš Dievą, melsdamas žmonėms atleidimo.

Dėl nepaprasto jo teisumo jam buvo duota pravardė: Teisingasis ir Oblijas, - tai reiškia graikiškai: tautos apsauginis teisingumo mūras, kaip apie jį skelbė pranašai.

Keli nariai iš liaudyje gyvenančių partijų (apie kurias jau anksčiau rašiau savo "Dienoraščiuose") klausė jį: "Kokie vartai veda į Jėzų?" Jis atsakė, kad Jėzus yra Išganytojas.

Kai kurie iš jų įtikėjo, kad Jėzus yra Kristus. Bet anų partijų nariai nepatikėjo nei jo prisikėlimu, nei tuo, kad ateis atmokėti kiekvienam pagal jo darbus. Bet visi, kurie priėmė tikėjimą, gavo jį per Jokūbą.

O tuomet daugelis įtikėjo, net ir kai kurie vadovai, tada pakilo žydų riksmas; rašeivos ir fariziejai šaukė: "Visai liaudžiai gresia pavojus! Žmonės ims laukti Jėzaus, kaip Kristaus". Tuomet nuėjo pas Jokūbą ir sakė: "Prašome tave: sutramdyk liaudį! Žmonės apsirinka, manydami, kad Jėzus esąs Kristus. Prašome tave, įkvėpk teisingą mintį apie Jėzų visiems, kurie atvyko Velykų švęsti. Tavimi mes pasitikime, tau liudijame kartu su visa liaudimi, jog esi teisingas ir nepaisai asmens.

Todėl prabilk ir įtikink žmones, kad neapsigautų Jėzumi. Visa liaudis ir mes pasitikime tavimi. Tad atsistok ant šventyklos šelmens, kad ten iš aukšto tave galėtų matyti žmonės, kad išgirstų tavo žodžius". Mat Velykų proga buvo susirinkusios visos kartos, atkeliavo netgi pagonys.

Tada anie raštininkai ir fariziejai pastatydino Jokūbą ant šventovės šelmens ir šaukė jam tais žodžiais: "Teisingasis! Kurio visi privalo klausyti! Kai liaudis apsigauna Jėzumi Nukryžiuotoju, pasakyk mums, kokie vartai veda prie Jėzaus?"

Ir jis atsiliepė didžiu balsu: "Kam mane klausiate apie Žmogaus Sūnų? Jis iš tiesų sėdi danguje Didžiosios Galybės dešinėje, jis ateis dangaus debesyse!"

Daugelis tvirtai įtikėjo ir, priėmę Jokūbo liudijimą, kalbėjo: "Osana Dovydo Sūnui!" Tada vėl tie patys raštininkai ir fariziejai kalbėjo sau: "Blogai padarėme, kad patys paruošėme tokį liudijimą Jėzaus garbei. Lipkime aukštyn ir nutrenkime jį žemėn, kad juos pagautų baimė ir jie nebetikėtų juo".

Jie ėmė šaukti: "O, o, teisingasis, o paklydai!" Ir išsipildė pranašystė, užrašyta pas Izaiją: "Nužudykime teisingąjį, nes jis - mums kliūtis; tada jie valgys savo darbų vaisius"[69]. Ir jie užlipo ant viršaus ir nutrenkė teisųjį žemėn.

Ir tarė sau: "Užmuškime Jokūbą teisųjį akmenimis!" Ir pradėjo akmenis laidyti, - mat jis nukrito, bet tebebuvo gyvas. Jis pakilo ant kelių ir meldė: "Prašau tave, Viešpatie, Dieve, Tėve, atleisk jiems, nes nežino, ką daro".

Jiems taip bemušant akmenimis, vienas iš kunigų, Rechabo

sūnų, sūnaus Rechabino, apie kuriuos liudija pranašas Jeremijas[70], ėmė šaukti: "Liaukitės! Ką darote! Teisingasis meldžiasi už jus!"

Ir vienas jų, kažkoks mazgotojas, paėmė audeklams lyginti volelį ir užgavo juo teisingojo galvą. Tas mirė kankinio mirtimi ir buvo palaidotas toje vietoje prieš šventyklą. Ir prieš šventyklą dar tebestovi akmeninis antkapis. Jis tapo patikimas liudytojas žydams ir graikams, kad Jėzus yra Kristus. O po to netrukus Vespasianas pradėjo jų apsupimą".

Šis platus Hegezipo pasakojimas sutinka su Klemensu. Jokūbas pažadino tokį nusistebėjimą ir taip plačiai išgarsėjo dėl savojo teisingumo, kad net protingesni žydai galvojo, jog jo kankinystė tapo Jeruzalės apgulimo priežastimi. Tas apgulimas prasidėjo netrukus ir jis ištiko žydus kaip tik dėl šio kruvino nusikaltimo.

Juozapas tuo neabejojo, rašydamas: "Tos nelaimės ištiko žydus, kaip kerštas už Jokūbą teisųjį, kuris buvo Jėzaus, vadinamo Kristumi, brolis, nes žydai jį užmušė, nors jis buvo teisaus žmogaus pavyzdys"[71].

Juozapas pasakoja apie Jokūbo mirtį taip pat savo "Žydų senovės" dvidešimtoje knygoje tokiu būdu: "Kai cezaris sužinojo apie Festo mirtį, pasiuntė Albiną į Judėją, kaip eparchą. Ananas Jaunesnysis, kuris, kaip jau sakyta, gavo vyriausiojo kunigo vietą, buvo linkęs į prievartą ir rizikavimą, be to, jis priklausė sadukiejų partijai. Kaip minėjau, sadukiejai iš visų žydų, vykdančių teismus, pasižymi didžiausiu žiaurumu.

Kai Festas pasimirė, o Albinas tebebuvo kelionėje, Ananas pagal savo charakterį manė, kad atėjusi tinkama valanda. Jis sušaukė teismą, pastatė jo akivaizdon Jėzaus, vadinamo Kristumi, brolį, vardu Jokūbą, bei kelis kitus, sakydamas, kad jie nusikaltę Įstatymui, ir pasmerkė juos užmušti akmenimis.

Ramius gyventojus, kurie rimtai laikėsi teisėtų įstatymų, toks poelgis labai papiktino. Jie slapčia išsiuntė pas karalių pasiuntinius ir paprašė, kad jis Ananui paskelbtų, jog nevalia taip elgtis, juoba kad jis iki to laiko dar nepadaręs nieko gera. Kai kurie jų net iškeliavo pasitikti Albiną, kuris buvo pakeliui iš Aleksandrijos. Šie atkreipė jo dėmesį į tai, kad Ananas be valdytojo sutikimo neturėjo teisės sušaukti sinedriono.

Albinas, pamatęs, jog pranešimas su pagrindu, labai užsirūstino ir laišku prigrasino Ananui jį nubausiąs. Karalius Agripa dėl

šitos priežasties atėmė iš jo vyriausiojo kunigo pareigas, kurias jis vykdė tris mėnesius ir atidavė jas Jėzui, Damėjo sūnui"[72].

Tiek žinių apie Jokūbą, kuriam priskiriamas pirmasis iš vadinamųjų "Katalikiškų laiškų".

Reikia žinoti, jog šis laiškas laikomas padirbtas. Iš senųjų rašytojų nedaugelis apie jį kalba, panašiai kaip ir apie laišką priskiriamą Judui, - taip pat vienam iš septynių "katalikiškųjų". Vis dėlto mes žinome, kad vienas ir kitas laiškas viešai skaitomi daugumoje Bažnyčių.

Anjanas - pirmasis Aleksandrijos Bažnyčios vyskupas po Morkaus

24. Aštuntaisiais Nerono viešpatavimo metais, po evangelisto Morkaus, kaip pirmasis jo įpėdinis Aleksandrijos Bažnyčios valdymą perėmė Anjanas.

Apie Nerono persekiojimus, kurių metu Petras ir Paulius tapo kankiniais

25. Galutinai įsitvirtinęs valdžioje, Neronas puolė į bedievišką darbų sūkurį ir ėmė ruoštis kovai prieš visų dalykų sutvėrėjo Dievo tikėjimą. Bet jo nedorybių aprašymas nepriklauso mūsų veikalo tikslui.

O kad daugelis perdavė įpėdiniams tikslų jo gyvenimo aprašymą, kas nori, gali jų knygose įsižiūrėti į šito keisto žmogaus pašėlimą. Be jokio pagrindo jis tūkstančiams atimdavo gyvybę, kol taip susitepė žiauriomis žmogžudystėmis, jog nebegailėjo nei giminių, nei bičiulių ir netgi motinos, brolių, žmonos ir daugybės šeimos artimųjų - tarytum jie būtų jo priešai - liepdamas visus įvairiais būdais išžudyti.

Prie šitų visų nusižengimų reikia pridurti, kad jis buvo pirmasis cezaris, kuris kaip priešas stojo prieš Dievo tikėjimą.

Tai kaip tik primena romėnas Tertulianas tokiais žodžiais: "Skaitykite savo metraščius ir juose atrasite, kad Neronas, pavergęs visus rytus, Romoje siautėjo rodydamas žiaurumą visiems ir pirmasis persekiojo tą mokslą. Mums pasididžiavimas, kad toks žmogus pradėjo mus persekioti. Kas jį pažino, tam visiškai aišku,

kad Neronas pasmerkdavo myriop tik geriausius žmones"[73].

Taip anuomet tas, kuris žinomas kaip pirmasis tarp didžiųjų Dievo priešininkų, buvo pasirengęs išžudyti apaštalus. Istorija pasakoja, kad jam viešpataujant Romoje Pauliui buvo nukirsta galva, o Petras buvo prikaltas prie kryžiaus. Tas žinias patvirtina Romos kapinių pavadinimai - ten yra Petro ir Pauliaus atminimas.

Tai liudija ir bažnyčios vyras, vardu Gajus, gyvenęs Romos vyskupo Zefirino laikais. Savo veikale prieš Proklą, katafrigiečių sektos galvą, jis taip kalba apie vietas, kur palaidoti minėtų apaštalų kūnai.

"Aš galiu parodyti apaštalų trofėjus (paminklus). Nuženk į Vatikano kalvą arba nueik keliu į Ostiją ir atrasi ten paminklus tų, kurie įkūrė šitą Bažnyčią".

Kad abu apaštalai iš tikrųjų tuo pačiu metu mirė kankinių mirtimi, tvirtina Korinto vyskupas Dionyzas savo "Laiške romėnams", kur taip rašo: "Tada ir jūs tokiu nuoširdžiu minėjimu glaudžiai susiejote Romą su Korintu, - abu medelius, kuriuos pasodino Petras ir Paulius. Jie abu mūsų Korinte sodino tą medį ir skelbė mums mokslą. Taip pat ir Italijoje. Kartu nešė mokslą ir vienu metu pasimirė kankinių mirtimi".

Paminėjau tuos tekstus, kad pasakojimas būtų paremtas svaresniu įrodymu.

Kaip žydus prislėgė įvairiausios negandos ir kaip jie stojo į kovą su romėnais

26. Juozapas dar aprašinėja įvairias negandas, kurios ištiko visą žydų tautą ir tarp daugelio kitų smulkmenų pažodžiui sako, kad pačioje Jeruzalėje Floras įsakė tūkstančius įžymių žydų išniekinti plakant botagais ir nukryžiuojant. Jis buvo Judėjos vietininkas, kai karo liepsna tik pradėjo iš naujo įsiliepsnoti pirmaisiais Nerono valdymo metais.

Paskui Juozapas priduria, kad visoje Sirijoje, prasidėjus žydų sukilimui, ėmė plėstis grėsmingi sąmyšiai. Visur miestų gyventojai negailestingai ėmė naikinti žydus kaip priešus, ir miestuose buvo galima matyti daugybę nepalaidotų lavonų, kur vaikų kūnai mėtėsi šalia mirusių senolių, o moterų kūnai buvo išmetami visai pliki ir visa eparchija paskendo neišpasakytuose žiaurumuose.

Bet praeities baimė buvo praslinkusi, o daug didesnis siaubas grėsė ateityje"[74].

Štai aiškūs Juozapo žodžiai. Tokie anuo metu buvo žydų reikalai.

IŠNAŠOS

1 Plg. Apd 1, 23-26.
2 Mt 1, 18.
3 Gal 1, 19.
4 Plg. I knyga, 13 skyrius.
5 Plg. Apd 8, 1.
6 Apd 11, 19.
7 Plg. Apd 8, 1-3.
8 Plg. Apd 8, 5-24.
9 Plg. Apd 8, 27.
10 Plg. Ps 67, 32.
11 Tertul. Apol. 5.
12 Ps 18, 5.
13 Plg. Apd 10.
14 Plg. Apd 11, 19-30.
15 Tiberijaus viešpatavimo metai 14-37.
16 Ant. XVIII, 6, 10; 7, 2: Bel. II, 9, 6.
17 Yra išlikusios tik dvi: Gontra Flaccam ir Legatio ad Caium.
18 Alabarchas, matyt, žydų korporacijos Aleksandrijoje vadovas.
19 Cf. Leg. ad Caium, XXIV ir XXXVIII.
20 Leg. ad Caium XLIII.
21 Bel. II, 9, 2.
22 Hebrajų žodis, kuris reiškia dovaną.
23 Viena stadija lygi 192 m.
24 Bel. II, 9, 2.
25 Jos. Ant. XVIII, 3, 4; Bel. II, 9, 2 s.
26 Eusebijus kalba apie mums nežinomus rašytojus.
27 Klaudijus viešpatavo 41-54 m.
28 Plg. Apd 11, 27-29.
29 Apd 12, 1-2.
30 Plg. Apd 12, 3-17.
31 Plg. Apd 12, 19-23.
32 *Apaštalų darbai* jį vadina visuomet Erodu, o Juozapas Flavijus Agripa, taigi Eusebijas pagrįstai mano, kad karalius turėjęs du vardus.
33 Plg. Apd 5, 34-36.
34 Ant. XX. 5, 1.
35 Ant. XX, 5, 2.
36 Plg. Apd 11, 29-30.
37 Ant Jeruzalės griuvėsių Hadrianas pastatė miestą, vadinamą Aelia Capitolina.
38 Just. Apol. I, 26.
39 Plg. Iren. Adv. haer. I, 23, 1-4.
40 Apd 8, 18-23.
41 VI, 14.
42 Pt 5, 13.
43 Eusebijas klysta manydamas, kad terapeutai ir krikščionių asketai - tas pat.
44 Philo, *De vita contemplativa*. Filonas kalba ne apie krikščionis, bet apie žydų sektą.
45 Plg. Apd 2, 45.
46 Apd 4, 34-35.
47 Tai apylinkės vienetas, atskirtas nuo kitų Nilo kanalu.
48 *De vita contemplativa*.
49 Ten pat.
50 *De vita contemplativa*.
51 Ten pat.
52 *De vita contemplativa*.
53 Apie Filono veikalą, cituojamus puslapius ir kita, žr. G. del Ton vertime "Storia Eccleziastica", Roma etc. 1964, p. 113-121.
54 Plg. Apd 18, 2-23.
55 Plg. Ant. XX, 5, 3.
56 Klaudijus mirė 54 m.
57 Plg. XX, 8, 8.
58 Plg. Jos. Bel. II, 13, 3. Tai buvo sikarijai - žudikai, kurie naudojosi trumpais peiliais, vadinamais lotyniškai *sica*.

59 Bel. II, 13, 5.
60 Apd 21, 38.
61 Tai buvo 60 metais.
62 Plg. Apd 25, 8-12; 27, 1.
63 2 Tim 4, 16-17.
64 2 Tim 4, 18.
65 2 Tim 4, 6.
66 Plg. Apd 25, 11-12.
67 Tai buvo 70 metais.
68 Plg. Kun 10, 9; Lk 6,3 ir Lk 1, 15.
69 Iz 3, 10.
70 Plg. 35, 2 s.
71 Šitų žodžių nerandame pas Juozapą Flavijų. Matyt, tai buvo krikščionių interpoliacija, paskolinta iš Origeno.
72 Ant. XX, 9, 1.
73 Tert. Apol. 5.
74 Bel. II, 18, 2.

Trečioji knyga

NUO VESPASIANO IKI TRAJANO. APAŠTALŲ BEI JŲ SEKĖJŲ RAŠTAI IR JŲ PLITIMAS. BAŽNYČIOS VIDAUS PRIEŠAI. PERSEKIOJIMAI

Kuriuose kraštuose apaštalai skelbė Kristų

1. Anuo metu tokia buvo žydų padėtis, kai mūsų Išganytojo šventieji apaštalai ir mokiniai išsisklaidė po visą pasaulį. Kaip sako padavimas, Tomas tarsi savo dalį gavo Partėją, Andriejus - Skitiją, Jonas - Aziją, kur jis gyveno ir Efeze pasimirė[1].

Petras skelbė evangeliją svetur pasklidusiems žydams - Ponte, Galatijoje, Bitinijoje, Kapadokijoje ir Azijoje. Paskui nuvyko į Romą, kur buvo nukryžiuotas galva žemyn, kaip pats buvo norėjęs kentėti.

Ką reikėtų pasakyti apie Paulių? Pradėjęs jis skleidė Kristaus evangeliją nuo Jeruzalės iki Ilyrijos ir galiausiai Romoje, valdant Neronui, mirė kankinio mirtimi. Taip pažodžiui rašo Origenas trečiame *Genezės* komentarų tome.

Kas iš pradžių vadovavo Romos Bažnyčiai

2. Po Pauliaus ir Petro kankinystės Romos Bažnyčios vyskupu buvo išrinktas Linas. Paulius rašydamas iš Romos Timotiejui prisimena jį sveikinimuose laiško pabaigoje.

Apaštalų laiškai

3. Vadinamas pirmuoju Petro laiškas yra visuotinai pripažin-

tas, ir senovės presbiteriai (vyresnieji)[2] savo raštuose naudojosi juo, kaip abejonių nekeliančiu dokumentu. Apie antrąjį laišką yra padavimas, kad jis nepriklausęs Testamentui[3], tačiau daugelis laikė jį naudingu, todėl jis išliko kartu su kitais šventaisiais raštais.

Petro vardu pavadinti *Darbai*[4] bei jo vardo *Evangelija, Pamokslai* ir *Apreiškimas,* kaip žinome, iš tiesų nebuvo perduoti kartu su bažnytiniais raštais, nes jokie Bažnyčios rašytojai - nei senieji, nei dabartiniai - nesinaudoja jų liudijimu.

Bus naudinga, jei tolimesniuose *Istorijos* puslapiuose kartu su sukcesijomis pažymėsiu, kurie bažnytiniai rašytojai pasinaudojo abejotinais raštais, kokie tie raštai buvo, kas pasakyta apie *Testamento* ir pripažintąsias knygas ir kas pasakyta apie kitokio pobūdžio raštus.

Štai ir viskas, ką galėčiau pasakyti apie raštus, priskiriamus Petrui. Iš jų težinau vieną laišką, kurį senieji presbiteriai pripažino esant tikrą.

O dėl keturiolikos Pauliaus laiškų - viskas aišku ir tikra. Vis dėlto pravartu žinoti, jog kai kurie žmonės atmetė *Laišką Žydams,* remdamiesi Romos Bažnyčia, kuri nepripažįsta jį buvus Pauliaus rašytą. O aš pridursiu, ką apie jį galvojo mūsų pirmtakai - vadinamųjų Pauliaus *Darbų* neradau tarp neabejotinų raštų.

Tas pats apaštalas sveikinimuose *Laiško Romėnams* pabaigoje tarp kitų mini ir Hermą, kuriam priklauso knyga *Ganytojas.* Reikia žinoti, kad kai kurie žmonės abejoja šia knyga ir nelaiko jos pripažinta. Kiti ją laiko privaloma tiems, kurie gauna pradinį mokymą. Be to, kaip žinome, ji viešai skaitoma bažnyčiose, ir aš pats atradau, kad ja pasinaudojo kai kurie senieji rašytojai.

Tiek užteks nustatyti, kurie Dievo raštai nekelia abejonių, o kurie nėra visuotinai pripažinti.

Pirmieji apaštalų įpėdiniai

4. Kad Paulius, skelbdamas evangeliją tarp pagonių, padėjo Bažnyčios pamatus, pradedant Jeruzale ir baigiant Ilyrija, aiškiai matyti iš jo paties žodžių ir iš to, ką Lukas pasakoja savo *Darbuose.*

Taip pat iš Petro žodžių sužinome, kuriose provincijose jis skelbė Kristaus evangeliją kilusiems iš apipjaustytųjų. Jis dėstė jiems *Naujojo Testamento* mokslą - tai atsispindi laiške, kuris laiko-

mas visuotinai pripažintu. Ten jis rašožydų kilmės tikintiesiems, gyvenantiems svetur - Ponte, Galatijoje, Kapadokijoje, Azijoje ir Bitinijoje[5].

Kiek ir kokių būta tikrųjų apaštalų įpėdinių, vertų eiti ganytojų pareigas savo išugdytose Bažnyčiose, - nelengva pasakyti, nebent surašytume tuos, kurių vardai minimi Pauliaus raštuose.

Mat Paulius turėjo daug bendradarbių arba, kaip jis pats sakė, - bendražygių. Jo dėka dauguma šių žmonių buvo įamžinta, nes juos dažnai minėdavo savo laiškuose. Be to, ir Lukas savo *Darbuose* išvardija jo mokinius ir mini jų vardus.

Apie Timotiejų pasakojama, kad jis pirmasis gavo Efezo parapijos[6] vyskupystę, panašiai kaip Titas Kretoje.

Lukas, kilęs iš Antiochijos, iš profesijos gydytojas, nuolat lydėdavo Paulių ir kartais susitikdavo su kitais apaštalais. Jis įrodė, kad iš jų išmoko gydyti sielas, nes paliko mums dvi Dievo įkvėptas knygas. Viena jų - Evangelija. Jis parašė ją, kaip pats sakosi, remdamasis liudytojų pasakojimais. Su jais jam buvo tekę susitikti. Antroji knyga - *Apaštalų Darbai*, buvo parašyta vadovaujantis ne tuo, ką buvo iš kitų nugirdęs, bet tuo, ką matė savo akimis.

Panašiai ir Paulius buvo įpratęs minėti jo *Evangeliją*, tarsi savo veikalą, nes parašė: "Kaip sako mano Evangelija"[7].

Kitas Pauliaus bičiulis Krescensas, Pauliaus liudijimu, gavo pasiuntinybę Galijoje (Galatijoje). Linas, kurio buvimą Romoje kartu su juo Paulius prisimena *Antrajame laiške Timotiejui*, buvo pirmasis po Petro išrinktas Romos Bažnyčios vyskupu, kaip jau minėjome anksčiau.

Taip pat ir Klemensas - trečiasis Romos Bažnyčios vyskupas, - pasak Pauliaus, buvo jo pagalbininkas ir bendražygis.

Be to, matyt, ir anas areopagitas, vardu Dionisijas, apie kurį Lukas rašo *Apaštalų Darbuose*, būtent, Pauliui prabilus į atėniečius Areopage, pirmasis priėmė tikėjimą ir pirmasis tapo Atėnų vyskupu. Taip pasakoja kitas Dionisijas, vienas iš senųjų Korinto parapijos ganytojų.

Toliau tam tikroje vietoje bus kalbama apie apaštalų įpėdinystę, - kaip ilgainiui apaštalų vietas užimdavo jų įpėdiniai. Tuo tarpu tęsime toliau savo istoriją.

Paskutinis po Kristaus žydų apsupimas

5.Po Nerono, kuris viešpatavo trylika metų[8], valdžią paėmė Galba ir Otonas, ir juodu buvo tik vienerius metus ir šešis mėnesius. Tuo metu kariuomenė, buvusi Judėjoje, cezariu paskelbė Vespasianą, išgarsėjusį kovose su žydais. Vespasianas kaip mat iškeliavo į Romą, tolimesnį vadovavimą žydų karui patikėjęs savo sūnui Titui[9].

Mūsų Išganytojui įžengus į dangų, žydams dar nebuvo gana nusikaltimo, padaryto jo asmeniui, jie spendė nesuskaičiuojamas pinkles jo apaštalams. Pirmiausia jie užmušė akmenimis Steponą, paskui nukirsdino Jokūbą, Zebediejaus sūnų ir Jono brolį. Tokiu pat būdu neteko gyvybės Jokūbas, kuris, mūsų Išganytojui įžengus į dangų, pirmasis atsisėdo į Bažnyčios vyskupo kėdę. Galiausiai kiti apaštalai, kurių gyvybei grėsė tūkstančiai pavojų, apleido žydų žemę ir leidosi skelbti bei mokyti visas tautas, remdamiesi Kristaus galia, kuris jiems buvo įsakęs:

"Eikite ir padarykite mano mokiniais
visų tautų žmones... mano vardu"[10].

Tuo tarpu Jeruzalės Bažnyčia Dievo valia rinktiniams savo nariams gavo pranašingą nurodymą, kad jie, dar karui neprasidėjus, apleistų miestą ir vyktų į Perėją, vadinamą Pela. Kristaus ištikimiesiems iškeliavus iš Jeruzalės, nebeliko šventų žmonių nei karališkoje žydų sostinėje, nei visoje Judėjoje. Tuomet Dievo teisingumas palietė tuos, kurie didžiai nusikalto Kristui bei jo apaštalams, ir išnaikino aną bedievių kartą.

Kokios baisios nelaimės anuomet apniko žmones, ypač Jeruzalės gyventojus, kurie kentėjo didžiausią priespaudą! Kiek tūkstančių jaunų vyrų, moterų bei vaikų žuvo nuo kalavijo, bado ir dėl kitokių nelaimių! Kiek žydų miestų buvo žiauriai apgulta! Kokias dar didesnes baisybes regėjo tie, kurie pasislėpė Jeruzalėje, nes ji buvo laikoma neįveikiama tvirtove! Kokia buvo karo eiga ir atskiri įvykiai, kaip pranašų skelbtoji sunaikinimo baisybė užgožė netgi tokią nuo seno šlovingą Dievo šventovę, kuri buvo sunaikinta ir galiausiai sudeginta, - kam tai įdomu sužinoti, gali pasiskaityti Juozapo parašytuose *Darbuose*[11].

Reikia atkreipti dėmesį į vieną aplinkybę, kurią paminėjo autorius: anuo metu iš visos Judėjos susirinko apie tris milijonus

žmonių Velykų šventėms, ir jie, pasak jo, atsidūrė Jeruzalėje lyg kalėjime.

Suprantama, kodėl žydai tomis dienomis, kuriomis jie buvo nukankinę Dievo Kristų (Pateptąjį) - visų Išganytoją ir Geradarį, tapo uždaryti lyg kalėjime; ir kodėl juos ištiko toks žiaurus likimas, kurį jiems paskyrė dieviškasis teisingumas.

Apeisiu tylomis atskirus negandus, kurie juos ištiko; kiek jie gavo iškentėti nuo kalavijo ir dėl kitų priežasčių, tačiau man atrodo, jog privalau priminti bent kentėjimus, kuriuos atnešė badas, idant mano *Istorijos* skaitytojas vien tik iš to sužinotų, kaip juos prispaudė Dievo bausmė netrukus po nusikaltimo, padaryto Dievo Pateptajam.

Apie badą, alinusį žydus

6.Taigi paimkime vėl į rankas Juozapo *Darbų* penktąją knygą ir pažiūrėkime į ano laikotarpio tragediją.

"Turtuoliams, - rašo jis - pasilikti mieste buvo tas pats, kaip pasmerkti save mirčiai. Juos taip pat užmušdavo, nurodydami dingstį, esą jie norėję pabėgti pas priešą. Kai vis labiau ėmė spausti badas, didėjo sukilėlių įtūžis, ir abi blogybės kasdien darėsi grėsmingesnės.

Niekur nebeliko grūdų, tad sukilėliai veržsaid davosi į namus ir juos iškratydavo. Jei rasdavo, kankindavo žmones, kam slėpė. Iš nelaimingųjų išvaizdos spręsdavo, ar jie turi maisto, ar ne. Kuris dar laikėsi ant kojų, tas, matyt, turėjo maisto. Tuos, kurie merdėjo dėl išsekimo, palikdavo ramybėje; jų manymu, nereikalinga žudyti žmogų, kuris beregint mirsiąs iš bado.

Daugelis slapčiomis atiduodavo visą turtą - turtingesnieji už kviečių saiką, o mažiau turtingi už avižų saiką. Po to jie užsidarydavo slapčiausiame namų kampelyje. Labiausiai išalkusieji suvalgydavo nemaltus grūdus, o kiti juos kepdavo - kiek tai atlikti leisdavo badas ir baimė.

Niekas daugiau nebedengdavo stalo. Traukdavo iš ugnies nebaigtus gaminti patiekalus ir ryte juos prarydavo. Tai buvo varganas maistas, ir norėjosi verkti matant, kaip galingieji maudėsi prabangoje, o silpnieji tegalėjo dejuoti.

Badas nuslopina visus jausmus, tačiau labiausiai sunaikina

pagarbos jausmą. Kas buvo laikoma pagarboje, tas badmečiu buvo mindoma kojomis. Antai žmona išplėšdavo maistą tiesiog iš vyro burnos, vaikai - iš tėvų ir, baisiausias dalykas, motinos - iš kūdikių, o kai jų brangiausios būtybės mirdavo ant jų rankų, jos nesigėdindavo atimti paskutinius gyvybę palaikančius lašus.

Bet ir su tokiu maistu nebuvo galima pasislėpti. Visur knibždėte knibždėjo sukilėliai, kurie ir tai bemat atimdavo. Uždarytos namų durys jiems buvo ženklas, kad jų gyventojai ką nors valgo. Tuojpat išlauždavo duris, įsiveržądavo vidun ir išplėšdavo tiesiog iš gerklės netgi trupinius.

Seniai, kurie gindavo savo maistą, gaudavo mušti. Moterys, ką nors paslėpusios savo rankoje, būdavo tąsomos už plaukų. Nebuvo gailesčio nei žiliems plaukams, nei kūdikiams. Maža to: vaikus, nepanorėjusius atiduoti kąsnio, iškeldavo aukštyn ir sviesdavo žemėn. O tiems, kurie, aplenkę grobikus, suspėdavo ką nors praryti, sukilėliai būdavo itin žiaurūs, tarsi šie būtų juos nuskriaudę.

Kad išplėštų maistą, išgalvodavo baisiausius kankinimus. Žirniais užkimšdavo gėdingas angas, o į sėdynę kaldavo nusmailintus strypus. Baisu klausyti, ką turėdavo daugelis iškentėti, kol prisipažindavo turįs kepalėlį duonos ar parodydavo, kur slepia avižų saują.

O patys budeliai nejautė nė mažiausio trūkumo. Jų poelgiai, be abejonės, būtų buvę ne tokie niekšingi, jei būtų kilę iš skurdo. Tačiau jie siautėjo apimti baisaus žiaurumo, nes kaupė atsargas ateičiai.

Jie išbėgdavo pasitikti žmonių, kurie nakties metu, saugodamiesi romėnų sargybų, rinkdavo daržoves ar žolynus, ir atimdavo laimikį tuo metu, kai rinkėjai tikėdavosi jau išvengę budrių priešų. Neretai atsitikdavo, kad vargdieniai maldaudavo ir priesaikinėdavo baisiu Dievo vardu palikti bent dalį laimikio, atsinešto rizikuojant galva. Tačiau sukilėliai atimdavo viską: ir būdavo laikoma laime, jei viskas pasibaigdavo apiplėšimu, o ne nužudymu"[12].

Prie to, kas pasakyta, Juozapas dar priduria: "Nuo tos valandos, kai daugiau nebuvo galima išeiti iš miesto, žydams išblėso paskutinė viltis išsigelbėti. Vis labiau įsisiautėjus badui, žmonės mirėmasiškai namuose, tiesiog šeimynomis. Ant stogų buvo pilna negyvų moterų ir vaikų, o gatvės užverstos senelių lavonais.

Vaikai ir jaunuoliai, sutinę iš bado, tarsi šmėklos klaidžiojo po turgavietes ir krisdavo ten, kur juos įveikdavo silpnumas. Niekas nebeturėjo jėgų palaidoti savo artimuosius, o tiems, kurie šiaip taip laikėsi, nekildavo rankos, regint lavonų krūvas ir savo likimo netikrumą. Daug buvo ir tokių, kurie, laidodami kitus, patys ištikti nevilties čia pat krisdavo ant negyvėlių, ir daugybė tokių, kurie, prieš jausdami artėjančią mirtį, patys nuslinkdavo prie kapo.

Tarp šitų negandų nebuvo girdėti nei verksmo, nei skundo: badas užgniaužė visus jausmus. Merdintieji sausomis akimis žvelgė į tuos, kuriuos jau nutildė ramybė. Nebyli tyluma užklojo miestą, ir jį apgaubė mirties naktis. Tačiau ir už tas baisenybes dar baisesni buvo galvažudžiai.

Norėdami apvogti lavonus, jie įsiverždavo į butus, plėšdavo negyvėlius, apnuogindavo kūnus nutraukdami nuo jų įkapes ir kvatodami eidavo šalin. Pasitaikydavo, jog kai kurie į lavonus išbandydavo savo kardų ašmenis, pasitaikydavo ir tokių, kurie bandydavo geležį su dar nepasimirusiais... Bet, jei kas maldaudavo jų užduoti paskutinį kirtį, jie tokį išjuokdavo ir palikdavo bado mirčiai. Kiekvienas merdėdavo įsmeigęs akis į šventyklą, stebėdamas pasiliekančius gyventi sukilėlius.

Šie iš pradžių liepdavo laidoti mirusius valdžios iždo lėšomis, nes buvo neįmanoma pakęsti lavonų tvaiko. Bet vėliau niekas nebespėjo laidoti, ir lavonus nuo mūrų mesdavo į skardį. Kai apžiūros metu Titas pamatė įkalnę, pilną lavonų, kai pastebėjo kraujo klanus, - sudejavo ir, iškėlęs rankas, šaukėsi Dievą liudytoju, kad tai ne jo darbas[13].

Po to Juozapas pasakoja kitus dalykus, o paskui priduria: "Nedvejoju pasakyti tą, ką man liepia pasakyti skausmas. Jeigu romėnai būtų dar ilgiau uždelsę su šitų piktadarių išnaikinimu, manau, kad, tikriausiai, būtų sudrebėjusi žemė ir prarijusi tą miestą, arba jį būtų užlieję potvynio vandenys ar sudeginusi Sodomos ugnis, nes jame būta žymiai piktesnės kartos už tuos, kurie nukentėjo nuo negandų. Dėl jų beprotybės pražuvo visa tauta"[14].

Šeštoje knygoje Juozapas rašė: "Tų, kurie mieste žuvo iš bado, buvo nesuskaičiuojama daugybė, o žiaurumai - neaprašomi. Kiekviename name, jei tik pasirodydavo valgio šešėlis, suliepsnodavo

karas, ir geriausi bičiuliai sukeldavo muštynes, kad atimtų menkus trupinius. Netgi mirštantiems netikėta, kad jie nieko neslepia.

Galvažudžiai kratydavo merdėjančius, ar neslepia užantyje kokio nors maisto ir ar tikrai miršta. Išbadėję žmonės svirduliuodavo atvėpusiomis lūpomis, tarsi pasiutę šunys; puldavo prie durų lyg girti ir apkvaitę du tris kartus per valandą veršdavosi į tuos pačius namus.

Iš baisaus alkio žmonės dėdavo į burną kas pakliūdavo, netgi tai, nuo ko bjauriausias žvėris nusigręžtų, - jie rinkdavo tai ir rydavo. Jie suvalgė visus diržus ir avalynę, nudraskė odas nuo skydų ir kramtė jas; kai kurie maitinosi šieno gniūžte, o dar kiti rankiojo šiaudus ir pardavinėjo ryšulėlį už keturias atines drachmas.

Bet kam aprašinėti šlykštų potraukį prie dvėsenos, kurį buvo sukėlęs badas? Verčiau papasakosiu apie įvykį, kurio nežinojo nei graikai, nei barbarai. Apie jį pasakojant kyla pasibaisėjimas: sunku patikėti, jog taip galėjo būti! Tegu niekas nemano, kad rašau palikuonims išgalvotus dalykus ir neįtikimas istorijas. Galėčiau tą niekšybę išvis nutylėti, jei nebūtų aibės liudininkų tarp mano bendraamžių. Be to, ir savo tėvų miestui padaryčiau blogą paslaugą, jei nuslėpčiau tai, ką jis iš tikrųjų yra iškentėjęs.

Anapus Jordano tarp žydų gyveno moteris, vardu Marija, Eleazaro duktė iš Betedzoro kaimo (jo vardas reiškia hysopo namus), kilusi iš garsios giminės ir turtinga. Kartu su daugeliu ji pasislėpė Jeruzalėje ir kentėjo apgulimą.

Visą jos turtą, kurį buvo atsigabenusi iš Perėjos į miestą, išplėšė tironai, o jos brangenybių likučius ir kiekvieną maisto kąsnelį atimdavo ginkluoti plėšikai, kasdien apsilankantys jos namuose. Moteriškę pagavo neišsakomas pasipiktinimas, ir ji dažnai keikdavo ir plūsdavo grobikus, sukeldama jų rūstybę.

Bet nė vienas jų nenorėjo jos užmušti nei iš piktumo, nei iš pasigailėjimo. Galiausiai, kai jai pasidarė koktu ieškoti kitiems maisto, kurio jau ir atrasti nebuvo įmanoma, kai badavimas susuko jai vidurius ir persmelkė iki kaulų čiulpų, kai pasipiktinimas ją degino labiau nei badas, visiškai nesivaldydama ir be galo nuskurdusi, ryžosi priešingam gamtai nusikaltimui. Ji pagriebė savo kūdikį, dar tebemaitinamą krūtimi, ir sušuko:

"Nelaimingas kūdiki! Kuriam galui laikyti tave siaučiant ka-

rui, badui ir sąmyšiui? Pas romėnus mūsų laukia nelaisvė, žinoma, jei liksime gyvi. O kol toji nelaisvė ateis, vis labiau siaučia badas, įžūlėja sukilėliai, baisesni ir už badą, ir už romėnus. Verčiau pavirsk man maistu, sukilėliams - keršto dvasia, o žmonijai - neįtikimu pasakojimu apie tai, ko dar trūko nelaimėms, ištikusioms žydus!"[15]

Tai pasakiusi, ji nužudė savo sūnelį, iškepė jį, suvalgė pusę, o kitą paslėpė. Kaip mat atsirado ir sukilėliai, to baisaus kepsnio privilioti. Jie ėmė grasinti nužudysią ją vietoj, jei neparodys pagaminto patiekalo. Ji atsišiepė jiems, jog kaip tik jiems palikusi puikią dalį ir parodė savo kūdikio liekanas.

Plėšikus suėmė išgąstis ir pasibaisėjimas. Kaip žemėj įkasti jie sustingo vietoje. O ji atsiliepė:

- Tai mano kūdikis! Tai mano darbas! Užvalgykite, nes ir aš užkandau! Nebūkite jautresni už moteriškę ir švelnesni už motiną! O jeigu esate tokie pamaldūs, kad nusigręžiate nuo mano aukos, - tuomet aš suvalgysiu ir jūsų dalį, man tiks ir likutis!

Jie pasišalino drebėdami visu kūnu, bent sykį pagauti siaubo ir priversti palikti motinai tokį maistą. Bematant po visą miestą pasklido žinia apie nusižengimą, ir kiekvienas apie tai mąstė ir virpėjo, tarsi pats būtų nusikaltęs.

O tie, kuriuos marino badas, dabar patys troško numirti, ir laimingesniais buvo laikomi numirėliai, kuriems neteko nei regėti, nei girdėti tokių baisenybių"[16].

Apie Kristaus pranašavimus

7. Štai kokios bausmės buvo ištikusios žydus už nusižengimus ir bedievystę, kuriomis jie įžeidė Dievo Pateptąjį.

Verta pridurti neklaidingą mūsų Išganytojo pranašystę, kuri viską iš anksto nusako. Štai jo pranašavimas:

"Koks vargas laukia nėščių ir žindančių anomis dienomis! Melskitės, kad jums netektų bėgti žiemą ir šeštadienį. Tuomet bus didelis suspaudimas, kokio nėra buvę nuo pasaulio pradžios iki dabar ir kokio daugiau nebebus"[17].

Bendras skaičius žuvusių iš bado ir nuo kalavijo, pasak Juozapo, lygus vienam milijonui ir šimtui tūkstančių asmenų[18]. Sukilėliai ir galvažudžiai, kurie liko gyvi, užėmus miestą išdavinėjo

vieni kitus ir buvo nubausti mirti. Augalotus bei dailius jaunuolius paliko gyvus triumfo apeigoms; kiti, vyresni kaip 17 metų, buvo sukaustyti grandinėmis. Juos išsiuntė į Egipto katorgą, tačiau didesnė dalis buvo paskirstyta provincijose, kad teatruose žūtų nuo kalavijo ir laukinių žvėrių. Visus jaunesnius kaip 17 metų paėmė į nelaisvę ir pardavė; tokių atsirado 90 tūkstančių.

Visa tai įvyko antraisiais Vespasiano valdymo metais, pagal pranašingus mūsų Viešpaties ir Išganytojo Jėzaus Kristaus žodžius. O jis dieviška galia regėjo ateitį, tarsi tai būtų vykę dabar, ir liejo ašaras, kaip liudija šventieji evangelistų raštai. Jie perduoda jo žodžius, tarsi skirtus Jeruzalei.

"O kad tu šiandien suprastum, kas tau atneša ramybę! Deja, tai paslėpta nuo tavo akių. Tu sulauksi dienų, kai tavo priešai apjuos tave pylimu, apguls iš visų pusių ir suspaus tave: jie parblokš ant žemės tave ir tavo vaikus"[19].

Paskui sako, tarsi tautai:

"Baisi nelemtis užklups kraštą ir rūstybė šią tautą. Žmonės kris nuo kalavijo ašmenų ir bus išvaryti nelaisvėn į įvairius kraštus, o Jeruzalę mindžios pagonys, kol baigsis pagonių laikai"[20].

Ir vėl:

"Kai matysite Jeruzalę, supamą kariuomenės, žinokite, jog prisiartino jos nuniokojimas"[21].

Jei dabar palyginsime mūsų Išganytojo žodžius su tuo, ką istorikas rašo apie visą karą, argi nereikės stebėtis ir pripažinti, kad mūsų Išganytojo numatymas ir pranašavimai iš tiesų buvo dieviški ir nuostabūs?

Nėra reikalo prie istoriko pasakojimo pridurti, kas atsitiko su visa tauta po Išganytojo kančios ir po anų šauksmų, kuriais žydų minia prašė panaikinti plėšikui ir galvažudžiui mirties nuosprendį ir reikalavo nužudyti gyvenimo kūrėją.

Verta pateikti dar vieną apvaizdos gerumo įrodymą: keturiasdešimt metų po įvykusio nusižengimo Kristui, Dievas atidėliojo žydų pražūtį. Per tą laiką gyveno beveik visi apaštalai ir mokiniai, tarp jų ir Jokūbas - pirmasis Jeruzalės vyskupas, vadinamas Viešpaties broliu. Jie gyveno pačiame Jeruzalės mieste ir buvo jam tarsi apsaugos pylimas.

Dievas stebėjo ir buvo kantrus, kad žydai galėtų apgailėti savo darbus, gauti atleidimą ir pasiekti išganymą. Kartu su nepaprastu

savo gailestingumu Dievas dar parodė pranašingus ženklus to, kas jų laukia, jei neatgailautų. Kadangi čia pat minėtas istorikas pripažino, jog verta išsaugoti atmintyje tuos ženklus, mes pasistengsime juos pateikti ir šito veikalo skaitytojams.

Apie ženklus, kurie buvo matomi prieš karą

8.Paimk šeštąją jo *Istorijos* knygą ir skaityk, ką Juozapas rašo: "Nelaimingi žmonės tuomet patikėjo žodžiais suvedžiotojų ir apgavikų, kurie vaizdavo esą Dievo pasiuntiniai. Tuo tarpu niekas nekreipė dėmesio į reikšmingus besiartinančio žlugimo ženklus ir niekas jais netikėjo. Tarytum žmones apkurtino griaustinis, tarytum jie neturėjo akių ir proto - taip neklausė dieviškų įspėjimų.

Antai virš miesto pasirodė žvaigždė, panaši į didelį kalaviją, beveik ištisus metus švietė danguje kometa. Paskui, dar prieš sukilimo pradžią, prieš karo sąmyšį, kai žmonės buvo susirinkę Neraugintos duonos šventei, balandžio aštuntą dieną, apie devintą valandą nakties[22], altorius ir šventovė nušvito taip ryškiai, jog atrodė, tarsi būtų išaušusi šviesi diena; reiškinys truko apie pusę valandos. Nesupratingi žmonės čia įžiūrėjo laimingą ženklą, tačiau šventųjų knygų žinovai bematant įspėjo, jog tai reiškia liūdną ateitį.

Tos pačios šventės metu aukštojo kunigo vedama karvė pačiame šventyklos viduje atvedė veršelį.

Toliau buvo pastebėta, kaip rytų pusės vidiniai vartai - nulieti iš ketaus ir tokie sunkūs, jog dvidešimt vyrų kas vakarą su vargu juos uždarydavo, apkalti geležim ir užsklęsti, giliai įleista velke, - atsidarė vidurnaktį patys.

Kelioms dienoms praslinkus po švenčių, gegužės dvidešimt pirmąją, visi matė kažkokį nepaprastą ir tiesiog neįtikimą reginį. Galima pagalvoti, jog tai, ką papasakosiu, - pasaka, jei nebūtų jo liudininkų ir jei ne nelaimės, įvykusios vėliau ir patvirtinusios ženklus. Taigi prieš saulėlydį žmonės matė, kaip ore virš visos apylinkės karo vežimai ir apginkluotos falangos paskubomis tarp debesų supo kažkokius miestus.

Šventės, vadinamos Sekminėmis, metu kunigai pasakojo, kad eidami, kaip buvo pratę, šventovėn atlikti apeigų, pirmiausia girdėjo bildesį ir šauksmus, o paskui ryškius balsus: "Išeikite iš čia!"

Bet štai - dar baisesnis reiškinys: tūlas vyriškis, vardu Jėzus, Ananijo sūnus, paprastas kaimietis, ketverius metus prieš karą, miestui klestint ir tebegyvenant ramybėje, atvyko į šventes, kurių metu žydai pagal paprotį Dievo garbei stato palapines, prisiartino prie šventyklos ir staiga ėmė šaukti:

"Balsas iš rytų!
Balsas iš vakarų!
Balsas nuo keturių vėjų!
Balsas Jeruzalei ir šventyklai!
Balsas sužadėtiniams ir sužadėtinėms!
Balsas visai tautai!"

Taip jis šaukė per dienas ir naktis, bėgiodamas po gatves. Kai kurie žymesnieji gyventojai, giliai sujaudinti tokiais pikta lemiančiais šūksniais, suėmė tą žmogų ir skaudžiai nuplakė. Tuo tarpu jis netarė nė žodžio sau apginti, bet ir toliau prie jų rėkė apie tuos pačius balsus.

Seniūnas, įsitikinęs, jog tai ne veltui, jog tą žmogų skatina nežemiška galybė, nuvedė jį pas Romos vietininką. Ten sumuštas taip, jog kaulai lindo pro odą, neprašė pasigailėti ir neverkė, bet po kiekvieno smūgio dar skausmingiau klykė: "Vargas! Vargas Jeruzalei!"[23].

Tas pats istorikas pasakoja dar apie nuostabesnį įvykį, būtent: šventose knygose buvo atrasta kažkokia pranašystė, jog tuo metu iš jų žemės kilsiąs vyriškis, kuris valdysiąs žemę[24]. Juozapas mano, jog ta pranašystė lietusi Vespasianą.

Tačiau Vespasianas valdė ne visą žemę, o tik Romos imperiją. Vadinasi, reikėtų tą pranašavimą taikyti Kristui, kuriam Tėvas taip pasakė:

"Reikalauk iš manęs - ir tau duosiu tėvonystėn pagonis ir tau paveldėti žemės galus"[25].

Štai pagal tuos žodžius anuo metu nuskambėjo šventųjų apaštalų balsas visoje žemėje, ir jų žodžiai pasiekė net pasaulio pakraščius[26].

Juozapas Flavijus ir jo raštai

9.Po viso to dera, be abejo, geriau pažinti patį Juozapą, kuris taip papildė šitą istoriją. Reikia paminėti jo kilmę ir giminę, iš kurios jis kilo. Beje, jis pats byloja apie tai tokiais žodžiais:

"Juozapas, Matijo sūnus, kunigas iš Jeruzalės, iš pradžių karo su romėnais dalyvis, o paskui vėlesniųjų įvykių priverstinis liudytojas"[27].

Jis buvo labai garsus tarp žydų, ir ne tik tarp savo tėvynainių, bet ir tarp romėnų, kurie pagerbė jį pastatydami jam paminklą Romoje ir atiduodami jo knygas į viešąją biblioteką.

Jis aprašė visą žydų senovę dvidešimtyje knygų[28], o Romos karo įvykius jo gyvenamu metu - septyniose knygose, kuriose palikuonims visa perdavė ne tik graikų, bet ir gimtąja kalba, kaip pats pasisako [29]. Jo žodžiai, atsižvelgiant į aplinkybes, verti pasitikėjimo.

Be to, po jo dar liko dvi vertos skaityti knygos: apie žydų senovę[30]. Jose yra atsakymas į priekaištus gramatiko Apiono, anuomet išleidusio knygą prieš žydus, bei kitų, kurie išjuokė žydų tautos papročius.

Pirmoje šių knygų Juozapas nurodo vadinamojo Senojo Testamento knygų skaičių ir moko, kurias iš jų žydai laikė neabejotinomis, pagal seną padavimą.

Juozapo minimos Dievo knygos

10.Nėra pas mus aibės knygų, kurios nesutartų tarpusavyje ar viena kitai prieštarautų. Jų esama tiktai dvidešimt dvi, ir jose randama visų amžių istorija; pagrįstai tikima, kad jos dieviškos.

Penkios jų buvo Mozės surašytos. Jose pasakojama apie žmonijos įstatymus ir įvykius nuo pradžios iki Mozės mirties ir apima trijų tūkstančių metų laikotarpį.

Nuo Mozės mirties iki Artakserkso, Kserkso įpėdinio persų soste, pranašai, atėję po Mozės, aprašė savo laikų įvykius trylikoje knygų. Likusios keturios knygos apima himnus Dievo garbei ir gyvenimiškuosius patarimus žmonėms.

Deja, nuo Artakserkso iki mūsų laikų buvo viskas užmiršta, tačiau tai nėra taip tikėtina, kaip ankstesnieji raštai, mat nebuvo išsaugota tiksli apaštalų įpėdinystė.

Su kokia pagarba mes saugome savo raštus, rodo ta aplinkybė, jog per tiek šimtmečių niekas neišdrįso ko nors prie jų prirašyti ar ką nors iš jų išbraukti, ar jas pakeisti. Kiekvienas žydas nuo pačios jaunystės turi įdiegtą tikėjimą, kad tai - "dieviškas mokymas ir būtina jį išsaugoti, o reikalui esant atiduoti už jį gyvybę"[31].

Pateiktuosius aukščiau žodžius iš tiesų buvo verta cituoti. Juozapas dar parašė kitą svarbų veikalą: apie proto galią, kitaip - Makabaikon, nes jame aprašomos žydų kovos[32]. Mat, pagal Makabėjų knygas, žydai vyriškai gynė Dievo garbę.

Be to, *Žydų senovės* dvidešimtosios knygos gale tas pats Juozapas kalba, jog ruošiasi parašyti keturias knygas apie Dievą ir jo esmę, pagal tautinius žydų įsitikinimus, ir dar knygą *Apie Įstatymus*, būtent, aiškindamas, kodėl vieni dalykai leistini, o kiti draudžiami[33]. Pagaliau jis primena ir kitus savo parašytus veikalus.

Norėdami patvirtinti iš jo sužinotus liudijimus, mes dar pateiksime žodžius, kuriuos jis pridūrė savo *Žydų senovės* pabaigoje. Jis priekaištauja Justui iš Tiberiados, kuris kaip ir Juozapas ėmė rašyti savo laikotarpio istoriją, kad nepateikė tiesos ir, dar kaltina jį dėl daugybės klaidų, užbaigdamas:

"Aš iš tiesų nebijojau dėl savo knygų likimo, kas ištiko tavąsias, bet atidaviau jas į paties Cezario rankas dar tuomet, kai įvykiai tebestovėjo prieš akis. Mat aš žinojau, jog laikiausi tiesos, ir dėl to ramus laukiau vertinimo ir nebuvau apviltas.

Be to, *Žydų karą* aš pateikiau daugeliui kitų asmenų, kurių ne vienas dalyvavo tame kare, pavyzdžiui, karalius Agripa ir kai kurie jo giminaičiai.

Imperatorius Titas labai norėjo, kad tų įvykių atminimas būtų išsaugotas tiktai mano raštų dėka. Tad jis savo ranka davė įsakymą išleisti juos valstybės rūpesčiu. Karalius Agripa pasirašė šešiasdešimt dviejuose laiškuose, patvirtindamas mano pasakojimo tikrumą". Iš tų laiškų Juozapas pateikia pora, tačiau užteks apie tai. Tęskime mūsų Istoriją.

Jokūbui mirus, Jeruzalės Bažnyčiai vadovauja Simeonas

11. Po Jokūbo kankinystės ir po netrukusio Jeruzalės sugriovimo apaštalai ir Viešpaties mokiniai, dar likę gyvi, susirinko, kaip pasakojama, iš visų kraštų ir susibūrė su Viešpaties giminaičiais, mat kai kurie jų dar tebegyveno. Jie kartu tarėsi, kas būtų vertas užimti Jokūbo vietą. Ir visi vienbalsiai pareiškė, kad Simeonas, Kleopo sūnus, apie kurį užsimena ir Evengelija, yra vertas užimti anos parapijos sostą. Jis buvo Išganytojo giminaitis, mat Hegezipas pasakoja, kad Kleopas buvęs Juozapo brolis.

Vespasianas ieško Dovydo ainių

12. Po to, kai buvo sugriauta Jeruzalė, Vespasianas įsakė suieškoti visus, kilusius iš Dovydo giminės, kad tarp žydų nebeliktų nieko iš karališkosios giminės. Dėl šios priežasties vėl prasidėjo žiaurus žydų persekiojimas.

Anakletas - antrasis Romos vyskupas

13. Po Vespasiano, kuris viešpatavo dešimt metų[34], sostą užėmė jo sūnus Titas. Antraisiais jo valdymo metais vyskupas Linas, vadovavęs Romos bažnyčiai dvylika metų, paliko savo vietą Anakletui[35]. Tito įpėdiniu po dvejų metų ir dviejų mėnesių tapo jo brolis Domicianas[36].

Abilijus - antrasis Aleksandrijos Bažnyčios vadovas

14. Ketvirtaisiais Domiciano valdymo metais mirė Anianas, kuris, būdamas pirmasis Aleksandrijos vyskupas, ėjo savo pareigas dvidešimt dvejus metus. Jo vietą kaip antrasis užėmė Avilijus.

Klemensas - trečiasis Romos vyskupas

15.Dvidešimt antraisiais imperatoriaus viešpatavimo metais po Anakleto, ištarnavusio daugiau kaip dvylika metų, Romos vyskupu tapo Klemensas. *Laiške Filipiečiams* apaštalas vadina jį savo bendradarbiu tokiais žodžiais: "Kartu su Klemensu ir kitais mano bendradarbiais, kurių vardai įrašyti gyvenimo knygoje"[37].

Klemenso laiškai

16. Vienas Klemenso laiškas yra pripažintas autentišku. Jis ilgas ir puikus, parašytas Romos Bažnyčios vardu Korinto Bažnyčiai, mat anuo metu Korinte kilo nesantaika. Mes žinom, kad šis laiškas skaitomas viešai Susirinkimų metu labai daugelyje bažnyčių nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. Kad nesutarimai anuomet sukėlė Korinto Bažnyčioje sąmyšį, - patikimu būdu liudija Hegezipas.

Persekiojimai Domiciano valdymo metais

17. Domicianas ne sykį žiauriai susidorojo su daugeliu piliečių. Jis be jokio teismo sprendimo išžudė Romoje daugybę kilmingų bei žymių vyrų. Daug garsių žmonių jis pasmerkė ištrėmimui, konfiskavo jų turtą ir galiausiai tapo Nerono įpėdiniu savo neapykanta Dievui, kuriam paskelbė karą. Jis buvo antrasis pradėjęs mus persekioti. Jo tėvas Vespasianas neturėjo prieš mus jokių piktų užmačių.

Apaštalas Jonas ir Apreiškimo knyga

18. Anuo metu, kaip sako padavimas, dar tebegyveno Jonas - apaštalas ir evangelistas. Dėl liudijimo, kurį jis atidavė Dievo Žodžiui, teismo sprendimu buvo ištremtas į Patmos salą.

Penktoje knygoje *Prieš erezijas* Irenėjas aiškina pranašingą skaičių, žymintį antikristo vardą, užrašytą vadinamoje *Apreiškimo Jonui* knygoje. Jis taip sako:

"Jei dabar viešai reikėtų paskelbti antikristo vardą, tai atlikti galėtų asmuo, gavęs apreiškimą, o jis neseniai regėjo, beveik mūsų dienomis, baigiantis Domiciano viešpatavimui".

Anais laikais mūsų tikėjimo mokslas buvo toks populiarus, jog net mūsų įsitikinimams priešingi rašytojai nesvyruodami savo istoriniuose veikaluose pateikė žinių apie persekiojimus ir krikščionių kankinimus, jie netgi tiksliai užrašė tų įvykių datas. Antai jie pasakoja, kad penkioliktaisiais Domiciano valdymo metais su daugybe kitų žmonių Flavia Domicėlė, vieno iš tuometinio Romos konsulų Flavijaus Klemenso seserėčia, buvo ištremta į Pontijaus salą už tai, kad liudijo Kristų.

Domicianas įsako išnaikinti Dovydo ainius

19. Tas pats Domicianas išleido įsakymą nužudyti visus, kilusius iš Dovydo giminės. Senas padavimas sako, jog kažkokie eretikai apskundė Judo, mūsų Išganytojo brolio, palikuonis, esą, jie kilę iš Dovydo giminės ir yra paties Kristaus giminaičiai. Tai perduoda Hegezipas, kuris taip sako:

Mūsų Išganytojo giminaičiai

20. "Iš Viešpaties giminės dar tebegyvena vaikaičiai Judo,
vadinamojo Viešpaties brolio, pagal kūną.
Apie juos buvo pranešta, jog jie kilę iš Dovydo giminės.
Evokatas atgabeno juos prieš imperatorių Domicianą[38],
kuris bijojo Kristaus atėjimo,
panašiai, kaip Erodas.
Jis užklausė, ar jie kilę iš Dovydo.
Jie atsiliepė, kad iš tiesų - taip,
tada jis klausė, kokio dydžio jų nuosavybė
arba kokio didumo jų turtas.
Jie atsiliepė, kad abu kartu turi devynis tūkstančius denarų[39].
Ir kiekvienam priklauso pusė.
Šis turtas, kaip sakė, ne grynais pinigais, bet pagal
trisdešimt devynis pletrus[40] žemės.
Iš jos jie apmoką mokesčius ir iš jos jie pragyveną.
Paskui parodė savo rankas ir
norėdami įrodyti, jog yra darbininkai,
jie parodė šiurkštų savo kūną,
o ant rankų nuospaudas - kasdienio darbo pėdsakus.
Paklausti apie Kristų ir jo karalystę, -
kokie jie -
ir kame bei kada apsireikš,
jie atsakė, kad ji ne iš šio pasaulio
ir ne iš šios žemės.
Ji - dangiška ir angeliška,
Ji pasirodys pasaulio gale,
kai jis ateis garbėje
ir teis gyvuosius ir mirusius;
kai kiekvienam atmokės, pagal savo darbus.

Išklausęs šito, Domicianas neatrado jokios kaltės ir nusigręžė nuo jų su panieka, kaip nuo prastuolių, paleido juos laisvėn ir liepė nustoti persekiojus Bažnyčią.

O jie po išlaisvinimo valdė Bažnyčias,
kaip kankiniai ir Viešpaties giminaičiai;
atėjus ramybei, jie nugyveno iki Trajano laikų".

Tiek Hegezipas. Bet ir Tertulianas tą patį pasakoja apie Domicianą: "Domicianas vieną sykį bandė padaryti tą patį, ką Neronas, mat savo žiaurumu jis buvo panašus į aną. Vis dėlto, manau, turėdamas truputį proto jis nusiramino ir netgi leido sugrįžti namo tiems, kuriuos buvo pasmerkęs ištrėmimui[41].

Kai po penkiolikos Domiciano viešpatavimo metų valdžią užėmė Nerva, Romos senatas priėmė nuosprendį panaikinti Domiciano garbingą atminimą, nuteistiesiems leisti sugrįžti į savo gimtinę ir grąžinti jiems nuosavybę.

Anuomet, pagal seną mūsų padavimą, apaštalas Jonas grįžo iš ištrėmimo saloje ir vėl apsigyveno Efeze.

Kerdonas - trečiasis Aleksandrijos vyskupas

21.Nerva valdė šiek tiek ilgiau nei vienerius metus[42], o jo vietą užėmė Trajanas. Pirmaisiais jo valdymo metais Kerdonas gavo įpėdinystę po Abilijaus, kuris trylika metų stovėjo Aleksandrijos Bažnyčios priešakyje. Tai buvo trečiasis anos vietovės vyskupas, skaičiuojant po pirmojo Anijano. Tuomet Romos Bažnyčią dar tebevaldė Klemensas, taip pat trečiasis iš eilės tenykštis vyskupas, po Pauliaus ir Petro, Linui buvus pirmam, o Anakletui antram.

Ignotas - antrasis Antiochijos vyskupas

22.Antiochijoje pirmasis vyskupas buvo Evodijus, o antrasis - anuo metu išgarsėjęs Ignotas. Tais pačiais laikais Simeonas, kaip antrasis po mūsų Išganytojo brolio, valdė Jeruzalės Bažnyčią.

Pasakojimas apie apaštalą Joną

23.Anuomet Azijoje tebegyveno tas, kurį mylėjo Jėzus, - Jonas - apaštalas ir evangelistas. Jis valdė tenykštes Bažnyčias, po Domiciano mirties sugrįžęs iš ištrėmimo.

Kad anuo metu jis tebegyveno, tegul patvirtina žodžiai dviejų liudytojų, kurie iš tiesų nusipelno senų bažnytinės tiesos gynėjų vardus, - Irenėjo ir Klemenso Aleksandriečio.

Pirmasis jų antroje savo knygoje *Prieš erezijas*[43] taip rašo: "Ir visi presbiteriai, kurie Azijoj susitikdavo su Jonu, Viešpaties mokiniu,

liudija, kad šias žinias gavę iš Jono. Mat jis gyveno tarp jų net ligi Trajano laikų"[44].

Trečioje to paties veikalo knygoje jis taip rašo: "Bet ir Bažnyčia Efeze, kurią įsteigė Paulius ir kurioje gyveno Jonas iki Trajano laikų, yra patikimas apaštalų pasakojimo liudytojas"[45].

Klemensas taip pat panašiai mini tuos laikus, tačiau jis pateikia pasakojimą, itin patrauklų tiems, kurie mėgsta skaityti gražius ir naudingus dalykus. Jį randame knygoje *Kuris turtuolis bus išganytas*. Taigi paimk tą knygą į rankas ir perskaityk joje pateiktą padavimą, kuris taip skamba:

"Pasiklausyk legendos apie apaštalą Joną, teisingiau, ne legendos, bet tikro pasakojimo, kurį mums išsaugojo padavimas ir atmintis:

kai Jonas, tironui mirus, iš Patmos salos sugrįžo į Efezą, jis išsirengė kelionėn kaimyninių provincijų gyventojų kviečiamas, kad ten paskirtų vyskupus, kad suburtų visas Bažnyčias bei atrinktų dvasininkais tuos, kuriuos jam Dvasia nurodys.

Jis atvyko į vieną netolimą miestą, kurio netgi vardą kai kas pateikia[46]. Pirmiausia jis sustiprino brolius, po to kreipėsi į vyskupą, stovėjusį Bažnyčios priešakyje, ir pastebėjęs gražios išvaizdos jaunuolį - malonų ir karštos dvasios - tarė: "Šį jaunuolį pavedu tavo rūpestingai globai ir mano liudininkai tebūnie Bažnyčia ir Kristus". Vyskupas jį priėmė, pažadėjęs viską atlikti, o Jonas pakartojo savo žodžius ir patvirtino savo liudytojus. Paskui sugrįžo į Efezą.

Presbiteris[47] pasiėmė į savo namus patikėtąjį jaunuolį, auklėjo jį, globojo, reiškė jam savo palankumą ir galiausiai jį išmokslino. Tačiau jis išleido jį iš rūpestingos globos ir sumažino budrumą, nes buvo aprūpinęs jį tobuliausia apsauga - Viešpaties antspaudu[48].

Tuo tarpu jaunuolis, gavęs laisvę, atsidūrė tarp savo bendraamžių tinginių, pramuštgalvių ir niekdarių. Pirmiausia jie paviliojo jį prabangiomis vaišėmis, paskui imdavo jį su savim į naktinius plėšimus ir galiausiai ėmė laikyti jį tinkamu dalyvauti sunkiuose nusikaltimuose.

Jis pamažu priprato prie tokio gyvenimo, be to, audringas jo būdas smarkiai stūmė jį į pražūtį, kaip nežabotą ir tvirtą arklį, kuris išklysta iš tiesaus kelio ir graužia žąslus.

Galiausiai jis nustojo paisyti Dievo išganymo. Jo nebedomino maži prasikaltimai, jis ieškodavo sunkių nusikaltimų. Kadangi jau

ir taip buvo viską praradęs, nusipelnė savo draugų likimo. Jis subūrė, sudarė žmogžudžių gaują, tapo jos vadeiva, nes buvo už visus smarkesnis, didžiausias kraugerys ir žiauruolis.

Tokia buvo padėtis, kai iškilo reikalas pakviesti Joną. Sutvarkęs reikalus, dėl kurių buvo atvykęs, jis tarė: "Na, vyskupe, atiduok mums užstatą, kurį aš ir Kristus tau patikėjome akivaizdoje Bažnyčios, kuriai vadovauji".

Pirmą akimirką vyskupas nustebo ir pagalvojo, kad kalbama apie kažkokius pinigus, kurių jis nebuvo paėmęs. Jam buvo sunku patikėti apie užstatą, kurio neturėjo, o kita vertus - nebuvo galima abejoti Jono žodžiais. Gi Jonas tarė: "Noriu iš tavęs ano jaunuolio ir giminingos sielos". Senelis sunkiai atsiduso, apsiašarojo ir pasakė: "Tas numirė". "Kaip ir kokia mirtimi?" "Jis numirė Dievui, - atsakė vyskupas, - jis pasitraukė ir tapo piktu, visai sugedusiu žmogumi. Kas blogiausia - jis tapo žmogžudžiu. Šiuo metu jis laiko šį kalną prieš bažnyčią savo galioje kartu su panašiais į save plėšikais".

Apaštalas perplėšė savo drabužius, garsiai sudejavo, susiėmė už galvos ir tarė: "Na, ir gerą sargą pastačiau giminingai sielai! Tuojau paduokit man arklį ir palydovą!" - ir kaip stovėjo, išėjo iš bažnyčios.

Kai atvyko vieton, pateko į plėšikų sargybinių rankas. Jis nesistengė pabėgti, nieko nereikalavo,tik šaukė: "Aš čia atvykau su reikalu, nuveskite mane pas savo vadą!"

Tas apsiginklavęs laukė jo. Belaisviui prisiartinus, jis pažino Joną ir iš gėdos šoko bėgti. Apaštalas, pamiršęs savo senatvę, puolė jam iš paskos, kiek jėgos leido, šaukdamas:

"Ko, vaikeli, bėgi nuo manęs, savo tėvo, beginklio ir seno? Pasigailėk manęs, vaikeli! Nebijok, dar neužgeso tau gyvenimo viltis! Aš už tave maldausiu Kristų. Jei reikės - ir numirsiu už tave, kaip Viešpats numirė už mus. Už tave atiduosiu savo gyvybę. Stok ir tikėk! Kristus pasiuntė mane!"

Jaunuolis tai išgirdęs sustojo, bet nedrįso pakelti akių. Paskui numetė šalin ginklą ir visas drebėdamas karčiai apsiverkė. Kai senelis prie jo prisiartino, puolė jam į glėbį raudodamas, kaip mokėjo - atsiprašinėjo ir tuo būdu antrą kartą buvo savo ašaromis pakrikštytas. Tik nedrįso ištiesti savo dešinės.

Apaštalas jam užtikrino, prisiekė, kad iš Išganytojo gavo jam

atleidimą, prašė jį, puolė ant kelių, netgi pabučiavo jo dešinę - numazgotą atgailos ašaromis - ir nusivedė jį į bažnyčią. Čia kalbėjo už jį ilgas maldas, ištvermingai su juo pasninkavo ir savo žodžiu, malone laimėjo jo sielą. Pasakoja, kad neatleido jo, kol galutinai neatidavė Bažnyčiai, iškeldamas nuoširdžios atgailos pavyzdį, iškilmingą atgimimo įrodymą, pergalingą akivaizdaus prisikėlimo iš numirusių ženklą"[49].

Štai šį Klemenso pasakojimą pridūriau, norėdamas pamokyti bei sustiprinti skaitytojus.

Apie Evangelijų tvarką

24. Pasistengsiu dabar atskirti šito apaštalo raštus, kurie nekelia jokių abejonių.

Pirmiausia reikia pripažinti Evangeliją pagal Joną, gerai žinomą visoms Bažnyčioms, esančioms po saule. Kad vyresnieji pagrįstai pateikė ketvirtąją po kitų trijų Evangelijų, išplaukia iš šių motyvų:

Dievo įkvėpti ir Dievo verti vyrai (čia kalbu apie Kristaus apaštalus, gyvenusius tyrą kaip ašara gyvenimą ir savo sielas išpuošusius dorybėmis), be abejo, gerai nemokėjo valdyti kalbos. Jie buvo galingi dieviška stebuklus rodančia galybe, kurią dovanai gavo iš Išganytojo. Iškalbos mokslo ir žodžio meno nemokėjo ir nenorėjo dėstyti, remdamiesi vien tik apsireiškimu Šventosios Dvasios, kuri veikia su jais Kristaus galia, kuri per juos darė stebuklus. Evangelistai paskleidė dangaus karalystės pažinimą visoje žemėje. Tačiau rašyti knygų jie negalvojo.

Taip jie elgėsi stengdamiesi įvykdyti aukštą bei žmogaus supratimą pranokstančią tarnystę. Netgi Paulius, kuris kitus aplenkė iškalba bei minčių turtingumu, nieko daugiau neparašė, kaip tik trumpus laiškus. O juk jis galėjo atskleisti tūkstančius įstabių paslapčių, nes jo regėjimai siekė net trečiąjį dangų, o dvasios pagava iškėlė jį iki dieviškojo rojaus aukštybių, kur jam buvo leista klausyti neišsakomų žodžių.

Tuos pačius dalykus patyrė ir kiti Viešpaties mokiniai, anie dvylika apaštalų bei septyniasdešimt mokinių ir daugelis kitų. Vis dėlto iš jų visų tiktai Matas ir Jonas mums paliko Viešpaties kalbų atminimą, tačiau ir jie, kaip sako padavimas, tik iš reikalo ėmėsi plunksnos.

Antai Matas pirmiausia skelbė žydams mokslą gyvu žodžiu ir tik ruošdamasis iškeliauti į kitas tautas parašė savo Evangeliją gimtąja kalba, kad tiems, kuriuos ruošėsi apleisti, atstotų jo nebuvimą.

Taip pat Morkus ir Lukas paliko savo Evangelijas, o Jonas, kaip pasakoja, vis dar tebesinaudoja gyvu žodžiu. Bet ir jis galiausiai griebėsi plunksnos dėl šios priežasties: trys anksčiau parašytos Evangelijos jau buvo visur žinomos ir pateko jam į rankas. Jis pripažino jas, kaip pasakoja, ir paliudijo, kad jose surašyta tiesa. Mat iki to laiko nebuvo raštu patvirtinto pasakojimo apie tai, ką Kristus nuveikė iš pradžių ir pradėdamas skelbti savo mokslą.

Taip yra iš tikrųjų. Lengva pastebėti, kad trys pirmieji evangelistai aprašė, ką Išganytojas darė tais metais, kai buvo įkalintas Jonas Krikštytojas; beje, jie patys tai sako pradėdami pasakojimą.

Aprašęs keturiasdešimties dienų pasninką ir po jo ėjusį gundymą, Matas pažymi savo knygoje apžvelgtą laiką tokiais žodžiais:

"Išgirdęs, kad Jonas suimtas, Jėzus pasitraukė į Galilėją"[50].

Morkus sako tą patį:

"Kai Jonas buvo suimtas, Jėzus sugrįžo į Galilėją"[51].

Ir Lukas, prieš pasakodamas apie Jėzaus darbus, daro beveik tokią pačią pastabą sakydamas, jog Erodas prie visų savo nusikaltimų pridėjęs dar ir tą, kad "uždarė Joną į kalėjimą"[52].

Dėl šios priežasties, kaip pasakojama, buvo kreiptasi į apaštalą Joną, prašant, kad savo *Evangelijoje* aprašytų laikotarpį, kurį ankstesni evangelistai nutylėjo, būtent, ką Išganytojas nuveikė iki Krikštytojo įkalinimo. Pats apaštalas tai patvirtino sakydamas:

"Tokią stebuklų pradžią Jėzus padarė"[53], taip pat ir pasakodamas Jėzaus darbus, prisiminė Krikštytoją, tuo metu dar tebekrikštijusį Erone, netoli Salimo. Tuomet jis aiškiai sako:

"Tuomet Jonas dar nebuvo įmestas į kalėjimą"[54].

Taip Jonas savo *Evangelijoje* pateikia tai, ką Jėzus nuveikė prieš uždarant Krikštytoją kalėjime. O trys kiti evangelistai pasakoja, kas atsitiko po jo įkalinimo.

Kas tai supranta, tam neatrodys, jog Evangelijos tarpusavyje prieštarauja, nes *Evangelija pagal Joną* apima Kristaus darbų pradžią, o kitos Evangelijos - ką Kristus padarė savo gyvenimo pabaigoje. Be to, Jonas pagrįstai nutylėjo Išganytojo genealogiją, nes ją pateikė Matas ir Lukas. Jis pradėjo nuo dievystės, mat šiuos

dalykus jam, kaip vertesniam asmeniui, tai paskyrė atlikti Šv. Dvasia.

Tiek apie *Evangeliją pagal Joną*. Kas paskatino Morkų parašyti savo Evangeliją - nurodžiau anksčiau[55].

Pagaliau Lukas pats savo knygos pradžioje nurodo priežastį, paskatinusią jį rašyti. Jis sako, kad buvo daug tokių, kurie drąsiai ėmė pasakoti įvykius, kuriuos jie išsamiai ištyrė, manydami esant reikalinga pašalinti abejotinos vertės padavimus, jis savo Evangelijoje davė tikslų pasakojimą, kurio tikrumą patvirtino savo bendravimu ir gyvenimu su Pauliumi bei pokalbiais su kitais apaštalais.

Tokia mano nuomonė šiuo klausimu. Esant progai,pasistengsiu pateikti senųjų laikų rašytojų nuomones ir kartu parodyti, ką tuo klausimu kiti galvoja.

Iš Jono raštų ir senieji, ir dabartiniai žmonės šalia Evangelijos, pripažįsta esant neabejotiną pirmąjį jo laišką. Du kiti laiškai - abejotini.

Dėl *Apreiškimo* knygos dar ir šiandien nuomonės labai skiriasi. Tačiau savo metu išspręsime ir šį klausimą, remdamiesi senovės rašytojų liudijimu.

Apie pripažintąsias ir nepripažintąsias knygas

25.Mūsų pasakojimas pažengė į priekį ir galima į vieną vietą surinkti *Naujojo Testamento* raštus, kuriuos jau minėjome. Į pirmąją vietą reikia iškelti Šventąjį evangelijų ketvertą, po kurio eina *Apaštalų Darbų* knyga.

Po jos reikia į sąrašą įrašyti Pauliaus laiškus, paskui vadinamąjį pirmąjį Jono laišką, taip pat pirmąjį Petro laišką; be to, galima prijungti - kiek tai atrodo teisėta - *Apreiškimą Jonui*. Prie progos išdėstysime požiūrį į šias knygas.

Tai yra visuotinai pripažintos knygos. Prie abejotinų - nors daugelis jas ir pripažįsta autentiškomis - reikia skirti vadinamąjį Jokūbo laišką, Jono laišką, antrąjį Petro laišką bei antrąjį ir trečiąjį Jono laiškus. O dėl Jono - tai gali būti ir evangelistas, ir kitas bendravardis.

Prie apokrifų reikėtų priskirti Pauliaus *Darbus*, rašinį, pavadintą *Ganytoju*, *Apreiškimą Petrui*, be to, laišką Barnabui, vadinamuo-

sius *Apaštalų pamokymus* ir, kaip minėjau, jei kam tai atrodo pamatuota, - *Apreiškimą Jonui*. Yra tokių, kurie jį atmeta, bet kai kurie jį priskiria prie visuotinai pripažintų raštų.

Prie tos pačios rūšies knygų kai kurie dar priskiria *Evangeliją pagal žydus*, kurią labiausiai mėgsta žydų kilmės krikščionys.

Visi šitie raštai turi būti priskirti prie abejotinų, ir būtina sudaryti jų sąrašą, kad būtų galima atskirti knygas, kurias Bažnyčios padavimas laiko autentiškomis, neiškraipytomis ir pripažintomis, kad jos būtų atskirtos nuo kitų abejotinų knygų, neįeinančių į *Naująjį Testamentą*, nepaisant to, kad dauguma bažnytinių rašytojų reiškia joms pagarbą. Šitaip galima pamatyti skirtumą tarp šitų ir anų (apokrifinių) raštų, kuriems eretikai prikergia apaštalų autorystę. Prie pastarųjų priklauso: Petro, Tomo ir Mato Evangelijos ir dar kelios knygos - Andriejaus, Jono ir kitų apaštalų darbai. Joks bažnytinis vyras per netrumpą laikotarpį nepripažino tuos raštus turint kiek nors didesnę vertę.

Be to, jų stilius skiriasi nuo apaštalų papročių, o mintys ir išsakyti principai - nuo tikrojo tikėjimo, todėl aiškiai galima suvokti, jog jos yra eretikų klastotės. Vadinasi, jų ne tik nereikia skirti prie neautentiškų raštų, bet privalu jas visai atmesti, kaip netikusias ir bedieviškas.

Ženkime toliau prie mūsų istorijos.

Apsimetėlis Menandras

26.Po Simono Burtininko pasirodė jo įpėdinis Menandras. Per šį velnio įrankį, kaip ir per jo pirmtaką, apsireiškė nė kiek ne menkesnė velnio veikla. Jis taip pat buvo samarietis ir, kaip jo mokytojas, pasiekė burtų srityje tobulumą. Be to, jis turėjo labai neįtikimų pasakojimų atsargą. Antai jis tvirtino esąs išganytojas, iš aukštybių pasiųstas neregimųjų eonų išganyti žmones.

Be to, jis mokė, kad galima įgyti valdžią net angelams - pasaulio kūrėjams. Šito galima pasiekti tik per pasišventimą magijos mokslui, kurį jis skelbė, ir per jo išgalvotą krikštą. Kas taps vertas šito krikšto - tas gausiąs amžinąjį nemirtingumą jau šiame gyvenime; niekad nemirsiąs ir liksiąs toks pat, būsiąs amžinai jaunas ir nemirtingas. Apie tai galima sužinoti iš Irenėjo raštų[56].

Taip pat ir Justinas, prisimindamas Simoną, apie Menandrą

taip pasakoja: "Žinomas dalykas, jog tūlas Menandras, taip pat samarietis iš Kaparatijos, tapo Simono mokiniu ir kaip jis, demono apsėstas, pasirodė Antiochijoje ir savo magijos menu suvedžiojo daugybę žmonių. Jis įkalbėjo savo sekėjams, kad jie nemirsią. Dar ir šiandien yra saujelė jo mokinių, kurie tvirtina tą patį[57].

Tai buvo iš tikrųjų velnio veikla, kad tokie burtininkai, prisidengę krikščionybe, dėjo pastangas magijos pagalba sunaikinti didžiąją religijos paslaptį ir sugriauti Bažnyčios dogmas apie sielos nemirtingumą ir mirusiųjų prisikėlimą. Tai žmonės, kurie, pasirinkę sau tokius išganytojus, prarado tikrąją išganymo viltį.

Ebionitų klaidatikystė

27. Negalėdamas kitaip atitraukti nuo ištikimybės Dievo Pateptajam, daugelį kitų piktasis demonas pasigriebė sau iš kito krašto. Juos pagrįstai senieji pavadino ebionitais, nes jų požiūris į Kristų buvo labai skurdus ir lėkštas.

Mat jie laikė Kristų paprasta ir kasdieniška būtybe, tik žmogumi, kuris pasiekė tobulumą savo teisingu gyvenimu. Jis gimęs iš Marijos ryšio su vyriškiu. Būtinu dalyku jie laikė Mozės įstatymų sergėjimą, tarsi nebūtų įmanoma pasiekti išganymo tikėjimu Kristumi ir gyvenant vadovaujantis tikėjimu.

Be to, ir kiti tokie pat klaidatikiai, kurie išvengė anksčiau minėtų klaidų ir neginčijo, kad Viešpats yra gimęs iš Mergaitės ir Šventosios Dvasios, nepripažino Kristaus, kaip Dievo Žodžio ir Išminties preegzistencijos. Jie paskendo toj pačioj bedievybėj, nepaisant to, kad su didžiausiu uolumu, kaip ir jų bendravardžiai, dalyvaudavo Mozės įstatymų ceremoniale.

Jie laikėsi nuomonės, jog reikia atmesti visus *Pauliaus laiškus* ir vadino jį atkritėliu nuo Įstatymo. Jie naudojosi vien tik *Evangelija pagal Žydus;* kitoms evangelijoms nedaug teikė reikšmės.

Be to, jie laikėsi šabo ir kitų žydiškų papročių, kartu su kitais ebionitais, tačiau švęsdavo sekmadienį, beveik kaip ir mes, minėdami Išganytojo prisikėlimą.

Dėl tokio mokymo jie ir gavo ebionitų vardą, kuris pažymi jų minties skurdumą; mat žydai tuo vardu vadindavo elgetas.

Apie klaidintoją Kerintą

28. Yra žinoma, kad tuo pačiu laiku ėmė reikštis naujos erezijos kūrėjas Kerintas. Gajus, kurio žodžius jau sykį minėjau[58], taip rašo apie jį savo *Nagrinėjime*:

"Bet ir Kerintas savo *Apreiškimuose*, surašytuose pagal didžiojo apaštalo pavyzdį, pateikė melagingus pasakojimus apie netikrus stebuklus, kuriuos tariamai jam parodė angelai. Jis pasakoja, kad po kūno prisikėlimo žemėje prasidės Kristaus karalystė, jog kūnas grįš į gyvenimą ir Jeruzalėje džiaugsis malonumais bei prabanga. Kaip Dievo raštų priešininkas ir suvedžiotojas, jis tvirtino, kad vestuvinė šventė tęsis tūkstantį metų".

Taip pat ir Dionyzas, kuris mūsų laikais sėdėjo Aleksandrijos Bažnyčios soste, antroje savo pažadų knygoje, remdamasis senu padavimu, pateikia kai kurias smulkmenas apie *Apreiškimą Jonui* ir ta proga pasakoja apie tą patį Kerintą tokiais žodžiais:

"Kerintas, savo vardu pavadintos klaidatikystės kūrėjas, ieškojo savo kūriniui pavadinimo, kuris žadintų pasitikėjimą. Jo mokymo pagrindinis dėsnis skelbė, kad mūsų žemėje prasidėsianti Kristaus karalystė.

Ji būsianti, svajoja jis, tokia, kokios jis pageidautų. O jis buvo visiškai kūniškas ir pojūčių žmogus ir tesirūpino pilvo reikalais; kalbant švelniau, valgį, gėrimą ir meilę jis vadino šventėmis - aukomis ir pokyliais aukojimo proga".

Tiek Dionyzas. Irenėjas pirmoje savo veikalo Prieš erezijas knygoje nurodo dar kai kuriuos niekingus jo iškrypimus, o trečioje knygoje paliko mums pasakojimą, kurį iškėlė iš užmaršties[59]. Jis rašo sužinojęs iš Polikarpo, kad vieną sykį Jonas atėjo į pirtį išsimaudyti, bet vos tik pastebėjęs, kad ten esąs Kerintas, kaip mat pasuko atgal ir puolė pro duris, nes negalėjo pakęsti, kad liktų su tuo žmogumi po vienu stogu. Taip pasielgti jis patarė ir savo draugams, tardamas: "Bėkime laukan, nes pirtis gali sugriūti, kadangi joje yra Kerintas - tiesos priešas!"

Apie Nikolajų ir jo sekėjus

29. Anuo metu buvo žinoma dar viena erezija - vadinamieji nikolaitai. Ji egzistavo trumpą laiką; apie ją užsimenama *Apreiški-*

me Jonui. Savo kūrėju nikolaitai skelbė buvus Nikalajų, vieną iš diakonų, apaštalų išrinktų kartu su Steponu patarnauti vargšams[60]. Iš tiesų, Klemensas Aleksandrietis savo *Margumynų* ("Stromata") trečioje knygoje pasakoja apie jį tokią istoriją:

"Jis, kaip pasakojama, turėjęs gražią žmoną. Kai Kristui įžengus į dangų apaštalai jam priekaištavę, jog jis dėl jos pavyduliaująs, jis atsivedė ją į susirinkimą ir pareiškė: kas norįs - galįs ją vesti. Sako, jis taip pasielgęs pagal principą: "reikia niekinti kūną". Priėmę šį pavyzdį ir principą pažodžiui, jo erezijos šalininkai pradėjo gyventi palaidą gyvenimą.

Tuo tarpu Nikalajus, kaip sužinojau, be savo žmonos, nepažinojo jokios kitos moters. Jo dukros paseno mergystėje, o sūnūs gyveno garbingai. Tuo būdu anas viešas apaštalams girdint atsižadėjimas moters, kurios jam pavydėjo, iš tikrųjų buvo aistros sutramdymas, o jo santūrumas malonumų atžvilgiu buvo pamokymas, jog iš tiesų "reikia niekinti kūną", manau, kad jis, pagal Išganytojo žodžius, nenorėjęs "tarnauti dviem ponams - malonumui ir Viešpačiui".

Panašiai ir Matas skelbęs tokį pat mokymą, kad reikia kovoti su kūnu, niekinti jį, neduoti jam jokių malonumų, o sielą stiprinti tikėjimu ir mokslu"[61].

Lai pakaks apie tuos, kurie anuomet stengėsi suklastoti tiesą, - jie išnyko greičiau nei žodžiai, mesti pavėjui.

Apie apaštalus, gyvenusius santuokoje

30. Klemensas, kurio žodžius ką tik minėjome, atsižvelgdamas į žmones, smerkiančius santuoką, primena tuos apaštalus, kurie gyveno santuokoje, ir taip klausia: "Argi jie išdrįstų pasmerkti ir apaštalus? Juk Petras ir Pilypas turėjo vaikų, Pilypas irgi savo dukteris išleido už vyrų, o Paulius nebijojo viename laiške[62] pasveikinti žmoną, kurią imdavo su savimi, kad galėtų geriau atlikti savo tarnybą"[63].

Kalbant apie tai, verta pridurti kitą įdomų to paties rašytojo pasakojimą, esantį septintoje *Margumynų* knygoje, kur skaitome tokius žodžius:

"Kai Petras, - pasakojama, - pamatė savo žmoną, žengiančią į mirtį, apsidžiaugė jos pašaukimu ir sugrįžimu į tėvynę. Jis kreipėsi

į ją vardu ir tokiais žodžiais iš širdies ją paskatino: "Atsimink, brangiausioji, Viešpatį!"

Taip atrodo palaimintųjų žmonių santuoka ir koks gilus prisirišimas jungė tuos, kurie iš širdies mylėjo vienas kitą"[64].

Tai pasakojau kaip įvykį, kuris tinka mano pasakojimui.

Apie Jono ir Pilypo mirtį

31. Jau anksčiau aprašėme[65] Pauliaus ir Petro mirties laiką ir būdą, taip pat ir vietą, kur buvo palaidoti jų palaikai.

Jono gyvenimo laiką[66] pažymėjome prabėgomis, o apie jo antkapio vietą galima sužinoti iš Polikrato, Efezo vyskupo, laiško, parašyto Viktorui, Romos vyskupui. Jis užsimena ir apie apaštalą Pilypą bei jo dukteris tokiais žodžiais:

"Nes ir Azijoje užtekėjo didžios žvaigždės,
kurios ir vėl iškils paskutinę Viešpaties atėjimo dieną,
kai iš dangaus jis ateis garbėje
ir pažadins visus šventuosius.
Tai - Pilypas, vienas iš dvylikos apaštalų,
palaidotas Hierapolyje,
ir dvi jo dukterys, pasenusios mergystėje,
ir dar viena duktė, kuri gyvena kupina Šventosios Dvasios, -
ji ilsisi Efeze.
Tai ir Jonas, kuris buvo prigludęs prie Viešpaties krūtinės,
kuris, kaip kunigas, nešiojo diademą.
Jis buvo ir kankinys, ir mokytojas;
jis taip pat ilsisi Efeze".

Tiek apie jų mirtį. Be to, neseniai minėjome Gajaus dialoge[67], jog Proklas priešiškoje diskusijoje sutinka su tuo, kas pasakyta apie Pilypo ir jo dukterų mirtį, ir priduria: "Po jo Azijos Hierapolyje gyveno keturios pranašės, Pilypo dukterys; ten yra jų bei jų tėvo kapai". Tokie jo žodžiai.

Ir Lukas savo *Apaštalų darbuose* užsimena, kad Pilypo dukterys gyveno žydų Cezarėjoje kartu su tėvu ir pasižymėjo pranašystės dovana. Jis taip sako[68]:

"Kitą dieną vėl keliavome ir atvykome į Cezarėją. Ten nuėjome į evangelisto Pilypo, vieno iš Septynių, namus ir pas jį pasilikome. Jis turėjo keturias netekėjusias dukteris, kurios buvo pranašės".

Išdėstytas pažiūras skyrėme tam, kas mus pasiekė apie apaštalus ir apaštalų laikus; apie šventąsias knygas, kurias jie mums paliko, ir apie abejotinas knygas, tačiau viešai skaitomas daugelyje bažnyčių, pagaliau apie suklastotus raštus, neturinčius nieko bendra su apaštalų tiesa. Bet grįžkime prie mūsų pasakojimo.

Simeono, Jeruzalės vyskupo, kankinystė

32. Po Nerono ir Domiciano, viešpataujant imperatoriui, kurio laikai mus dabar domina[69], dėl liaudies bruzdėjimų kai kuriuose miestuose, kaip pasakojama, prasidėjo mūsų persekiojimas. Tokiu metu, pasak padavimo, Simeonas, Kleopo sūnus, kurį jau minėjome[70], baigė gyvenimą kankinio mirtimi kaip antrasis Jeruzalės vyskupas.

Tai liudija Hegezipas, kurio žodžiais jau ne sykį naudojausi anksčiau. Kalbėdamas apie kai kuriuos klaidatikius, jis pasakoja, kad Simeonas anuomet buvo jų apskųstas ir dėl to kelias dienas kankinamas. Jis labai nustebinęs teisėją bei jo žmones ir galiausiai užbaigęs gyvenimą kentėjimais, panašiais į mūsų Viešpaties.

Bet verčiau paklausyti, ką jis pats parašė:

"Aiškus dalykas, jog kai kurie iš šitų eretikų apskundė Simoną, Kleopo sūnų[71], kad jis esąs Dovydo ainis ir krikščionis. Tuomet jis ir sulaukė kankinio mirties, turėdamas šimtą dvidešimt metų, viešpataujant imperatoriui Trajanui ir esant legatui Atikui".

Tas pats istorikas dar pasakoja, kaip anie skundikai atsidūrė toje pačioje padėtyje, nes anuomet - uoliai beieškant žydų karališkosios giminės ainių - jiems patiems buvo įrodyta, kad jie priklausą tai giminei.

Apie Simeoną galima pagrįstai teigti, kad jis buvo iš tų, kurie regėjo ir girdėjo Viešpatį. Tai įrodyti gali jo ilgas gyvenimas ir Evangelijoje paminėta žinia apie Mariją, Kleopo žmoną, taigi jo motiną, kaip jau anksčiau minėjome[72].

Tas pats autorius sako, kad dar kiti vieno iš vadinamųjų Viešpaties brolių, būtent Judo, ainiai sukėlė to paties imperatoriaus pyktį, prie Domiciano paliudiję, - kaip anksčiau minėta - savo tikėjimą Kristumi. Štai, ką jis rašo:

"Taip jie sugrįžta ir bažnyčioje žengia visų priešakyje, kaip kankiniai ir Viešpaties giminaičiai. Kai visoje Bažnyčioje įsivieš-

patavo gili ramybė, jie išliko gyvi iki imperatoriaus Trajano laikų. Tuomet Viešpaties dėdės vaikaitis, aukščiau minėtas Simonas, Kleopo sūnus, eretikų apskųstas stojo prieš Atiką - konsulinį legatą. Per daugel dienų jis kentėjo kančias ir liudijo tikėjimą taip, kad visi buvo nustebinti - netgi legatas - ištverme senelio, kuriam buvo šimtas dvidešimt metų. Jis buvo pasmerktas nukryžiuoti".

Tas pats autorius pasakodamas ano meto įvykius, dar priduria, kad ligi to meto Bažnyčia buvo tarsi mergaitė - tyra ir nepaliesta. Didžiausioje tamsoje ir miško tankumyne slėpėsi tokie - jei išvis tokių būta, - kurie stengėsi išgriauti neiškreiptą Išganytojo mokslo pagrindą.

Kai šventasis apaštalų būrelis įvairiais mirties keliais pasitraukė iš gyvenimo, kai išmirė ana žmonių karta, kuriai buvo leista savo ausimis girdėti Dievo Išmintį, tik tada bedieviška klastotė ėmė kelti galvą, veikiant klaidos mokytojų apgaulei. Dabar, nebelikus nė vieno apaštalo, jau visai atvirai pasirodė klaidintojai, stengdamiesi vietoj tiesos mokymo klastingai iškelti vadinamąjį "žinojimą" ("gnoziją").

Trajanas draudžia ieškoti krikščionių

33. Tuo tarpu daugelyje vietų prasidėjo smarkūs mūsų persekiojimai. Plinijus Jaunesnysis, vienas iš žymiausių imperatoriaus vietininkų, sunerimęs dėl daugybės kankinių, pranešė imperatoriui apie didelį skaičių tų, kurie mirė už tikėjimą. Taip pat tame pačiame laiške pranešė, jog nepastebėjęs, kad jie būtų darę ką nors neteisėto ar priešinga įstatymams, išskyrus tai, kad keliasi kartu su aušra ir gieda himnus Kristui kaip Dievui. Jie neturį nieko bendra su svetimavimu, žudynėmis ir panašiais nusikaltimais, žiaurumais, - priešingai - visas jų gyvenimas suderintas su įstatymais.

Trajanas į tai atsakė dekretu, pagal kurį krikščionių nereikia ieškoti, o tik bausti, jei pakliūtų į rankas[73]. Po to anie žiaurūs persekiojimai, kurie buvo įsiliepsnoję tarsi didžiulis gaisras, pamažu aprimo. Vis dėlto, kas norėjo mums kenkti, tebeturėjo daug galimybių. Antai vienoje vietoje prieš mus sukyla minia, kitur vietos valdininkai organizuoja prieš mus sąmokslą. Taigi nors ir nebuvo atviros priespaudos, tačiau provincijose pasitaikydavo vietinio pobūdžio persekiojimų, ir daugybė tikinčiųjų gavo patirti daug kovos kančių.

Ši žinia paimta iš lotyniškos Tertuliano *Apologijos*, kurios žodžiai taip skamba[74]:

"Juk atradome netgi įsakymą, kad mūsų nebūtų ieškoma. Štai Plinijus Jaunesnysis savo vietininkavimo metu nuteisė kelis krikščionis ir pažemino jų garbę. Sunerimęs dėl krikščionių skaičiaus didėjimo, nežinojo, kaip toliau elgtis, todėl kreipėsi į Trajaną patarimo. Jis parašė, kad krikščionių aplinkoje jis neradęs nieko nusikalstamo, išskyrus tai, kad jie nenori garbinti stabų. Po to jis rašė, kad krikščionys keliasi kartu su aušra ir gieda himnus Kristaus, kaip Dievo, garbei. Jų mokslas draudžiąs jiems žudyti, svetimauti, apgaudinėti, plėšti ir daryti panašius nusikaltimus. Trajanas parašė, kad krikščionių giminės nereikią ieškoti, bet būtina bausti, jeigu jie pakliūtų į rankas".

Ir taip buvo iš tikrųjų.

Evaristas - ketvirtasis Romos vyskupas

34. Trečiaisiais aukščiau minėto imperatoriaus metais[75] Romos vyskupas Klemensas perdavė savo pareigas Evaristui ir pasimirė. Jis valdė devynerius metus, skelbdamas Dievo žodį.

Justas - trečiasis Jeruzalės vyskupas

35. Kai ir Simeonas žuvo aukščiau aprašyta mirtimi, po jo vyskupo sostą Jeruzalėje užėmė žydas, vardu Justas, vienas iš gausaus skaičiaus žydų, įtikėjusių Kristų.

Ignotas ir jo laiškai

36. Anais laikais Azijoje garsėjo apaštalų mokinys Polikarpas, kurį Smirnos vyskupu paskyrė asmenys, patys matę Viešpatį ir jam tarnavę.

Anuomet buvo žinomas ir Papijas, Hieropolio Bažnyčios vyskupas, bei ligi šiol šlovingas Ignotas, kuris, kaip antrasis Petro įpėdinis, užėmė Antiochijos vyskupystę.

Jis, kaip pasakojama, buvo iš Sirijos išsiųstas į Romą, kad ten paliudytų savo tikėjimą Kristumi ir taptų laukinių žvėrių auka.

Budrios kareivių sargybos stebimas, jis keliavo per Aziją ir savo pamokslais bei raginimais stiprino Bažnyčias visuose mies-

tuose, per kuriuos vedė jo kelias. Pirmiausia jis ragino tikinčiuosius saugotis anuo metu kylančių erezijų ir skatino tvirtai laikytis apaštalų mokymo, kurį jis pats liudijo ir net galvojo esant būtina išdėstyti palikuonims raštu.

Atsidūręs Smirnoje, kur gyveno Polikarpas, jis parašė laišką Efezo Bažnyčiai, kuriame mini jos ganytoją Onezimą. Kitą laišką skyrė Magnezijos Bažnyčiai prie Meandro, kuriame mini vyskupą Damazą. Trečią laišką parašė traliečiams, paminėdamas tuo metu buvusį jų vyskupą Polibijų.

Jis taip pat rašė Romos Bažnyčiai, į kurią kreipėsi su karštu prašymu nedaryti pastangų jo išvadavimui nuo kankinio mirties, kurios jis taip trokštąs. Iš jo laiškų verta bent trumpai pateikti kelis pavyzdžius, kad būtų patvirtinta tai, kas mūsų pasakojama. Štai Ignoto žodžiai:

"Nuo Sirijos iki Romos kovoju su žvėrimis - žemėje ir jūroje, naktimis ir dienomis - prikaustytas prie dešimties leopardų, tai yra kareivių būrio, kuris tampa piktesnis, kai jam rodomas gerumas. Tas jų piktumas man darosi vis geresnė mokykla, nes "dėl to aš dar nesu išteisintas"[76].

O, kad jau būčiau tarp žvėrių, kurie manęs laukia! O, kad jie kuo greičiau pultų mane! Aš juos netgi palepinsiu, kad tik jie bematant mane surytų - ne taip, kaip yra atsitikę su kitais, kurių jie pabūgo ir nepalietė. O jeigu jie priešintųsi ir nenorėtų manęs - aš juos priversiu!

Supraskite mane: juk aš išmanau, kas yra naudinga! Dabar pradedu būti mokiniu. Lai jokia regimo ar neregimo pasaulio būtybė nesirūpina manim, kad tik aš paveldėčiau Kristų!

Ugnis ir kryžius, kova su žvėrimis, sąnarių dalymas, sudraskymas, kaulų laužymas, sąnarių spaudimas, viso kūno gniuždymas - lai velnio kankinimai išbando mane, kad tik paveldėčiau Kristų!"

Taip jis rašė iš minėto miesto aukščiau išvardytoms Bažnyčioms. Jau toli nuo Smirnos - iš Troadės jis vėl rašė Filadelfijos tikintiesiems ir Smirnos Bažnyčiai, po to atskirai Polikarpui - buvusiam savo vyskupui. Pažinojo jį kaip apaštalinį vyrą ir kaip tikras bei geras ganytojas pavedė jo globai Antiochijos kaimenę, laikydamas jį vertu uoliai ją globoti.

Laiške Smirniečiams pasakoja kai kurias smulkmenas apie Kristų, paimtas neaišku iš kokio šaltinio:

"Be to, aš žinau, kad jis buvo su kūnu taip pat ir po prisikėlimo, ir tikiu, kad jis ir dabar tebeturi kūną. Kai atėjo pas Petrą ir buvusius su juo kartu, tarė jiems: "Imkite, lieskite mane ir įsižiūrėkite, kad nesu be kūno". Ir jie palietė jį ir įtikėjo".

Apie jo kankinystę žinojo taip pat ir Irenėjas, kuris taip prisimena jo laiškus ir rašo: "Kaip yra pasakęs vienas mūsiškių, kurį dėl Dievo liudijimo pasmerkė kovoti su laukiniais žvėrimis: Esu Dievo kviečiai, lai mane į miltus sumala laukinių žvėrių dantys, kad tapčiau gryna Kristaus duona"[77].

Taip pat ir Polikarpas tai prisimena savo *Laiške Filipiečiams*, kur rašo:

"Todėl aš prašau jus visus: būkite paklusnūs teisingumo žodžiams! Pasilikite nepajudinami kantrybėje, kaip esate regėję savo akimis - ne tik Ignoto, Zosimo ar Rufo, bet ir kitų iš jūsų būrio pavyzdžių - ir paties Pauliaus bei kitų apaštalų pavyzdžio. Būkite tikri: jie visi bėgo ne veltui! Jie bėgo tikėjime ir teisingume. Ir dabar užima deramą vietą pas Viešpatį, kurio draugėje jie kentėjo. Jie nemylėjo dabartinio amžiaus, bet tiktai tą, kuris už mus numirė ir kurį už mus Dievas prikėlė".

Po to priduria:

"Rašėte man ir jūs, ir Ignotas, kad jei kas nors keliautų į Siriją - paimtų ir jūsų laišką. Aš tai padarysiu radęs tinkamą laiką arba išsiųsiu pasiuntinį savo ir jūsų vardu.

Mums adresuoti Ignoto laiškai ir visi likusieji, kuriuos turėjome, dabar siunčiami jums, kaip to norėjote. Pridedame juos prie šito laiško. Galėsite iš jų pasisemti daug naudos, nes jie byloja apie tikėjimą, kantrybę ir visa, kas tik gali pamokyti ir patraukti prie mūsų Viešpaties".

Tiek apie Ignotą. Jo įpėdinis, Antiochijos vyskupas, buvo Herosas.

Apie įžymiausius to meto evangelistus

37. Vienas iš ano laikotarpio įžymiųjų vyrų buvo Kvadratas, kuris panašiai kaip ir Pilypo dukterys turėjo pranašystės dovaną. Be to, anais laikais tebegyveno daug kitų asmenų, kurių vardai buvo garsūs ir kurie tarp apaštalų įpėdinių buvo pirmieji. Garbingi tokių mokytojų mokiniai ant Bažnyčių pamatų toliau tęsė

statybos darbą, kurį apaštalai buvo pradėję įvairiose vietose. Jie vis tolyn nešė Evangelijos mokymą ir plačiu mostu visoje žemėje sėjo Dievo Karalystės ir Išganymo sėklą.

Iš tikrųjų anuo metu buvo daug mokinių, kurių sielas Dievo žodis uždegė karšta meile filosofijai. Jie pirmiausia įvykdė Viešpaties pageidavimą ir išdalijo vargšams savo turtus[78]. Paskui jie žengė į pasaulį ir vykdė evangelistų uždavinį[79], uoliai skleisdami mokslą ir tikėjimą tiems, kurie iki tol nebuvo jo girdėję, ir pateikdami dieviškosios Evangelijos raštus.

Svetimuose kraštuose jie dėjo vien tikėjimo pamatus, o paskui skirdavo kitus vyrus ganytojais ir jiems patikėdavo puoselėti tik ką įsigytą dirvą, o jie patys su Dievo malone ir pagalba keliavo į kitas šalis bei kitas tautas. Anuomet per juos tebeveikė įvairios stebuklingos Dievo Dvasios apraiškos, jog staiga, tuoj po jų pirmo pasakojimo, ištisos minios kuo nuoširdžiausiai priimdavo dvasia visų dalykų Kūrėjo religiją.

Čia neįmanoma išvardyti visų, kurie kadaise, pirmaisiais laikais po apaštalų, buvo pasaulyje išsklaidytose Bažnyčiose ganytojai ir evangelistai. Pasistengsime įamžinti raštu bent tuos, kurių vardai apaštalų mokymo rašytiniuose paminkluose išsilaikė iki mūsų dienų.

Klemenso laiškas ir jo tariamieji raštai

38. Čia priklauso Ignotas su savo laiškais, apie kuriuos jau esame kalbėję, taip pat Klemensas su visuotinai pripažintu laišku[80], kurį jis parašė Romos Bažnyčios vardu korintiečiams. Jis mini daug minčių, paimtų iš *Laiško Žydams*, netgi pažodžiui išrašo iš jo sakinius, tuo patvirtindamas, kad rašinys nėra naujas.

Dėl šios priežasties ne be pagrindo Klemenso laiškas buvo priskirtas prie apaštalinių raštų. Paulius, matyt, rašė žydams savo gimtąja kalba. Pasak vienų, jo laišką išvertęs evangelistas Lukas, o pasak kitų - Klemensas.

Ta antroji prielaida tikėtina todėl, kad Klemenso laiško ir *Laiško Žydams* toks pat stilius, o abiejų laiškų minčių pasaulis labai artimas.

Be to, reikia žinoti, kad dar egzistuoja antrasis Klemenso laiškas, bet mes žinome, kad jis nėra toks garsus, kaip pirmasis, nes

senieji autoriai juo visiškai nesinaudojo.

Pagaliau šiomis dienomis į dienos šviesą iškilo dar kiti rašiniai - žodiniai ir platūs, tariamai kilę iš Klemenso ir pateikiantys Petro ir Apiono dialogus. Bet ir apie juos visiškai neužsimena senieji autoriai. Juose taip pat iškreiptas apaštalų tikėjimo mokymas[81]. Tokia padėtis yra su autentišku Klemenso laišku. Be to, čia pridūrėme ir tai, kas susiję su Ignoto bei Polikarpo raštais.

Papijo rašiniai

39. Papijui, kaip autoriui, priklauso penkios knygos: Viešpaties žodžių aiškinimai. Apie jas užsimena Irenėjas, sakydamas, jog tai vieninteliai Papijo rašiniai, tokiais žodžiais: "Papijas, Jono mokinys ir Polikarpo draugas, senųjų laikų vyras, liudija tai raštu savo ketvirtoje knygoje. Mat yra jo parašytos penkios knygos"[82]. Tiek sako Irenėjas.

Pats Papijas savo veikalo įžangoje niekur netvirtina, kad regėjęs ar girdėjęs šventuosius apaštalus, bet jis sakosi tikėjimo mokslą gavęs iš tų, kurie pažinojo apaštalus. Štai ką jis sako:

"Visa, ką tiksliai sužinojau iš presbiterių ir kas puikiai išliko atmintyje, aš noriai išdėstysiu tau kartu su paaiškinimais, kad patvirtinčiau šitų dalykų tiesą. Aš nemėgstu daug kalbančių, bet ieškojau tokių, kurie mokė tiesos. Neklausiau tokių, kurie citavo kažkokius svetimus priesakus, bet klausiau tokių, kurie pateikdavo mūsų Viešpaties įsakymus, kilusius iš pačios tiesos.

Kur tik sutikdavau tokį, kuris bendravo su vyresniaisiais, klausinėdavau jo apie vyresniųjų žodžius: ką sakė Andriejus, ką Petras ar Pilypas, ar Tomas, ar Jokūbas; ką sakė Jonas ar Matas, ar kitas iš Viešpaties mokinių, be to, ką kalbėjo Aristionas ir Jonas presbiteris - Viešpaties mokiniai. Man atrodė, kad iš knygų negausiu tiek naudos, kiek iš gyvųjų žodžių".

Šia proga verta pažymėti, kad Papijas du kartu mini Jono vardą. Pirmą sykį ištaria jį kartu su Petru, Jokūbu, Matu ir kitais apaštalais, kartu pažymėdamas evangelistą. O antrąjį Joną mini visiškai kitaip - tarp kitų vyrų, ne iš apaštalų tarpo, - įvardydamas jį po Aristiono ir įsakmiai vadindamas presbiteriu.

Kartu būtų teisinga padaryti išvadą, jog Azijoje buvę du vyrai tuo pačiu vardu ir kad Efeze esama dviejų antkapių, kurių ir

vienas, ir antras vadinamas Jono kapu[83]. Būtina priminti tai, nes, galimas dalykas, kad tai ir yra tas antrasis Jonas - jei kas atmena pirmąjį, kuris regėjo tą apreiškimą, žinomą Jono vardu[84].

Papijas, apie kurį dabar kalbame, pripažįsta, jog perėmė apaštalų mokslą iš tų, kurie bendravo su apaštalais, ir sakosi girdėję savo ausimis kalbant Aristioną bei Joną presbiterį. Iš tikrųjų, savo raštuose jis dažnai mini jų vardus ir perteikia jų pasakojimus.

Tai, kas parašyta, tikriausiai, neliks be naudos. Bet prie pateiktųjų ištraukų iš Papijo rašinių verta pridurti ir kitas, kuriose jis pasakoja kažkokius stebėtinus dalykus ir smulkmenas, pagal jo girdėtus pasakojimus.

Jis rašo, kad apaštalas Pilypas kartu su savo dukterimis gyveno Hieropolyje, - mes tai jau minėjome. Bet reikia pažymėti, kad Papijas, gyvenęs anais laikais, perduoda savo girdėtas tikras žinias. Antai jis pasakoja, kad anuomet prisikėlęs kažkoks negyvėlis, o po to kalba apie kitokį stebuklą, susijusį su Justu, vadinamu Barsabu, kuris išgėrė nuodų, bet Viešpaties malonės dėka jam nieko neatsitiko.

Tai buvo tas pats Justas, kurį apaštalai, Išganytojui įžengus į dangų, atvedė Viešpačiui kartu su Motiejumi ir meldėsi, kad burtas kristų tam, kuris vietoj išdaviko Judo turėjo papildyti apaštalų skaičių. *Apaštalų Darbuose* taip sakoma: "Ir jie pasiūlė du: Juozapą, vadinamą Barsabu, pravarde Justas, ir Motiejų. Paskui meldėsi..."[85].

Be to, tas pats Papijas pateikia dar ir kitokių smulkmenų, kurios jį pasiekusios žodinio perdavimo keliu, būtent - kažkokius nežinomus Išganytojo palyginimus bei jo pamokslus ir dar kitokius, visiškai pasakiškus pasakojimus.

Antai jis sako, kad po prisikėlimo ateisiąs tūkstančio metų laikotarpis, kai čia, žemėje, pasirodysianti regimoji Kristaus karalystė[86]. Manau, kad jis blogai suprato pasakojimus, nugirstus iš apaštalų, ir nesuvokė, kas jam buvo perduota simboliniais vaizdiniais.

Atrodo, kad jis nepasižymėjo protingumu, kaip nesunku įsitikinti iš jo raštų. Betgi jis paveikė, kad po jo labai daug Bažnyčios rašytojų laikėsi panašios nuostatos, mat jie rėmėsi to senovės vyro autoritetu. Prie tokių priklausė, pvz., Irenėjas bei kiti, kurie panašiai pasisakė tuo klausimu.

Savo veikale Papijas dar pateikia ir kitus jau minėto Aristiono

pasakojimus apie Viešpaties žodžius bei Jono presbiterio teikimus. Nurodydamas juos smalsiems skaitytojams, manau būsią ne būtinai reikalinga pridurti, kas jau buvo cituota iš jo raštų, būtent pasakojimas apie evangelistą Morkų tokiais žodžiais:

"Štai ką pasakė presbiteris: Morkus, kuris buvo Petro vertėjas, surašė tiksliai viską, ką buvo išsaugojęs atmintyje, bet nesilaikydamas eilės, kuria ėjo Viešpaties žodžiai ir darbai. Jis pats nebuvo girdėjęs Viešpaties ir nepriklausė jo mokinių būriui; jis tik vėliau, kaip buvo sakyta, tapo Petro palydovu. Petras sakydavo pamokslus atsižvelgdamas į klausytojus ir nepaisė Viešpaties žodžių tvarkos. Tad Morkus nepadarė klaidos, rašydamas, kas buvo išlikę atmintyje. Jis tik stengėsi neišmesti nieko, ką buvo nugirdęs, ir neparašyti netiesos". Štai ką Papijas pasakoja apie Morkų.

Apie Matą jis taip byloja: "Matas surašė Viešpaties žodžius žydų kalba ir kiekvienas juos vertė kaip sugebėjo".

Papijas remiasi liudijimais, paimtais iš Jono ir Petro pirmųjų laiškų. Be to, jis dar prideda pasakojimą apie kažkokią moteriškę, kuri buvusi apskųsta Viešpačiui dėl daugybės nuodėmių[87]. Tas pats pasakojimas randamas ir *Evangelijoje pagal Žydus*, tačiau aš manau, kad prie to, kas jau papasakota,buvo reikalinga pridėti ir šitą smulkmeną.

IŠNAŠOS

1 Eusebijo vertėjas į lotynų kalbą Rufinas (miręs 410 m.) dar priduria: "Matas gavo Etiopiją, o Baltolomėjus - artimesnį Indijos kraštą".
2 Presbiteriai (gr. presbiteros) dažniausiai reikšdavo kokios nors tarybos ar susibūrimo vyresnįjį - vadą. Pas žydus taip vadinosi Senhedrino nariai. Krikščionybėje - vietinės Bažnyčios vadovai, hierarchai, kartais vien tik vyresnieji (pvz., Jono raštuose). Jų pareigos buvo panašios į mūsiškių "kunigų".
3 Turima omenyje *Naujasis Testamentas*.
4 Čia kalbama apie apokrifinius (nekanoninius) raštus, kurių autoriai nežinomi.
5 Plg. 1 Pet 1,1.
6 Parapija - (gr. paroikia, lot. Paroecia) - krikščionybėje vadinamasis tikinčiųjų sambūris tam tikroje vietoje, dažniausiai mieste ar miestelyje. Iš pradžių nebuvo skirtumo tarp "vyskupijos" ir "parapijos". Vėliau, kai didesnis parapijų skaičius buvo pavedamas vienam "prižiūrėtojui" (gr. episkopos), parapija tapo pagrindiniu tikinčiųjų bendruomenės vienetu.
7 Plg. Rom 2,16 ir 2 Tim 2,8.
8 Neronas valdė 54-68 metais.
9 Vespasiano valdžios laikotarpis - 69-79 metai.

10 Plg. Mt 28,19.
11 Kalbama apie Juozapo Flavijaus istorinį veikalą "Žydų karas". Juozapas buvo ne tik įvykių liudininkas, bet ir karo dalyvis jo pradžioje.
12 *Plg. De bello jud.* V, 10, 2-3.
13 Plg. *De bello jud.* V, 12, 3-4.
14 Plg. *De bello jud.* V, 13,6.
15 Helerų mitologijoje buvo kalbama apie keršingas dvasias - erinijas ir furijas. Žydai taip pat tikėjo keršto dvasia.
16 Plg. *De bello jud.*, VI, 3,3-4.
17 Mt 24, 19-21.
18 Plg. Op. cit. VI, 9,3. Tacitas nurodo gerokai mažesnį apsuptųjų Jeruzalėje skaičių - 600 tūkst. žmonių (plg. *Hist.* V.13).
19 Lk 19,42.
20 Lk 21, 23-24.
21 Lk 21,20.
22 Mūsų laiku - trečią valandą nakties.
23 De bello jud. VI, 5,3.
24 Ten pat, VI, 5,4.
25 Ps 2,8.
26 Plg. Ps 18,5.
27 *De bello jud.* Įžanga 1,1.
28 *Antiquitatum judaicarum libri* 20.
29 *De bello jud.* Įžanga 1.
30 *Contra Apionem.*
31 *Contra Apionem* 1, 38-42.
32 Šios knygos autorius - ne Juozapas Flavijus, bet nežinomas jo bendraamžis.
33 *Antiquitates jud.* XX, 11,2.
34 Vespasianas valdė 69-79 m.
35 Domicianas valdė 81-96 m.
36 Linas valdė ca 67-79 m.
37 Fil 4,3.
38 Evokatas - administracijos darbuotojas iš kariškių - veteranų.
39 Sidabro denaras svėrė 4,55 g.
40 Pletras (gr. pletron) - 0,095 ha.
41 Plg. Apol 5.
42 Jis viešpatavo 96-98 m.
43 *Adversus haereses*, II, 22,5.
44 Trajano laikotarpis 98-117 m.
45 *Adversus haereses*, III, 3,4.
46 Pagal vieną kroniką (*Chronicon Pascale*) - tai buvusi Smirna.
47 Čia kalbama apie vyskupą.
48 Tai yra - Krikštu.
49 Klemens Alex. *Quis Dives salvetur*, c. 42.
50 Mt 4,12.
51 Mk 1,14.
52 Lk 3,20.
53 Jn 2,11.
54 Jn 3,24.
55 Plg. Hist. Eccl. II.15.
56 Plg. *Adversus haereses* I, 23, 5.
57 *Apologia* I, 26, 4.
58 Plg. Hist. Eccl. II, 25, 6.
59 Plg. *Adversus haereses*, I, 26; 1. III, 3,4; ir toliau: IV, 14, 6.
60 Plg. Apd 6,5.
61 *Stromata.* III. 52-53.
62 Plg. Fil 4,3 ir 1 Kor 9,5-12. Šitie tekstai ne sykį buvo klaidingai interpretuojami. Paulius iš tiesų nebuvo vedęs.
63 *Stromata* III, 52.
64 *Stromata* VII, 63-64.
65 Plg. šio veikalo II, 25,5.
66 Plg. šio veikalo III, 23.
67 Plg. šio veikalo III, 28,1.
68 Apd 21, 8-9.
69 Kalbama apie imperatorių Trajaną, viešpatavusį 98-117 metais.
70 Žr. šio veikalo III, 11.
71 Šiame skyriuje dvejopai rašomas vyskupo vardas. Iš pradžių jis vadinamas Simeonu, o paskui Simonu.
72 Plg. Jn 19,25 ir šitame veikale III, 11.
73 Plg. *Plinius iun. Epist.* X, 96.
74 Tertul., *Apologeticum* c. 2.
75 Tai buvo 99 metai. Klemenso laikotarpis: ca 90-99 m.
76 1 Kor 4,4.
77 *Adversus haereses*, V, 28,4.
78 Plg. Mt 10,9; Mk 6,8; Lk 9,3.
79 Plg. Ef 4,11.
80 Būtina skirti *Klemenso laišką Korintiečiams* (96-98) nuo jo vardu pavadinto laiško, parašyto apie 150 metus.
81 Kalbama apie vadinamąsias "Pseudoklementinas" - apokrifus, atsiradusius III a. pradžioje, greičiausiai,

7. 590

Romoje.
82 *Adversus haereses*, V, 33, 4. Originale pasakyta, kad Papijas buvęs Jono "klausytojas".
83 Plg. šio veikalo VII, 25.
84 Eusebijas kelia hipotezę, kad paskutinę NT knygą - "Apreiškimą" parašęs ne apaštalas Jonas, bet presbiteris Jonas.
85 Apd 1,23-24.
86 Papijas laikėsi chiliazmo doktrinos. Anuo metu ji buvo paplitusi tarp nuoširdžių krikščionių, pvz., "krikščioniškosios dogmatikos tėvas" vyskupas Irenėjas (miręs 202 m.) buvo chiliastas.
87 "Evangelija pagal Žydus" - apokrifas, turėjęs didelį pasisekimą tarp krikščionių, kilusių iš žydų.

Ketvirtoji knyga

NUO TRAJANO IKI MARKO AURELIJAUS. VYSKUPŲ KAITA. JŲ RAŠTAI IR KANKINYSTĖ

Kurie vyskupai Trajano laikais buvo Romoje ir Aleksandrijoje

1. Apie dvyliktuosius Trajano viešpatavimo metus[1] gyvenimą užbaigė tik ką minėtas Aleksandrijos bažnyčios vyskupas[2], o Primas užėmė sostą kaip ketvirtasis vyskupas po apaštalų. Tuo pat metu Romoje po aštuonerių pilnų Evaristo valdymo metų į vyskupų sostą atsisėdo Aleksandras, penktasis Petro ir Pauliaus įpėdinis.

Kokie kentėjimai vargino žydus jo valdymo metu

2. Mūsų Išganytojo mokslas ir Bažnyčia kasdien žengė vis gražesnio suklestėjimo ir tobulesnio išsivystymo keliu, o tuo tarpu žydus nuolat ištikdavo negandai. Prasidėjus aštuonioliktiesiems Trajano valdymo metams, tarp žydų kilo nauji sąmyšiai, kurių metu daugybė žmonių neteko gyvybės. Antai Aleksandrijoje bei visame Egipte, taip pat ir Kirenėje, žydai sukilo prieš savo graikiškuosius bendrapiliečius. Atrodė, kad juos buvo apėmusi kažkokia audringo maišto dvasia. Vis labiau skatindami neramumo liepsną, kitais metais jie sukėlė gana rimtą karą. Tuo metu didysis Egipto valdytojas buvo Lupus. Sukilimo pradžioje žydams pavyko įgyti persvarą prieš graikus, kurie bėgo į Aleksandriją, kur gaudė ir žudė vietinius žydus. Tuo tarpu Kirenėje žydai, nors ir negaudami pagalbos iš Aleksandrijos, Lukuo (Lukuas) vadovau-

jami, pradėjo plėšti Egiptą ir griauti jos sričių tvarką. Cezaris prieš juos pasiuntė Markijų Turbo su galingais pėstininkų, laivų bei raitelių daliniais. Po keletos smarkių mūšių ir ilgokai užsitęsusio karo, buvo išnaikinta daug tūkstančių žydų ne tik Kirenėje, bet ir apskritai Egipte už tai, kad teikė pagalbą savo karaliui Lukuo. Tuo tarpu Cezariui kilo įtarimas, jog žydai norėję sukilti prieš vietinius gyventojus ir Mesopotamijoje. Tad jis įsakė Lucijui Kvetui, kad išnaikintų juos visoje provincijoje. Koeto žygis buvo sėkmingas ir labai daug žydų žuvo. Atsidėkodamas už atstatytą tvarką, Cezaris jį paskyrė Judėjos vietininku. Apie tai kalba tokiais pačiais žodžiais ir graikų rašytojai, kurie nagrinėjo anų laikų istoriją.

Hadriano laikų tikėjimo gynėjai

3. Trajanas viešpatavo dvidešimt metų be šešių mėnesių. Po to valdžią paėmė jo įpėdinis Elijus Hadrianas[3]. Šitam imperatoriui Kvadratas (Kodratos) dovanojo ir įteikė raštą - mūsų religijos "Apologiją". Mat kai kurie nedori žmonės anuo metu stengėsi pakenkti mūsų broliams. Dar ir šiandien šitas rašinys yra daugybės brolių rankose; aš jį taip pat turiu. Jame regimas didžių protinių gabumų liudijimas bei apaštališkojo tikro tikėjimo įrodymas. Seną autoriaus amžių rodo jo rašinys: "Mūsų Išganytojo darbai visuomet buvo aiškiai matomi, nes jie rėmėsi tiesa. Tuos žmones, kuriuos jis pagydė arba kuriuos prikėlė iš mirusiųjų, buvo galima stebėti ne tik pagydymo ar prikėlimo metu, nes jų gyvenimas ir toliau tęsėsi. Ne tik Išganytojui esant žemėje, bet ir jam pasitraukus, tie žmonės gyveno ilgus metus; kai kurie jų netgi sulaukė mūsų dienų". Tiek apie Kvadratą.

Taip pat ir Aristidas, mūsų tikėjimui ištikimas vyras, panašiai kaip Kvadratas, paliko po savęs tikėjimo "Apologiją", skirtą Hadrianui. Šis rašinys iki mūsų dienų labai paplitęs tarp brolių.

Romos ir Aleksandrijos vyskupai Hadriano valdymo metu

4. Trečiaisiais valdovo metais[4] mirė Aleksandras, Romos vyskupas, kuris ėjo savo pareigas ištisus dešimt metų. Jo įpėdinis buvo Ksistas. Aleksandrijos bažnyčioje apie tą laiką, dvyliktaisiais savo vyskupavimo metais, gyvenimą užbaigė Primas. Jo įpėdiniu tapo Justas.

Jeruzalės vyskupai nuo Išganytojo laikų iki Hadriano

5. Užrašai, kuriuose sužymėti Jeruzalės vyskupų valdymo metai, neišliko, ir aš jų niekur neradau, tačiau visiškai tikra tradicija pasakoja, kad jų gyvenimas buvęs neilgas. Iš išlikusių raštų žinome, kad iki žydų apsiautimo Hadriano dienomis ten yra buvę penkiolika vyskupų sukcesijų (įpėdinysčių). Kiek žinoma, jie visi buvę žydai, nuoširdžiai priėmę Jėzaus mokslą. Šventi vyrai rado juos tinkamus užimti vyskupų sostą. Beje, visa Jeruzalės Bažnyčia anuo metu buvo sudaryta iš tikinčiųjų žydų. Taip buvo nuo apaštalų laikų iki ano meto apsiautimo, kai žydai vėl pakėlė maištą prieš romėnus ir tapo nugalėti baisiame mūšyje.

Kadangi nuo ano laikotarpio daugiau nebuvo vyskupų iš apipjaustytųjų tarpo, tikriausiai bus naudinga juos visus išvardyti, pradedant pirmuoju. Taigi pirmasis buvo Jokūbas, vadinamas Viešpaties broliu. Antrasis po jo - Simeonas, trečiasis - Justas, ketvirtasis - Zachejus, penktasis - Tobijas, šeštasis - Benjaminas, septintasis - Jonas, aštuntasis - Motiejus, devintasis - Pilypas, dešimtasis - Senekas, vienuoliktasis - Justas, dvyliktasis - Levis, tryliktasis - Efras, keturioliktasis - Juozapas ir galiausiai penkioliktasis - Judas. Tokie Jeruzalės vyskupai nuo apaštalų dienų iki minimųjų laikų; visi žydai.

Dvyliktaisiais Hadriano valdymo metais baigėsi Kristo dešimties metų valdžia apaštalų soste Romoje. Jo įpėdiniu tapo Telesforas - septintasis po apaštalų. Po metų ir kelių mėnesių Aleksandrijoje šeštųjų rinkimų metu įpėdinystė atiteko Eumenui. Jo pirmtakas valdė ilgiau kaip vienuolika metų.

Paskutinis žydų apsupimas Hadriano laikais

6. Tuo metu žydų sukilimas vis plėtėsi ir apėmė vis didesnes sritis. Tuomet Judėjos vietininkas Rufas, gavęs imperatoriaus pagalbą, pasinaudojo jų (žydų) užsidegimu ir stojo į kovą. Jis visiškai išnaikino tūkstančius vyrų, vaikų ir moterų ir pagal karo įstatymą užėmė jų žemes.

Anuo metu žydų vadas buvo Barkochbas; šis vardas reiškia žvaigždė. Jis buvo paprastas plėšikas ir galvažudys, bet pasinaudodamas savo vardu ėmė valdyti žydus tarsi vergus, mat jiems

prišnekėjo, kad atėjęs iš dangaus tarsi žvaigždė jų gyvenimo nelaimingai daliai apšviesti.

Ypač žiaurūs mūšiai aštuonioliktaisiais Hadriano valdymo metais vyko prie Beteros, mažo, bet labai įtvirtinto miestelio, kuris stovėjo netoli Jeruzalės. Ilgai truko apsupimas; badas ir troškulys labai nuvargino maištininkus, kol pagaliau jų vadovą ištiko pelnyta bausmė. Nuo to laiko, remiantis Hadriano išleistais teisiniais nuosprendžiais bei potvarkiais, jokiam žydui nebuvo leidžiama prisiartinti prie Jeruzalės teritorijos. Jiems buvo net uždrausta iš tolo žiūrėti į gimtąją žemę. Taip pasakoja Aristonas iš Pelos.

Ir taip įvyko, kad mieste už mūro sienų nebeliko žydų, nebeliko ir kitų senųjų gyventojų. Mieste apsigyveno nauji žmonės. Naujai iškilęs romėniškas miestas pakeitė savo pavadinimą ir imperatoriaus Elijaus Hadriano garbei gavo Elijos pavadinimą. Taip pat ir tenykštė bažnyčia buvo sudaryta iš pagonių. O pirmųjų vyskupų, kurie užėmė sostą po žydų, pirmtakas buvo Morkus.

Apie ano meto klaidingo pažinimo teorijų kūrėjus

7. Kai Bažnyčia tarsi rytmetinės žvaigždės paskleidė savo šviesą visame pasaulyje, o mūsų Išganytojo ir Viešpaties Jėzaus Kristaus tikėjimas sužydėjo visoje žmonijoje, tuomet demonas, liepsnojantis neapykanta visam kas gera, tiesos priešas ir nesutaikomas žmonių išganymo priešininkas, prieš Bažnyčią ėmė regzti savo klastingas pinkles. Kadaise jis skatino išorinius persekiojimus, dabar šis kelias jam buvo uždarytas, todėl griebėsi kitokių priemonių, pasinaudodamas netikusiais žmonėmis, apgavikais kaip įrankiais, stengdamasis savo tarnų paslaugomis pražudyti sielas. Tam tikslui jis kūrė savo planus. Taigi apgavikai bei suvedžiotojai, vaizduodami esą mūsų tikėjimo išpažinėjai, traukė į pražūtį tikinčiuosius, kuriuos buvo pagavę į savo tinklus, kartu jie savo veikla gundė tikėjimo nepažįstančius ir kreipė juos į šalį nuo išganingojo mokslo.

Iš Simono įpėdinio Menandro kilo galybė, panaši į dvikalbę ir dvigalvę pabaisą, kuri pagimdė du erezijų skleidėjus: Saturniną Antiochijoje ir Bazilidą Aleksandrijoje. Vienas Sirijoje, o kitas Egipte įsteigė Dievui priešiškas erezijų mokyklas. Irenėjas pasakoja, jog Saturninas daugiausia kartojo Menandro melagystes; tuo

tarpu Bazilidas iki begalybės plėtojo savo mintis, slėpdamas jas po nesuprantamų paslapčių skraiste ir taip kūrė bedieviškas erezijos paskalas.

Tuo metu daugybė Bažnyčios vyrų stojo į kovą už tiesą ir iškalbingai gynė apaštalų ir Bažnyčios mokslą. Kai kurie jų savo raštuose paliko ateinančioms kartoms ginklus prieš tik ką minėtas erezijas. Iš tų raštų iki mūsų dienų išliko žymiausia rašytojo Agripos Kastoro knyga "Bazilido kritika". Ši knyga demaskavo pavojingas to žmogaus apgaules. Kastoras iškėlė į dienos šviesą jo slaptus mokymus ir pasakojo, jog jis buvo parašęs dvidešimt keturias knygas apie Evangeliją, išsigalvojo pranašus, kuriuos pavadino Barkabu ir Barkofu, bei kitokius, kurių iš viso nebuvo, išgalvodamas jiems keistus vardus, kad apgautų žmones, besidominčius keistenybėmis. Jis mokė, jog leidžiama valgyti stabams paaukotą mėsą, jog persekiojimų laiku leistina išsiginti tikėjimo, be to, pitagoriečių pavyzdžiu savo sekėjams skirdavo pareigą tylėti penkerius metus. Tas pats rašytojas pasakoja ir kitus panašius dalykus apie Bazilidą, aiškiai parodydamas jo erezijos kvailumą.

Be to, Irenėjas rašo, kad tuo pačiu metu gyveno kitos erezijos - gnostikų - tėvas Karpokratas. Gnostikai užsiiminėdavo Simono magija, tik neslapukaudavo kaip jis (Karpokratas), bet veikė atvirai. Maža to, - jie labai aukštino kažkokį užburtą gėrimą, kurį patys rūpestingai gamindavo, vadovaudamiesi demono siunčiamais sapnais bei kitokiomis išmonėmis. Jie mokydavo, kad norintieji pažinti jų slaptingo mokslo gelmę (o tikriau jų šlykštynes) privalo leisti sau nedoriausius darbus; mat žemės galybės klausančios tik tų, kurie gyvena begėdišką gyvenimą.

Tuomet piktas demonas pasitardavo su tais žmonėmis, kad pagautų ir pražudytų jų apgautuosius žmones, o pagonims duotų dingstį niekinti Dievo žodį, mat jų vardas užtraukė gėdą krikščionims. Dėl to anuomet tarp netikinčiųjų pasklido apie mus bėgėdiški ir melagingi gandai, esą mes palaikome kraujomaišos santykius su motinomis bei seserimis ir dalyvaujame kažkokiuose gėdinguose pokyliuose. Betgi demono sėkmė buvo trumpa, nes pergalė atiteko tiesai, ir laikui bėgant tiesa suspindėjo skaisčiu spindesiu. Į tamsą paniro priešų išsigalvojimai, kuriuos tiesa nugalėjo. Erezija ėjo po erezijos su savo mokymais. Jos viena po kitos gimdavo ir išnykdavo su savo įvairiomis išmonėmis. Tuo tarpu augo tikrąja

šviesa spindinti visuomenė ir vienintelė tikra Bažnyčia. Šventi, garbingi, skaistūs ir išmintingi dieviškojo gyvenimo ir dieviškos išminties pradai skleidė šviesą visoms graikų ir barbarų tautoms. Ilgainiui nutilo ir šmeižtai, skleidžiami prieš mūsų tikėjimą. Tikėjimas gyveno, laimėjo vis naujas pergales ir tapo visų pripažintas kaip geriausias dėl savo šventumo, išminties, dieviškųjų ir filosofinių pradų. Dabar jau niekas nedrįsta niekinti mūsų tikėjimo; niekas nedrįsta kartoti šmeižtų, kuriais anksčiau taip noriai naudojosi mūsų priešininkai.

Anais laikais tiesa pažadino daugybę gynėjų, kurie ne tik žodžiu, bet ir plunksna kovojo su begėdiškomis erezijomis.

Apie Bažnyčios rašytojus

8. Iš šitų vyrų būrio pagarsėjo Hegezipas, kurio žodžius jau esame dažnai minėję, primindami jo pasakojimo pagrindu kai kurias smulkmenas iš apaštalų laikų. Savo penkiose paprastai surašytose knygose jis pateikia neklaidingą apaštalų mokslą ir pats nurodo savo gyvenimo datas. Apie žmones, kurie pirmieji buvo pastatę stabus, rašo taip: "...kuriems buvo statyti antkapiai ir šventyklos, kaip daroma ir mūsų dienomis. Prie jų priklauso taip pat Antinojas (Antinous), imperatoriaus Hadriano vergas, kurio garbei buvo organizuoti antinojiškieji žaidimai. Jis gyveno mūsų laikais ir įkūrė jo vardu miestą bei paskyrė jam pranašus[5]".

Tuo pačiu laiku Justinas, karštas tikrosios filosofijos mylėtojas, dar tebebuvo pasišventęs graikų mokslui. Ir jis prisimena tuos pačius laikus savo "Apologijoje", skirtoje Antoninui, rašydamas: "Manome, būsiant naudinga čia paminėti Antinoją, kuris gyveno mūsų laikais ir kurį visi garbino iš baimės ir su dideliu uolumu kaip dievą, nors žinojo, kas jis buvo ir iš kur buvo kilęs".

Ten pat autorius kalba ir apie ano meto žydų karą ir priduria: "Taigi šitame žydų kare Barkochbas, sukilimo vadas, liepė vien tik krikščionis atiduoti žiauriems kankinimams, jeigu tie neišsigins Jėzaus Kristaus ir nepiktžodžiaus jam".

Tame pačiame rašte jis pasakoja apie savo atsivertimą iš graikų filosofijos į Dievo tikėjimą, teigdamas, jog taip pasielgė ne šiaip sau, bet gerai apsigalvojęs. Jis rašė: "Aš buvau Platono mokslo šalininkas ir girdėjau šmeižtus apie krikščionis. Tačiau pamatęs,

kaip jie be baimės ėjo mirti ir kaip priimdavo baisius kankinimus, supratau, jog neįmanoma, kad jų gyvenimas būtų buvęs nedoras, o jie būtų paskendę prabangoje. Kuris gi prabangos mylėtojas, kuris palaidūnas ir žmogiškojo kūno mylėtojas galėtų be baimės pasitikti mirtį, kuri atima iš jo visus trokštamus malonumus? Argi tie žmonės visomis jėgomis nesistengtų amžinai pratęsti laiką, argi nesislėptų nuo valdžios užuot apskundę pačius save ir pasidavę mirčiai?"

Tas pats rašytojas dar pasakoja, kad Hadrianas buvo gavęs iš Serenijaus Graniano - vieno iš žymiausiųjų valdytojų - laišką krikščionių reikalu. Laiške rašoma, kad neteisinga atiduoti mirčiai krikščionis be pateikto jiems kaltinimo, vien tik trokštant įsiteikti liaudžiai, skundžiančiai krikščionis. Cezaris davė atsakymą Minucijui Fundanui, Azijos prokonsului, kad netrauktų teisman žmogaus, jei nėra įteikto skundo ir pagrįsto kaltinimo nusižengimu. Justinas pateikia laiško nuorašą, išsaugodamas lotynų kalbą, kuria jis buvo parašytas, o prieš tai šitaip sako: "Galingiausiojo ir šviesiausiojo imperatoriaus Hadriano, jūsų tėvo, laiško pagrindu galėtume laukti iš jūsų įsakymo, kad teismai vyktų tokiu būdu, kaip šito prašėme. Ne dėl to esame iškėlę savo troškimą, kad yra buvęs Hadriano nurodymas, bet, mūsų giliu įsitikinimu, mūsų prašymas remiasi teisingumu. Todėl pridedame Hadriano laiško nuorašą, kad žinotumėte, jog ir šiuo atžvilgiu sakome tiesą. Štai jo žodžiai: "..." Čia minimas rašytojas teikia lotynišką teksto nuorašą, o mes, kaip įmanydami, išversime į graikų kalbą. Štai kaip jis skamba:

Hadriano laiškas, draudžiąs mus bausti be teismo

9. Minucijui Fundanui!

Gavau laišką iš Serenijaus Graniano, įžymaus vyro, tavo pirmtako. Nė nemanau, kad būtų galima šį reikalą nutylėti, nes negalima žmonėms kelti nerimo ir negalima lengvinti skundikų nedorybes. Be to, jei provincijos gyventojai gali palaikyti argumentuotą skundą prieš krikščionis tokiu būdu, kad būtų įmanoma iškelti bylą tribunole, - tegul taip ir daro; tik tegul neužsiima nepagrįstais reikalavimais ir riksmais. Bus daug geriau, jei tu pats spręsi, ar skundas pagrįstas. Jei skundikas įrodys, kad krikščionis įvykdė

nusižengimą, - išleisk nuosprendį, atsižvelgdamas į nusikaltimo sunkumą. Betgi, dievaži, jei kas keltų bylą tiktai norėdamas žmogų apšmeižti, - pasmerk tokį negarbingą elgesį ir pasistenk skundiką nubausti.

Toks buvo Hadriano laiško turinys.

Romos bei Aleksandrijos vyskupai Antonino valdymo metu

10. Kai Hadrianas po dvidešimt vienerių viešpatavimo metų grąžino gamtai skolą, po jo Romos imperiją ėmė valdyti Antoninas, vadinamas pamaldžiuoju[6]. Pirmaisiais jo valdžios metais gyvenimą baigė Telesforas, eidamas vienuoliktuosius savo tarnystės metus. Vyskupo sostą Romoje užėmė Hyginas.

Irenėjas pasakoja, jog Telesforas apvainikavo savo gyvenimo pabaigą kankinyste. Toje pačioje vietoje pažymi, kad tik ką paminėto Romos vyskupo Hygino laikais Romoje garsėjo Valentinas - savo erezijos kūrėjas ir Kerdonas - Markiono klaidos pradininkas. Štai ką jis rašo:

Apie anų laikų erezijos kūrėjus

11. Valentinas atvyko į Romą prie Hygino, plėtojo savo veiklą prie Pijaus ir sulaukė Aniceto laikų. Markiono pirmtakas Kerdonas prie devintojo iš eilės vyskupo Hygino atėjo į bažnyčią ir atliko išpažintį, tačiau savo mokslą ir toliau skelbė paslapčiomis ir vėl atlikdavo išpažintį. Kai pagaliau jam buvo įrodyta, kad mokąs klaidingai, jis metė brolių bendriją.

Taip pasakoja Irenėjas trečioje knygoje "Prieš erezijas", o pirmoje knygoje jis rašo apie Kerdoną:

"Tūlas Kerdonas, kuris išėjo iš simoniečių mokyklos ir gyveno Romoje Hygino, devintojo po apaštalų įpėdinio, vyskupų soste, mokė, kad Dievas, kurį skelbė Įstatymas ir pranašai, nėra mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Tėvas[7]. Šitą (Jėzų) mes pažįstame, o anas yra nepažįstamas. Vienas yra teisingas, o kitas - geras. Markionas iš Ponto, jo įpėdinis, plėtojo šį mokslą ir papildė jį begėdiškais piktžodžiavimais".

Tas pats Irenėjas iš pagrindų išnagrinėjo gausių Valentino klaidų bedugnę apie materiją ir į dienos šviesą išvilko šį niekingąjį tarsi pasislėpusį šliužą. Jis pasakoja, kad anais laikais gyvenęs dar

vienas apgavikas, vardu Morkus. Jis garsėjęs magijos menu. Apie jo ceremonijas ir bjaurias misterijas Irenėjas taip rašo:

"Kai kurie iš jų kloja vestuvinį patalą ir atlieka slaptas apeigas ištardami kažkokius žodžius tiems asmenims, kurie priims slaptąjį mokslą. Pasakojama, jog tai esančios dvasinės sutuoktuvės, panašios į dangišką santuoką.

Vėl kiti savo šalininkus veda prie vandens, kur juos krikštija, sakydami: vardan nežinomojo visatos tėvo, vardan tiesos - visų dalykų motinos, kuri nužengė ant Kristaus. Dar kiti taria hebrajiškus posakius, idant dar labiau įbaugintų tuos, kuriuos įšventina į savo paslaptis".

Tuo tarpu, praėjus ketvirtiems vyskupavimo metams, pasimirė Hyginas[8]. Romos bažnyčios valdžią perėmė Pijus. Tuo tarpu Aleksandrijoje po trylikos pilnų Eumeno vyskupavimo metų ganytoju buvo išrinktas Morkus. Praėjus dešimčiai metų, Morkus pasimirė. Aleksandrijos sostą užėmė Keladionas. Tuo tarpu Romoje penkioliktaisiais vyskupavimo metais mirė Pijus; bažnyčios priešakyje atsistojo Anicetas. Jo laikais, kaip pats pasakoja, atvyko Hegezipas į Romą ir pasiliko joje iki Eleutero vyskupavimo. Anais metais ypač pagarsėjo Justinas, kuris, užsivilkęs filosofo apsiaustą, skelbė Dievo žodį, o savo raštais gynė tikėjimą. Jis taip pat parašė knygą "Prieš Markioną", kurioje užsimena, kad tas tebebuvo gyvas jam rašant knygą. Štai jo žodžiai: "Tūlas Markionas iš Ponto, gyvenąs iki šios dienos, moko savo šalininkus, jog reikia tikėti kažkokį kitą dievą, aukštesnį už tą, kuris sutvėrė pasaulį. Demonams padedant, jis suklaidino daugybę žmonių savo piktžodžiavimais, ir tie ėmė neigti, jog Sutvėrėjas yra buvęs Kristaus Tėvas. Mat jie išpažino, kad vietoj jo esąs dar didesnis dievas. Taigi visi tie šalininkai, kaip jau minėta, vadinasi krikščionimis, kaip elgiasi filosofai, kurie skiriasi savo pažiūromis, tačiau visi vadina save filosofais".

Justinas dar priduria: "Mes taip pat surašėme knygą "Prieš visas esančias erezijas", kurią įteiksime į jūsų rankas, jei tik panorėsite skaityti".

Tas pats Justinas išleido tobulus raštus, skirtus graikams, be to, parašė dar vieną veikalą - mūsų tikėjimo "Apologiją", kurią įteikė imperatoriui Antoninui, vadinamam Pamaldžiuoju, bei Romos Senatui. Mat jis gyveno Romoje. Kas jis esąs ir iš kur kilęs - pats šitaip rašo savo "Apologijoje".

Apie Justino "Apologiją", skirtą Antoninui

12. "Visavaldžiui Titui, Elijui Hadrianui, Antoninui Pamaldžiajam, Cezariui, Augustui, taip pat jo sūnui Verisimui, filosofui, taip pat Lucijui, tikram Cezario sūnui filosofui, įsūniui Pijui, mokslų bičiuliui, galiausiai šlovingajam Senatui ir visai Romos liaudžiai už tuos, kuriuos skriaudžia neapykanta ir šmeižtai, aš - vienas iš jų - Justinas, Priskaus sūnus, Bacho sūnaitis iš Flavijos Neapolio Sirijos Palestinoje, kreipiuosi su šita prakalba ir prašymu".

Tas pats imperatorius, į kurį kreipėsi pagalbos ir kiti broliai Azijoje, nes jie patirdavę įvairių skriaudų iš vietos gyventojų, nusprendė išleisti Azijos sąjungai tokį potvarkį:

Antonino laiškas Azijos Sąjungai apie mūsų mokymą

13. "Visavaldis Cezaris, Markas Aurelijus, Antoninas, Augustas, armėnų nugalėtojas, vyriausias Pontifikas, liaudies Tribūnas penkioliktą kartą, Azijos Sąjungai siunčia sveikinimą[9].

Gerai žinau, jog patys dievai budi, kad tos rūšies žmonės neliktų pasislėpę. Jie gali daug skaudžiau nubausti tuos, kurie nenori jų garbinti, negu jūs. O jūs tuos žmones, kuriems keliate nerimą, sutvirtinate jų įsitikinimus, kaltindami juos ateizmu. Vėliau, kai jiems pateikiamas kaltinimas, jie įsitikinę, kad gali parodyti, jog eina už savo Dievą mirti, nebrangindami gyvenimo. Iš to plaukia jų pergalės, nes jie verčiau pražudo gyvenimą, negu sutinka daryti, ką jiems liepiate. O dėl žemės drebėjimų, kurie jau įvyko ar dar įvyksta, verta jus paskatinti, kad taip lengvai neprarastumėte drąsos ir palygintumėte savąjį elgesį su jų laikysena. Juk jie labiausiai pasitiki Dievu, o jūs per visą laiką, tarytum pamiršdami protą, nenorite prisiminti nei kitų dievų, nei to Nemirtingojo, kurį garbina krikščionys, o jūs už tai juos kankinate ir net mirtimi baudžiate. Jų reikalu jau rašė daugelis provincijų valdytojų mūsų dieviškajam Tėvui, o jis atsakė jiems, kad nereikią jų varginti, išskyrus atvejį, jeigu jie ruoštų sąmokslą prieš Romą. Daugelis kreipėsi šiuo reikalu į mane; aš atsakiau jiems, kaip pats manau. Jei kas nors atkakliai norėtų įduoti kurį nors į teismą už tai, kad jis esąs krikščionis, - tokį skundą reikia atmesti, nors ir

paaiškėtų, kad jis esąs iš tiesų krikščionis, skundikas turi būti nubaustas.

Paskelbta Efeze, Azijos sąjungoje".

Kad taip buvo iš tiesų, liudija Melitonas, Sardų bažnyčios vyskupas, anais laikais garsus vyras. Tai matyti iš to, ką jis pasakoja savo tikėjimo "Apologijoje", kurią įteikė cezariui Verui.

Žinios apie apaštalų mokinį Polikarpą

14. Anais laikais, kai Anicetas valdė Romos bažnyčią, dar buvo gyvas Polikarpas, kaip pasakoja Irenėjas, ir jis (Polikarpas) aplankė Romą, kad susitartų su Anicetu ginčijamu klausimu - apie dieną, kurią reikia švęsti Velykas. Tas pats rašytojas pateikė mums daugiau žinių apie Polikarpą. Jas reikėtų prijungti prie tų dalykų, apie kuriuos buvo pasakota. Jie taip skamba:

Iš trečiosios knygos "Prieš erezijas".

"Polikarpas buvo ne tik apaštalų mokinys, ne tik gyveno kartu su daugeliu asmenų, kurie buvo matę Viešpatį, bet apaštalų buvo paskirtas Smirnos vyskupu Azijos Bažnyčioje. Aš jį regėjau savo ankstyvos vaikystės metais. Jis iš tikrųjų gyveno labai ilgai ir baigė gyvenimą kaip žilas senelis, vainikuodamas savo kelią šlovinga kankinyste. Jis visuomet mokė to, ką buvo gavęs iš apaštalų, ką taip pat Bažnyčia skelbia ir kas iš tikrųjų yra tiesa. Visos Azijos bažnyčios liudija apie jį, o jo įpėdiniai iki mūsų dienų pasakoja, kad Polikarpas - tai tiesos liudininkas, vertas visai kitokios tiesos ir pasitikėjimo negu Valentas ir Markionas ar visa gausybė suklaidintų protų[9]. Aniceto laikais jis lankėsi Romoje ir daugelį anksčiau minėtų eretikų atvertė Dievo Bažnyčion. Jis skelbia, jog esanti tik viena tiesa, kurią perėmė iš apaštalų ir kurią skelbia Bažnyčia.

Dar tebegyvena žmonės, kurie girdėjo jį pasakojant, kad Viešpaties mokinys Jonas vieną kartą Efeze nuėjo į pirtį. Ten pamatęs Kerintą, net nepradėjo maudytis ir išbėgo iš pirties šaukdamas: "Bėkim, kad kartais pirtis nesugriūtų, nes ten yra Kerintas - tiesos priešininkas".

Pats Polikarpas, kai vieną kartą jam pastojo kelią Markionas ir paklausė: "Ar manęs nepažįsti?", atsakė: "Pažįstu, pažįstu šėtono pirmgimį". Štai kokio atsargumo laikėsi apaštalai bei jų mokiniai; jie net kalbėti nenorėjo su tais, kurie klastodavo tiesą. Jie elgdavosi

taip, kaip mokė Paulius: "Atskalūno, vieną kitą kartą įspėjęs, saugokis, žinodamas, jog jis nukrypėlis ir nusidėjėlis savo paties nuosprendžiu pasmerktas (Tit 3,10-11).

Taip pat yra žinomas *Polikarpo laiškas Filipiečiams*. Kas nori ir kam rūpi išganymas, gali iš jo sužinoti, koks buvo Polikarpo tikėjimas ir kaip jis mokė tiesos".

Tiek Irenėjo žinių. Tik ką paminėjome *Laiške Filipiečiams*, jog Polikarpas remiasi liudijimais, paimtais iš *Pirmojo Petro* laiško.

Antoninas, vadinamas Pamaldžiuoju, viešpatavo pilnus dvidešimt dvejus metus, o jo įpėdinis buvo Markas Aurelijus Veras, vadinamas taip pat Antoninu, bei jo brolis Lucijus[10].

Kaip Vero laikais Polikarpas kartu su kitais mirė kankinio mirtimi Smirnos mieste

15. Anuo metu, kai Azijoje siautė baisūs persekiojimai, Polikarpas baigė gyvenimą kankinio mirtimi. Manau, jog būtinai reikalinga prijungti prie šios istorijos atminimą apie jo mirtį. Jis išsilaikė iki šios dienos. Išsilaikė laiškas, parašytas vardu bažnyčios, kurią jis valdė. Laiškas skirtas Ponto bažnyčioms ir pateikia jo darbus tokiais žodžiais[11]:

"Dievo Bažnyčiai, kuri gyvuoja Smirnoje, Dievo Bažnyčiai, esančiai Filomelijoje, ir visoms parapijoms, kad ir kur jos būtų, priklausančioms Katalikų Bažnyčiai. Dievo Tėvo ir mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus gailestingumas, ramybė ir meilė tebūna jums gausiai dovanotos. Rašome Jums, broliai, apie kankinius ir apie palaimintąjį Polikarpą, kuris savo kankinyste tarytum pažymėjo ir sustabdė persekiojimą".

Po tų žodžių, prieš pasakodami Polikarpo likimą, mini kitus kankinius, jų darbus ir aprašo, kokia buvusi jų kankinystė. Pasakoja, kad ten stovinčius apimdavo susijaudinimas, kai jie žiūrėdavo į kankinius, kuriuos plakimai taip sužalodavę, jog būdavo galima pamatyti vidines gyslas bei arterijas, taip pat kūno gilumoje paslėptus vidurius ir narius. Pasakojama ir apie kitus kankinimus ant aštrių vinių ir kitokių daiktų, kaip jie kentėdavo, kankinami įvairiausiais būdais, arba kaip jie būdavo atiduodami laukiniams žvėrims sudraskyti. Pasakojama, kaip iš visų išsiskyrė didvyriškasis Germanikas, kuris, Dievo malone sustiprintas, nu-

galėjo kūnui įgimtą mirties baimę. Kaip prokonsulas, norėdamas jį suvedžioti, minėjo jo jaunus metus ir jausmingai prašė, kad atsižvelgtų į savo jaunystę, į pražydusį gyvenimą, kad pagailėtų savęs, bet jis nė kiek nesusvyravo,drąsiai viliojo prie savęs laukinį žvėrį, beveik jėga traukė jį ir erzino, trokšdamas kuo greičiau pasitraukti iš neteisingo ir nedoro pasaulio. Tokios žiaurios mirties akivaizdoje visa minia stebėjosi kankinio didvyriškumu, kuris buvo malonus Dievui. Minią stebino krikščionių drąsumas, tačiau po to pasigirdo šauksmai: "Mirtis bedieviams! Sugauti Polikarpą!" Kai dėl šitų riksmų kilo sąmyšis, vienas iš krikščionių, frigietis, vardu Kvintas, neseniai atvykęs iš Frigijos, pamatęs žvėris bei kitų kankinimų grėsmę, prarado dvasią, pasidavė baimei ir pražudė savo išganymą. Minėtas laiškas pasakoja, kad Kvintas neatsargiai ir neprotingai savo paties noru kartu su kitais stojo prieš teismą, o kai jis buvo sulaikytas su kitais - tapo atgrasančiu pavyzdžiu; mat negalima neprotingai ieškoti pavojų. Taip pasakojama apie anuos kankinius.

Polikarpas buvo vertas didžiausios pagarbos. Pirmiausia jis neišsigando, kai jį pasiekė tos žinios, jis liko ramus, išlaikė pusiausvyrą ir nepanorėjo bėgti iš miesto. Vis dėlto, jis paklausė savo mokinių, kurie buvo kitokios nuomonės ir prašė jo, kad iškeliautų. Tad jis pasitraukė į ūkį, esantį netoli miesto, ir pasiliko jame su keliais žmonėmis. Naktį ir dieną jis nieko kito nedarė, vien tik meldėsi Viešpačiui, prašydamas viso pasaulio bažnyčioms taikos, kaip ir visuomet buvo pratęs daryti. Melsdamasis, trys dienos prieš suėmimą matė regėjimą. Jis matė nakties metu, kaip pagalvę, ant kurios buvo padėjęs galvą, staiga pagavo ugnis ir ji sudegė. Jis nubudo ir tuoj pat ten buvusiems išaiškino savo regėjimą: jis išpranašavo, kas jo laukia, ir visai aiškiai paliudijo, kad dėl Kristaus užbaigs savo gyvenimą ugnyje. Tie, kurie jo ieškojo, labai supykę sekė jo pėdomis. Tuomet, kaip pasakojama, dar sykį brolių prikalbintas nenoromis pasislėpė kitame ūkyje. Tačiau netrukus pasirodė valdžios sekliai, sugriebė du tarnus, kurių vieną taip iškankino, jog iš jo sužinojo, kur slepiasi Polikarpas. Jie atvyko vėlai vakare ir sužinojo, kad Polikarpas ilsisi antrame aukšte. Jis dar galėjo iš ten pabėgti, tačiau atsisakė tardamas: "Lai įvyksta Dievo valia!" Patyręs, kad atėjo sekliai, - taip rašoma laiške, - jis nulipo apačion ir ėmė kalbėtis. Jo veidas buvo labai giedras ir

malonus. Kadangi sekliai anksčiau jo nepažino, pagalvojo, kad mato nepaprastą žmogų, sprendžiant iš jo seno amžiaus ir nepaprastos ramybės bei rimtumo. Jie dar stebėjosi, kam reikėjo tiek pastangų suimti tokį seną žmogų. O jis paliepė jiems skubiai paruošti stalą, paprašė juos gausiai pavalgyti, prašydamas duoti jam vieną valandą, kad galėtų ramiai pasimelsti. Jie sutiko, o jis ėmė melstis stovėdamas. Iš jo spindėjo tokia Dievo malonės gausa, jog visus pagavo nusistebėjimas, beklausant jo maldų. Daugelis net ėmė gailėtis, kad toks šventas ir dievobaimingas senelis turės būti nužudytas. Po to rašte apie jį pasakojama tokiais žodžiais:

"Pagaliau jis baigė maldas, kuriose paminėjo visus pažįstamus, didžius ir mažus, prakilnius ir paprastus bei visame pasaulyje pasklidusią Katalikų Bažnyčią. Kai atėjo iškeliavimo valanda, jis buvo pasodintas ant asilo ir nugabentas į miestą. Tai buvo didelė šabo diena. Teisėjas Herodas ir jo tėvas Niketas išėjo jo pasitikti. Paėmė jį į savo vežimą, pasodino šalia savęs ir taip ėmė jį įkalbinėti: "Na, kas gi čia blogo, jei kas nors sako "Imperatorius yra Viešpats", o po to sudeda auką, kad išgelbėtų gyvybę?" Iš pradžių jis tylėjo, bet jiems reikalaujant atsiliepė: "Aš nepadarysiu to, ką man patariate". Tie įsitikino, kad įkalbinėjimai nieko nepadės, ir ėmė jį įžeidinėti, o paskui taip žiauriai išstūmė jį iš vežimo, kad Polikarpas pargriuvo ir susižalojo koją. Nerodydamas piktumo, tarsi nebūtų nieko atsitikę, jis noriai ir skubiai žingsniavo į stadioną. Ten vyravo toks triukšmas, jog negalima buvo suprasti nė žodžio. Kai Polikarpas įžengė į areną, pasigirdo iš dangaus balsas, sakantis: "Drąsos, Polikarpai, būk vyras!" Teisybė, niekas nematė, kas taip sakė, bet daugelis mūsiškių balsą girdėjo. Kai jį įvedė, triukšmas dar sustiprėjo; mat sužinota, kad Polikarpas sugautas. Jį pastatė prieš prokonsulą, o tas jį paklausė, ar jis esąs Polikarpas. Jam patvirtinus, prokonsulas ėmė jį įkalbinėti atsisakyti tikėjimo ir pridūrė: "Turėk pagarbos savo senatvei", o po to ėmė kalbėti, kas tokiais atvejais paprastai kalbama: "Prisiek imperatoriaus dievyste, pakeisk savo nusistatymą ir sakyk: Mirtis bedieviams!" Tada Polikarpas rimtu žvilgsniu apžvelgė visą minią stadione, atsiduso, pakėlė akis į dangų ir tarė: "Mirtis bedieviams!" Prokonsulas toliau reikalavo: "Duok priesaiką ir būsi laisvas. Piktžodžiauk Kristui!" Polikarpas jam atsakė: "Aštuoniasdešimt šešerius metus esu jo tarnas, ir jis nepadarė man jokios skriaudos.

Kaipgi dabar galėčiau piktžodžiauti savo Karaliui, kuris mane išganė?" Anas dar labiau reikalavo: "Duok priesaiką imperatoriaus dievyste". Polikarpas atsiliepė: "Klysti, jeigu manai, kad prisieksiu tariama imperatoriaus dievyste. Juk tu nuduodi nežinąs, kas aš esu. Tad paklausyk, atvirai sakau: esu krikščionis. Jei nori pažinti krikščionių mokslą, duok man dieną laiko ir išklausyk". Prokonsulas jam tarė: "Prabilk ir įtikink žmones". Polikarpas jam sakė: "Esi vertas, kad kalbėčiau su tavimi, nes mes esame išmokyti atiduoti deramą pagarbą valdžioms ir Dievo pastatytiems viršininkams, tai mums nekenkia. O anuos laikau nevertais klausytis mano apsigynimo". Tada prokonsulas pagrasino: "Turiu laukinių žvėrių. Įmesiu tave, kad prarytų, jei nepakeisi savo nuomonės". Šis atsakė: "Liepk atvesdinti žvėris, nes negalima mainyti geresnių dalykų į blogesnius; priešingai, - verta išmesti tai, kas blogiau, ir pasiimti tai, kas geriau". Anas vėl pagrasino Polikarpui: "Liepsiu tave sudeginti ant laužo, jei tau nebaisūs žvėrys ir jei nepakeisi savo nuomonės". Polikarpas atsiliepė: "Grasini ugnimi, kuri dega valandėlę ir tuojpat užgęsta, mat nepažįsti ugnies teismo, kuris ateis. Nepažįsti amžinos bausmės - ugnies, kuri paruošta bedieviams. Kam gi delsi? Daryk, ką tik nori".

Jam kalbant tuos ir panašius žodžius, iš jo švietė drąsa ir džiaugsmas, jo veidas spindėjo malone, o grasinimai jo negąsdino ir nejaudino. Priešingai, matyt, prokonsulas neteko pusiausvyros ir pasiuntė savo šauklį, kad tas stadiono viduryje tris kartus apskelbtų: Polikarpas prisipažino esąs krikščionis. Šaukliui apskelbus, visa minia, susidedanti iš pagonių ir žydų, gyvenančių Smirnoje, ėmė nesutramdomai šaukti visa gerkle: "Tai Azijos mokytojas, krikščionių tėvas, mūsų dievų griovėjas, kuris savo mokslu daugelį atitraukė nuo aukų ir pamaldų!" Skambant tokiems riksmams, jie reikalavo iš viršininko - Aziarcho Pilypo, kad paleistų Polikarpui liūtą. Pilypas atsakė neturįs teisės, nes žaidimų su žvėrimis metas pasibaigęs. Tada pakilo vieningas riksmas: "Tegul Polikarpas gyvas sudega!" Tokiu būdu turėjo įvykti jam siųstas regėjimas, kai melsdamasis jis matė degančią jo pagalvę ir kai jis saviškiams pasakė: "Turiu būti sudegintas gyvas".

Su didžiausiu skubėjimu pradėtas vykdyti nuosprendis. Dar nesiliovė šauksmai, o žmonės jau tempė malkas ir šakas iš pirties ir dirbtuvių. Beje, kaip paprastai, žydai pasirodė esą itin uolūs. Kai

laužas buvo sukrautas, Polikarpas pats išsirengė iš visų drabužių, nusijuosė ir ėmė mautis apavą, ko anksčiau nedarydavo, mat tikintieji visuomet stengdavosi paliesti jo kūną. Jį supo ypatinga pagarba dėl jo dorybingo gyvenimo, kurį jis pradėjo būdamas jaunas. Bematant buvo sudėti visi daiktai, reikalingi sudeginti pasmerktąjį. Kai norėjo jį prikalti vinimis, jis atsiliepė: "Palikite mane taip, nes Tasai, kuris siunčia ugnies kentėjimus, taip pat suteiks pagalbos iškentėti vinių žaizdas, kad išstovėčiau vietoje ant laužo". Tad jie neprikalė jo (prie stulpo), bet tik pririšo. Jis pats padavė atgal rankas pririšti (prie stulpo) ir liko stovėti kaip tobulas avinėlis, išrinktas iš gausios bandos aukai, maloningam sudeginimo atnašavimui, paruoštam Visagaliui Dievui. Polikarpas prabilo: "Mylimojo ir palaimintojo Sūnaus, Jėzaus Kristaus Tėve, Tu išmokei mus Tave pažinti. Angelų ir galybių ir visų tvarinių Dieve, visų teisingųjų žmonių, gyvenančių Tavo akivaizdoje, Viešpatie! Šlovinu Tave, kad padarei mane vertą sulaukti dieną ir valandą, kai galėsiu dalyvauti Tavo Kristaus taurėje tarp daugybės kankinių, jog būčiau prikeltas dvasia ir kūnu amžinajam gyvenimui Šv. Dvasios šventume. O, kad tarp jų (kankinių) stočiau prieš Tave kaip graži ir maloni auka, nes Tu mane paruošei ir iš anksto apreiškei, kaip tai išsipildys (kankinystė), Dieve teisingasis ir pilnas tiesos. Už tai ir už viską garbinu Tave ir šlovinu per amžinąjį vyriausiąjį Kunigą Jėzų Kristų, mylimąjį Tavo Sūnų, per kurį Tau su juo ir Šv. Dvasia šlovė dabar ir per amžius. Amen".

Kai jis ištarė "Amen" ir baigė melstis, budeliai uždegė laužą. Pakilo didžiulė liepsna, ir pamatėme stebuklą, kurį mums buvo duota matyti ir išsaugoti ateičiai. Taigi liepsnodama ugnis sudarė tarytum skliautą, panašų į išpūstą burę: taip liepsna buvo apsiautusi kankinio kūną. Jis buvo pačiam vidury, ir jo kūnas atrodė neapdegęs, o švytintis auksu ir sidabru. Ir štai mus pasiekė malonus kvepėjimas tarytum smilkalų ir kitokių kvepalų aromatas. Pagaliau bedieviai, matydami, kad ugnis nedegina jo kūno, liepė budeliui prisiartinti prie jo ir užmušti durtuvo smūgiu. Kai šis uždavė smūgį, išsiliejo tiek daug kraujo, jog buvo užpilta ugnis. Minia negalėjo atsistebėti, jog išrinktųjų mirtis taip didžiai skiriasi nuo bedievių. Tokiu išrinktuoju, be abejonės, buvo mūsų įstabusis kankinys, kuris mūsų laikais kaip mokytojas tapo apaštalu, pranašu ir Smirnos Katalikų Bažnyčios vyskupu. Kiekvienas žodis,

kuris išėjo iš jo lūpų, arba jau išsipildė, arba dar išsipildys.

Tuo būdu pavydus ir nekenčiamas nedorėlis (piktoji dvasia), teisingųjų žmonių giminės priešininkas, regėjo Polikarpo kankinystės didybę ir jo nuo pradžių nekaltą gyvenimą. Žiūrėjo ir matė, kaip buvo apvainikuotas šventumo vainiku, kaip priėmė atlyginimą, kurio niekad nepraras. Ir todėl stengiasi, kad mes negalėtume surinkti jo kūno relikvijų, nepaisant daugelio tikinčiųjų troškimų. Todėl kai kurie žmonės prikalbėjo Niketą, Herodo tėvą ir Alkės brolį, kad pasakytų prokonsului, jog šis neatiduotų kankinio kūno. Jie baiminosi, kad žmonės nepradėtų garbinti Polikarpo. Taip įkalbinėjo prokonsulą ir prašant žydams, kurie sutrukdė mums išimti iš ugnies kūną. Jie negalėjo suprasti, kad mes neatsižadėsime Kristaus, kentėjusio dėl visų išganymo - dėl visų pasaulio išganytųjų, - nei imsime teikti dievišką šlovę kam nors kitam. Mes garbiname Dievo Sūnų, o kankinius mylime už jų begalinį prisirišimą prie savo Karaliaus ir Mokytojo. O kad galėtume tapti jų (kankinių) bendrininkais ir bendramokiniais!

Šimtininkas, matydamas žydų priešinimąsi, leido viešai išstatyti Polikarpo kūną apžiūrai - kaip reikalavo paprotys, o paskui jį sudegino. Vėliau mes surinkome kaulų liekanas, šlovingesnes už brangakmenius ir vertesnes už auksą, ir padėjome sergėti tinkamoje vietoje. Kai bus įmanoma, rinksimės tenai su džiaugsmu ir - duos Dievas - švęsime jo kankinystės gimtadienį, prisimindami ir tuos, kurie iškentėjo kankinimus su pergale. Tenai ir mes ruošimės išbandymui bei kovai, kurios mus pačius laukia.

Tiek apie palaimintąjį Polikarpą, kuris kartu su Filadelfijos tikinčiaisiais Smirnoje sulaukė kankinio mirties kaip dvyliktasis iš eilės. Tik jis labiausiai išsilaikė žmonių atmintyje ir net pagonys visur apie jį kalba".

Štai kaip buvo apvainikuotas Polikarpo - įstabaus ir apaštalinio vyro - gyvenimas. Smirnos bažnyčios broliai šį aprašymą pateikė mūsų minėtame "Laiške". Tame pačiame "Laiške" surašytos ir kitos kankinystės, vykusios Smirnoje tuo pačiu metu, kai mirė Polikarpas. Tarp kitų ant laužo žuvo Metrodoras, kuris buvo laikomas Markiono klaidatikystės kunigu. Kaip vienas šlovingiausiųjų kankinių pasižymėjo Pionijus. Apie jo žodžius, apie drąsią kalbą, ginant tikėjimą prieš žmones ir viršininkus, apie pamokslus, kuriuos viešai skelbė, apie paguodos žodžius tiems,

kurie buvo nusilpę persekiojimo metu, apie raginimus broliams, lankantiems jį kalėjime, apie jo kentėjimus, apie tai, kaip paskui buvo vinimis prikaltas, apie didvyriškumą ant degančio laužo, apie jo mirtį po nežmoniškų kankinimų, - apie visus tuos dalykus labai plačiai kalba jo garbei skirtas raštas. Raginame skaitytojus susipažinti su tuo raštu mūsų "Senųjų kankinių aktų rinkinyje". Be to, esama dar kitų paminklų kankinių iš Pergamo, Azijos miesto. Jie byloja apie Karpą, Papilą ir vieną moteriškę Agatonikę. Jie tvirtai ir garbingai išpažino tikėjimą.

Kaip filosofas Justinas, skelbdamas Romoje Dievo žodį, priėmė kankinio mirtį

16. Anais laikais, kuriuos mes minėjome, mums žinomas Justinas įteikė minėtiems imperatoriams antrą knygą "Mūsų tikėjimo apgynimui". Jis susilaukė puikaus kankinystės vainiko dėl klastingų filosofo Krescenso pastangų. Tas savo gyvenimu ir elgesiu norėjo būti panašus į kinikus, kaip pats save vadindavo. Justinas kelis kartus nugalėjo jį ginčuose prie liudininkų ir per savo kankinystę gavo pergalės palmę už tiesą, kurią skelbė. Šis uolus tiesos mylėtojas savo "Apologijoje" viską iš anksto tiksliai nusakė. Netrukus viskas tiksliai išsipildė. Štai jo žodžiai:

"Man visiškai nėra staigmenos, jog vienas vadinamųjų filosofų trokšta mano pražūties ir nori mano sukaustymo. Galbūt tai yra Krescensas, kuris ne tiek išminties, kiek tuštybės bičiulis. Juk negalima pavadinti filosofu žmogaus, kuris krikščionių nepažįsta, tačiau viešai skundžia juos, kaltindamas bedievyste, ir daro tai pataikaudamas ir norėdamas patikti suklaidintai miniai. Būdamas nesusipažinęs su Kristaus mokslu ir puldamas jį, jis iš tiesų yra didelis nedorėlis, daug piktesnis už paprastus žmones, kurie dažnai nenori nei kalbėti, nei pasakoti apie dalykus, kurių nepažįsta. O jeigu jis domėjosi tuo mokslu, tačiau nesuprato jo didybės arba supratęs vengė sekti juo, kad nebūtų įtariamas esąs krikščionis, - tuomet jis dar blogesnis ir dar negarbingesnis, bijodamas pakilti virš klaidingos opinijos. Žinokite, jog esu jam uždavęs šia tema daug klausimų ir įsitikinau bei įrodžiau, kad jis nieko neišmano. O jeigu jums nežinomi šie mudviejų ginčai, esu pasiruošęs Jūsų akivaizdoje pateikti jam tuos pačius klausimus, kad įrody-

čiau savo žodžių tiesą. Taip pasielgti būtų verta imperatoriaus didybės. Jei esate girdėję mano klausimus ir mano atsakymus, tuomet jums bus visai aišku, kad jis nesupranta mūsų reikalų, o jei supranta, - tuomet nedrįsta pasisakyti, bijodamas tardymų. Tad aišku, jog esu pasakęs tiesą; jis ne tiek išminties, kiek tuštybės bičiulis. Juk jis nevertina gražiausiojo Sokrato principo"[12].

Tiek Justinas. Kad jį iš tiesų pražudė, kaip buvo pats pasakęs, klastingos Krescenso pastangos, patvirtina Tacianas, kuris jaunystėje buvo pasišventęs graikų mokslams ir įgijęs nemažą garsą. Jis paliko daugybę raštų. Savo knygoje "Į graikus" jis taip kalba: "Justinas, aukščiausios pagarbos vertas žmogus, teisingai pasakė, jog tie, apie kuriuos aukščiau buvo kalbama, panašūs į piktadarius". Po kelių žodžių apie filosofus jis priduria: "Krescensas, kuris įsitvirtino sostinėje, iš jų visų buvo didžiausias iškrypėlis ir visiškas godumo vergas. Jis, kuris mokė niekinti mirtį, pats labiausiai bijojo mirties. Jis uoliai stengėsi užtraukti Justinui mirtį kaip didžiausią blogybę, nes Justinas mokė tiesos ir įrodė, jog šitie filosofai - tai palaidūnai ir apgavikai". Štai kokia buvo Justino kankinystės priežastis.

Apie kankinius, kuriuos mini Justinas savo raštuose

17. Tas pats vyras savo pirmoje "Apologijoje" atsimena kitus, kurie anksčiau mirė kankinio mirtimi. Jo pasakojimus verta čia pridėti. Jis rašo:

"Viena moteris turėjo vyrą, didelį palaidūną, ir pati anksčiau gyveno palaidą gyvenimą. Pažinusi Kristaus mokslą, ji tapo dora moterimi ir stengėsi palenkti savo vyrą į dorą gyvenimą. Išdėstė jam pamokymus, kuriuos buvo girdėjusi, papasakojo apie amžinos ugnies bausmę, laukiančią tų, kurie nedorai ir neprotingai gyvena. Tačiau jis laikėsi savo nedorų įpročių ir savo elgesiu skaudino žmoną. Ji ėmė galvoti, jog būtų nuodėminga gulėti su žmogumi, kuris elgiasi priešingai prigimčiai bei teisingumui, ieškodamas neleistinų džiaugsmų; ji norėjo su juo išsiskirti. Tačiau giminės ėmė prašyti ją, duodami įvairiausius patarimus, kad nesiskirtų ir neprarastų vilties pataisyti vyrą. Ji įveikė save ir liko gyventi santuokoje. Kai vyras išvyko į Aleksandriją ir kai ji gavo žinią, kad jis dar nedoriau elgiasi, - nepanorėjo būti jo nusižengi-

mų bendrininke - gyvendama santuokoje ir bendraudama su juo prie stalo ir lovoje, - davė jam vadinamąjį išsiskyrimo raštą ir pasitraukė nuo jo. Gražus jos vyras atrodytų turėjo džiaugtis, kad jo žmona, kuri anksčiau palaidai gyvenusi, su tarnais ir samdiniais girtavusi ir dar kitaip nusikalsdama, atsižadėjo blogo gyvenimo ir troško, kad vyras taip pat pasitaisytų. Tačiau vyras supykęs, kad ji pasitraukė nuo jo prieš jo valią, apskundė ją, kad esanti krikščionė. Tuo tarpu jinai kreipėsi į Tave, Viešpatie, su prašymu, kad jai būtų duota galimybė sutvarkyti savo reikalus ir po to stoti į teismą. Tu suteikei jai šitą malonę. Kadangi vyras nesugebėjo tuomet jos apkaltinti, jis nukreipė savo kaltinimus prieš kažkokį Ptolemėją, kurį Urbicijus nubaudė už tai, kad jis buvo moters krikščioniškojo gyvenimo mokytojas. Štai kaip jis pasielgė: jis prikalbėjo vieną pažįstamą šimtininką, kad uždarytų Ptolemėją kalėjiman. Turėdamas jį savo valdžioje pateikė tik vieną klausimą, ar jis esąs krikščionis. Kai Ptolemėjas, mylintis tiesą ir nekenčiąs apgavystės ir melo, išpažino esąs krikščionis, šimtininkas jį liepė supančioti ir ilgą laiką kankino kalėjime. Kai jį vėl atvedė pas Urbicijų, jam ir vėl buvo pateiktas vienas klausimas, ar jis krikščionis. Atsimindamas iš Kristaus gautąsias malones, jis vėl išpažino esąs dieviškosios dorybės mokinys. O kas išsigina kurio nors dalyko, paneigia jį arba dėl to, kad blogai jį supranta, arba vengia išpažinimo todėl, kad jaučiasi nevertas paneigiamojo dalyko. Aišku, kad taip negalima pasakyti krikščionybės atveju. Kai Urbicijus davė įsakymą, kad Ptolemėją nubaustų mirtimi, tūlas Lucijus, taip pat krikščionis, matydamas neteisingą nuosprendį, taip kreipėsi į Urbicijų: "Kam nubaudei šį žmogų, jeigu niekas neįrodė, kad jis būtų svetimautojas, palaidūnas, žudikas, vagis ar plėšikas, kad padaręs kokį nors nusikaltimą. Juk jis tiktai prisipažino esąs krikščionis. Urbicijau, tavo nuosprendis nesutinka su valdovo Pijaus pažiūromis; jis nesutinka nei su filosofo, imperatoriaus sūnaus pažiūromis, nei su šventojo Senato nuostatais". Urbicijus į tai nieko neatsakė, tik kreipėsi į Lucijų: atrodo, kad ir pats esi krikščionis. Lucijui atsakius: taip, aš esu, liepė vesti ir jį nužudyti. Tas atsiliepė tardamas, jog esąs dėkingas išsilaisvinęs iš piktų valdovų ir einąs pas Dievą - gerąjį Tėvą ir Karalių. Prie šių žmonių prisijungė ir tūlas trečias asmuo, ir jis buvo nubaustas ta pačia bausme". Prie šitų pasakojimų, kaip teisingą išvadą, Justinas prideda minėtą

pasakymą: "man nėra jokia staigmena, kad vienas iš vadinamųjų filosofų ieško mano pražūties, ir t.t."

Justino raštai, išlikę iki mūsų dienų

18. Justinas paliko mums labai daug naudingų raštų, kurie liudija, koks išlavintas buvo jo protas ir kaip jam rūpėjo Dievo reikalai. Siūlome juos perskaityti tiems, kurie trokšta išminties, o naudos sumetimais čia nurodome tik tuos, kurie mums žinomi.

Pirmas jo veikalas yra kalba, skirta Antoninui Pamaldžiajam, jo sūnums ir Romos senatui mūsų tikėjimo apgynimo reikalu. Kitas veikalas - tai mūsų tikėjimo "Antroji apologija", kurią paaukojo minėtojo imperatoriaus įpėdiniui bei bendravardžiui - Antoninui Verui, kurio laikai mums dabar rūpi. Dar viena jo knyga yra raštas "Į graikus". Joje plačiai aptariama daugybė ginčytinų klausimų, kuriuos svarsto ir mūsiškiai, ir graikų filosofai, be to, autorius nagrinėja demonų prigimtį. Nematau čia reikalo duoti ištraukų iš tos knygos. Yra dar vienas skirtas graikams raštas, pavadintas "Kritika", išsilaikęs iki mūsų dienų. Kitas raštas "Apie Dievo vienybę" pagrįstas ne tik mūsų raštuose, bet ir graikų knygose. Rašte "Psalmininkas" bei aiškinamojoje knygoje "Apie sielą", kur pateikiami įvairūs požiūriai, pateikiamos graikų filosofų nuomonės ir žadama atskiroje knygoje atsakyti graikams ir išdėstyti savo pažiūras. Jis taip pat surašė "Dialogą prieš žydus"; toks dialogas įvyko Efeze tarp Justino ir Trifono - įžymiausiojo anų laikų žydo. Čia Justinas pasakoja, kokiu būdu Dievo malonė atvedė jį į tikėjimo pažinimą, kaip uoliai jis buvo atsidavęs filosofijos mokslams ir kaip karštai jis ieškojo tiesos. Apie žydus jis pasakoja, kad jie spendę pinkles Kristaus mokslui, ir kreipėsi į Trifoną tokiaisžodžiais:

"Ne tik neatsisakėte savo piktų darbų, bet sąmoningai siuntinėjote tam tikslui parinktus vyrus iš Jeruzalės į visą pasaulį, kad jie kalbėtų esą atsiradusi bedieviška krikščionių sekta, kad dėstytų, ką prieš mus skelbė visi mūsų iš tikrųjų nepažįstą žmonės. Todėl jūs esate kalti dėl neteisingumo ne tik savo atžvilgiu, bet ir prieš visus kitus žmones".

Be to, jis rašo, kad jo laikais Bažnyčioje tebegyvavo pranašavimo charizmos. Jis užsimena apie *Apreiškimą Jonui* ir tvirtina, jog tai

apaštalo veikalas. Jis mini kai kuriuos pranašų žodžius ir įrodo Trifonui, kad žydai juos išbraukė iš *Šv. Rašto*. Be to, esama dar daugybės kitokių jo raštų, paplitusių tarp brolių. Šio vyro raštai jau senovės žmonėms atrodė tokie garbingi, jog Irenėjas remiasi jo žodžiais. Antai ketvirtoje knygoje "Prieš erezijas" sako:

"Teisingai sako Justinas savo veikale *Prieš Markioną*, jog netgi pačiam Viešpačiui nepatikėtų, kad esąs kitas Dievas šalia Sutvėrėjo".

To paties veikalo penktoje knygoje taip rašoma:

"Teisingai pasakė Justinas, kad prieš Viešpaties atėjimą šėtonas niekad nedrįso piktžodžiauti Dievui, mat dar nežinojo apie savo pasmerkimą".

Reikėjo tai pasakyti, kad mylinčius mokslą žmones būtų galima paskatinti uoliai skaityti šito rašytojo raštus. Tiek apie Justiną.

Kas Vero laikais valdė Romos ir Aleksandrijos bažnyčias

19. Aukščiau minėto valdymo laikotarpio aštuntaisiais metais[13] Soteras užėmė sostą po Aniceto, kuris vienuolika metų tarnavo vyskupu. Aleksandrijos bažnyčios priešakyje keturiolika metų stovėjo Keladionas, o jo įpėdiniu tapo Agripinas.

Kas valdė Antiochijos bažnyčią

20. Šeštasis po apaštalų Antiochijos bažnyčios vyskupas buvo garsusis Teofilis. Herono įpėdinis, ketvirtasis vyskupas ten buvo Kornelijus, o po jo, penktasis iš eilės, užėmė sostą Erosas.

Anų laikų įžymieji Bažnyčios rašytojai

21. Anuomet Bažnyčios pasididžiavimas buvo Hegezipas, kurį jau pažįstame iš ankstesnio pasakojimo. Be to, garsėjo Dionyzas, Korinto vyskupas, Pinitas, Kretos vyskupas, Pilypas, Apolinaras, Melitonas, Musanas, Modestas, o pirmiausia - Irenėjas. Šių vyrų raštų dėka iki mūsų dienų liko išsaugota neiškreipta tikro tikėjimo tradicija.

Hegezipas ir tie, kuriuos jis mini

22. Hegezipas penkiose savo *Atsiminimų* knygose paliko mums gražiausią savo tikėjimo paminklą. Jis pasakoja, kad savo kelionės į Romą metu susitiko su daugybe vyskupų ir pas visus atrado tą patį mokslą. Po kelių žodžių, skirtų *Klemenso laiškui Korintiečiams*, pasakoja, kas ten yra ir ko verta paklausyti:

"Ir gyvena Korinto bažnyčia tikrame tikėjime
Iki Primo, kuris Korinte tarnavo vyskupu.
Aš susitikau su jais, važiuodamas į Romą,
Ir pasilikau su korintiečiais keletą dienų.
Tomis dienomis kartu su jais džiaugiausi tikėjimo vienybe.
Kai buvau Romoje,
Nustačiau įpėdinystę iki Aniceto,
Kurio diakonu buvo Eleuteras.
O po Aniceto įpėdinystę perėmė Soteras,
Po jo - Eleuteras.
Su kiekviena įpėdinyste ir kiekvienam mieste taip klostosi reikalai
Kaip liepia Įstatymas ir Pranašai, ir Viešpats".

Tas pats rašytojas taip pat pasakoja apie savo laikų erezijos pradžią šitaip:

"Po Jokūbo Teisingojo kankinystės,
Kuris buvo panašus į Viešpatį,
Kuris už tą patį reikalą kentėjo,
Vyskupu buvo paskirtas Simeonas,
Kristaus giminaičio Kleopo sūnus.
Jam visi atidavė pirmenybę,
Nes jis buvo Viešpaties giminaitis.
Mat tuomet Bažnyčia buvo vadinama Mergele,
Nes dar nebuvo sutepta klaidingų mokslų.
Pradžią padarė Tebutis.
Todėl, kad jis netapo vyskupu.
Jis ėmė skleisti sugedimą, išplaukiantį iš septynių sektų,
Kurioms jis pats priklausė bei kurios pasitaikė tarp žmonių.
Iš jų Simonas, o iš jo simoniečiai,
Ir Kleobijus, o iš jo kleobiečiai,
Ir Dositėjas, o iš jo dositėjiečiai,

Ir Gortajas, o iš jo gortajiečiai,
Ir mazpotejiečiai. Iš jų išeina menandriečiai,
Ir markioniečiai, ir karpokratiečiai,
Ir valentiniečiai, ir bazilidiečiai, ir saturniečiai.

Kiekvienas jų išvesdavo savo mokymą, kuris skirdavosi nuo kitų sektų.

Iš jų išėjo klaidingi kristai,
Klaidingi pranašai ir apaštalai,
Kurie išardė Bažnyčios vienybę,
Skleidę pražūtingą mokymą apie Dievą ir apie jo Kristų".

Tas pats Hegezipas ten pat pasakoja apie senovės sektas, kurios buvo iškilusios tarp žydų.

"Buvo įvairių tikėjimų
Tarp apipjaustytųjų, tarp Izraelio sūnų.
Jie buvo nukreipti prieš Judo giminę ir prieš Kristų:
Esėjai, galilajėniečiai, hemerobaptistai,
Masbotejiečiai, samariečiai, sadukėjai ir fariziejai".

Hegezipas rašo ir apie daugelį įvairių dalykų, kuriuos iš dalies jau esame minėję, kalbėdami apie juos tam tikru metu ir tam tikroje vietoje. Jis pateikia kai kurias smulkmenas iš *Evangelijos pagal žydus,* taip pat ištraukas iš siriškų raštų, mini kai kurias žydų kalbos ypatybes. Iš to aiškiai galima suprasti, kad jis buvo žydų kilmės krikščionis; beje, jis užsimena ir apie kitus reikalus, apie kuriuos žinojo iš žodinio žydų padavimo. Ne tik jis, bet taip pat Irenėjas ir daug kitų senovės vyrų Salmono priežodžius vadino Išmintimi, kupina dorybių. Kalbėdamas apie vadinamuosius *Apokrifus* jis pažymi, kad jo laikais eretikai parašė kai kuriuos šitos rūšies raštus.

Bet mums reikia eiti prie kito iš eilės klausimo.

Dionyzas, Korinto vyskupas, ir jo parašyti laiškai

23. Pirmiausia mums reikia pakalbėti apie Dionyzą, kuris sėdėjo Korinto bažnyčios soste ir savo uolumu Dievo reikaluose ne tik rūpinosi pavaldiniais, bet ir globojo svetimuosius. Didžiausios naudos jis davė visiems savo *Katalikiškais laiškais,* kuriuos parašė įvairioms bažnyčioms. Vienas iš jų - *Laiškas Lakedemoniečiams,* teisingojo mokslo katechezė ir skatinimas gyventi taikoje ir vienybėje. Kitas jo *Laiškas Atėniečiams* skatina tikėti ir gyventi

pagal Evangeliją. Jis bara atėniečius už nerūpestingumą, už tai, kad vos neatkrito nuo tikėjimo, kai jų vyskupas Publijus ano laikotarpio persekiojimo metu numirė kankinio mirtimi. Dionyzas užsimena taip pat ir apie Kvadratą, kuris po Publijaus kankinystės tapo jų vyskupu, ir liudija, kad jo rūpesčiu tikintieji susibūrė ir atgaivino savo tikėjimą. Be to, sužinome, kad Dionyzas Areopagitas, kurį, pasak *Apaštalų darbų*, buvo atvertęs apaštalas Paulius, buvęs pirmasis Atėnų bažnyčios vyskupas. Yra dar kitas jo *Laiškas Nikomediečiams*, kuriame jis kovoja su Markiono erezija ir gina tikėjimo tiesą. Jis taip pat rašė Gortinos bažnyčiai, taip pat visoms kitoms Kretos bažnyčioms. Jis šlovina jų vyskupą Pilypą, kurio kankinystę išgarsino Bažnyčia, be to, primena, kad reikią vengti bendravimo su eretikais. Savo *Laiške* Amastrio bažnyčiai, taip pat Ponto bažnyčioms, užsimena apie Bakchilidą ir Elpistoną, kurie paskatinę jį surašyti tą *Laišką*. Čia jis aiškina Šv. Raštą, o jų vyskupą vadina Palmu. Jis duoda tikintiesiems daug nurodymų santuokos ir skaistybės klausimais ir kviečia priimti tuos, kurie atsiverčia iš kurio nors nuopuolio ar paprasto nusižengimo, ar net iš erezijos paklydimo. Prie ankstesnių raštų reikia prijungti dar *Laišką Knosiečiams*, kuriame jų vyskupą Pinitą pamoko, kad prievarta neužkrautų broliams sunkios skaistybės naštos, o verčiau atsižvelgtų į daugumos tikinčiųjų silpnumą. Pinitas savo atsakyme išreiškia Dionyzui pagarbą bei sutikimą, tačiau savo ruožtu kviečia, kad jau dabar duotų lengvesnio dvasinio maisto, kad dar sykį jo liaudį apdovanotų raštu, turinčiu didesnę galią; mat žmonės, maitinami vien tik pienišku maistu, galėtų pasilikti kūdikystės būsenoje ir pasenti nesubrendę. Šitame *Laiške*, kaip labai tiksliai nutapytame paveiksle, regimas tikrasis Pinito tikėjimas, rūpestis pavaldinių gerove, jo iškalba bei gilus Dievo reikalų suvokimas.

Be to, yra dar *Dionyzo laiškas Romiečiams*, kuris buvo parašytas ano meto vyskupui Soterui. Manau būsiant naudinga pridurti iš jo tas ištraukas, kuriose šlovinami romėnų palaikomi įpročiai net iki šių dienų persekiojimo. Štai jo žodžiai:

"Nuo pradžios tarp jūsų yra paprotys, kad broliams būtų teikiami įvairūs patarnavimai, kad daugybei bažnyčių, išmėtytų visuose miestuose, būtų siunčiama parama ir tenkinami vargdienių reikalai, kad būtų padedama broliams, kenčiantiems kasyklose. Šia savo parama jūs, romėnai, kurie siunčiate ją nuo pradžios,

sergite savo gimtąjį paprotį, kurį jūsų palaimintasis vyskupas Soteras ne tik išsaugojo, bet ir išplėtė. Jis šventiesiems siunčia gausybę dovanų ir brolius, kurie ateina pas jį, priima palaiminimo žodžiais kaip tėvas mylintis savo vaikus".

Tame pačiame rašte Dionyzas mini *Klemenso laišką Korintiečiams* ir pasakoja, kad jis nuo seno pagal paprotį skaitomas bažnyčioje. Štai ką jis sako:

"Šiandien šventėme Viešpaties dieną ir skaitėme jūsų *Laišką*. Mes jį visuomet skaitysime kaip pamokymą, panašiai kaip ir *Laišką*, kurį seniau buvote parašę per Klemensą".

Be to, jis dar kalba apie savo *Laiškus*, sakydamas, kad jie buvę suklastoti:

"Brolių prašomas rašiau *Laiškus*. Bet velnio apaštalai primaišė piktžolių, šį tą iš jų išbraukė ir šį tą pridėjo. Virš jų kabo pasmerkimas. Nenuostabu, jog kai kurie jų išdrįso klastoti netgi Viešpaties raštus; mat paniekinę vienus rašinius, išdrįso ir kitus klastoti".

Be to, esama dar kito Dionyzo laiško ištikimai seseriai Christoforai, kur rašo jai, atsižvelgdamas į jos reikalus, pateikdamas jai dvasios maisto. Tiek apie Dionyzą.

Teofilis, Antiochijos vyskupas

24. Teofiliui, apie kurį sakėme, jog buvo Antiochijos vyskupas, priklauso trys knygos Autolikui, apimančios pagrindines tikėjimo tiesas, ir dar vienas raštas Prieš Hermogeno ereziją, kur autorius remiasi liudijimais, paimtais iš *Apreiškimo Jonui*. Be to, jis parašė ir kitas katechetines knygas. Kadangi anuomet eretikai tarsi piktžolėmis užteršdavo švarias apaštalų mokslo sėklas, bažnyčių ganytojai stengėsi atskirti klaidatikius tarsi laukinius žvėris nuo Kristaus avelių. Laikydavo juos atokiai nuo eretikų, negailėdavo pamokymų ir perspėjimų, stodavo į atvirą kovą su klaidatikiais, diskutuodavo žodžiu, atmesdami priekaištus, ar rašydami kritikos rašinius, kur atremdavo kaltinimus rūpestingai paruoštais įrodymais. Kad Teofilis kartu su kitais dalyvavo toje kovoje, matyti iš jo parašytos garsios knygos *Prieš Markioną*. Šis veikalas kartu su anksčiau minėtais raštais išliko iki mūsų dienų.

Antiochijos sostą po jo užėmė Maksiminas - septintasis vyskupas po apaštalų.

Pilypas ir Modestas

25. Pilypas, kurį pažįstame iš Dionyzo *Laiško*, buvo Gortinos Bažnyčios vyskupas. Jis su dideliu užsidegimu ėmėsi rašyti knygą "Prieš Markioną". Taip darė ir Irenėjas, ir Modestas. Pastarasis dar sėkmingiau nei kiti iškėlė į dienos šviesą ir visiems parodė, koks to žmogaus mokslas. Be to, rašė dar daugelis, kurių raštai išliko iki mūsų dienų.

Melitonas ir tie, kuriuos jis mini

26. Anais laikais labai garsėjo Melitonas, Sardų bažnyčios vyskupas, ir Apolinaras, Jeruzalės vyskupas. Kiekvienas jų kreipėsi į jau minėtąjį, anuomet viešpatavusį Romos imperatorių, su nuosavomis "Apologijomis". Iš jų raštų mums yra žinomi šie: Melitono - dvi knygos "Apie Velykas", "Apie gerą gyvenimą ir apie pranašus", "Apie bažnyčias", "Apie Viešpaties dieną", be to, "Apie žmogaus tikėjimą", "Apie sutvėrimą", "Apie pojūčių paklusnumą tikėjimui"; taip pat "Apie sielą ir kūną, arba apie vienybę", "Apie krikštą", "Apie tiesą ir tikėjimą ir apie Kristaus gimimą", toliau jo pranašingas raštas bei "Apie sielą ir kūną", "Apie vaišingumą", "Raktas", "Apie velnią ir Apreiškimą Jonui", "Apie įsikūnijusį Dievą", pagaliau trumpas rašinys: "Antoninui".

Pradėdamas knygą "Apie Velykas", Melitonas nurodo laiką, kada ją rašė:

"Prie Servilijaus Pauliaus, Azijos prokonsulo, kai Sagaris mirė kankinio mirtimi, Laodikėjoje iškilo didelis ginčas dėl Velykų, būtent, kada jas reikėjo anuo metu švęsti. Tuomet ir buvo surašyta knyga".

Apie tą knygą Klemensas Aleksandrietis užsimena savo veikale "Apie Velykas", kurį parašė, kaip pats sako, ryšium su Melitono knyga.

Knygoje, skirtoje imperatoriui, Melitonas išvardija daugybę skriaudų, kurios ištiko mus jo valdymo laikotarpiu, būtent:

"Ko niekuomet nebūdavo, įvyko dabar. Žmonių giminė, pasižyminti pamaldumu, yra persekiojama Azijoje remiantis naujais potvarkiais. Begėdžiai skundikai ir godūs svetimo turto žmonės

naudojasi proga ir atvirai plėšia žmones; naktį ir dieną grobia iš nekaltų žmonių".

Toliau dar priduria:

"O jeigu taip ardoma Tavo įsakymu, - tuomet viskas tvarkoj. Mat teisingas valdovas niekuomet negali leisti neteisingų potvarkių, ir todėl mes su noru priimame tokios mirties garbę. Tuomet mes turime tik vieną prašymą: pasistenk pirmiau pats pažinti apkaltintus asmenis ir liepk teisingai nuspręsti, ar jie užsitarnavo mirties ir kankinimų, o gal tikriau - išlaisvinimo ir ramybės. O jeigu tai nėra Tavo valios potvarkis, - kurių, beje, netiktų leisti netgi barbarams, - tuomet dar karščiau Tavęs prašome, kad ramiai nežiūrėtum į tos rūšies galvažudystes".

Toliau, jis dar rašo šitaip:

"Antai filosofija, kurią mes laikome savąja, pirmiausia klestėjo tarp barbarų. Paskui paplito tarp Tavo liaudies, šauniai valdant Augustui, Tavo protėviui. Ji žadėjo daug gera ir Tavo valdymui. Juk iš tos versmės augo Romos galybės didybė ir šlovė. Juk Tu tapai laukiamu valdovu ir liksi toks kartu su savo sūnumi, jei globosi filosofiją, kuri išaugo kartu su valstybe ir gimė Augusto laikais, - ją didžiai gerbė kartu su kitomis religijomis Tavo protėviai. Čia glūdi įrodymas, kad mūsų tikėjimas geras, nes jis išsivystė kartu su sėkmingu valstybės augimu; Augusto laikais neįvyko nieko bloga, bet viskas šauniai sekėsi, viskas derinosi su liaudies troškimais.

Kai kurie imperatoriai, paklusdami šmeižikų įkalbinėjimams, norėjo suteršti mūsų religijos gerą vardą. Taip įvyko valdant Neronui ir Domicianui. Iš jų kilo netikęs paprotys skleisti apie mus šmeižikų melagystes. Tačiau visą tą aklumą ištaisė tavo dievobaimingi tėvai. Dažnai ir daugeliui skirtais reskriptais jie draudė tuos, kurie drįsdavo užpuldinėti krikščionis. Taip Tavo senelis Hadrianas, kaip žinia, rašė daug kam, pavyzdžiui, Azijos prokonsului Fundanui; taip pat ir Tavo tėvas, dar anuomet, kai kartu su juo esi valdęs, išleido reskriptą Larisos, Tesalonikų, Atėnų ir kitiems graikų miestams, kad nebūtų vartojama prievarta. Apie Tave, kuris esi tokių pačių pažiūrų ir kuris turi daugiau žmoniškumo bei tiesos meilės, - esame įsitikinę, jog Tu padarysi visa, ko prašome".

Štai ką randame minimame veikale. Įžangoje į savo *Išrašus*, tas

pats autorius pateikia visur pripažintų *Senojo Testamento* knygų katalogą, kurį pateikti laikau būtina. Štai jo žodžiai:

"Melitonas broliui Kristuje Onezimui siunčia sveikinimus. Kadangi dažnai iš uolumo Dievo žodžiui sakydavai norįs turėti išrašus iš *Įstatymo*ir *Pranašų*, kurie kalba apie Išganytoją ir visą mūsų tikėjimą; sakydavai norįs žinoti tikslų skaičių bei tvarką *Senojo Testamento* knygų, - aš pasistengiau tai padaryti. Žinau Tavo uolumą tikėjimo atžvilgiu, žinau Tavo mokslo siekimą ir tai, kad iš meilės Dievui kovoje už amžinąjį išganymą tuos reikalus laikai aukščiau už viską. Štai buvau Rytuose ir aplankiau vietovę, kur visa tai buvo skelbiama ir veikiama; ten tiksliai pažinau *Senojo Testamento* knygas ir siunčiu Tau jų sąrašą. Štai jis: penkios *Mozės knygos*: "Pradžios", "Išėjimo", "Skaičių", "Kunigų", "Pakartoto Įstatymo"; "Jošuės", "Teisėjų", "Rutos", keturios *Karalių knygos*, dvi "Kronikų knygos", "Dovydo psalmės", "Saliamono patarlių", arba "Išminties knygos", "Ekleziasto", "Giesmių giesmė", "Jobo"; pranašų knygos: "Izaijo", "Jeremijo", "Dvylikos pranašų" vienoje knygoje, "Danieliaus", "Ezekielio", "Ezdro". Iš tų knygų paruošiau išrašus, kuriuos paskirsčiau šešiose knygose".

Tiek apie Melitoną.

Apolinaras

27. Iš Apolinaro veikalų nemaža yra saugomų pas brolius. Štai tie, kurie išsilaikė iki mūsų dienų: *Raštas* aukščiau minėtajam imperatoriui; penkios knygos "Į graikus", dvi knygos, "Apie tiesą", dvi knygos "Į žydus". Vėliau parašė veikalą "Prieš frygiečių ereziją", kuri netrukus turėjo paskelbti savo naujoves, o tuo pradėjo, sakyčiau, augti iš žemės, mat anuomet Montanas kartu su savo pranašėmis tai klaidai padėjo pamatus.

Musanas

28. Musanui, kurį jau minėjome, priklauso puikus rašinys, skirtas kai kuriems broliams, kurie palinko į vadinamųjų enkratitų ereziją. Anuomet buvo jos pradžia ir ji paleido į gyvenimą naują, pražūtingą ir klaidingą mokymą.

Taciano erezija

29. Šitos klaidos kūrėjas buvo Tacianas, tas pats, kurio žodžius apie nuostabųjį Justiną esame minėję aukščiau ir sakėme, kad jis buvęs to kankinio mokinys. Apie tai kalba Irenėjas savo pirmoje knygoje "Prieš erezijas". Štai kas rašoma apie jį ir jo sektą:

"Nuo Saturnino ir Markiono išeina vadinamieji enkratitai, kurie skelbia esą netinka sudarinėti santuokas. Jie iš pat pradžių neigė santuoką ir manė, kad kūrėjas blogai padaręs, sutverdamas vyrą ir moterį žmonių giminės dauginimuisi. Jie taip pat įvedė susilaikymą nuo vadinamųjų mėsiškų patiekalų, tuo parodydami nedėkingumą visų gyvių tvėrėjui Dievui. Jie taip pat nepripažįsta pirmojo žmogaus išganymui. Šiuo metu yra tikra, kad tai išradimas tūlo Taciano, kuris pirmasis įvedė šiuos piktžodžiavimus. Jis buvo Justino mokinys, bet būdamas kartu su mokytoju nebuvo pareiškęs nieko panašaus. Deja, po to, kai šis mirė kankinio mirtimi, atkrito nuo Bažnyčios. Apimtas puikybės dėl savo mokytojavimo tarnystės ir apakintas įsitikinimo, jog esąs už kitus aukštesnis, sukūrė naują sistemą. Panašiai kaip ir Valentinas jis daug kalbėjo apie kažkokius neregimuosius eonus. Kaip Markionas ir Saturninas skelbė, kad santuoka esanti nuodėmingas ir nedoras dalykas, pagaliau pripažino, kad Adomas galįs būti išganytas".

Tiek anuomet parašė Irenėjas. Kiek vėliau minėtą ereziją sustiprino tūlas Severas, todėl jo šalininkai gavo severiečių vardą. Beje, jie pripažįsta Įstatymą, Pranašus ir Evangelijas, tačiau savotišku būdu aiškina šventųjų knygų mintį. Jie šmeižia apaštalą Paulių ir atsisako jo *Laiškų*; nepripažįsta ir *Apaštalų Darbų*. Pirmasis jų kūrėjas Tacianas kažkokiu būdu jungė ir lygino Evangelijas, pavadindamas savo darbą "Diatesaronu". Šią knygą ir šiandien galima surasti. Jis, atrodo, išdrįso taisyti kai kuriuos apaštalo žodžius, tariamai norėdamas pagražinti stilių. Jis paliko po savęs daugybę raštų, iš kurių dažnai minima jo Kalba į graikus, kurioje užsimena apie senovės laikus ir tvirtina, kad Mozė bei žydų pranašai buvę senesni už visus įžymiuosius graikų vyrus. Ši knyga, atrodo, esanti gražiausia ir naudingiausia iš visų jo kūrinių.

Tiek apie šiuos rašytojus.

Siras Bardesanas ir laikomi jo parašytais dokumentai

30. Tais pačiais laikais, kai erezijos plito Mesopotamijoje, įžymus vyras Bardesanas, sirų kalbos žinovas, rašė dialogus prieš Markioną ir kitus klaidų skelbėjus. Jo knygos parašytos gimtąja kalba kaip ir didžioji kūrinių dalis. Jo mokiniai, - o jų turėjo labai daug dėl savo iškalbingumo, - išvertė tas knygas iš sirų į graikų kalbą. Prie šių raštų priklauso labai vykęs dialogas "Apie likimą", skirtas Antoninui. Yra knygų, kurias parašė anuomet įvykusio persekiojimo metu. Jis anksčiau priklausė Valentino mokyklai, tačiau laiku susivokė ir sukritikavo didesnę dalį šitų fantazijų. Jis pats buvo įsitikinęs, jog surado tikrą tiesą. Tačiau jis visai nusivalė seną klaidų purvą.

Tuo pačiu metu mirė Romos Bažnyčios vyskupas Soteras[14].

IŠNAŠOS

1 Turima galvoje 109 metai. (Popiežius Evaristas - ca 99-ca 107 m.)
2 Tai yra Kerdonas.
3 Trajanas mirė 117 m. Hadrianas valdė 117-138 m.
4 Tai yra 119 (Popiežius Aleksandras ca 107-ca 116 m.)
5 Antinojas, kilęs iš Bitinijos, buvo gražuolis, Hadriano numylėtinis, kuris mistikos paveiktas nusižudė Hadriano garbei. Hadrianas iškėlė jį į dievų eilę ir jo garbei pastatė miestą.
6 Antoninas Pijus valdė 138-161 m. Popiežius Telesforas - ca 125-ca 136 m.
7 Tai yra Simono Burtininko sekėjai.
8 Hyginas ca 136-ca 140 m.
9 Žymiausieji Mažosios Azijos miestai buvo sudarę autonominę sąjungą - "Azijos Sąjunga".
10 Markas Aurelijus 161-180 m.
11 Kitas tekstas yra vadinamas "Martyrium Polycarpi".
12 Pasak Sokrato: "Negalima žmogaus labiau aukštinti už tiesą".
13 Turima galvoje 168-169 metai. Popiežius Anicetas ca 154-165 m.
14 Soteras 165-174 m.

10. 590

Penktoji knyga

NUO MARKO AURELIJAUS IKI SEVERO. VYSKUPŲ KAITA. VYSKUPAI PANEIGIA MARCIJONO IR MONTANO MOKYMĄ. JŲ SUSITARIMAS DĖL VELYKŲ ŠVENTĖS DATOS

Prologas

Romos Bažnyčios vyskupas Soteras užbaigė gyvenimą aštuntaisiais savo valdymo metais, o jo įpėdiniu, kaip dvyliktasis po apaštalų, tapo Eleuteras. Tai buvo septynioliktaisiais imperatoriaus Antonino Vero valdymo metais, kai atskirose šalyse iš naujo prasidėjo labai žiaurūs mūsų persekiojimai. Kad miestuose tūkstančiai tikinčiųjų mirė kaip kankiniai, galima spręsti iš to, kas įvyko tik vienoje tautoje. Taip jau atsitiko, kad įvykiai, verti paminėti, buvo užrašyti ir perduoti įpėdiniams raštu.Visą tokio plataus aprašymo tekstą esame įjungę į mūsų raštą "Kankinių aktų rinkinys". Tai ne vien istorinis dokumentas, bet ir mums skirtas pamokymas. Kas tinka mūsų pasakojimams, čia pateiksiu ištraukomis.

Kai kurie istorinių knygų autoriai, pasitenkina kovos pergalėmis, laimikiais, išplėštais iš priešininkų, aprašinėja vadų veiklumą ir didvyriškumą tų kareivių, kurie susitepė rankas krauju, baisiomis žudynėmis gindami vaikus, tėvynę ir kitas savo gėrybes. Tuo tarpu mano knyga nagrinėja Dievo veikimą, todėl privalo aprašyti giliausią ramybę bei sielos harmoniją, privalo paminėti vardus žmonių, kurie vyriškai kentėjo išbandymus, vertindami tiesą labiau už tėvynę, o tikėjimą - labiau už artimus asmenis. Amžinai

bus atmenami tikėjimo gynėjai, jų skausmingai išbandytas didvyriškumas, pergalės prieš neregimus priešininkus ir pagaliau juos puošiantys vainikai.

Kas ir kokiu būdu Vero viešpatavimo metais kovojo dėl religijos

1. Galija - tai kraštas, kuriame jau buvo paruošta arena čia netrukus prasidėsiančioms tik ką minėtoms kovoms. Jomis garsios ir iš kitų miestų išsiskiriančios sostinės - Lijonas ir Vjena. Pro abu miestus teka Rodanas, savo galingais vandenimis drėkinąs aną žemę.

Taigi įžymiausios ano krašto bažnyčios išsiuntė Azijos bei Frygijos bažnyčioms raštišką ataskaitą apie kankinius. Joje pasakojama apie tokius įvykius. Pateikiu viską pažodžiui:

"Kristaus tarnai, gyvenantys Galijoje, būtent, Vjenoje ir Lijone, sveikina Azijoje ir Frygijoje gyvenančius brolius, kurie išpažįsta tą patį tikėjimą ir išganymo viltį. Jums Dievo Tėvo ir mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus ramybė, malonė ir šlovė".

Po šių žodžių įžanginėse pastabose kalbama apie kitus reikalus, o po to eina pasakojimas:

"Mes negalime tiksliai papasakoti ar aprašyti mūsų kentėjimo baisumo, pagonių neapykantos šventiesiems, viso to, ką iškentėjo palaimintieji kankiniai. Mat priešininkas puolė mus visa savo galybe ir leido mums pajusti, koks baisus jis bus ateityje. Jis panaudojo visas priemones, kad pamokytų savo šalininkus ir paruoštų juos kovai su tikinčiaisiais. Mums buvo uždaryti ne tik rūmai, pirtys ir turgūs, bet apskritai krikščionims nebuvo galima viešai pasirodyti. Vis dėlto Dievo malonė stojo į kovą, uždengė silpnuosius ir pastatė priekyje tokius stulpus, kurie buvo tokie tvirti ir atsparūs, jog sugebėjo išlaikyti visą Piktojo spaudimą. Jie stojo pasitikti šėtoną, iškentėjo visokeriopą panieką ir visas kančias ir, kas nuostabiausia, laikydami viską niekais, godžiai ieškojo Kristaus bei darbais patvirtino: "Aš manau, jog šio laiko kentėjimai negali lygintis su būsimąja garbe, kuri mumyse bus apreikšta" (Rom 8, 18).

Visų pirma, jie didvyriškai iškentė nesuskaičiuojamas skriaudas, daromas pagonių: riksmus, mušimą, tąsymą, apiplėšimus,

užmėtymą akmenimis, kankinimą, žodžiu, viską, kuo pasireiškė mus užpuolusi įtūžusi minia. Po to kariuomenės tribūnas ir miesto vadovai nutempė kankinius į turgų, kur jie buvo tardomi miniai stebint ir kur išpažino savo tikėjimą. Pagaliau juos visus uždarė į kalėjimą iki valdytojo atvykimo.

Vėliau juos nuvedė pas valdytoją, kuris užsipuolė juos visu žiaurumu. Vienas iš brolių buvo Vetijas Epagatas, žmogus, kupinas Dievo ir artimo meilės. Jo gyvenimas buvo toks tobulas, kad, nepaisant jaunumo, jis užsitarnavo tokį pripažinimą, kaip ir Zacharijas. Mat jis be priekaišto vykdė visus Viešpaties įsakymus bei nuostatus (plg. Lk 1,6) ir nenuilsdamas tarnavo artimui. Jis degė Dievo uolumu, o jo dvasia liepsnojo. Tokio charakterio vyras nenorėjo pakęsti neteisingo teismo ir pasipiktinęs pareikalavo, kad jį atskirai apklausinėtų, po to stojo ginti brolius, įrodinėdamas, jog mes nedarome bedieviškų ir nedorų darbų. Tuomet minia, kuri supo tribunolą, ėmė ant jo šaukti: mat buvo visiems pažįstamas žmogus. Valdytojas, deja, visai nepaisė jo pagrįstų įrodymų, bet davė tik vieną klausimą, ar jis taip pat esąs krikščionis. O kai jis tą garsiai patvirtino, buvo nukankintas. Jis, kuris guosdavo krikščionis, kuris turėjo savyje Guodėją, kuris buvo perpildytas dvasios daugiau už Zachariją. Tobulą dvasios dovaną jis išreiškė meile, buvo pasirengęs atiduoti gyvybę gindamas brolius. Jis iš tiesų buvo ir yra tikras Kristaus mokinys, kuris seka paskui Avinėlį, kur tik tas eitų.

Nuo tos valandos tarp brolių prasidėjo skilimas. Vieni sakėsi esą pasirengę tapti kankiniais ir su dideliu džiaugsmu skelbė savo tikėjimą. Tačiau atsirado ir tokių, kuriems pritrūko ryžtingumo ir kurie buvo per silpni tokiam sunkiam išbandymui. Apie dešimt žmonių atkrito. Jie mus labai nuliūdino, sukėlė mums neapsakomą skausmą ir aptemdė drąsą tų, kurie dar nebuvo areštuoti, tačiau, nepaisydami išbandymų, laikėsi prie kankinių ir jų neapleido. Mus apėmė baimė, nes jų tikėjimo išpažinimas tapo netikras. Mes nebijojome mūs laukiančių kentėjimų, bet numatėme pabaigą ir mus baugino vienintelė mintis, kad dar kas nors neatkristų. Tuo tarpu kiekvieną dieną buvo gaudomi tie, kurie nusipelnė papildyti kankinių skaičių, kad iš abiejų Bažnyčių (t.y. Lijono ir Vjenos) kalėjime atsirastų visi uolieji nariai, o pirmiausia tie, ant kurių pečių rėmėsi visa mūsų santvarka. Buvo suimti netgi

keli pagonys, mūsų brolių namiškiai, nes valdytojas buvo oficialiai paskelbęs, kad būtų persekiojami visi, priklausantys mūsų bendrijai. Anie tarnai, šėtonui sąmokslaujant, o jiems pabūgus kentėjimų, kuriuos regėjo kenčiant šventuosius, skatinant kareiviams, primelavo, kad mes rengiame pokylius valgydami žmogieną, kad gyvename kraujomaišoje kaip Edipas, ir dar daugelį dalykų, apie kuriuos mums net nevalia nei kalbėti, nei mąstyti, nei tikėti, jog kas nors panašaus galėtų būti. Kai tokios paskalos plačiai pasklido, visi ėmė baisiausiai neapkęsti mūsų. Net tie, kurie lig šiol laikėsi santūriai dėl giminystės ryšių, užsidegė mums baisia rūstybe ir griežė dantimis. Išsipilde tai, ką buvo pasakęs Viešpats: "Ateis valanda, kada jūsų žudikai tarsis atlieką šventą pareigą Dievui" (Jn 16,2). Nuo to laiko šventieji kankiniai kentėjo kančias, kurių neįmanoma aprašyti, nes šėtonas įtempė visas jėgas, kad iš jų lūpų išgautų pritarimą. Be jokio saiko išaugo minios įtūžimas, valdytojo bei kareivių rūstybė Sanktui, Vjenos diakonui, Maturui, kuris dar tebuvo neofitas, bet jau uolus tikėjimo gynėjas, taip pat Atalui iš Pergamo, kuris visuomet buvo tarytum stulpas ir atrama, palaikantis mūsų brolius, pagaliau Blandinai. Per ją Kristus parodė, jog tai, kas žmonėms atrodo menka bei nereikšminga, Dievas įvertina ir pašlovina už stipriai pasireiškiančią karštą meilę, nepasiduodančią apgaulingoms iliuzijoms.

Visi baiminosi dėl jos. Jos kūno šeimininkė[1], kuri kartu su kankiniais nepabūgo išbandymo, itin nerimavo, nes manė, kad Blandina negalės visko ištverti dėl savo silpno kūno. Tačiau Blandina pasirodė tokia ištverminga, jog kankintojai netekdavo jėgų ir labai pavargdavo. Tie, kurie ją pakaitomis nuo ryto iki vakaro kankino, buvo priversti prisipažinti esą nugalėti. Jie netgi nežinojo, kokių naujų kankinimų imtis, ir stebėjosi, kad taip ilgai ji išlieka gyva. Visas jos kūnas buvo apdraskytas ir sunkiai sužalotas. Kankintojai pareiškė, jog turėję pakakti vienos vienintelės kankinimų rūšies, o ką bekalbėti apie tiek daug ir tokių baisių! Tuo tarpu šventoji kankinė kaip narsus karys iš tikėjimo išpažinimo sėmėsi naujų jėgų. Ją stiprino, teikė tvirtybės ir malšino skausmą žodžiai: "Esu krikščionė. Mes nedarome nedorų darbų".

Taip pat ir Sanktas nepaprastu bei antžmogišku narsumu iškentė visokiausias kančias, tačiau bedieviai puoselėjo viltį, kad dėl kankinimų ilgumo ir žiaurumo iš jo lūpų išsprūs kokie nors

neatsargūs žodžiai. Nepaisant visko, jis taip atkakliai priešinosi, jog nepasakė nei savo vardo, nei tautos, nei miesto, iš kurio buvo kilęs, nei to, ar jis vergas ar laisvas žmogus. Į visus klausimus jis lotyniškai tvirtino: "Esu krikščionis". Šis išpažinimas jam atstojo vardą, miestą, kilmę ir visa kita. Nieko kita pagonys neišgirdo iš jo lūpų. Tuomet valdytojas ir budeliai ėmė tarpusavy lenktyniauti kankinimų žiaurumu, nebežinodami ką išsigalvoti. Jie ėmė dėti prie jautrių kūno vietų įkaitinto vario plytas. Jo kūnas degė, tačiau jis pats nesusvyravo ir buvo stiprus savo tikėjimo išpažinimu. Dangiškojo gyvenimo vandens versmė, trykštanti iš Kristaus šono, gaivino jį ir stiprino. Jo kūnas liudijo, ką jis buvo iškentėjęs. Iš tiesų jo kūnas tapo viena žaizda, viena mėlynė, jis susitraukė ir neteko žmogiškos išvaizdos. Jame kenčiantis Kristus rodė stebuklus; jis pažemino priešininką ir parodė pavyzdį kankiniams, jog nėra nieko baisaus tiems, kurie dega Tėvo meile ir Kristaus šlove. Po kelių dienų bedieviai vėl pradėjo jį kankinti, manydami, kad iš naujo žalodami sutinusius ir karščiuojančius sąnarius jį nugalės, mat jis negalėjo pakęsti paprasčiausio rankos prisilietimo. Be to, kankintojai tikėjosi įvarysią baimės kitiems. Nieko panašaus neįvyko - priešingai, jo kūnas atsigavo ir išsitiesė naujų kankinimų akivaizdoje; jo sąnariai atgavo buvusią išvaizdą ir lankstumą, šitaip tie nauji kankinimai Kristaus malonei veikiant tapo jam atgaiva.

Tarp tų, kurie išsigynė tikėjimo, buvo ir tūla Biblidė, ir atrodė, kad ją nugalėjęs velnias tenorėjęs pabloginti jos pasmerkimą, siekdamas, kad ji imtų piktžodžiauti. Taigi vedė ją kankinti, kad ji mums pateiktų bedieviškus kaltinimus, nes parodė silpnumą ir drąsos stoką. Tačiau kankinimų metu ji tarytum pabudo ir atsigavo, lyg pakilusi iš gilaus miego. Žemiškieji kentėjimai jai priminė amžiną bausmę pragare, ji ėmė priešintis kankintojams ir tarė: "Kaipgi krikščionys galėtų valgyti vaikus, jeigu jiems nevalia vartoti netgi neprotingų gyvulių kraujo?" Po to išpažino esanti krikščionė ir papildė šlovingą kankinių būrį.

Kadangi tironiškos bausmės dėl Kristaus tikėjimo kankinių ištvermingumo ėmė prarasti galią, velnias išgalvojo naujų kankinimų: kankinių bendras įkalinimas, taip pat laikymas šalia atmatų, kojų laužymas ir dar baisesnės kančios, kuriomis velnio apsėsti budeliai buvo pratę kankinti kalinius. Nėra ko stebėtis, jei daugu-

ma krikščionių užduso kalėjime. Viešpats norėjo, kad šitaip baigdami savo gyvenimą jie pašlovintų Dievą. Tie žmonės, kurie iškentėjo baisias kančias atrodė negalėsią ilgiau gyventi, nors ir geriausiai globojami, ištverdavo kalėjime. Nesulaukė jokios žmonių pagalbos, tačiau Viešpaties palaikomi dvasia ir kūnu jie tapo kitiems paguoda ir paspirtimi. Buvo ir tokių naujokų, kurių kūnas nebuvo užgrūdintas, todėl jie neištvėrė sunkaus kankinimo ir mirė.

Palaimintasis Potinas, kuriam buvo patikėtos Lijono vyskupo pareigos, tuo metu turėjo 90 metų, ir jo kūnas buvo labai nusilpęs. Jį stiprino vien tik dvasia ir troškimas tapti kankiniu. Jį nutempė prieš tribunolą. Jo kūnas iš tiesų buvo senatvės ir ligos sunaikintas, tačiau jo dvasia buvo galinga, nes per ją turėjo triumfuoti Kristus. Kai kareiviai vedė jį į tribunolą, kartu su juo žengė vietinė valdžia, iš paskos sekė didelė minia, kuri nepaliaudama šaukė, tarytum jis būtų Kristus. Toks šaunus buvo jo liudijimas. Kai valdytojas paklausė, kas yra krikščionių Dievas, jis atsakė: "Jei būsi vertas, pažinsi Jį". Po šių žodžių jis buvo negailestingai išvilktas laukan ir mušamas. Stovėjusieji arti žalojo jį negailestingai ir rankomis, ir kojomis, nepaisydami seno amžiaus. Tie, kurie buvo toliau, mėtė į jį kas pakliuvo po ranka. Jie visi manė, jog būtų didelė nuodėmė ir bedievystė, jei kuris jų vengtų kankinti Potiną. Jie norėjo atkeršyti už savo dievus. Kankinys vos alsavo, kai jį įmetė į kalėjimą. Ten po dviejų dienų jis mirė.

Tuomet Dievas atėjo su ypatingais savo planais. Apsireiškė beribis Jėzaus gailestingumas, kuris retai aplanko brolius ir seseris ir yra viena iš priemonių, kuriomis Kristus pasinaudojo. Taigi tie, kurie pirmojo kalinimo metu išsigynė krikščionybės, buvo uždaryti kalėjime ir kartu su kitais kaliniais kentė tas pačias kančias. Jų išsigynimas tuo metu nieko nedavė. Priešingai, tie, kurie prisipažino esą krikščionys, buvo įkalinti kaip Kristaus išpažinėjai ir jiems nebuvo primetama kitokių kaltinimų. Tuo tarpu anie buvo sulaikyti kaip žmogžudžiai ir nusikaltėliai ir gavo dvigubą bausmę. Krikščionis stiprino kankinystė, pažadėjimų viltys, Kristaus meilė ir Tėvo Dvasia. O atkritėlius sunkiai slėgė sąžinė. Kalėjime juos buvo galima atpažinti iš liūdnos išvaizdos. Išpažinėjai spindėjo džiaugsmu ir rimtimi. Jų veiduose švietė iškilus grožis, ir net grandinės juos puošė; jie buvo panašūs į Kristaus sužadėtines, pasipuošusias aukso papuošalais. Jie

skleidė Kristaus kvapą, ir ne vienam atrodė, jog jie naudoja kvepalus. Tuo tarpu atkritėliai nedrįso pakelti aukštyn akių, buvo prislėgti, negražūs, kankinami gėdos, ir net pagonys tyčiojosi iš jų kaip iš blogų ir bailių žmonių. Juos slėgė žmogžudystės kaltinimas, be to, jie buvo praradę garbingą vardą. Tai regėdami, kiti semdavosi jėgų, suimtieji nesvyruodami išpažindavo tikėjimą ir visai nepaisydavo velnio gundymų".

Po to rašoma apie kitus reikalus ir taip pasakojama:

"Po to jų kankinystė įvairiais būdais ėjo prie pabaigos. Jie pynė vieną vainiką Tėvui iš įvairiaspalvių gėlių ir nešė jį dovanų. Iš tiesų, didvyriški kovotojai, kurie tiek daugel kovojo ir pasiekė šaunių laimėjimų, vertai gavo puikų nemirtingumo vainiką.

Tad Maturą, Sanktą, Blandiną ir Atalą nuvedė į amfiteatrą laukiniams žvėrims sudraskyti ir publikos reginiui, nužmogėjusiems pagonims pasidžiaugti. Tai buvo kovos su žvėrimis diena, paskirta mūsų kankiniams.

Maturas ir Sanktas amfiteatre gavo iškęsti įvairių rūšių kankinimus, tartum iki tol nebūtų nieko kentėję. Jie buvo kaip tie atletai, kurie nugalėjo priešininką įvairiose pratybose ir dabar turėjo stoti į galutinę kovą dėl vainiko. Dar sykį, pagal vietos paprotį, turėjo būti botagais plakami, laukinių žvėrių draskomi ir dar kentėti, ko labai troško apsvaigę žiūrovai, nes jie šaukė iš visų pusių. Galiausiai juos pasodino ant įkaitintų geležinių kėdžių, ir kankiniai duso dėl kepinamo kūno smarvės. Bet ir tai nepatenkino pagonių. Jie įnirtingai troško naujų kankinimų, kad būtų palaužta kankinių ištvermė. Nepaisant visko, jie iš Sankto lūpų tegirdėjo tikėjimo išpažinimą, kurį jis kartojo nuo pat pradžios. Visi jie išlaikė šiuos baisius išbandymus, ir galų gale buvo atiduoti aukos žudynėms. Visą tą dieną jie teikė pasauliui reginį, nes patys turėjo kautis kaip gladiatoriai.

Blandiną pririšo prie stulpo ir paleido laukinius žvėris. Kai mūsų kovotojai regėjo ją kalbant, tarytum ant kryžiaus, kai girdėjo ją garsiai besimeldžiančią, visi sukaupė didžią drąsą, nes išbandymo metu savo akimis matė savo sesers asmeny Tą, kuris buvo už juos nukryžiuotas, kad savo tikintiesiems užtikrintų, jog tas, kuris kenčia Kristaus garbei, amžinai bendrauja su gyvuoju Dievu. Kai jos nenorėjo pulti joks žvėris, ji buvo atrišta nuo stulpo, vėl įmesta į kalėjimą ir palikta kitai kovai[2], kad laimėtų pergalę daugybėje

kovų (išbandymų), kad klastingoji angis būtų verta negailestingo pasmerkimo, kad būtų paguoda broliams, kad ji - maža, silpna ir paniekinta moteriškė apsivilktų Kristumi - didžiuoju, nepailstančiu kovotoju ir taptų nugalėtoja, apvainikuota tyrumo vainiku, įgytu daugybėje rungtynių.

Atalas, kurio minia nekantriai laukė, nes buvo plačiai žinomas žmogus, įžengė į areną kaip atletas su tyra sąžine, pasiruošęs kautynėms. Jis buvo puikiai pasirengęs, turintis tvirtus krikščionybės pagrindus ir visuomet buvo tiesos liudytojas. Jį pirmiausia apvedė aplink amfiteatrą, o priešais buvo nešamas lotyniškas užrašas: "Tai yra Atalas - krikščionis". Pagonys siautėjo šaukdami ant jo, o tuo metu valdytojas sužinojo, kad Atalas yra romėnas. Tuomet liepė jį sugrąžinti į kalėjimą kartu su kitais, o jų bylos klausimu parašė imperatoriui ir laukė atsakymo.

Tas delsimas buvo naudingas kankiniams, o jų ištverme pasireiškė neišsakomas Kristaus gailestingumas. Jis įkvėpė mirštantiems gyvenimą, jis apdovanojo malonėmis tuos, kurie nebuvo kankiniai. Motiną Mergelę Bažnyčią ėmė džiaugsmas, jog tie, kuriuos pagimdė negyvus, sugrįžta prie jos gyvi. Mat išsigynusieji tikėjimo iš naujo stojo kovon už jį ir grįžo Bažnyčion, sėmėsi naujo gyvenimo, mokėsi tikėjimo ir pilni gyvybės ir jėgos stojo prieš teismą, kad būtų naujo valdytojo tardomi, o tas, kuris nenori nusidėjėlio mirties, maitino juos džiaugsmu. Pagaliau atėjo imperatoriaus atsakymas, kad reikia juos nužudyti. Jei kuris jų atsisakytų tikėjimo - reikėtų paleisti. Tuo metu prasidėjo vietinė pagonių šventė, kurios metu rinkosi gausios minios. Valdytojas liepė palaimintuosius iškilmingai atvesti į tribunolą, kad suteiktų žmonėms reginį. Čia jie buvo iš naujo tardomi. Tiems, kurie turėjo Romos pilietybę, liepė nukirsdinti galvas, o visus kitus metė sudraskyti laukiniams žvėrims.

Didžios šlovės anuo metu sulaukė Kristus iš anksčiau išsigynusiųjų (tikėjimo): dabar jie, stebintis pagonims, ryžosi išpažinti tikėjimą. Juos tardė atskirai, suprantama, numačius juos išleisti į laisvę. Tačiau jie išpažino tikėjimą ir buvo prijungti prie katalikų grupės. Nuošalėje liko tik tie, kurie niekuomet nebuvo tikėję, kurie neturėjo vestuvinio drabužio (plg. Mt 22,11-13) ir nepaisė Dievo baimės. Jie savo gyvenimu piktžodžiavo tikėjimui, žodžiu, tai buvo pražūties sūnūs (plg. Jn 17,12). Visi kiti liko vienybėje su

Bažnyčia. Juos tardant, tūlas Aleksandras, kilęs iš Frygijos, gydytojas, nuo seno gyvenęs Galijoje, gerai žinomas dėl Dievo meilės ir drąsos, turintis apaštališką charizmą, - stovėjo netoli tribunolo ir rodė kankiniams ženklus, skatindamas juos išpažinti tikėjimą. Tiems, kurie buvo apsupę tribunolą, atrodė, jog jis kenčia, lyg moteris, gimdanti kūdikį (plg. Gal 4,19). Tada žmonės, pasipiktinę, kad buvusieji atkritėliai dabar išpažįsta tikėjimą, ėmė šaukti ant Aleksandro, kaltindami, jog tai esąs jo darbas. Valdytojas patraukė jį atsakomybėn, o kai paklausė, kas jis toks, šis bematant atsiliepė esąs krikščionis. Valdytojas labai užsirūstino ir pasmerkė jį laukiniams žvėrims sudraskyti.

Kitą dieną Aleksandras pasirodė amfiteatre kartu su Atalu, nes pastarąjį valdytojas irgi pasmerkė žvėrim s sudraskyti, norėdamas įsiteikti miniai. Kai abu iškentėjo visokius kankinimus specialiais įrankiais ir kai iškentėjo žiauriausią išbandymą, jiems buvo perpjautos gerklės. Aleksandras neišleido nei garso, nei atodūsio, tik savo širdyje kalbėjosi su Dievu. Atalas buvo pasodintas į įkaitintą geležinę kėdę ir kepinamas taip, kad visur pasklido smarvė. Tuomet jis kreipėsi lotyniškai į žmones: "Tai, ką jūs man dabar darote, ir yra žmogiškojo kūno valgymas. Gi mes žmogienos nevalgome ir nedarome nieko pikta". Kai jo paklausė, koks esąs Dievo vardas, jis atsakė: "Dievas neturi vardo kaip žmonės".

Po viso to, paskutinę išbandymų dieną, vėl buvo atvesta Blandina, o su ja Pontikas, maždaug penkiolikos metų berniukas. Beje, juos vedžiojo kasdien, kad matytų kitų kankinimus. Juos vertė prisiekti stabams, tačiau jie laikėsi tvirtai ir niekino gundymus. Minia ėmė taip nekęsti jų dėl tvirtumo, jog daugiau nebegailėjo berniuko jaunystės ir merginos. Juos pradėjo kankinti kaip ir kitus ir bandė įvairiais būdais, kad priverstų duoti stabams priesaiką, tačiau viskas buvo veltui. Pontiką stiprino sesuo, ir pagonys tai pastebėjo. Stiprinamas jos paguodos ir dvasinės galios, berniukas vyriškai kentėjo ir atidavė Dievui dvasią.

Palaimintoji Blandina liko paskutinė, kaip šlovinga motina, įkvėpusi savo vaikams ryžto, apvainikuoto pergale, išsiuntusi juos pas karalių, pati, iškentėjusi visus savo vaikų išbandymus, paskubėjo paskui juos, kupina džiaugsmo savo paskutinėje kelionėje, tarytum šaukiama į vestuvių pokylį, o ne pas laukinius žvėris. Ji iškentėjo plakimą, žvėris, įkaitintą geležį. Galiausiai ji

buvo įmesta į tinklą ir atiduota jaučiui subadyti. Žvėris niokojo ją gana ilgai, bet ji šito nebejautė, nes gyveno viltimi, pažadėtomis gėrybėmis ir kalbėjosi su Kristumi. Pagaliau ji buvo papjauta, ir pagonys turėjo pripažinti, jog nė viena iš jų moterų niekuomet nebūtų iškentėjusi tokios daugybės baisių kankinimų.

Bet ir dabar dar nebuvo numalšintas pagonių piktumas ir žiaurumas šventiesiems. Šitų barbariškų žmonių, įsiutinto laukinio žvėries (t.y. šėtono), nebuvo galima apraminti. Jų nežabotos aistros itin pasireiškė neapykanta kankinių kūnams nauju, ypatingu būdu. Pralaimėję jie nesusigėdo, nes, matyt, buvo apkvaitę, jų pyktis vis labiau augo, kaip žvėries; tiek valdytojas, tiek žmonės reiškė jiems neapykantą, kad išsipildytų, kas parašyta: "Piktadarys toliau tedaro piktadarybes, kas susitepęs, tesusitepa dar labiau, teisusis toliau tevykdo teisumą, ir šventasis dar tepašventėja" (Apr 22,11).

Taigi tie, uždusę kalėjime, numesti šunims suryti, buvo budriai saugomi, kad savieji jų nei dieną, nei naktį nepalaidotų. Paskui lyg parodai buvo išdėstyti likučiai, dar nesuryti žvėrių. Kitų kankinių galvos ir liemenys taip pat buvo pavesta sergėti kareiviams, ilgą laiką neleidžiant jų palaidoti. Buvo tokių, kurie, matydami šias relikvijas, negalėjo suvaldyti įniršio ir griežė dantimis. Jie degė noru dar baisiau keršyti netgi sudraskytiems kūnams...

Kiti juokėsi ir šaipėsi iš kankinių, aukštindami savo stabus, sakydami, jog šie nubaudę krikščionis. Dar kitų švelnesnio būdo žmonių akyse atsispindėjo gailestis, tačiau ir jie nevengė priekaištų: "Kur yra jų Dievas ir ko vertas tarnavimas jam, jeigu dėl jo prarado gyvybę". Tokie jausmai kilo jų sielose. O mus skaudino gailestis, kad negalėjome palaidoti jų kūnų. Mums negalėjo padėti nei nakties tamsa, nei papirkimas, nei gąsdinimo žodžiai. Sargai buvo budrūs, tarytum jų lauktų didelė nauda iš to, kad kūnai liks nepalaidoti".

Šiek tiek toliau, po kitų smulkmenų, taip pasakojama:

"Kankinių lavonai buvo visiškai išniekinti ir šešias dienas gulėjo po atviru dangumi. Po to jie buvo sudeginti, o pelenus bedieviai išbėrė į Rodano upę, kuri tekėjo netoliese, kad žemėje nebeliktų kankinių atminimo. Jie taip pasielgė, lyg būtų galėję nugalėti Dievą, o iš kankinių atimti prisikėlimą. Jie kalbėjo, kad kankiniams neprivalo likti prisikėlimo vilties, kuria jie remiasi,

kurios pagalba skleidžia naują religiją ir niekina visus kankinimus, su noru bei viltimi pasitikdami mirtį. Pažiūrėsim, ar iš tiesų prisikels iš mirusiųjų, ar jų Dievas galės jiems padėti ir išlaisvinti iš mūsų rankų?"

Kaip Dievui brangūs kankiniai priimdavo ir gydydavo atkritusius persekiojimo metu

2. Toks buvo Bažnyčių likimas viešpataujant aukščiau minėtam imperatoriui (Antoninui Verui). Iš to galima papraščiausiai spręsti, kas darėsi kitose provincijose. Prie to, kas pasakyta, verta pridurti tolimesnių ištraukų iš to paties rašinio, kur kalbama apie minimųjų kankinių gerumą ir artimo meilę: "Jie tapo uoliausiais sekėjais Kristaus, kuris, turėdamas Dievo prigimtį, nereikalavo jos, tarsi grobio, kad būtų lygus Dievui" (plg. Fil 2,6).

Nepaisydami dieviškos garbės ir to, kad daugel kartų išpažino tikėjimą, kovodami su laukiniais žvėrimis, būdami uždaryti kalėjime, žaizdoti bei randuoti, jie nevadino savęs kankiniais ir nenorėjo, kad mes juos taip vadintume. Jei kuris mūsų laiške ar kalboje juos pavadindavo kankiniais, jie griežtai tokį bardavo. Jie noriai šį titulą palikdavo Kristui - ištikimajam ir tikrajam kankiniui, pirmgimiui tarp mirusiųjų ir vieninteliam dieviškojo gyvenimo kūrėjui. Jie prisimindavo kankinius, kuriuos pasaulis buvo užmiršęs, ir sakydavo: "Štai, tikrieji kankiniai, kurių liudijimą teikėsi priimti Kristus, kurių kankinystę užantspaudavo, o mes esame tik paprasti ir maži išpažinėjai". Ir su ašaromis akyse prašė brolius karštai už juos melstis, kad būtų ligi galo ištvermingi. Ir jie savo kankinystės jėgą įrodė darbais. Pagonių akivaizdoje drąsiai kalbėjo tiesą, savo ryžtingumą įrodė ištverme, vyriškumu bei drąsa. Nenorėjo priimti kankinių titulo vien tik dėl Dievo baimės".

Šiek tiek toliau pasakojama: "Jie nusižemino prieš Galybės ranką, kurios dėka susilaukė didingo išaukštinimo. Jie teisino visus ir nieko nekaltino, stengėsi išlaisvinti visus ir nieko nesistengė supančioti. Net ir už savo kankintojus, panašiai kaip tobulas kankinys Steponas, jie meldėsi: "Viešpatie, neįskaityk jiems šios nuodėmės!" (Apd 7,60).

Jeigu meldėsi už tuos, kurie svaidė į juos akmenimis, tai kaip karštai jie turėjo melstis už brolius".

Po kitų aprašytų smulkmenų taip bylojama:

"Sunkiausią kovą jie kovojo su juo (šėtonu) tikros meilės ginklu, idant sugriebtų žvėrį už gerklės, o šis paleistų gyvus tuos, kuriuos tarėsi surysiąs. Jie nelaikė savęs pranašesniais už atkritėlius, bet priešingai - savo nuosavybe padėdavo vargingiesiems, nes turėjo motinos širdį ir liejo gausias ašaras prieš Tėvą už silpnuosius. Maldavo gyvenimo, ir Jis jiems teikė, o jie patys dalijo artimiesiems. Jie laimėjo visus išbandymus ir iškeliavo pas Dievą. Visuomet mylėjo ramybę, linkėjo mums ramybės ir su ramybe iškeliavo pas Dievą. Pasitraukdami, jie nepaliko motinai skausmo, nesukėlė tarp brolių sąmyšio, bet paliko vien tik džiaugsmą, ramybę, vienybę ir meilę".

Reikėjo pridurti pasakojimą apie šventųjų brolių meilę nupuolusiems, atsižvelgiant į negailestingą ir nežmonišką elgesį tų, kurie vėliau taip žiauriai elgėsi su Kristaus nariais[3].

Ką regėjo sapne Atalas?

3. Tame pačiame jau minėtame rašinyje apie kankinius yra dar vienas pasakojimas, kurį verta išryškinti ir kurį, niekam netrukdant, pateikiame skaitytojui. Štai jis: "Tarp jų buvo tūlas Alkibijadas, kuris gyveno labai tvarkingai. Jis neimdavo nieko daugiau į burną, tik duoną ir vandenį. Lygiai taip jis norėjo gyventi ir kalėjime. Tuo tarpu Atalą po jo pirmojo kovos išbandymo amfiteatre aplankė apreiškimas, jog Alkibijadas elgiasi netinkamai, nevartodamas to, ką Dievas sutvėrė, todėl duoda kitiems piktinantį pavyzdį. Alkibijadas paklausė, ėmė valgyti viską, nedarydamas skirtumo, ir dėkojo Dievui. Prie kankinių iš tiesų budėjo Dievo malonė ir Šventoji Dvasia buvo jų patarėja. Tiek apie šį reikalą.

Apie Montano šalininkus, Alkibijadą ir Teodotą, anuomet Frygijoje ėmė plisti garsas, jog jie turį pranašavimo dvasią. Anuomet dar pasitaikydavo daug Dievo charizmų stebuklų įvairiose bažnyčiose, ir daug žmonių tvirtai tikėjo turį pranašavimo dovaną. Kadangi jų pranašavimai buvo skirtingi, Galijos broliai paskelbė šiuo klausimu sąžiningą ir teisingą nuomonę. Be to, dar pridėjo sąrašus tų kankinių, kurie paaukojo savo gyvybę. Sąrašai buvo sudaryti jiems būnant kalėjime ir skirti broliams Azijoje bei Frygijoje, taip pat ano meto Romos vyskupui Eleuterui, siekiant išsaugoti taiką Bažnyčioje.

Kaip kankiniai savo laišku rekomendavo Irenėją

4. Be to, tie patys kankiniai rekomendavo minėtajam Romos vyskupui Irenėją, kuris anuomet jau buvo Lijono Bažnyčios prezbiteris, ir davė jam garbingą liudijimą, kurį patvirtina jų pačių žodžiai:

"Linkime, kad Tau dabar ir visuomet gerai sektųsi, tėve Eleuterai. Esame pavedę Irenėjui, mūsų broliui ir bičiuliui, kad tau įteiktų laiškus, ir prašome, kad jį maloniai priimtum. Tikėdami, jog gryno teisingumo vėliava iškelta deramoje vietoje, rekomenduojame jį tau kaip Bažnyčios presbiterį, nes jis toks yra iš tikrųjų".

Nėra reikalo pridurti minimajame laiške pateikto kankinių sąrašo. Jame pažymėta, kuriems buvo nukirstos galvos, kurie buvo mesti žvėrims sudraskyti ir kurie mirė kalėjime. Neišvardysime ir dar gyvų išpažinėjų. Kas norėtų - gali lengvai sužinoti tuos dalykus, jeigu tik paims į ranką rašinį, kurį esu pridėjęs, kaip jau sakiau, prie savo "Kankinių aktų rinkinio".

Štai, kas buvo įvykę viešpataujant Antoninui.

Kaip Dievas išklausė tikinčiųjų maldas ir pasiuntė lietų imperatoriui Markui Aurelijui

5. Yra žinoma, jog šito Antonino brolis, Markas Aurelijus Cezaris, stodamas į kovą su germanais bei sarmatais, negalėjo pajudėti iš vietos, nes kariuomenė buvo nusilpusi iš troškulio.

Tuomet vadinamosios melitiečių legijos[4] kareiviai, kuriuos tikėjimas išsaugojo iki mūsų laikų, išsirikiavę kautynėms priešininko akivaizdoje, puolė ant kelių, kaip paprastai būna mūsų maldos metu, ir kreipėsi į Dievą malonės. Tai matydami priešininkai labai nustebo, tačiau kartu, kaip skelbia žinia, įvyko dar nuostabesnis dalykas. Netikėta audra privertė priešus bėgti, ir jie patyrė nuostolių, kartu staiga prapliupo gausus lietus, ir jis atgaivino tuos karius, kurie šaukėsi Dievo pagalbos ir kurie vos nepražuvo iš troškulio.

Apie šitą įvykį pasakoja netgi pagonys, kurie tyrė mūsų laikų istoriją, ir, žinoma, tai aprašė mūsų rašytojai. Mat pagonių istorikai, nesuprasdami tikėjimo, pateikia patį stebuklingą faktą, bet nepasako, kad jis buvęs maldos rezultatas. Tuo tarpu mūsiškiai, kaip tiesos

bičiuliai, pateikė šį atsitikimą paprastai ir nuoširdžiai. Vienas iš jų, Apolinaras, pasakoja, jog nuo ano įvykio legija, kuri savo maldomis išprašė stebuklą, gavo iš imperatoriaus įvykio atminimui pažymėti titulą: "lotynų žaibovaldė legija" (legio fulminatrix arba fulminata). Šitų įvykių patikimas liudytojas gali būti Tertulianas. Savo "Apologijoje", skirtoje Romos senatui, apie kurią jau rašėme (plg. II, 2; 25; III, 33), jis patvirtina šį pasakojimą dar tvirtesniu ir ryškesniu argumentu. Jis rašo, kad jo laikais dar buvo Morkaus[5] laiškų, kuriuose išmintingas imperatorius liudija, jog Germanijoje, jo kariuomenei nusilpus dėl vandens trūkumo, kareiviai išsigelbėję krikščionių maldos dėka. Be to, imperatorius turėjęs pagrasinti mirties bausme tiems, kurie būtų panorėję apskųsti mūsiškius. Be to, minimas rašytojas dar priduria: "Taigi tų įstatymų, kuriuos mums taikė bedieviai, netikėliai ir žiaurūs žmonės, - nepaisė Vespasianas, nors ir buvo žydų nugalėtojas. Trajanas tuos įstatymus iš dalies sušvelnino, drausdamas ieškoti krikščionių, pagaliau Hadrianas nepatvirtino jų, nors kreipė dėmesį į smulkmenas; jų nepaisė ir cezaris, vadinamas Pamaldžiuoju".

Štai, kas buvo įvykę, ir tegul šį pasakojimą panaudoja kas kaip išmanydamas.

Tuo tarpu pereikime prie tolimesnio pasakojimo.

Kai Potinas, užbaigęs devyniasdešimt metų, mirė kartu su Galijos kankiniais, jo įpėdiniu Lijono vyskupijos soste tapo Irenėjas. (Prieš tai soste sėdėjo Potinas.) Irenėjas, kaip žinome, jaunystėje buvo Polikarpo mokinys. Savo trečioje knygoje "Prieš erezijas" Irenėjas pateikia Romos vyskupų sąrašą iki Eleutero, kurio laikus dabar minime ir kuomet jis aprašė savo meto įvykius. Štai tas sąrašas:

Romos vyskupų katalogas

6. "Palaimintieji apaštalai, įsteigę ir pastatę Bažnyčią, vyskupo valdžią atidavė Linui. Šį Liną mini apaštalas Paulius "Laiškuose Timotiejui". Jo įpėdiniu tapo Anakletas. Po jo, trečioje vietoje po apaštalų, vyskupu tapo Klemensas, kuris taip pat buvo matęs palaimintuosius apaštalus ir buvo su jais bendravęs. Jo ausyse dar tebeskambėjo jų žodžiai, dar gyvas buvo jų pasakojimas. Jis pažino apaštalus, nes dar tebegyveno daugelis tų, kurie buvo priėmę apaštalų mokslą. Antai Klemenso laikais iškilo nesutarimų tarp

brolių Korinte. Tada Romos Bažnyčia parašė korintiečiams svarbų "Laišką", kad paskatintų juos gyventi taikoje ir atgaivinti jų tikėjimą bei padavimą, kuriuos buvo gavę iš apaštalų".

Kiek toliau Irenėjas štai ką byloja: "Klemenso įpėdiniu tapo Evaristas, po Evaristo atėjo Aleksandras, o po jo, kaip šeštasis po apaštalų, atsistojo Ksistas, po jo - Telesforas, kuris šlovingai užbaigė gyvenimą kankinio mirtimi. Po to ėjo Higinas, toliau - Pijus, o dar toliau - Anicetas. Aniceto įpėdinis buvo Soteras, o dabar, dvyliktoje vietoje po apaštalų, vyskupo soste sėdi Eleuteras. Tokia tvarka ir tokios įpėdinystės keliu apaštalų padavimas Bažnyčioje ir tiesos skelbimas pasiekė mūsų laikus".

Kaip iki anų dienų tikinčiuosius veikė stebuklingos galios

7. Irenėjas visa tai aprašo, kaip ir mūsų aukščiau pateiktame apsakyme, savo penkiose knygose, kurias pavadino: "Klaidingai vadinamojo mokslo atmetimas ir sugriovimas"[6]. Antroje veikalo knygoje jis pažymi, kad iki jo laikų kai kuriose Bažnyčiose išsilaikė Dievo galybės stebuklai. Jis rašo: "Žinoma, negali mirusio prikelti vien malda, kaip darydavo Viešpats ir apaštalai ir kaip neretai atsitikdavo tarp brolių. Tuomet, esant reikalui, visa Bažnyčia su apylinke pasninkais ir maldavimais prašydavo, kad grįžtų mirusio dvasia, ir žmogus gaudavo malonę šventųjų asmenų maldos dėka" (Adv. haer. 11,31).

Ir vėl trumpai rašo: "Jei kas tvirtina, esą Viešpats tokius stebuklus daręs tik dėl akių, tuomet atkreipkime dėmesį į pranašingus raštus ir jais remkimės, kad visa tai buvo apie Viešpatį išpranašauta, kad visa tiksliai išsipildė ir Jis iš tiesų yra Dievo Sūnus. Todėl tikrieji Jo mokiniai, kurie iš jo gavo malonę, Jo vardu daro tokius stebuklus esančių žmonių gerovei, atsižvelgiant į savo gautąsias dovanas (plg. Ef 4,7). Antai vieni tikrai ir realiai išvarinėja demonus, ir neretai iš piktųjų dvasių išlaisvintieji priima tikėjimą ir stoja į Bažnyčią. Kiti pažįsta ateitį, turi regėjimus ir skelbia pranašystes. Vėl kiti, uždėdami rankas, gydo ligonius, grąžina jiems sveikatą ir, kaip minėta, jų prikelti mirusieji tarp mūsų gyveno daugel metų. Tad kaipgi? Neįmanoma pateikti charizmų skaičiaus, nežinia, kiek visame pasaulyje Bažnyčia gauna iš Dievo malonių per Jėzų Kristų, nukryžiuotą prie Poncijaus Piloto, kiek duoda gero pago-

nims; nieko neveda į klystkelius, iš nieko už tai neima pinigų, nes veltui gavusi iš Dievo veltui dovanoja žmonėms "(plg. Mt 10,8).

Kitoje vietoje tas pats Irenėjas rašo: "Kaip girdime, daug brolių Bažnyčioje turi pranašavimo charizmas. Dvasios galybe jie kalba įvairiomis kalbomis, atskleidžia žmonių paslaptis, kiek tai naudinga, ir apreiškia Dievo slėpinius".

Tiek apie įvairias charizmas, kurios dar išsilaikė iki anų dienų, tarp asmenų, kurie buvo jų verti.

Kaip Irenėjas mini Dievo knygas

8. Kadangi šio veikalo pradžioje esame pažadėję tinkamoje vietoje pateikti ištraukas iš senovės presbiterių ir bažnytinių rašytojų raštų, kuriuose anuo metu buvo išsaugota kanoniškų knygų tradicija, tai prie jų priklauso taip pat ir Irenėjas, kurio žodžius pateikiame, ir pirmiausia tuos, kurie liečia šventąsias Evangelijas. Jie skamba taip: "Taigi Matas parašė ir išleido žydams Evangeliją, parašytą jų kalba, tuo metu, kai Petras ir Paulius skelbė Romoje Evangeliją ir steigė Bažnyčią. Jiems mirus, Morkus, Petro mokinys ir vertėjas, mums pateikė raštu tai, ką Petras skelbė. Lukas, Pauliaus bičiulis, savo knygoje užrašė Evangeliją taip, kaip tas apaštalas skelbė. Po to Jonas, Viešpaties mokinys, kuris buvo priglaudęs galvą prie Jo krūtinės, taip pat išleido Evangeliją, būdamas Efeze".

Apie tai Irenėjas kalba trečioje savo veikalo knygoje. Penktoje knygoje jis rašo apie *Apreiškimą Jonui* bei apie Antikristo vardo skaičių ir taip sako:

"Taip yra iš tikrųjų, ir visuose rūpestingai atliktuose senovės nuorašuose randame tą skaičių, o tie, kurie savo akimis buvo regėję Joną, tai patvirtina. Paprastas apskaičiavimas mus moko, jog žvėries vardo skaičius gali būti išreikštas graikų aiškinimo būdu, jų raidėmis". Dar toliau rašo tuo pačiu reikalu:

"Neturime drąsos visu tikrumu pasisakyti Antikristo vardo klausimu. Jei dabar reikėtų aiškiai paskelbti jo vardą, - jį būtų pasakęs tas, kuris regėjo apreiškimą. Juk matė jį ne taip seniai, beveik mūsų atminimo laiku, Domiciano valdymo pabaigoje".

Tiek minimajame savo veikale pasakoja Irenėjas apie "Apreiškimo" knygą. Taip pat užsimena apie *Pirmąjį Jono laišką*, labai dažnai juo pasiremdamas. Kalba ir apie *Pirmąjį Petro laišką*. Be to,

ne tik pažįsta, bet ir pripažįsta "Ganytoją", kaip raštą, tardamas: "Taigi, Raštas tobulai išreiškia:

"Pirmiausia tikėk, jog yra vienas Dievas,
kuris visa sutvėrė ir sutvarkė ir t.t."[7]

Panaudoja kelis posakius ir iš Saliamono "Išminties" knygos:

"Dievo regėjimas duoda tyrumą,
o tyrumas mus priartina prie Dievo"[8].

Be to, Irenėjas perduoda žinią apie kažkokio apaštalinio presbiterio "Atsiminimus", bet jo vardo nemini, ir prideda jo "Dievo raštų aiškinimą". Taip pat užsimena apie Justiną kankinį ir Ignotą, pasinaudodamas liudijimu, paimtu iš jų raštų. Dar pažada, jog atskiroje knygoje duosiąs atkirtį Markionui, pasinaudodamas jo paties knygomis.

Štai ką Irenėjas byloja apie Dievo įkvėptos *Septuagintos* knygos vertimą:

"Tada Dievas tapo žmogumi ir mus išganė pats Viešpats, duodamas mums Mergelę kaip ženklą. Juk ne taip kalba kai kurie, dabar bandantys pakeisti *Rašto* vertimą: "Štai Mergelė pradės ir pagimdys Sūnų" (plg. Iz 7,14).

Taip verčia Teodotionas iš Efezo ir Akvilas iš Ponto, - arba žydų prozelitai, kuriais sekė ebionitai ir kurie tvirtino, esą Kristus gimęs iš Juozapo". Truputį toliau priduria[9]:

"Pirmiau negu romėnai užvaldė visą savo valstybę, kai dar makedoniečiai viešpatavo Azijoje, Ptolemėjas Lagas panorėjo papuošti savo įsteigtą biblioteką Aleksandrijoje visais vertingais žmogaus proto kūriniais. Jis kreipėsi į Jeruzalės gyventojus su prašymu, kad norėtų turėti jų raštus, išverstus į graikų kalbą. Žydai, kurie dar gyveno makedoniečių valdžioje, išsiuntė pas Ptolemėją septyniasdešimt senų vyrų, gerai išmanančių *Raštus* ir mokančių abi kalbas. Taip Dievas per juos įvykdė savo planus. Ptolemėjas norėjo kiekvieną jų atskirai išmėginti, nes bijojo, kad bendrai susitarę jie versdami neužtemdytų *Raštuose* glūdinčios tiesos. Todėl išskirstė juos ir liepė kiekvienam jų versti tą patį. Taip jis pasielgė su visomis knygomis. Kai vėliau šie vertėjai susirinko pas Ptolemėją ir palygino savo vertimus, Dievui buvo atiduota šlovė, o vertimai buvo pripažinti iš tiesų dieviška tiesa. Mat visi surašė tą patį nuo pradžios iki galo, visi pasinaudojo tais pačiais sakiniais ir žodžiais tokiu būdu, jog pagonys suprato, kad *Raštai*

išversti Dievo įkvėpimu. Ir netenka stebėtis šita Dievo veikla. Mat žydams nelaisvėje būnant prie Nabuchodonosaro, *Raštai* buvo užteršti. Žydams grįžtant į savo kraštą po 70 metų Artakserkso laikais, Dievas įkvėpė Ezdrą, kunigą iš Levio giminės, kad atvertų visas senųjų pranašų knygas ir sugrąžintų liaudžiai Mozės teisę". Tiek pasakoja Irenėjas.

Komodo laikų vyskupai

9. Antoninas viešpatavo devyniolika metų, po jo valdžia atiteko Komodui[10]. Pirmaisiais jo valdymo metais Aleksandrijos vyskupo sostą užėmė Julijonas. Prieš jį Agripinas užbaigė savo vyskupavimą, kuris tęsėsi dvylika metų.

Apie filosofą Panteną

10. Anuo metu Aleksandrijos krikščionių mokyklos priešakyje stovėjo garsus savo žiniomis vyras, vardu Pantenas. Nuo nepamenamų laikų Aleksandrijoje buvo šventųjų mokslų mokykla, kuri išsilaikė iki mūsų dienų ir, kaip žinia, buvo vadovaujama vyrų, pasižymėjusių iškalba ir uolumu Dievo reikaluose. Iš jų tarpo anuomet labiausiai buvo iškilęs Pantenas, kuris, beje, buvo išėjęs iš vadinamųjų stoikų filosofinės mokyklos. Pasakojama, kad jis labai užsidegė didvyriškumo dvasia tarnauti Dievo žodžiui. Taip jis tapo Kristaus Evangelijos skelbėju Rytų tautose ir net pasiekė Indiją. Iš tiesų anuomet dar tebebuvo žodžio evangelistai, kurie Dievo uolumu veržėsi sekti apaštalais skleidžiant ir puoselėjant Dievo žodį. Vienas jų ir buvo Pantenas. Esama žinių, kad jis pasiekė Indiją, kur susipažino su Mato evangelija[11], kurią jis, matyt, pamatė pas kai kuriuos gyventojus, pažįstančius Kristų, Evangeliją tenai esą skelbęs Bartolomėjas - vienas iš apaštalų - jis ir palikęs žmonėms *Evangeliją pagal Matą*, surašytą hebrajų kalba. Ji išlikusi iki (Panteno) dienų. Pantenas, atlikęs daug šaunių darbų, pagaliau atsistojo Aleksandrijos mokyklos priešakyje, kur žodžiu bei raštu aiškino Dievo mokslą.

Apie Klemensą Aleksandrietį

11. Tais pačiais laikais Aleksandrijoje į Dievo *Raštus* gilinosi ir tuo garsėjo Klemensas, bendravardis ano senojo Romos vyskupo

ir apaštalų mokinio. Jis savo "Apybraižose" prisimena Panteną kaip savo mokytoją ir, kaip man atrodo, kalba apie jį taip pat savo "Margumynų" pirmoje knygoje, kur pasakoja apie įžymiausius apaštalų įpėdinius tokiais žodžiais: "Pirmiausia tai nėra rašytinis veikalas, sudarytas žmonių akims, ne, - tai mano prisiminimų lobynas senatvėje, tai vaistas nuo užmiršimo, tai pilnas paprastumo atvaizdas ir anų šaunių bei gyvų pokalbių atšvaistas, prisiminimas to, ką esu girdėjęs, taip pat palaimintųjų ir iš tiesų šaunių vyrų atmintis. Vienas jų, Jonėnas, gyveno Graikijoje, kitas buvo iš didžiosios Graikijos. Anas buvo gimęs Libane, tas - Egipte. Kiti gyveno Rytuose, o iš jų vienas buvo asiras, kitas - žydas iš Palestinos. Paskutinis, kurį buvau sutikęs ir su kuriuo bendravau, savo rimtumu pranoko visus, o su juo susipažinau Egipte, kur jis slapstėsi. Taigi šie vyrai išsaugojo tikrą palaimintojo mokslo tradiciją, kurią buvo gavę tiesiog iš šventųjų apaštalų Petro, Jono ir Pauliaus, kaip vaikai iš tėvų. Ir kiek nedaugel tų, kurie panašūs į savo tėvus! Ačiū Dievui, jie išsilaikė iki mūsų laikų, idant išplatintų savo protėvių bei apaštalų sėklą".

Apie Jeruzalės vyskupus

12. Anuomet buvo pagarsėjęs Jeruzalės Bažnyčios vyskupas Narcizas, kurį dar ir šiandien daugelis labai brangina. Jis buvo penkioliktas iš eilės palikuonis vyskupo soste nuo žydų karo Hadriano laikais. Nuo to laiko pradėjo kurtis vietinė Bažnyčia iš pagonių. Anksčiau ta Bažnyčia buvo sudaryta iš žydų ir, kaip minėjome aukščiau, pirmuoju vyskupu iš pagonių tapo Morkus. Po jo vyskupo sostą užėmė Kasianas, kaip matyti iš vietinių vyskupų sukcesijos sąrašų, paskui - Publijus, po to - Maksimas, vėliau - Julijonas, toliau - Gajus, po jo - Simachas, paskui - Gajus II ir vėl kitas Julijonas, po jo - Kapitonas, Valensas bei Dolichianas ir pagaliau - Narcizas, kuris apskritai buvo trisdešimtas iš eilės vyskupas, pradedant apaštalų laikais.

Apie Rodoną ir jo paminėtą Markiono atskalą

13. Anais laikais Rodonas, kilęs iš Azijos, kuris, kaip pats sako, buvo mokinys mums jau pažįstamo Taciano Romoje. Jis rašė

įvairius veikalus ir kartu su kitais priešinosi Markiono erezijai. Jis pasakoja, kad jo laikais ši klaidatikybė suskilo į skirtingas sektas, pamini to susiskaldymo veikėjus ir labai tiksliai atmeta jų išgalvotus, klaidingus mokymus. Bet paklausykime jo paties žodžių:

"Jie suskilo savo mokymu todėl, kad remiasi pagrindais, kurių neįmanoma palaikyti. Štai vienas jų, Apelis, kuris didžiuojasi savo gyvenimo būdu ir senu amžiumi; jis pripažįsta tik vienintelį principą ir tvirtina, esą pranašystės kylančios iš piktosios dvasios. Čia jis laikosi kažkokios merginos nuomonės. Ši demono apsėsta mergina buvo vardu Filomena. Kiti, kaip anas jūreivis Markionas, pripažįsta du elementus. Prie jo priklauso Potitas ir Bazilikas. Jie sekė paskui šitą vilką iš Ponto, nes kartu su juo nesuprato, kuo remiasi visų dalykų padalos. Jie sau palengvino uždavinį ir paprasčiausiai, be jokio pamato, priėmė du elementus. Pagaliau kiti nuklydo į dar blogesnes aklavietes, nes įvedė ne du, o net tris elementus. Jų kūrėjas ir vadovas yra Sineras, sprendžiant iš to, ką skelbia jo mokyklos šalininkai".

Tas pats Rodonas pasakoja apie savo pokalbius su Apeliu ir taip sako: "Senasis Apelis leidosi su mumis į diskusiją, kurios metu jam buvo įrodyta, jog daugeliu klausimų jis klysta. Todėl pareiškė, kad nėra reikalo tiksliai svarstyti to, kas kalbama, bet reikalinga kiekvienam ištverti savo tikėjime. Mat jis tvirtino, kad išganyti būsią visi, kurie visiškai pasitikėjo Nukryžiuotuoju ir darė gerus darbus. Mažiausiai ištirtu klausimu, kaip jau minėta, jis laikė mokymą apie Dievą. Jis skelbė, jog esąs tik vienas pradas, beje, ir mes taip mokėme". Toliau Rodonas išdėsto visą jo mokslinę sistemą ir priduria: "Kai aš jo paklausiau ,"Kur tavo įrodymai arba kaip gali tvirtinti, jog egzistuoja tik vienas pradas? Paaiškink mums", jis atsakė, kad pranašystės tarpusavyje prieštarauja, jų tvirtinimai nesutampa. Nesutampa, taigi yra melagingos ir prieštaringos. Kodėl esanti tik viena priežastis, - jis sakėsi nežinąs, o tik jam taip atrodą. Kai po to prašiau, kad pasakytų tiesą, jis prisiekė, kad iš tiesų nesuprantąs, jog egzistuoja nepagimdytas Dievas, bet taip tikįs. Tuomet aš nusijuokiau ir ėmiau išmėtinėti, kad vadinąs save mokytoju, o nemokąs įrodyti savo mokslo"[12].

Tame pačiame veikale tas pats Rodonas kreipiasi į Kalistioną ir prisipažįsta buvęs Romoje Taciano mokiniu. Pasakoja, kad Tacia-

nas rašęs knygą "Klausimai"[13], kurioje pažadėjęs išaiškinti *Šventųjų Raštų* mįslingas ir neaiškias vietas. Jis pats, Rodonas, pasakoja, kad atskirame rašinyje pateiksiąs aiškinimus iš anų Taciano "Klausimų". Taip pat yra ir jo "Heksamerono aiškinimas".

Apelis buvo daugybę kartų nusikaltęs Mozės įstatymui; daugelyje raštų priešgyniavo Dievo žodžiams ir, kaip atrodo, labai uoliai stengėsi juos paneigti bei iškraipyti.

Tiek apie šiuos dalykus.

Apie netikruosius Frygijos pranašus

14. Dievo Bažnyčios priešininkas, kuris dega baisia neapykanta gėriui ir myli blogį, niekuomet nepraleidžia progos spęsti žmonėms pinkles. Jis padarė, kad atsirado negirdėtų erezijų prieš Bažnyčią. Tarp jų šalininkų buvo tokių, kurie tarytum nuodingos gyvatės išsisklaidė po Aziją ir Frygiją, ir perdėtai pakiliai kalbėjo apie Montaną, kaip apie Parakletą, o jį lydinčias moteris - Priscilę bei Maksimilę - vadino jo pranašėmis.

Apie Blasto atskalą Romoje

15. Dar kiti savo veiklą išplėtė Romoje. Jų priešakyje stovėjo Florinas, kuris Bažnyčioje buvo praradęs presbiteriatą. Su juo kartu buvo panašiu būdu suklydęs Blastas. Jie daug žmonių atplėšė nuo Bažnyčios ir patraukė savo pusėn ir kiekvienas jų savaip stengėsi suklastoti tiesą.

Kas išliko atminime apie Montaną ir jo melagingus pranašus

16. Prieš vadinamąją frygiečių ereziją Didžioji Galybė, kovojanti už tiesą, pastatė gynybos mūrą, tvirtą ir nenugalimą, Apolinarą iš Hieropolio, apie kurį jau buvo užsiminta. Su juo veikė ir daugelis ano meto iškalbingų vyrų. Tai jie mums paliko daug medžiagos mūsų "Istorijai". Štai kaip vienas jų pradeda savo veikalą, nukreiptą prieš tuos eretikus, sakydamas, jog jam yra tekę su jais kovoti diskutuojant žodžiu, įrodinėjant tiesą. Štai jo žodžiai:

"Seniai ir ilgai, mano mielas Avercijau Marcelai, esu prašomas parašyti raštą prieš ereziją tų, kurie savo vardą yra gavę iš Miltia-

do. Delsiau iki šiolei ne todėl, jog neturėčiau drąsos pasipriešinti melui ir paliudyti tiesą, bet iš baimės, kad kam nors nepasirodytų, jog noriu ką nors pridėti prie *Naujojo Testamento* evangelinio mokymo, nes prie jo negalima nieko pridėti ir nieko atimti iš to, kuris nusprendė savo gyvenime vadovautis Evangelija. Buvau Galatijos Ankyroje ir atradau vietinę Bažnyčią visai demoralizuotą tomis naujovėmis, kurios, pasak vietinių žmonių, nesančios jokios pranašystės, o veikiau, kaip įrodysime, tikros melagingos pranašystės. Kiek buvo įmanoma, diskutavau Bažnyčioje Viešpačiui padedant daug dienų šiais klausimais ir dėl visų jų keliamų dalykų ir pripildžiau tą Bažnyčią džiaugsmo bei sutvirtinau tiesa. Mano priešininkai, bent šį kartą, iš tiesų pralaimėjo ir prieštarautojai liko didžiai nusiminę. Vietiniai presbiteriai kreipėsi į mane prašydami, kad įamžinčiau raštu tas diskusijas su tikrojo mokymo priešais, kurios vyko dalyvaujant mūsų bičiuliui kunigui Zotikui iš Otriso. Šito nepadariau, bet pažadėjau, kad Viešpačiui padedant čia parašysiu knygą ir bematant pasiųsiu jiems"[14].

Apie tai ir dar daugiau pasakoja savo veikalo įžangoje, o paskui taip rašo apie minimos erezijos autorių: "Jų maišto ir atskilimo nuo Bažnyčios priežastis tokia: Mizijoje, Frygijos pasienyje, yra vietovė, vadinama Ardabau. Ten tarp naujai pakrikštytųjų buvo Montanas. Tuo metu, kai Azijos prokonsulas buvo Gratas, Montanas užsidegė nežabotu troškimu užimti vadovo vietą ir atvėrė duris priešininkui. Demonas jį taip supančiojo, kad jo dvasia ėmė maištauti. Jis pajuto ekstazę, pradėjo dūkti, kalbėti, leisti keistus garsus. Jis prieštaravo Bažnyčios papročiams, kurie reikalauja laikytis tradicijos ir eilės kalbėti. Tarp tų, kurie anuomet klausė jo netikusių kalbų, buvo tokių, kurie reiškė nepasitenkinimą juo, kaip žmogumi apsėstu, demonų vergu, valdomu apgaulingos dvasios ir keliančiu sąmyšį minioje. Šie žmonės ginčijosi su juo, liepė jam nutilti, nes prisiminė aiškų Viešpaties priesaką ir perspėjimą sergėtis ir budėti dėl klaidingų pranašų. Kiti, tarsi kažkokios šventos dvasios apšviesti bei apdovanoti pranašavimo dovana, ir kartu apimti puikybės, užmiršę aiškius Viešpaties priesakus, šaukėsi tos neprotingos ir veidmainingos dvasios, žmonių suvedžiotojos, apžavėti ir apsvaiginti, prašė jį kalbėti. Įmantriai, o gal ir svaigindamas velnias ruošė pražūtį tiems, kurie neklausė Viešpaties ir deramai jo nepagerbė, o paskui akstino ir kaitino jų dvasią, kuri tarytum sapne buvo užmerkusi akis tikrajam tikėjimui. Jis pašaukė

dvi moteriškes, pripildėjas melo dvasia, ir jos skleidė nesklandžius bei keistus garsus, kaip jau buvo minėta. Tuos, kurie džiaugėsi tais reiškiniais ir jais gyrėsi, dvasia skelbė esant šventaisiais ir skatino jų puikybę savo pažadais, o retkarčiais apsukriai jiems į akis priekaištavo, kad būtų matyti, jog moka bartis. Vis dėlto nedaug frygiečių leidosi apgaunami. Visai katalikų Bažnyčiai, kuri gyvuoja pasaulyje, ta dvasia piktžodžiavo, nes melagingos pranašystės ten nesulaukė nei pagarbos, nei pritarimo. Azijos tikintieji daugelyje vietų susirinkdavo ir sąžiningai aptardavo naujus mokymus, išaiškindavo jų klaidingumą ir pasmerkdavo ereziją. Šitaip klaidų skleidėjai buvo išmesti iš Bažnyčios ir atskirti nuo bendruomenės".

Taip pasakojama rašinio pradžioje, o visoje knygoje plėtojama jų klaidų kritika. Antroje knygoje taip kalbama apie minėtų asmenų mirtį: "Kadangi jie vadindavo mus pranašų žudytojais už tai, kad nepriėmėme jų plepių pranašų, - kuriuos jie skelbė buvus pasiųstais žmonėmis, - mums, dėl Dievo, rūpi gauti iš jų atsakymą į mūsų klausimus. "Sakykite, mielieji, ar tarp tų, kurie nuo Montano ir anų moterų laikų pradėjo savo daugžodžiavimą, sakykite, ar yra bent vienas, kurį būtų persekioję žydai, ir bent vienas, kurį būtų užmušę netikintieji? Nėra nė vieno! Sakykite, kuris jų buvo dėl Kristaus vardo suimtas ir prikaltas prie kryžiaus? Nė vieno! O gal šventyklose kurią nors iš jų moterų plakė ar akmenimis svaidė? Niekados ir niekur! Beje, kitokia mirtimi užbaigė gyvenimą Montanas ir Maksimilė. Neprotingos dvasios suvedžioti jie pasikorė, tačiau ne kartu, bet kiekvienas savo metu. Visur pasklido žinia, kad toks buvo jų galas ir užbaigė gyvenimą kaip išdavikas Judas. Taip pat dažnai galima rasti pasakojimą, jog kažkoks Teodoras, keistuolis ir pranašų bendrijos iždininkas, vieną kartą buvęs iškeltas ir nešamas į dangų. Taigi jis pasidavęs ir patikėjęs apgaulės dvasiai, tačiau po to buvęs nutrenktas žemyn ir niekingai žuvęs. Taip jau bent pasakojama. Tačiau mes to nematėme, todėl mums atrodo, kad nieko tikra nėra žinoma. Galbūt taip arba kitaip iš šio pasaulio pasitraukė Montanas ar Teodoras bei neseniai minėtoji moteriškė".

Be to, toje pačioje knygoje pasakojama, kad šventieji vyskupai mėgino nugalėti dvasią, kuri buvusi Maksimilėje, bet jiems sutrukdę kai kurie žmonės, atvirai stoję priešininko pusėn. Štai autoriaus žodžiai: "Tegu dvasia, bylojanti per Maksimilę, neatsi-

liepia, kaip savo knygoje sako Asterijus Urbonas: "Veja mane šalin, tarsi vilką nuo avių. Bet aš ne vilkas. Aš - žodis, dvasia ir galybė. Tegu verčiau parodo savo galią, slypinčią dvasioje, tegu patvirtina, tegu per dvasią priverčia pripažinti tuos, kurie anuomet buvo bandomi ir kovojo su plepalų dvasia. Lai stoja išmėginti vyrai ir vyskupai, Zotikas iš Kumanės ir Julijonas iš Apamėjos. Tačiau Temisono šalininkai užspaudė jiems burnas ir neleido apgalėti melagingos ir žmones klaidinančios dvasios".

Toje pačioje knygoje jis pateikia ir kitų dalykų, paneigdamas Maksimilės klaidingus pranašavimus. Ten pat pažymi laiką, kuomet rašė, ir prisimena jos pranašystes, kuriose kalbama apie būsimuosius karus ir sąmyšius. Atskleisdamas melą, jis taip sako: "Argi melas nepaaiškėjo? Jau praslinko trylika metų nuo tos moteriškės mirties, o pasaulyje nebuvo karo - nei mažo, nei visuotinio, o krikščionys Dievo gailestingumu džiaugiasi pastovia taika".

Tiek iš antrosios knygos. Pateiksiu dar nedideles ištraukas iš jos, kur kalbama apie tuos, kurie giriasi turį daug kankinių: "Kai būna apgalėti dėl savo tvirtinimų ir nebegali sau pagelbėti, tuomet mėgina šauktis savo kankinių ir sakosi daug jų turį, o tai esąs nepaneigiamas įrodymas per juos veikiančios, vadinamosios pranašingos dvasios. Suprantamas dalykas, tačiau tolimas nuo tiesos! Be abejonės, kai kurios erezijos turi daug kankinių, tačiau mes su jomis nesutinkame ir nelaikome jų teisingomis. Antai markioniečiai - taip vadinami nuo Markiono erezijos - tvirtina, kad turi daug Kristaus kankinių, tačiau iš tikrųjų jie neišpažįsta Kristaus". Šiek tiek toliau priduria: "Be to, kai ištikimieji Bažnyčios nariai gauna pašaukimą kankinystei už tikrąjį tikėjimą, o po to susitinka su vadinamaisiais frygiečių erezijos kankiniais, jie traukiasi šalin nuo jų ir žengia į mirtį, nesijungdami su jais, nes nenori turėti nieko bendra su Montano ir jo bičiulių dvasia. Kad tai tiesa, aišku iš to, jog Apamėjoje prie Meandro mūsų dienomis taip įvyko su kankiniais, kurie kentėjo kartu su Gajumi ir Aleksandru iš Eumenėjos".

Apie Miltiadą ir jo raštus

17. Tas pats autorius savo veikale užsimena apie Miltiadą, sakydamas, jog ir jis parašęs veikalą, smerkiantį jau minėtą ereziją. Pateikęs kai kuriuos šitų klaidatikių teiginius, jis rašo: "Atradau

šiuos dalykus viename jų rašinyje, kur puolama mūsų brolio Miltiado knyga. Šis įrodinėja, kad pranašas neprivalo kalbėti ekstazėje, - iš ten paėmiau trumpą ištrauką".

Toliau toje pačioje knygoje autorius mini tuos, kurie pranašavo *Naujame Testamente* ir prie jų priskiria kažkokią Amją bei Kvadratą, sakydamas: "Melagingas pranašas, kurį lydi begėdiškumas ir įžūlumas, krinta į melagingą ekstazę, pradeda savu noru prarasti sąmonę, o paskui pereina, kaip minėta, į sielos pavergimą. Tokių reiškinių negalima rasti tikrų, dvasios įkvėptų pranašų pavyzdžiuose, nei Senajame, nei Naujajame Testamentuose, ir nėra ko girtis nei Agabu, nei Judu, nei Silasu, nei Pilypo dukterimis, nei Amja iš Filadelfijos, nei Kvadratu, nei kitais asmenimis, kurie priklauso melagių pranašų būriui".

Ir toliau aiškina: "Jei iš tikrųjų po Kvadrato ir Amjos iš Filadelfijos, kaip sakoma, Montano bičiulės paveldėjo pranašavimo charizmą, tegu mums parodo, kas ją perėmė iš Montano ir jo moterų. Juk negali pranašavimo charizma užgesti visoje Bažnyčioje iki antrojo Viešpaties atėjimo, kaip moko Apaštalas[15]. Tačiau jis negali nurodyti nė vieno, nors jau prabėgo keturiolika metų nuo Maksimilės mirties".

Tiek apie šį rašytoją. Minėtasis Miltiadas paliko mums dar kitų savo teologinio uolumo paminklų raštuose, kuriuos nukreipė prieš graikus bei žydus. Abiem klausimais atskirai jis diskutuoja knygose, be to, pasauliniams valdovams jis parašė filosofijos "Apologiją", kurią pats išpažino.

Kaip Apolonijus nugalėjo frygiečius ir ką jis prisiminė

18. Prieš vadinamąją frygiečių ereziją, kuri anuo metu plito Frygijoje, argumentuotai pasisako Apolonijus, bažnytinis rašytojas, kuris paskyrė atskirą veikalą prieš frygiečius. Jiems parodė, kad jų pranašavimai, prisilaikantys savų žodžių, yra klaidingi, ir nurodo, kokį gyvenimo būdą pasirinko erezijos vadeivos. Paklausykime jo paties žodžių apie Montaną: "Kas yra šis naujasis pranašas, parodo jo darbai ir mokymas. Tai tas, kuris mokė, kaip nutraukti santuokos ryšius, kuris skelbė naujus pasninkų nuostatus, kuris mažus Frygijos miestelius Pepuzą ir Timijoną pavadino Jeruzale, kad juoseiš visur rinktųsi žmonės, tai tas, kuris įvedė

mokestį ir aukų pretekstu priiminėjo dovanas, kuris savo erezijos skelbėjams mokėjo algas, kad per godumą šie skleistų jo žodį".

Taip jis rašo apie Montaną. Apie jo pranašes kalbama toliau: "Nurodome, kad tos pirmosios pranašės nuo to laiko, kai jas apsėdo dvasios, pametė savo vyrus. Vadinasi, baisi melagystė, jei Priscilė tebevadinama mergina!"

Po to priduria: "Juk gerai žinai, kad visas *Raštas*[16] draudžia pranašui imti dovanas ir pinigus. Kai matau, jog pranašė renka auksą, sidabrą ir brangius drabužius, argi neturėčiau jos atmesti?"

Toliau taip išsireiškia apie vieną jų išpažinėją: "Štai Temisonas neabejotinai godus žmogus, kuris neturėjo išpažinėjų žymės, tačiau didele pinigų suma išsipirko iš kalėjimo. Po šito, atrodytų, turėjo tapti nuolankus, tačiau jis drįso girtis kankinyste, vaizduoti apaštalą, rašyti kažin kokį katalikišką laišką, mokyti tuos, kurie turėjo už jį tvirtesnį tikėjimą. Jis dalyvaudavo tuščiuose disputuose, piktžodžiavo Viešpačiui, apaštalams ir šventajai Bažnyčiai".

Jis rašo ir apie kitus iš būrio tų, kurie gerbiami kaip kankiniai: "Jau nekalbant apie juos, lai mums pranašė papasakoja apie Aleksandrą, kuris pats save vadina kankiniu, su kuriuo kartu daugelis sėda prie stalo ir kurį didžiai gerbia. Nereikia mums išvardyti jo nedorybių bei nusižengimų, už kuriuos jis buvo nubaustas, apie jį byloja dokumentai. Tad kas čia atleidžia kitam nuodėmes? Ar pranašas nedorėliui - kankiniui, ar kankinys godžiam pranašui. Juk Viešpats yra pasakęs: "Neįsigykite nei aukso, nei sidabro, nei variokų savo kapšams prikimšti" (Mt 10,9).

Beje, jie elgiasi tiesiog priešingai, nes ima tai, kas uždrausta. Mes parodysime, kaip tie, kuriuos jie vadina pranašais ir kankiniais, rankioja skatikus ne tik iš turtuolių, bet ir iš vargdienių, našlaičių ir našlių. Jeigu jiems nepriekaištauja sąžinė, lai stoja mums prieš akis ir pasiaiškina šiuo klausimu, kad toliau nebenusidėtų, kai jiems bus įrodyta blogybė. Reikia išbandyti pranašų vaisius, nes medis pažįstamas iš vaisių (Mt 12,33). Tegu tie, kuriuos tai liečia, žino, kad jį teisė Emilijus Frontikas, Efezo prokonsulas, tačiau ne dėl Kristaus vardo, bet dėl nusikaltimų, kuriuos buvo padaręs ir tapęs atkritėliu. Tuomet melavo, kad einąs į teismą dėl Viešpaties vardo; jis apgavo vietinius tikinčiuosius ir buvo paleistas iš kalėjimo. Jo vietinė parapija, iš kurios buvo kilęs, nepriėmė jo, nes buvo piktadarys. Kas norėtų tiksliau susi-

pažinti su jo darbais, tegul pažvelgia į viešąjį Azijos archyvą. Su tokiu žmogumi daugel metų išgyveno pranašas ir jo nepažįsta!? Atskleisdami jo nusikaltimus, parodome tikrąjį "pranašo" veidą. Galima nurodyti panašius dalykus ir kitiems. Jeigu jiems netrūksta drąsos, tegul pasiaiškina".

Be to, kitoje savo knygos vietoje štai ką priduria apie pranašus, kuriais jie didžiuojasi: "Jeigu neigia, kad jų pranašai imdavo dovanas, tegu pripažįsta, kad jie nėra tikri pranašai, nes pateiksime jiems įrodymus, jog iš tiesų imdavo dovanas, beje, duosime tūkstančius įrodymų. Juk būtinai reikia pranašų vaisius išbandyti. Pasakyk man, ar pranašas vaikšto į pirtį? Ar pranašas naudoja puošimuisi tepalus? Ar pranašas puikuojasi drabužiais? Ar pranašas linksminasi už stalo ir lošia kauliukais? Ar pranašas skolina pinigus už palūkanas? Tegul pasako mums, ar galima taip daryti, ar ne, o aš jiems įrodysiu, jog tokių dalykų yra buvę".

Tas pats Apolonijus tame pačiame rašte sako, jog jam rašant knygą ėjo keturiasdešimtieji metai nuo Montano pasirodymo su savo pranašystėmis. Be to, pasakoja, kad Zitikas, kurį paminėjo aukščiau išvardytas autorius[17], pasipriešino tariamajai Pepurėjo pranašei Maksimilei ir bandė nugalėti joje veikiančią dvasią, tačiau jos šalininkai sutrukdė jo pastangas.

Taip pat užsimena apie tokį Trasėją, vieną iš ano meto kankinių. Pasakoja, esą pagal padavimą Išganytojas prisakęs savo apaštalams, kad jie dvylika metų nepasitrauktų iš Jeruzalės. Be to, naudojasi liudijimais iš *Apreiškimo Jonui*, ir pasakoja, kad Jonas Dievo galybe Efeze prikėlęs mirusį. Pagaliau dar pateikia kitokių dalykų, kurių pagalba vykusiai ir išsamiai sukritikavo minimos erezijos paklydimą. Tiek Apolonijus.

Serapiono nuomonė apie frygiečių atskalą

19. Apolinaro raštus prieš minimąją ereziją prisimena Serapionas, kuris anuomet po Maksimino buvo Antiochijos Bažnyčios vyskupas. Jį mini savo "Laiške Karikusui ir Poncijui", kur kritikuoja minėtą ereziją ir priduria:

"Kad žinotum, jog tos mokyklos, vadinamos pranašų vardu, veikimas melagingas, kuris kelia pasibaisėjimą visoje žemėje pasklidusiai Jėzaus Brolijai, siunčia jums taip pat laiškus Klaudijaus

Apolinaro, šventojo vyskupo Azijos Hieropolyje". Tame pačiame Serapiono "Laiške" yra įvairių vyskupų pasisakymų. Vienas jų rašo: "Aš, Aurelijus Kvirinijus kankinys, linkiu jums sėkmės". Kitas rašo taip: "Aelijus Publijus Julijus, Debeltos vyskupas Trakijos kolonijoje. Palaimintasis Sotas iš Anchialos norėjo išvaryti Prisceilės demoną, bet veidmainiai neleido šito padaryti". Tuose pačiuose "Laiškuose" yra dar daugelio vyskupų, panašios dvasios įkvėptųjų, rankomis padarytų įrašų. Tokie buvo šitie įvykiai.

Kaip Irenėjas raštu sukritikavo Romos atskalūnus

20. Prieš tuos, kurie Romoje stengėsi griauti sveiką bažnytinę drausmę, Irenėjas rašė įvairius *Laiškus*. Vieną jų "Apie atskalą" jis paskyrė Blastui, o kitą - Florinui: "Apie monarchiją, arba apie tai, jog Dievas nėra blogio kūrėjas". Tokią pažiūrą, kaip atrodo, gynė Florinas. Kadangi vėliau jis kartojo Valentino klaidą, Irenėjas dar parašė knygą "Aštuoniukė", kur pabrėžia, jog priklausąs prie pirmosios apaštalų palikuonystės. Rašinio pabaigoje randame jo plunksna parašytą gražią pastabą, kurią čia privalau pateikti: "Maldauju tave, kuris perrašinėsi šitą knygą, dėl mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus, dėl jo šlovingojo atėjimo, kai ateis teisti gyvųjų ir mirusiųjų! Palygink tai, ką būsi surašęs, ir rūpestingai pataisyk pagal originalą, iš kurio esi nurašęs". Be abejonės, naudinga pastaba, kurią čia kartojame, nes anie senovės tikrai šventi vyrai buvo mums didžiausio kruopštumo pavyzdys.

O cituojamame "Laiške Florinui" Irenėjas prisimena, kaip abu bendravo su Polikarpu:

"Tie mokymai, Florinai, švelniai tariant neišplaukia iš sveikos minties šaltinio. Tie mokymai nesiderina su Bažnyčia ir stumia į bedievystę tuos, kurie jų klauso. Tokių mokymų netgi didžiausieji eretikai, kurie stovėjo už Bažnyčios ribų, niekuomet neišdrįso skelbti. Tų pamokymų tau neperdavė presbiteriai, gyvenusieji prieš mus ir bendravusieji su apaštalais. Antai, kai dar buvau vaikas, regėjau tave Žemojoje Azijoje prie Polikarpo šono. Mačiau, kaip šauniai elgeisi cezario dvaro prabangoje ir kaip stengeisi patikti (Polikarpui). Anuos laikus atsimenu geriau negu nesenus įvykius. Tokie vaiko amžiaus įspūdžiai vystosi kartu su siela, suauga su ja taip, kad galiu netgi parodyti vietą, kur sėdėdavo

palaimintasis Polikarpas, kur kalbėdavo, kaip išeidavo ar įeidavo, kokia buvo jo gyvenimo eiga, kaip jis atrodė, kaip kalbėdavo žmonėms, kaip pasakodavo apie savo ryšius su Jonu ir kitais, mačiusiais Viešpatį. Kaip prisimindavo jų žodžius bei ką girdėjo iš jų apie Viešpatį, apie jo stebuklus, mokymą, kaip Polikarpas, pagal šventąjį Raštą pasakodavo, ką buvo pasisavinęs iš Gyvybės Žodžio liudytojų. Tuomet aš godžiai klausydavausi tokių dalykų su pamėgimu, kurį man davė Dievas, ir išlaikiau juos atmintyje - ne popieriuje, - o savo širdyje. Per Dievo malonę aš stengiausi regėti tuos dalykus akimis ir galiu paliudyti Dievo akivaizdoje, jog anas palaimintasis ir apaštališkas presbiteris, jei būtų išgirdęs ką nors panašaus (t.y. apie erezijas), būtų užsikimšęs ausis ir sušukęs kaip įpratęs: "O gerasis Dieve, kokius tik laikus man davei sulaukti, jog turiu pakęsti tokius akibrokštus". Jis būtų pabėgęs iš vietos, kur sėdėjo, jeigu būtų išgirdęs tokias kalbas. Tuo galima įsitikinti iš jo "Laiškų", kuriuos iš dalies rašė kaimyninėms Bažnyčioms, idant jas sustiprintų, iš dalies kai kuriems broliams, kad juos perspėtų ir pamokytų".

Tiek Irenėjas.

Kaip Apolonijus Romoje mirė kankinio mirtimi

21. Tais pačiais laikais, valdant Komodui, mūsų padėtis pakrypo į gerąją pusę, ir taika bei ją lydinti Dievo malonė pasklido po viso pasaulio Bažnyčias. Tuomet Išganytojo žodis nesuskaičiuojamai daugybei sielų iš visų tautų įkvėpė pamaldžią pagarbą visų dalykų Sutvėrėjui. Net labai daug romėnų, pagarsėjusių turtais ir kilme, ieškojo išganymo kartu su savo šeimomis. Deja, šito negali pakęsti demonas, kuris dega neapykanta gėriui, ir kuris iš prigimties yra pavyduolis. Jis ir vėl rengėsi kovai ir rezgė mums įvairias pinkles. Pavyzdžiui, Romos mieste jis surengė teismą Apolonijui, tarp tikinčiųjų garsėjusiam savo žiniomis ir filosofija. Jis paskatino vieną iš savo pagalbininkų, kuriuos naudoja tokiems reikalams, kad vietoj jo (demono) apskųstų šitą vyrą. Tačiau šis skundas nebuvo laimingas, nes pagal cezario potvarkį mirties bausmė taip pat grėsė ir krikščionims skundikams. Taigi bematant jam buvo sulaužytos blauzdos, pagal nuosprendį, kurį išleido teisėjas Perenijus.

Dievui didžiai mielą kankinį teisėjas kalbino ilgai ir atkakliai,

kol pagaliau pareikalavo, kad šis pasiteisintų senatui. Tuomet Apolonijus visų akivaizdoje pasakė puikią kalbą, gindamas tikėjimą, kurį išpažino. Galiausiai jam buvo nukirsta galva, remiantis senato dekretu. Mat buvo senas įstatymas, jog nereikia išlaisvinti krikščionių, kurie jau stojo prieš teismą, jei neišsižadės savo tikėjimo. Kas norėtų sužinoti Apolonijaus žodžius, pasakytus teisėjui, jo atsakymus į Perenijaus klausimus ir visą apologiją, kurią paskelbė visam senatui, - gali pasižiūrėti "Senųjų kankinių aktus". Aš esu juos surinkęs.

Kurie vyskupai buvo pagarsėję anuo metu

22. Dešimtaisiais Komodo viešpatavimo metais Viktoras tapo įpėdiniu Eleutero, kuris per trylika metų ėjo vyskupo pareigas[18]. Tuo pat metu dešimtuosius vyskupavimo metus baigė Julijonas, o jo vieton Aleksandrijos parapijų priešakyje stojo Demetrijus. Anuo metu garsėjo aštuntasis Antiochijos Bažnyčios vadovas, anksčiau minėtas vyskupas Serapionas. Palestinos Cezarėjos priešakyje stovėjo Teofilis, o Narcizas, kurį taip pat esame minėję, vadovavo Jeruzalės Bažnyčiai. Tuo pat metu graikų Korinto vyskupas buvo Bakchilas, o Efezo Bažnyčioje - Polikratas. Be šių asmenų, aiškus dalykas, buvo dar daug kitų žymių vyrų. Mes išvardijome tuos, kurie savo raštuose mums perdavė tikrąjį tikėjimą. Juos, kaip ir tiko, pavadinome vardais.

Apie ginčą, kuris anuomet kilo Velykų klausimu

23. Anuo metu buvo kilęs svarbus ginčijamas klausimas. Visos Azijos Bažnyčios manė, jog remiantis labai senu padavimu kaip joms atrodė, kad Išganytojo Velykų šventę reikia švęsti keturioliktą mėnulio dieną, kai žydai mini avinėlio paaukojimo šventę. Tą dieną, nesvarbu kuri tai būtų savaitės diena, reikia baigti pasninką. Tačiau tokios tvarkos kitos Bažnyčios visame pasaulyje nepripažino, o apaštalų padavimo galia, kuri nepaliovė veikusi iki šios dienos, laikėsi papročio, kad pasninką reikia užbaigti ne kurią nors kitą, bet mūsų Išganytojo Prisikėlimo šventės dieną.

Tuo reikalu rinkdavosi vyskupų Suvažiavimai ir sinodai, kuriuose buvo skelbiami laiškai viso pasaulio tikintiesiems. Juose

buvo aiškinama Bažnyčios pažiūra, jog Viešpaties Prisikėlimo paslapties minėjimas turįs būti švenčiamas tiktai sekmadienį ir tik šitą dieną galima užbaigti gavėnios pasninką.

Dar iki šios dienos gyvuoja anuomet Palestinoje susirinkusių vyskupų raštas. Vyskupų susirinkimui vadovavo Cezarėjos vyskupas Teofilis ir Jeruzalės vyskupas Narcizas. Tuo pačiu klausimu yra ir kitas *Laiškas*, kurį paskelbė Romos sinodas, vadovaujant vyskupui Viktorui. Be to, dar yra raštas Ponto vyskupų, kuriems - kaip vyriausias - vadovavo Palmas. Toliau yra Galijos parapijų raštas, išleistas vadovaujant vyskupui Irenėjui, po to Osroenos ir vietinių miestų vyskupų raštas; atskirai Korinto Bažnyčios vyskupo Bakchilo laiškas ir dar daug kitų. Visi vyskupai reiškia tą pačią nuomonę, daro tą patį sprendimą ir tvirtina tą patį įstatymą. Viena jų taisyklė, būtent, yra toji, kurią aukščiau esame nurodę.

Apie Azijos pasipriešinimą

24. Azijos vyskupų, kurie palaikė tvirtinimą, jog būtina laikytis senovinio papročio, priimto iš pirmųjų laikų, priešakyje stovėjo Polikratas. "Laiške Viktorui ir Romos Bažnyčiai", jis išdėstė tradiciją, kurios jis laikosi, tokiais žodžiais:

"Mes tą dieną švenčiame ne lengvabūdiškai;
Nieko nepridėdami ir nieko neatimdami.
Juk Azijoje iškilo ryškios žvaigždės,
kurios pasirodys Viešpaties atėjimo dieną,
kai ateis iš dangaus šlovėje ir
prikels visus šventuosius,
Pilypą, vieną iš dvylikos apaštalų,
palaidotą Hierapolyje,
ir dvi jo dukteris, kurios paseno mergystėje.
Yra dar viena jo duktė, kuri gyveno
pilna Šventosios Dvasios ir kuri
ilsisi Efeze. Taip pat yra ir Jonas,
kuris ilsėjosi ant Viešpaties krūtinės,
kuris, kaip kunigas, nešiojo diademą, -
ir kankinys, ir mokytojas, - ilsisi Efeze.
Dar yra Polikarpas Smirnoje, - ir vyskupas,
ir kankinys; yra Trasėjas, - ir vyskupas,

ir kankinys iš Eumenėjos,
kuris ilsisi Smirnoje.
Ar bereikia minėti Sagarį - vyskupą
ir kankinį, kuris palaidotas Laodikėjoje,
arba palaimintąjį Papirijų
ir eunuchą Melitoną, kuris per visą
gyvenimą buvo pilnas Šventosios Dvasios,
kuris ilsisi Sarduose, laukdamas
dangaus atsivėrimo, kai atsikels iš numirusiųjų.
Visi šitie laikėsi Velykų keturioliktąją
dieną pagal Evangeliją. Jie nepažeidė
šios taisyklės ir visuomet žengė laikydamiesi tikėjimo.
Taip pat ir aš, Polikratas,
mažiausias tarp jūsų visų, žengiu pagal savo artimųjų pada vimą,
o po kai kurių nešu įpėdinystę.
Štai septynetas mano giminaičių
buvo vyskupai. Aš esu aštuntasis.
Ir visuomet mano giminės šventė tą dieną,
kurią liaudis susilaikydavo nuo raugintо maisto.
Taigi aš, broliai,
kuris gyvenu Viešpatyje septyniasdešimt
penktus metus, kuris bendravau
su viso pasaulio broliais,
kuris atidžiai perskaičiau visą Šventąjį Raštą,
aš nesibijau jokių grasinimų,
nes didesni už mane yra pasakę: "Dievo reikia labiau klausyti nei žmonių".

Kartu Polikratas pateikia žinių apie vyskupus, kurie buvo prie jo, kai rašė savo raštą, ir jie pritarė jo nuomonei. Jis sako:

"Galėčiau išvardyti čia su manimi esančius
vyskupus, kurių susirinkimo iš manęs
norėjote ir kuriuos aš sušaukiau.
Jeigu surašyčiau jų vardus, -
būtų labai daug. Jie žino,
kad esu mažas žmogus, tačiau jie
patvirtino mano laišką. Jie žino,

kad neveltui esu pražilęs,
bet visuomet gyvenau Jėzuje Kristuje".

Tuo metu Romos Bažnyčios vadovas Viktoras iškėlė sumanymą atskirti nuo bendrosios vienybės visas Azijos bendruomenes bei kaimynines Bažnyčias, tarytum jos būtų kito tikėjimo, ir viešai paskelbė raštu, jog visi anie broliai - be išimties - yra išmesti iš vienybės. Bet toks elgesys nepatiko kitiems vyskupams. Jie kreipėsi į Viktorą primindami, kad stengtųsi sukurti taiką, vienybę ir artimo meilę. Iki mūsų dienų išliko gyvi jų balsai, pilni priekaištų Viktorui. Tarp kitų parašė laišką ir Irenėjas, Galijos brolių vardu, kurių viršininkas jis buvo. Jis, beje, pritaria, kad reikia švęsti Viešpaties Prisikėlimo paslaptį tiktai sekmadienį, tačiau deramu būdu kviečia Viktorą, kad jis nemėgintų atskirti Dievo Bažnyčių, kurios sergsti senovinį paprotį, pridurdamas daug kitų dalykų: "Juk ginčijamasi ne tik dėl dienos, bet ir dėl pasninko būdo. Vieni teigia, kad jie privalą pasninkauti tik vieną dieną, kiti - dvi dienas, dar kiti - dar ilgiau. Be šitų esama ir tokių, kurie dieną apskaičiuoja per keturiasdešimt dienų ir nakties valandų. Tokia papročių įvairovė atsirado ne šiandien, ne mūsų dienomis, bet labai seniai, - mūsų pirmtakų dienomis, kurie dėl nerūpestingumo, o gal dėl savo paprastumo ir nežinojimo, priėmė tokį paprotį, perdavė jį savo įpėdiniams ir liepė jo laikytis. Nepaisant visko, jie gyveno taikoje, todėl ir mes taip pat privalome taikoje gyventi, o skirtumas dėl pasninko tik sutvirtina tikėjimo vienybę.

Kartu Irenėjas prideda pasakojimą, kurį verta čia pateikti. "Tarp jų taip pat buvo presbiteriai, kurie iki Sotero vadovavo Bažnyčiai, kurią dabar valdai, būtent, Anicetas, Pijus, Hyginas, Telesforas, Ksistas, tačiau jie nei patys nesilaikė ano papročio, nei leido jo laikytis savo valdiniams. Ir nors patys jo nesilaikė, gyveno santaikoje su tikinčiaisiais, atvykusiais iš Bažnyčių, kur buvo kitoks paprotys. Tuo tarpu papročių skirtumą aiškiai matė tie, kurie jo nepripažino. Vis dėlto niekada taip nebuvo, kad dėl šios priežasties kas nors būtų atskirtas. Priešingai, presbiteriai, tavo pirmtakai, kurie nesilaikė to papročio, siųsdavo Eucharistiją tikintiesiems tų Bažnyčių, kurios laikėsi skirtingo papročio. Kai Aniceto laikais palaimintasis Polikarpas buvo Romoje ir išryškėjo nesu-

tarimai (kitais klausimais, neturinčiais didesnės svarbos), juodu netruko susitarti. Tarp jų nekilo ginčų ir dėl rimtų klausimų. Anicetas nesugebėjo įtikinti Polikarpo atsisakyti papročio, kurio tas visuomet laikėsi kartu su Jonu, Viešpaties mokiniu, bei su kitais apaštalais, su kuriais bendravo. Taip pat ir Polikarpas neįtikino Aniceto, kuris tvirtino, kad nereikią laikytis savo pirmtakų presbiterių[19] papročių. Nepaisant to, juodu išsaugojo vienybę, o bažnyčioje Anicetas, išreikšdamas savo pagarbą, leido Polikarpui atnašauti Eucharistiją. Aiškus dalykas, kad juodu išsiskyrė taikiai, ir visoje Bažnyčioje viešpatavo taika tarp tų, kurie sergėjo savo papročius.

Taigi Irenėjas, kuris neveltui turėjo tokį vardą ("Taikdarys") ir skleidė taiką, panašiai mokė ir kalbėjo dėl taikos tarp Bažnyčių. Jis rašė ne tik Viktorui, bet kartu daugeliui kitų bažnytinių vadovų šito ginčo klausimu.

Kai visi vieningai sutarė Velykų klausimu

25. Tuo metu Palestinos vyskupai, apie kuriuos ką tik kalbėjome, būtent, Narcizas ir Teofilis, o su jais Kasijus, Tyro Bažnyčios vyskupas, Klaras, Ptolemaidos vyskupas, ir kiti, kurie buvo kartu susirinkę, išsamiai apsvarstė jiems perduotą apaštalų padavimo sukcesiją Velykų klausimu ir savo rašto pabaigoje paskelbė:

"Pasistenkite, kad mūsų laiškas būtų perrašytas ir išsiuntinėtas visoms Bažnyčioms, kad mums nepriekaištautų tie žmonės, kurie lengvai klysta. Skelbiame jums, kad Aleksandrijoje švenčiamos Velykos tą pačią dieną, kaip ir pas mus. Susitarėme laiškais, kad sutartinai bei kartu minėsime šventąją dieną".

Kurie Irenėjo - tiesos mylėtojo veikalai išliko iki mūsų dienų

26. Neskaitant minėtų raštų bei laiškų, kuriuos išleido Irenėjas, yra jo trumpa, bet labai naudinga kritinė studija prieš graikus "Apie žinojimą", be to, raštas, kurį jis sieja su brolio Marciano vardu: "Apaštalų pasakojimo patvirtinimui yra dar viena nedidelė knyga įvairiais klausimais, kurioje Irenėjas prisimena "Laišką

žydams" ir vadinamąją Saliamono "Išmintį", pateikdamas kai kurias ištraukas. Tokie Irenėjo veikalai, apie kuriuos žinios išsilaikė iki mūsų dienų.

Komodo valdymas baigėsi[20] po trylikos metų, o praslinkus pilniems šešiems mėnesiams po jo mirties, laikinai valdant Pertinaksui, galų gale valdžią paėmė cezaris Severas.

Kuriuos anuomet garsių vyrų veikalus mes turime

27. Labai daug senovės paminklų po daugelio Bažnyčios vyrų išsilaikė iki mūsų dienų. Štai veikalai, kuriuos mes patys pažįstame: Heraklito knyga "Apie apaštalą", Maksimo knygos apie eretikų dažnai svarstytą klausimą: "Iš kur atsiranda blogis bei apie materijos sutvėrimą". Kandido knyga "Apie heksameroną", Apiono raštas tuo pačiu klausimu, be to, Seksto "Apie mirusiųjų prisikėlimą". Arabiano veikalas, pagaliau gausūs kitų autorių raštai, apie kuriuos dėl žinių stokos sunkiau pasakyti, kada jie atsirado ir kokia buvo jų istorija. Taip pat iki mūsų laikų išsilaikė dar daugelio rašytojų raštai, kurių netgi nemokame išvardyti; tai buvo tikro tikėjimo Bažnyčios vyrai, kaip liudija jų Rašto aiškinimas, deja, mes jų nepažįstame, nes daugelis knygų neišsaugojo autorių vardų.

Apie pirmuosius Artemono atskalos skleidėjus; kokie jie buvo ir kaip jie drįso klastoti Šv. Raštą

28. Vienas tų vyrų parašė veikalą prieš Artemono ereziją, kurią mūsų laikais mėgino atgaivinti Paulius iš Samosatos[21]. Veikale yra pasakojimas, susijęs su mus dominančia istorija. Jame minimas erezijos atmetimas, nes erezija skelbė, kad Išganytojas buvęs tiktai žmogus. Neseniai klaida pasirodė su savo mokymais, o jos autoriai stengėsi pasiteisinti senove. Knygoje yra daug kitų įrodymų, kurie sugriauna aną melagingą piktžodžiavimą. Mes skaitome: "Taigi jie tvirtina, kad visi senoliai ir net apaštalai buvo priėmę bei mokė to paties, ką jie dabar skelbia, kad tikrasis mokslas išsilaikė iki Viktoro - tryliktojo iš eilės po Petro, Romos vyskupo, - laikų. Tiesa buvusi iškreipta pradedant jo įpėdiniu Zefirinu. Tas tvirtinimas galėtų atrodyti teisingas, jeigu jam visų pirma neprieštarautų Dievo knygos.

Be to, yra kai kurių brolių raštai, senesni už Viktoro laikus ir surašyti ginant tiesą, tiek prieš pagonis, tiek prieš savo meto erezijas. Jie kalba apie Justiną, Miltiadą, Tacianą, Klemensą ir daugelį kitų, ir visi tie raštai tvirtina, jog Kristus yra Dievas. Kas gi nežinotų Irenėjo, Melitono ir kitų knygų, kurios skelbia, kad Kristus yra Dievas ir žmogus? Kiek daugel psalmių ir himnų buvo sukurta ankstyvaisiais amžiais tikinčiųjų brolių, kur Kristus šlovinamas kaip Dievo Žodis ir teigiama jo dievystė? Kaipgi galima manyti, kad gyvenusieji prieš Viktorą mokė taip, kaip jie sako, jeigu per tiek laiko buvo skelbiamas vienas Bažnyčios mokslas? Kaip nesigėdina skleisti apie Viktorą melagystes, jeigu puikiai žino, kad Viktoras išmetė iš tikėjimo vienybės batsiuvį Teodotą - tos bedieviškos atskalos vadą bei tėvą, kuris pirmasis ėmė tvirtinti, jog Kristus yra tik žmogus? Jeigu Viktoras taip galvotų, kaip moko piktžodžiaujantys klaidatikiai, kaipgi jis būtų galėjęs pasmerkti Teodotą - šios erezijos kūrėją?" Tiek apie Viktorą, kuris per dešimt metų ėjo vyskupo pareigas. Po jo vietą užėmė Zefirinas, maždaug devintais Severo viešpatavimo metais[22].

Tik ką minimame veikale apie erezijos pradžią autorius pasakoja ir apie kitus įvykius iš Zefirino laikų ir taip juos aprašo: "Priminsiu daugeliui brolių įvykį, kuris buvo mūsų laikais. Jeigu tai būtų įvykę Sodomoje, manau, netgi anie žmonės būtų ėmę atgailauti. Gyveno toks Natalijus, išpažinėjas, - ne prieš daugel metų, bet mūsų laikais. Atsitiko, kad jis buvo suklaidintas Asklepiado ir kito Teodoto, bankininko, kurie abu buvo kurpiaus Teodoto mokiniai. O šis dėl savo mokslo, tikriau sakant dėl savo kvailumo, buvo išmestas iš vienybės, kaip minėta, ano meto vyskupo Viktoro valia. Natalijus už pinigus leidosi įkalbamas priimti tos erezijos vyskupo titulą ir gaudavo kas mėnuo 150 denarų. Prisidėjęs prie eretikų, jis dažnai regėjimuose gaudavo Viešpaties įspėjimus, nes Dievas gailestingas ir mūsų Viešpats Jėzus Kristus nenorėjo, kad už Bažnyčios ribų pražūtų jo kančios liudytojas. Deja, Natalijus nelabai kreipė dėmesį į tuos regėjimus, apkvaitęs dėl pirmosios vietos sektoje ir pagautas godumo, kuris pražudė tiek daug žmonių. Pagaliau šventieji angelai skaudžiai jį plakė per visą naktį, ir pakilęs rytą jis užsidėjo atgailos drabužį, pasibarstė pelenais ir atgailaudamas su ašaromis puolė vyskupui Zefirinui po kojų; puolė po kojų ne tik dvasiškiams, bet ir pasau-

liečiams, laistydamas ašaromis gailestingojo Kristaus gailestingąją Bažnyčią. Jis ilgai maldavo, rodė plakimo žymes ir galų gale su dideliu vargu buvo priimtas į Bažnyčios vienybę".

Pateikiame dar kitas to paties autoriaus pastabas apie tuos eretikus. Štai jos: "Jie nepabūgo klastoti Dievo raštų, jie atmetė senojo tikėjimo kanoną, nesuprato Kristaus, nes neieškojo to, ką skelbia Dievo knygos, bet dėjo visas pastangas, idant surastų kokį nors būdą įrodyti savo bedievybę. Kai jiems kas nurodo *Šventojo Rašto* žodį, jie suka galvą, ar nebūtų galima jo pagalba sudaryti paprastą ar sudėtingą silogizmą. Taigi jie pamiršta *Dievo Šventąjį Raštą* ir užsiiminėja geometrija, kaip žmonės, kilę iš žemės ir kalbantys apie žemę, o nepažįstantys to, kuris ateina iš aukštybių. Tuo būdu Euklidas yra juos sužavėjęs, Aristotelis ir Teofrastas juos didžiai stebina, o Galenui kai kurie beveik meldžiasi. Kad žmonės piktnaudžiauja pagonių mokslus savo erezijų įrodinėjimui, kad bedieviškai klastoja Dievo raštų grynąjį tikėjimą, kad tos rūšies žmonės yra toli nuo tikėjimo, matyt, nereikia nė įrodinėti. Todėl jie taip drąsiai ištiesė rankas į Šventąsias knygas, nuduodami, kad trokšta jas pataisyti. Tai, ką sakau apie juos, nėra melas, ir visi, kas tik nori, gali įsitikinti. Jei kas nors surinktų visus jų nuorašus ir rūpestingai juos sulygintų, atrastų nemažų skirtingumų. Asklepiado kopijos nesutinka su Teodoto kopijomis. Nesunku surinkti jų gausybę, nes jų mokiniai uoliai perrašinėja tai, ką jie yra "pataisę", o teisingiau sakant - suklastoję. Su šitais vėlgi nesutinka Hermofilo tekstai, o Apoloniado kopijos skiriasi netgi vienos nuo kitų. Antai, palyginę ankstyvuosius jų tekstus su vėlesniais taisiniais, pamatysime daugybę skirtumų. Koks įžūlumas glūdi šitame nusikaltime, to jie patys, matyt, nesupranta. Juk jie netiki, kad Dievo Raštą yra įkvėpusi Šventoji Dvasia, taigi jie yra netikėliai arba laiko save gudresniais už Šventąją Dvasią, vadinasi, yra apsėsti piktojo. Jie tiesiog nebegali atsižadėti savo įžūlumo. Daug kopijų jie perrašė savo rankomis, tačiau iš savo katechetų nebuvo gavę tokių raštų ir negali parodyti originalų, iš kurių padarė savo nuorašus. Kai kurie jų netgi nesistengė klastoti; jie paprasčiausiai atmetė "Įstatymą" ir "Pranašus", ir neteisingo ir bedieviško mokslo apgaulė juos nugramzdino į giliausią pražūties bedugnę".

Tačiau gana šio pasakojimo.

IŠNAŠOS

1 Blandina buvo vergė.
2 Pirmųjų amžių krikščionių literatūroje "kova" vartojama kankinių išbandymo prasme, todėl ir kankinių antkapiai vadinami pergalės paminklais.
3 Žr. toliau: 6, 43 apie Novatą ir jo šalininkus.
4 Čia minima legija XII iš Melitenės prie Eufrato upės.
5 Deja, tai apokrifas, kuris buvo cituojamas Justino I *Apologijos* priede.
6 Sutrumpintai veikalas vadinamas "Adversus haereses".
7 Hermas, Mand. 1.
8 Iren., Adv. haer., 6, 38.
9 Plg. Adv. haer. 3, 21. Irenėjas neabejotinai remiasi legendiniu Aristėjo laišku, rašytu I a. pr. Kr.
10 Komodas viešpatavo 180-192 m.
11 Manoma, kad tai buvusi ne Indija, o pietų Arabija.
12 Ši knyga žuvusi.
13 Visi Rodono raštai yra žuvę.
14 Šis rašinys yra žuvęs. Taip pat nėra žinių ir apie autorių.
15 Plg. Ef 4, 11; 1 Kor 1,7.
16 Cf. Didachė, 11,12.
17 Plg. 5, 16.
18 Eleuteras 174-189 m.
19 Paskutiniuose paragrafuose vartojamas žodis "presbiteris" ("vyresnysis") pažodine prasme reiškia ne hierarchinį laipsnį, bet tiesiog vyresnį asmenį.
20 Komodas žuvo 193 m.
21 Artemonas buvo ebionistinio monarchizmo atstovas.
22 Viktoras I, 189-198 m. ir Zefirinas, 198-217 m.

Šeštoji knyga

NUO SEVERO IKI DECIJAUS. ORIGENO IR JO BENDRAAMŽIŲ VISUOTINIS PERSEKIOJIMAS

Persekiojimai Severo laikais

1. Kai Severas pradėjo persekioti Bažnyčias[1], tikėjimo didvyriai įvairiose vietose drąsiai pasitikdavo kankinio mirtį, tačiau daugiausia jų buvo Aleksandrijoje. Iš Egipto ir iš visos Tebaidos[2] buvo siunčiami Dievo kovotojai tarsi į mūšio vietą, kur, nepaisant įvairiausių kankinimų ir mirties, jie laimėdavo pas Dievą kankinių vainikus. Tarp jų buvo taip pat ir Leonidas, žinomas kaip Origeno tėvas. Jam buvo nukirsta galva, ir liko jo sūnus, visai dar vaikas. Aišku, kad čia reikės papasakoti, kaip Origenas nuo tos pačios dienos suliepsnojo meile Dievo žodžiui, juoba kad daugybė žmonių jį didžiai gerbia.

Origeno uolumas

2.. Be abejonės, daug turėtų pasakyti tas, kuris norėtų aprašyti šito vyro gyvenimą. Beje, iš tokio aprašymo išeitų atskiras veikalas. Tuo tarpu mes tik trumpai apžvelgsime didžiąją jo darbų dalį, kiek tai įmanoma, ir tą mažumą, kurią papasakosime remdamiesi daugeliu laiškų ir tais pasakojimais, kurie iki šios dienos sklando tarp jo bičiulių.

Smulkmenas iš Origeno gyvenimo, pradedant, taip sakant, nuo jo vystyklų, verta įsidėmėti. Tai buvo Severo valdžios dešimtaisiais metais, Aleksandrijoje ir visame Egipte valdant Letui, kai

Julijono vyskupo postą užėmė Demetrijas ir atsistojo tenykščių parapijų priešakyje.

Kai labai įsiliepsnojo persekiojimai, ir tūkstančiai tikinčiųjų laimėjo kankinių vainikus, karštas kankinystės troškimas užvaldė jaunojo Origeno sielą, ir jis būtinai norėjo pasitikti pavojų ir stoti į kovą.

Nedaug betrūko ir būtų pasibaigęs jo gyvenimas, tačiau Dievo Apvaizda per jo motiną sulaikė pavojų daugybės žmonių gerovei.

Pirmiausia motina maldavo jį karštais žodžiais ir prašė, idant jis pagailėtų jos motiniškų jausmų. Kai ji pamatė, jog jis neatsisako savo pasiryžimo, o sužinojęs apie tėvo sulaikymą bei įkalinimą visa siela trokšta kankinystės, ji paslėpė jo drabužius ir taip privertė jį pasilikti namuose.

Negalėdamas nieko padaryti ir nerasdamas ramybės dėl didžio kankinystės troškimo, nepaisant ankstyvo amžiaus, jis parašė tėvui laišką, karštai ragindamas priimti kankinystę. Jis ragino tėvą tokiais žodžiais: "Žiūrėk, idant, paisydamas mūsų, nepakeistum savo nusistatymo". Štai ką reikėjo paminėti, kaip Origeno tvirtą nusistatymą ir nuoširdžiausią prisirišimą prie tikėjimo ankstyvoje jaunystėje.

Jis buvo padėjęs tvirtus tikėjimo mokslo pamatus, nes nuo ankstyvos jaunystės nagrinėjo Šv. Raštą ir be sąlygų buvo pasišventęs šiam darbui. Jo tėvas, neskaitant paprastos mokyklos užsiėmimų, ypatingą dėmesį kreipė į sūnaus darbą Šv. Rašto skyriuje.

Pirmiausia jis skatino sūnų, kad šis šalia graikų mokslo atskirai studijuotų šventuosius mokslus, reikalavo kasdien lavinti atmintį ir tikrindavo pamokas.

Vaikas dėl to nejautė jokio nemalonumo; jis su didžiausiu noru mokėsi ir taip į viską gilinosi, kad nesitenkino paprastu Dievo žodžio skaitymu, bet jau tuomet ieškojo gilesnės žodžių prasmės ir netgi tėvui keldavo susirūpinimą, klausdamas, kaip reikia suprasti Dievo įkvėptąjį Raštą.

Leonidas tariamai ir dėl akių sudrausdavo sūnų, primindamas, kad neieškotų dalykų, kurie pranoksta jo amžiaus pažinimo galimybes. Tačiau savo viduje labai džiaugėsi ir karštai dėkojo Dievui, Visatos Kūrėjui, kad teikėsi jį padaryti tokio vaiko tėvu.

Pasakojama, kad neretai jis pasilenkęs prie užmigusio vaiko

atidengdavo jo krūtinę ir, matydamas joje Šventosios Dvasios šventyklą, su pagarba bučiuodavo, jausdamasis laimingas, kad yra tokio puikaus vaiko tėvas. Šitos ir panašios smulkmenos tebegyvena žmonių atmintyje apie Origeno vaikystės metus.

Kai tėvas baigė gyvenimą kankinio mirtimi, Origenas liko su motina ir šešiais jaunesniais broliais dar neturėdamas pilnų septyniolikos metų[3].

Tėvo palikimas žuvo, nes jį pasiglemžė cezario iždas, todėl Origeno ir visos šeimos padėtis buvo labai sunki. Vis dėlto Dievo Apvaizda ištiesė pagalbos ranką. Origeną priėmė ir globojo labai turtinga ir rimta moteris. Kartu ji globojo ir vieną vyrą, kuris buvo gerai žinomas Aleksandrijos eretikas. Jis buvo kilęs iš Aleksandrijos, ir moteris jį globojo tarsi įsūnį.

Origenas su juo bendraudamas visada karštai liudydavo savo tikėjimo tiesą. Nors daugybė žmonių, ne tik eretikų, bet ir mūsiškių, susirinkdavo pas tą Paulių (toks buvo jo vardas), nes laikė jį išmintingu vyru, tačiau Origenas niekuomet neprisijungdavo prie jų bendros maldos. Mat nuo vaikystės laikėsi Bažnyčios nuostatų, o eretikų mokymas, kaip pats kartą pasakė, jam buvo bjaurus.

Jau tėvas išmokė Origeną graikų kalbos pagrindų, ir jis, tėvui mirus, visiškai atsidėjo šioms studijoms. Po tėvo mirties jis greitu laiku padarė didelę pažangą gramatikoje, todėl nepaisant jauno amžiaus turėjo geras pragyvenimo sąlygas.

Kaip jaunystėje jis skelbė Kristaus žodį

3. Taigi Origenas buvo pasišventęs savo mokslams, o tuo tarpu, - kaip jis pats savo raštuose pasakoja, - Aleksandrijoje nebuvo nė vieno katecheto, nes visi išsibėgiojo, bijodami persekiojimų. Ir tuomet pas jį rinkdavosi pagonys paklausyti Dievo žodžio.

Tarp jų Origenas pirmuoju mini Plutarchą, kuris savo garbingą gyvenimą baigė kankinio mirtimi. Toliau mini Heraklą, Plutarcho brolį, kuris taip pat davė pavyzdį filosofiško bei asketiško gyvenimo, todėl buvo pripažintas vertu po Demetrijo užimti Aleksandrijos vyskupo sostą.

Aštuonioliktaisiais gyvenimo metais Origenas atsistojo katechetinės mokyklos priešakyje ir garsėjo savo darbais persekiojimų metais, Aleksandriją valdant Akvilui. Origeną gerbė tikintieji už

tai, kad visus šventuosius kankinius - tiek pažįstamus, tiek ir nepažįstamus - palaikydavo ir teikdavo jiems patarnavimus.

Origenas lankydavo juos ne tik kalėjime ir ne tik iki tos valandos, kai jiems būdavo paskelbti nuosprendžiai, bet nepamiršdavo šventųjų kankinių ir tuomet, kai jie būdavo vedami mirti. Jis viską darydavo drąsiai ir visiškai nepaisydamas pavojaus. Jam taip drąsiai elgiantis ir sveikinant kalinius pabučiavimu, ne kartą galėjo atsitikti, kad įsikarščiavusių pagonių minia būtų jį akmenimis užmušusi, jei ne Dievo dešinės globa ir Jo nuolatiniai stebuklai.

Ta pati Dievo ir dangaus malonė ir kitomis aplinkybėmis daugel kartų globojo Origeną nuo įvairiausių pinklių, paruoštų jam dėl uolumo ir drąsos, skelbiant Kristaus žodį. Iš tiesų netikintieji taip baisiai jo neapkentė, kad jie rinkdavosi prie jo namų kartu su kareiviais, kur jis mokė šventųjų tikėjimo tiesų vis gausesnius mokinių būrius.

Taigi jis vis atkakliau buvo persekiojamas, ir visame mieste nerasdavo vietos pasislėpti. Iš vienų namų jis turėdavo keltis į kitus, ir iš visur būdavo išvaromas, nes ištisos minios eidavo klausyti jo mokymo apie Dievą, ir visi jo darbai liudijo jo teisingos filosofijos tobulumą.

Buvo sakoma, kad jo žodis - lygiai toks, kaip ir gyvenimas, o gyvenimas - toks kaip ir žodis. Štai kodėl pirmiausia Dievo malonės dėka jis patraukdavo prie savęs tūkstančius.

Kai Origenas pamatė, jog pas jį renkasi vis daugiau mokinių (mat tik jam Bažnyčios vadovas Demetrijas buvo patikėjęs katechizavimą), tada suprato, jog užsiėmimai gramatikos klausimais negali būti suderinti su Dievo mokslo studijomis. Todėl nedelsdamas atsisakė gramatikos dėstymo, įsitikinęs, kad gramatika nenaudinga ir tik trukdo šventiesiems mokslams.

Be to, išmintingai apsvarstęs, kad nereikėtų šauktis svetimos pagalbos, pardavė visus savo turėtus senovės autorių raštus (kuriais anksčiau taip uoliai domėjosi), ir jam visiškai užteko keturių obolų, kuriuos kasdien išmokėdavo pirklys. Ilgus metus gyveno laikydamasis tokio filosofinio gyvenimo būdo, tramdydamas visas jaunystės aistras. Ištisas dienas dirbdavo įtemptą mokytojo darbą, o didžiąją nakties dalį studijuodavo Dievo knygas. Gyveno labai kukliai, nuolat pasninkavo, trumpindavo miegui skirtą laiką, ir visaip vengdavo gulti į patalą, pasirinkdamas pliką žemę.

Tačiau, pasak jo, pirmiausia reikėjo sergėti Išganytojo žodžius, surašytus Evangelijoje, kur pasakyta, jog nevalia turėti dvejų drabužių ir dvejų kurpių ir nesirūpinti rytojumi.

Maža to, nepaisydamas jauno amžiaus, kentėdavo šaltį ir menkai rengdavosi, taip pratindamasis prie visiško neturto. Tuo jis labai stebino artimuosius, kurių daugelis jo gailėdavo ir prašydavo naudotis jų turtu, nes matė, kiek reikia vargti atliekant tikėjimo mokytojo pareigas.

Tačiau Origenas nenutraukė savo marinimosi. Apie jį pasakoja, kad daugelį metų vaikščiojęs basas, neturėjęs kurpių, labai ilgai nevartojęs vyno ir kitokių nebūtinų dalykų palaikyti gyvybei, kad jam netgi grėsęs pavojus nusilpti ir prarasti sveikatą.

Tiems, kurie tai matė, rodė tokį pavyzdingą filosofiško gyvenimo būdą, kad įgydavo vis daugiau mokinių. Panašiai jis paveikdavęs ir netikinčiuosius pagonis ir net neeilinius žmones, o mokslininkus ir filosofus, kuriuos patraukdavęs prie savo mokslo. Buvo tokių, kurie nuoširdžiai ir visa širdimi priimdavo tikėjimą Dievo žodžiu ir paskui pasižymėdavę anų laikų persekiojimų metu, kad keli iš jų buvę suimti ir mirę kankinio mirtimi.

Kiek jo mokinių mirė kankinio mirtimi

4. Pirmasis iš kankinių buvo tik ką minėtas Plutarchas. Kai jį vedė mirti, nedaug trūko, jog mūsų Origenas, lydėjęs jį iki paskutinės gyvenimo valandėlės, būtų žuvęs nuo bendrapiliečių rankų, nes jį palaikė kankinio mirties priežastimi. Tačiau Dievo valia ir tuomet jį išgelbėjo.

Kitas po Plutarcho kankinys iš Origeno mokinių tarpo buvo Serenas, kuris už tikėjimą iškentėjo laisvai priimtą ugnies išbandymą.

Trečiasis, išėjęs iš tos pačios mokyklos kankinys, buvo Heraklidas, o po jo - Heronas. Anas buvo katechumenas, o šis - neofitas. Abiem buvo nukirstos galvos. Be šitų, iš Origeno mokyklos kaip tikėjimo gynėjas dar garsėjo kitas Serenas, kuris, iškentėjęs daug įvairių kankinimų, taip pat buvo nukirsdintas. Iš moterų Heraidė, dar tebebūdama katechumenė, kaip sakė Origenas, gavo ugnies krikštą ir taip užbaigė savo gyvenimą.

Potamjenė

5. Septintuoju galima laikyti Bazilidą. Jis vedė mirti Potamjenę, kurios garbei dar ir šiandien įvairias giesmes gieda jos tautiečiai. Daugybę puolimų ji atrėmė kovodama su tais, kurie tykojo jos kūną ir mergystę puošiančios skaistybės. Kaip jos siela, taip ir jos kūnas savo grožiu buvo panašūs į visiškai pražydusią gėlę. Ji iškentėjo tūkstančius kankinimų ir pagaliau po baisių ir siaubą keliančių išbandymų kartu sumotina Markėle mirė ugnies liepsnose.

Pasakojama, kad teisėjas, vardu Akvilas, įsakė draskyti visą jos kūną, o paskui pagrasino atiduosiąs ją išniekinti gladiatoriams. Tuomet ji valandėlei susimąstė, paklausta, kokį sprendimą priėmusi, ji atsakė taip, kad sukėlė baisų jų pasipiktinimą.

Vos ji baigė savo kalbą, bematant buvo pasmerkta, o Bazilidas, vienas iš sargybinių kareivių, nuvedė ją mirti. Minia pradėjo jai grasinti ir įžeidinėti. Tada Bazilidas ėmė ginti ir stumti užpuolikus, rodydamas jai didžiausią gailestį ir užuojautą. Potamjenė maloniai priėmė jo užuojautą ir ragino jį idant būtų tvirtas dvasia. Ji žadėjo po mirties už jį melsti Viešpatį ir greitu laiku atsidėkoti už jo gailestingumą.

Po tų žodžių ji drąsiai priėmė kankinės mirtį. Ant jos buvo liejama verdanti smala; nuo kojų iki galvos, pamažu ir palaipsniui.

Štai kokią kovą atlaikė ši mergaitė, pagerbta giesmėmis. Netrukus po to iš Bazilido jo ginklo draugai kažkokia proga pareikalavo priesaikos. Jis atsakė, kad jam nevalia prisiekti, nes esąs krikščionis ir atvirai tai išpažįsta. Iš pradžių viskas atrodė lyg pokštai, tačiau jam atkakliai atsisakinėjant buvo nuvestas pas teisėją. Kai ir ten pakartojo savo išpažinimą, buvo įmestas į kalėjimą.

Ten jį aplankė broliai Dieve ir klausinėjo dėl jo staigaus ir nepaprasto pasiryžimo. Jis, matyt, atsakęs, jog Potamjenė, praslinkus trims dienoms po jos mirties, pasirodžiusi jam nakties metu, uždėjusi ant galvos vainiką ir pasakiusi, kad meldusi Viešpatį jam malonės ir buvusi išklausyta, o jis netrukus tą malonę gausiąs. Tuomet broliai suteikė jam Viešpaties antspaudą (Krikštą), o kitą dieną jis garbingai išlaikė kankinimus ir buvo nukirsdintas.

Ta proga daugybė aleksandriečių priėmė Kristaus mokslą, sakydami, kad Potamjenė jiems apsireiškusi sapne ir paraginusi. Tiek apie šį reikalą.

Klemensas Aleksandrietis

6. Panteno įpėdinis buvo Klemensas, kuris anuomet vadovavo katechetinei mokyklai Aleksandrijoje ir Origeną laikė savo mokiniu. Aiškindamas savo "Kilimų" turinį, Klemensas pirmoje knygoje duoda chronologinę lentelę, kuri baigiama Komodo mirtimi. Iš to išplaukia, kad savo veikalą jis rašė Severo laikais ir knygoje aprašo aną laikotarpį.

Rašytojas Judas

7. Tuo pat metu rašytojas Judas išleido paaiškinimą "Apie septyniasdešimt Danieliaus savaičių"[4] ir nustatė chronologiją iki dešimtųjų Severo viešpatavimo metų. Jis manė, kad skelbiamas Antikristo pasirodymas anuomet buvęs visai arti. Tuomet daugybę žmonių labai sukrėtė persekiojimai, kurie siautėjo prieš mūsų brolius.

Apie narsų Origeno poelgį

8. Eidamas katecheto-mokytojo pareigas Aleksandrijoje, Origenas pasiryžo vienam poelgiui, kuris, be abejonės, byloja apie jo jaunatvišką nesubrendimą, kita vertus, rodo jo tikėjimą ir skaistybės meilę.

Žodžius "Ir yra eunuchų, kurie patys save tokius padarė dėl dangaus karalystės" (Mt 19,12) jis suprato per daug paprastai ir vaikiškai. Jis troško įvykdyti, kas buvo Viešpaties pasakyta, kita vertus, troško netikintiesiems atimti pagrindą bjaurioms paskaloms, kad jis, būdamas toks jaunas, moko ne tik vyrus, bet ir moteris. Taigi jis nusprendė pažodžiui įvykdyti Išganytojo žodžius ir stengėsi tai nuslėpti nuo savo mokinių.

Žinoma, tai nebuvo jo galioje, nors ir stengėsi poelgį nuslėpti. Apie tai vėliau sužinojo Demetrijas, vietinės Bažnyčios galva. Jis be galo stebėjosi Origeno drąsa, pagyrė jo uolumą ir tikėjimo

nuoširdumą; sustiprino jo dvasią ir paskatino, kad dar uoliau eitų katecheto pareigas.

Toks buvo anuomet Demetrijo elgesys. Deja, kiek vėliau, matydamas, kad Origenui labai sekasi ir kad vis plačiau sklinda jo didybės bei šlovės garsas, pasidavė žmogiškai silpnybei, ėmė laiškuose, skirtuose viso pasaulio vyskupams, Origeno poelgį vaizduoti kaip nusikaltimą. Jis taip rašė, nes įžymiausieji Palestinos vyskupai, būtent Cezarėjos ir Jeruzalės, pripažino, kad Origenas vertas išaukštinimo bei aukščiausios garbės, ir suteikė jam kunigystę, uždėdami rankas.

Kai Origenas dar labiau išgarsėjo, kai jo vardas buvo visiems žinomas, kai įgijo dorybės ir išminties garbę, tuomet Demetrijas, negalėdamas prie jo kitaip prikibti, pateikė jam piktą ir sunkų kaltinimą dėl ankstyvoje jaunystėje padaryto poelgio ir dar išdrįso apkaltinti tuos, kurie jį išaukštino kunigystės šlove. Bet tai buvo kiek vėliau.

Tuo tarpu Origenas Aleksandrijoje laisvai ėjo tikėjimo mokytojo pareigas, šviesdamas visus, kurie į jį kreipdavosi, bet kuriuo metu, ir be išlygų visą savo laiką pašvęsdavo Dievo mokslui ir savo mokiniams.

Severas valdė aštuoniolika metų, o po jo valdžią paėmė jo sūnus Antoninas. Tarp tų, kurie persekiojimo metu parodė vyriškumą ir kuriuos Dievo Apvaizda išsaugojo kovose dėl Kristaus išpažinimo, buvo Aleksandras, anksčiau minėtas kaip Jeruzalės vyskupas. Jis pasižymėjo tokiu karštu Kristaus išpažinimu, jog tapo vertas užimti minėtąjį Jeruzalės vyskupo sostą, nors dar tebegyveno jo pirmtakas Narcizas[5].

Narciso stebuklai

9.Tarp daugelio įvairių Narciso stebuklų, kuriuos tos Bažnyčios tikintieji mini remdamiesi brolišku padavimu ir perduoda iš kartos į kartą, yra išlikęs pasakojimas apie tokį nuostabų įvykį, kuris atsitiko jo valia.

Vieną kartą, o tai buvo Velykų vigilijos dieną, diakonams pritrūko alyvos. Kai dėl to visi susirinkusieji labai nusiminė, Narcisas įsakė tiems, kurie turėjo rūpintis šviesa, pasemti ir atnešti vandens.

Tas įsakymas kaip mat buvo įvykdytas. Kupinas gyvo tikėjimo

Viešpačiu jis ėmė melstis prie vandens, paskui liepė išpilstyti vandenį į žibintus. Kai buvo įvykdytas jo nurodymas, tuomet aukščiausia galybe, stebuklingu, dievišku būdu vanduo virto tikra alyva. Kiek žinoma, daugelis brolių išsaugojo truputį tos alyvos iš anų laikų iki šios dienos, nes laikė ją mažu ano stebuklo įrodymu.

Be to, pasakojama daug ir vertų prisiminti šio vyro gyvenimo smulkmenų, iš jų, štai ką. Jo rimto ir griežto gyvenimo negalėjo pakęsti keli pikti žmonės. Bijodami įkliūti ir būti nubausti už daugybę nusikaltimų, kurie slėgė jų sąžines, jie sugalvojo prieš Narcisą sąmokslą, pasiskubino aplenkti jį ir paskleidė baisų šmeižtą.

Kad klausytojai patikėtų, jie patvirtino savo kaltinimus priesaika. Vienas kalbėjo, kad jį ugnis sudegintų, kitas priesaikavo, kad jo kūną baisi liga suėstų, o trečias sakė, kad regėjimą prarastų. Tikintieji nepaisė jų šnektų, nes Narciso santūrumas bei doras gyvenimas aiškiai švietė visų akyse.

Tačiau jis pats negalėjo pakęsti niekšybės ir nuo seno linkęs į atsiskyrėlio gyvenimą pasitraukė iš savo Bažnyčios ir pasislėpė nuo žmonių toli dykumoje, kur praleido daug metų.

Tuo tarpu budri teisingumo akis nepamiršo šio įvykio ir greitu laiku nubaudė bedievius tomis bausmėmis, kurias jie patys sau užsitraukė priesaikomis. Pirmasis šmeižikas sudegė su visa šeimyna. Galima sakyti, jog tai įvyko be rimtos priežasties. Nakties metu nukrito kibirkštis jo namuose, kuris bematant paskendo liepsnose. Antrasis netikėtai buvo užpultas nuo kojų iki galvos tos ligos, kurią pats minėjo.

Pagaliau trečiasis, pamatęs savo bendrininkų likimą, išsigandęs neišvengiamos Dievo bausmės, viešai prisipažino su bendrais apšmeižęs žmogų. Jį apėmė toks sielvartas, gailestis, jis taip meldėsi ir liejo ašaras, kol neteko abiejų akių. Štai kokiu būdu jie liko nubausti už šmeižtą.

Jeruzalės vyskupai

10. Kai Narcisas pasitraukė nuo žmonių ir niekas nežinojo, kur jis, kaimyninių Bažnyčių vadovai sumanė kam nors duoti vyskupo šventimus. Tai buvo Dijas, kuris neilgai gyveno. Jo įpėdiniu tapo Germanionas, o po šito - Gordijas. Jo laikais vėl pasirodė

Narcisas, tarsi prisikėlęs iš numirusių, o broliai jį vėl iškėlė į vyskupo sostą. Visi dar su didesne pagarba priėmė jį dėl to, kad grįžo iš atsiskyrėliško gyvenimo, ir dėl keršto, kuriuo Dievas nubaudė kaltuosius.

Aleksandras

11. Kadangi Narcisas dėl savo senatvės jau negalėjo eiti pareigų, Dievo Apvaizda pažadino kartu su juo eiti vyskupo tarnystę jau minėtąjį Aleksandrą, kitos Bažnyčios vyskupą, per apreiškimą, kurį jis regėjo nakties metu.

Šiuo Dievo sprendimu Aleksandras iškeliavo iš Kapadokijos krašto, kur turėjo garbę užimti vyskupo sostą, į Jeruzalę pasimelsti ir aplankyti šventąsias vietas. Tikintieji ten priėmė jį labai širdingai ir jau nebeleido grįžti namo dėl antro apreiškimo, kurį ir jie regėjo nakties metu. Taigi doriausieji iš jų aiškiai buvo girdėję balsą, kuris jiems bylojo, kad jie privalą išeiti prieš miesto sieną ir priimti Dievo jiems išrinktą vyskupą. Jie taip ir pasielgė, pritariant kaimyninių Bažnyčių vyskupams, ir jėga privertė pas juos pasilikti Aleksandrą.

Beje, pats Aleksandras iki šiandien išlikusiuose savo "Laiškuose antinoitams" primena, kad Narcisas kartu su juo buvo užėmęs vyskupo sostą. Štai ką jis pažodžiui rašo savo "Laiškuose": "Jus sveikina Narcizas, kuris sėdėjo prieš mane šitos Bažnyčios soste, kuris dar ir dabar savo maldomis kartu su manimi eina vyskupo pareigas. Jam dabar šimtas ir šešiolika metų ir primena jums, lygiai taip kaip ir aš, idant būtumėte vieningi".

Tokia buvo anų įvykių raida. Antiochijoje, Serapionui mirus, vyskupo soste kaip įpėdinis atsisėdo Asklepiadas, kuris persekiojimo metu taip pat buvo pasižymėjokaip išpažinėjas.

Aleksandras užsimena apie jo iškėlimą vyskupo pareigoms, rašydamas antiochiečiams, tokiais žodžiais: "Aleksandras, Jėzaus Kristaus vergas ir kalinys, palaimintajai Antiochijos Bažnyčiai siunčia sveikinimus Viešpatyje! Pakenčiami ir nesunkūs tapo man, Viešpačiui padedant, mano pančiai, kai mane kalėjime pasiekė žinia, kad Dievo Apvaizdos lėmimu jūsų šventosios Antiochijos Bažnyčios vyskupu paskirtas Asklepiadas, didžiai nusi-

13. 590

pelnęs vyras, pasiaukojęs tikėjimo labui".

Tą laišką, kaip pažymėta, jis išsiuntė per Klemensą (Aleksandrietį). Štai kas rašoma laiško pabaigoje: "Šitą laišką siunčiu jums, ponai ir mano broliai, per Klemensą, palaimintąjį kunigą, dorybingą ir rimtą vyrą, kurį jūs pažįstate ir pažinsite dar geriau. Jis čia yra buvęs Dievo Apvaizdos ir rūpestingumo dėka ir sustiprino ir išplėtė Viešpaties Bažnyčią".

Serapionas ir jo raštai

12. Iš Serapiono knygų, tikriausiai, yra kur nors išsilaikiusių memuarų, mūsų rankose yra tik šios knygos: "Domnus", kuris persekiojimų metu atkrito nuo Kristaus tikėjimo ir grįžo į žydų prietarus; toliau: "Poncijui ir Karikui", skirta šiems Bažnyčioms vyrams, taip pat keletas "Laiškų" kitiems asmenims.

Be to, dar yra veikalas "Apie vadinamąją Petro evangeliją", kuriame kritikuojamos neteisingos smulkmenos, mat dėl šios "Evangelijos" kai kurie Rosos (Sirijoje) Bažnyčios tikintieji susipainiojo klaidingame moksle. Bus naudinga iš šios knygos pateikti ištraukas, kuriose Serapionas pasisako apie minimą knygą.

Jis taip rašo: "Štai mes, broliai, pripažįstame Petrą ir kitus apaštalus, taip pat kaip ir Kristų, bet dar turime tiek proto, kad atmestume melagingus raštus, turinčius jų (apaštalų) vardus, nes žinome, jog nieko panašaus iš jų nesame paveldėję.

Kai buvau su jumis, maniau, kad visi esate prisirišę prie tikrojo tikėjimo. Todėl nežinodamas apie jų pasiūlytą "Evangeliją", vadinamą Petro vardu, esu pasakęs: Jeigu, kaip atrodo, vien tik tai yra jūsų bailumo priežastis, - skaitykite ją! Bet dabar, sužinojęs iš to, kas man pasakyta, kad anie žmonės gudriai slėpė savo ereziją, skubiai sugrįšiu pas jus, taigi, broliai, laukite manęs!

Mes, broliai, žinome, kokią ereziją skleidė Markionas, kaip pats sau prieštaravo ir nežinojo ką sakąs. Jūs patys tuo įsitikinsite iš to, ką jums parašiau.

Mes pasirūpinome gauti tą "Evangeliją" iš kitų žmonių, kurie ją naudojo, būtent, iš įpėdinių tų, kurie pirmieji ją įvedė ir kuriuos vadiname doketais; mat didžioji dalis jų pažiūrų išplaukia iš doketų

mokyklos. Perskaitėme ją ir radome, kad didžiąja dalimi "Evangelija" sutampa su Išganytojo mokslu, bet kai kurios smulkmenos yra skirtingos ir tuos dalykus jums aprašėme". Tiek apie Serapioną.

Klemenso raštai

13. Klemenso "Kilimų"[6] išsilaikė visos be išimties aštuonios knygos, kurioms autorius sugalvojo atitinkamą pavadinimą: "Tito Flavijaus Klemenso mokslinių svarstymų apie tikrąją filosofiją kilimai".

Tiek pat knygų sudaro "Apybraižas", kuriose mini savo mokytoją Panteną, pateikdamas jo Šv.Rašto aiškinimą ir jo padavimą.

Be to, turime jo "Paraginimą graikams", tris knygas, "Auklėtojas", knygas "Koks turtuolis pasieks išganymą?", "Apie Velykas", "Apie pasninką", "Apie apkalbą", "Paskatinimas būti kantriam, arba į neofitus", "Bažnytinis kanonas arba kreipimasis į žydžiuojančius", kurį priskyrė anksčiau minėtajam vyskupui Aleksandrui.

Savo "Kilimuose" Klemensas neapsiriboja vien Šv. Rašto audiniu, bet įaudžia, jo manymu, tinkamus graikų rašytojų žodžius, išdėsto visur žinomas mokslines graikų ir barbarų sistemas, be to, kritikuoja klaidingas erezijas.

Jis taip pat prisideda prie gilaus istorinio pažinimo ir papildo mūsų žinias. Be viso šito, pateikiamos filosofų nuomonės, todėl veikalas ir pavadintas "Kilimais".

Knygoje taip pat remiamasi liudijimais, paimtais iš raštų, kurie visuotinai nepripažinti, iš "Saliamono išminties", "Jėzaus Siracho sūnaus", "Laiško žydams", "Barnabo laiško", "Klemenso laiško" ir "Judo laiško".

Be to, prideda Taciano "Kalbą į graikus", mini kronininką Kasianą. Toliau prisimena Filoną, Aristobulą, Juozapą, Demetriją ir Eupodemą - žydų rašytojus, kurie savo veikaluose įrodė, jog Mozė ir žydų tauta nepalyginamai senesnės už graikų genealogijas.

Tik ką minėtojo vyro (Klemenso Aleksandriečio) raštai turi daugybę kitokių vertų paminėti smulkmenų. Antai pirmoje knygoje jis pasakoja apie save, jog buvo artimai susipažinęs su apaštalų tradicija, be to, žada tose pačiose knygose pateikti "Pradžios knygos" aiškinimą.

Savo rašte "Apie Velykas" išpažįsta, jog bičiuliams reikalaujant jis perdavė jaunajai kartai padavimus, kuriuos buvo gavęs iš senųjų presbiterių. Ten pat mini Militoną, Irenėją ir kitus, pateikdamas jų žodžius.

Klemenso minėtieji raštai

14. Savo "apybraižose" Klemensas paprasčiausiai pateikia sutrumpintus abiejų Testamentų raštus, neišskiriant nė knygų, kurios nėra visuotinai pripažintos, būtent: "Judo laiško", likusių "Katalikiškų laiškų", "Barnabo laiško" ir vadinamosios "Petro apokalipsės".

Apie "Laišką žydams" sako, kad jis kilęs iš Pauliaus ir buvęs parašytas žydų kalba, tačiau Lukas jį rūpestingiausiai išvertęs ir pateikęs graikams. Štai kodėl šito laiško vertimas yra to paties literatūrinio pobūdžio kaip ir "Apaštalų Darbai".

Kad jame nėra įžanginio įrašo: "Paulius apaštalas...", tam yra priežasčių. "Mat rašydamas, - sako, - žydams, kurie juo nepasitikėjo, nenorėjo jau iš pradžių jų atstumti, nurodydamas savo vardą".

Truputį toliau priduria: "Taigi, pasak palaimintojo presbiterio, Viešpats, būdamas Aukščiausiojo apaštalu, turėjo pasiuntinybę žydams, o Paulius, vykdydamas pasiuntinybę pagonims, būdamas kuklus, neįrašo sau žydų titulo. Viena, kad norėjo pagerbti Viešpatį, o antra, kad rašė žydams virš savo pareigos, mat jis buvo paskirtas pagonių skelbėju ir apaštalu".

Tose pačiose knygose Klemensas pateikia senų presbiterių padavimą, liudijantį Evangelijų tvarką. Jis skamba taip: "Pirmiausia turėjo būti parašytos Evangelijos, kuriose randamos genealogijos.

Morkaus Evangelija turėjusi būti parašyta dėl šios priežasties. Kai Petras Romoje viešai skelbė Dievo žodį ir Šventajai Dvasiai padedant pasakojo Evangeliją, tada gausūs jo klausytojai prašė Morkų, kuris nuo seno lydėjo Petrą ir atsiminė jo žodžius, idant surašytų tai, ką Petras skelbė. Morkus taip ir padarė, palikdamas Evangeliją tiems, kurie jos prašė.

Sužinojęs apie tai, Petras nedavė nei jokio patarimo, nei tam priešinosi, nei tai skatino. Tuo tarpu Jonas kaip paskutinis, matydamas, jog Evangelijos viską pasakoja iš medžiaginės pusės, savo mokinių prašomas ir Dvasios įkvėptas, parašė dvasinę Evangeliją".

Tiek Klemensas.

Anksčiau minėtasis Aleksandras taip pat mini Klemensą kartu su Pantenu viename savo laiškų, rašytų Origenui, sakydamas, jog anuos vyrus labai gerai pažinojęs. Štai ką jis rašo:

"Kaip žinai, buvo Dievo valia, jog mūsų draugystė ištvėrė nuo senovės tėvų ir šiandien tapo dar stipresnė ir karštesnė. Kaip tėvus pripažįstame anuos palaimintuosius, gyvenusius anksčiau už mus, su kuriais neužilgo susitiksime, būtent, Panteną, iš tiesų palaimintą vyrą, ir šventąjį Klemensą, kuris buvo mano šeimininkas ir kuriam esu už daug ką dėkingas, pagaliau ir visus kitus iš jų tarpo. Per juos pažinau ir tave, iš visų geriausiąjį - ir šeimininką, ir brolį".

Tiek šiuo klausimu. Adamantijas (toks buvo kitas Origeno vardas) jau buvo Romoje, kai Zefirinas valdė Romos Bažnyčią, mat jis kadaise rašė trokštąs pamatyti labai seną Romos Bažnyčią.

Tačiau jis ten neilgai pabuvo ir grįžo į Aleksandriją, kur dideliu uolumu ėjo savo įprastas katecheto pareigas. Tenykštis vyskupas Demetrijas anuo metu jį visaip skatino ir net prašė, kad nepailsdamas darbuotųsi brolių labui.

Heraklas

15. Origenas matė, kad jam neužteks jėgų gilesnėms teologijos Šventojo Rašto studijoms ir katechizuoti tuos, kurie ėjo pas jį ir neleido jam pailsėti. Nenutrūkstama eilutė vieni po kitų nuo ryto iki vakaro ėjo per jo mokyklą žmonės. Pagaliau jis suskirstė žmones, iš savo mokinių išrinko Heraklą, susipažinusį su teologija, turintį bendrąjį išsilavinimą, studijavusį filosofiją; paėmė jį pagalbininku katechizavimo darbui. Jam patikėjo mokyti tuos, kurie turėjo gauti pirmuosius pagrindus, o sau paliko jau pažengusius mokinius.

Origeno uolumas studijuojant Šv. Raštą

16. Origenas taip kruopščiai rengėsi tirti Dievo raštus, kad išmoko hebrajų kalbą ir įsigijo senuosius tekstus, surašytus hebrajų kalba, kuriais naudojosi patys žydai. Be to, jis ieškojo kitokių vertimų, nepasitenkindamas Septuaginta. Jis atrado vertimus, kurie skyrėsi nuo viešai žinomų Akvilo, Simacho arba Teodociano, iškėlė juos dienos švieson, nežinia iš kur juos ištraukęs.

Kadangi nežinojo, kieno buvo atlikti kai kurie vertimai, jis tepažymėjo, kad vieną buvo surašęs Nikopolyje, netoli nuo Akcijaus, o antrą - kažkurioje kitoje vietoje.

Psalmių Heksaplėse šalia keturių žinomų tekstų įdėjo ne tik penktąjį, bet ir šeštąjį, ir septintąjį vertimą, o jų, pasakoja, atradęs Jeriche, statinėje, Antonino Severo laikais.

Visus tuos vertimus surinko į vieną knygą, pateikdamas juos lygiagrečiai su hebraišku tekstu, ir tokiu būdu davė mums rankraštį, vadinamą Heksaple. Be to, atskirai Heksaplėse apdorojo Akvilo, Simacho ir Teodotiono vertimus kartu su Septuaginta.

Vertėjas Simachas

17. Reikia žinoti, kad vienas iš minėtųjų vertėjų, Simachas, buvo ebionitas. Ebionitų erezijos laikosi tie, kurie skelbia esą Kristus buvęs tik Juozapo sūnus, taigi laiko Kristų paprastu žmogumi ir reikalauja tiksliai, žydišku būdu laikytis Įstatymo, kaip jau esame girdėję pasakojant anksčiau. Dar ir šiandien tebėra Simacho užrašai, kuriuose, atrodo, jis stengiasi, remdamasis *Evangelija pagal Matą*, pagrįsti minėtąją ereziją. Origenas pasakoja, kad tie jo raštai kartu su jo šventųjų knygų aiškinimais buvę gauti iš tūlos Julianos, kuri sakėsi juos gavusi su paties Simacho palikimu.

Ambraziejus

18. Anais laikais taip pat ir Ambraziejus laikėsi Valentino erezijos, tačiau tiesa, kurią skelbė Origenas, įtikino jį ir, lyg kažkokiai šviesai apšvietus jo protą, jis sugrįžo prie tikrojo Bažnyčios mokymo.

Be to, daugelį kitų mokytų vyrų patraukė Origeno garsas, todėl

jie ėjo pas jį, idant įsitikintų jo šventojo mokslo žinių gilumu. Tūkstančiai eretikų ir daug įžymių filosofų uoliai klausė jo, mokydamiesi ne tik teologijos, bet ir pagonių filosofijos.

Pastebėjęs mokinius turint tam tikrų gabumų mokė juos filosofijos, dėstė geometriją ir kitas įvadines disciplinas, paskui padėdavo jiems toliau gilintis į filosofines sistemas, jas taip sumaniai išaiškindavo, kad net tarp graikų garsėjo kaip didis filosofas.

Daugelis mažiau gabių mokinių buvo mokomi įprastinių mokyklinių disciplinų, ir jis sakė, kad tos disciplinos būsiančios jiems labai naudingos, nes leisiančios geriau suprasti šventąsias knygas ir parengsiančios jų skaitymui. Dėl šios priežasties jis buvo įsitikinęs, kad jam pačiam būtinai reikalinga geriau pažinti pasaulinius ir filosofinius mokslus.

Prisiminimai apie Origeną

19. Apie Origeno išsimokslinimą liudija patys ano meto graikų filosofai. Jų raštuose atrandame šiuo klausimu daugybę užuominų, tiek skiriant jam savo veikalus, tiek juos atiduodant jo teismui, kaip savo mokytojui.

Bet kam tiek kalbėti, jeigu mūsų dienomis Sicilijoje Porfirijus, kuris daug knygų parašė prieš mus ir bandė jose suniekinti *Šventąjį Raštą*, užsimena ir apie jo aiškintojus. Negalėdamas nieko prikišti patiems pagrindams, nerasdamas argumentų, jis griebėsi egzegetų niekinimo bei šmeižto, ypač užsipuldamas Origeną.

Jis sakosi pažinojęs Origeną jaunystėje ir mėgina jį apjuodinti, nepastebėdamas, kad šitaip jį pagiria. Jis sako apie jį tiesą, ypač ten, kur negali kitaip pasielgti, kita vertus, meluoja, manydamas, kad niekas to nepastebės. Vietomis kaltina Origeną, kad jis esąs krikščionis, o kitur aprašo jo pasiekimus filosofijos moksle.

Štai jo paties žodžiai: "Yra žmonių, kurie nemokėjo nusigręžti nuo dvasinio žydiškų raštų vargingumo, todėl uoliai ieškojo juose paslėptos prasmės, taigi mėgino aiškinti abstrakčiu būdu, nederindami su tekstu, kurio nesugebėjo apginti prieš svetimuosius; jie temokėjo išsakyti nusistebėjimą ir pagyrimą savo namiškių ausims. Antai, kaip jie išdidžiai skelbia tarsi sunkiausią mįslę visiškai aiškius Mozės žodžius, kuriuos jie dievina, tarsi būtų Dievo orakulai, pilni paslapčių. Tokiomis iliuzijomis jie stengiasi aptemdyti

kritišką protą ir tokiu keliu imasi aiškinimų".

Papasakojęs dar apie kai kuriuos dalykus, kalba toliau: "Ypač šios rūšies kvailumu pasižymėjo žmogus, kurį aš asmeniškai pažinau savo ankstyvos jaunystės metais. Jis buvo labai pagarsėjęs ir net šiandien plačiai žinomas iš savo paliktųjų veikalų. Turiu galvoje Origeną, didelio garso žmogų tarp panašių pažiūrų mokytojų.

Jis buvo Amonijaus, įžymiausio mūsų laikų filosofo, mokinys[7], ir daug naudos turėjo iš mokytojo, įgijo puikų išsimokslinimą, tačiau praktiniame gyvenime nuėjo į priešingą pusę.

Amonijus buvo krikščionis, tėvų išauklėtas krikščioniškai. Tačiau vos įgavęs proto ir paragavęs filosofijos bematant pradėjo gyventi laikydamasis valstybės įstatymų. Origenas, priešingai, buvo graikas, įgijo graikų išsimokslinimą, tačiau pasinėrė į barbarų mokslą, veltui praleido gyvenimą ir iššvaistė žinias. Jo gyvenimas buvo krikščioniškas ir priešingas įstatymams. Jo pažiūros į dalykus ir į dievybę buvo graikiškos, tačiau jis tikėjo graikų minčiai priešingomis pasakomis, nors ir rėmėsi graikų principais.

Iš tiesų jis niekuomet nesiskyrė su Platonu ir iš rankų neišleisdavo Numenijaus, Kronijaus, Apolofano, Longino, Moderato, Nikomacho bei kitų garsiųjų pitagoriečių raštų. Jis naudojosi knygomis stoiko Hairamono bei Kornuto. Iš jų išmoko graikų alegorinio aiškinimo bei panaudojo jį žydų raštams".

Taip sako Porfirijas trečioje knygoje savo veikalo prieš krikščionis. Tiesa yra tai, ką jis pasakoja apie Origeno darbštumą ir plačias žinias, tuo tarpu neabejotinai meluoja (ko negalėtų padaryti krikščionių priešas?), sakydamas, kad Origenas atsivertė iš helenizmo, o Amonijus metė krikščioniškąjį gyvenimą ir tapo pagoniu.

Taigi Origenas liko ištikimas krikščioniškajam auklėjimui, kurį gavo iš savo tėvų, kaip jau esame pasakoję. Taip pat ir Amonijus išsaugojo tyrą ir neklaidingą Dievo filosofijos mokslą iki paskutinės savo gyvenimo akimirkos. Tai liudija iki šios dienos išlikę šio vyro kūriniai, dėl kurių jis tapo garsus. Čia priklauso veikalas "Apie harmoniją tarp Mozės ir Jėzaus", be to, dar kitos knygos, kurias galima rasti grožio mylėtojų rankose[8].

Tegul būna šio melagio šmeižto liudijimas ir patvirtina visapusišką Origeno išsimokslinimą, taip pat ir graikų moksle. Kai kurių užsipultas dėl tokio uolaus jo pasišventimo graikų studijoms

Origenas viename laiške apsigynimui rado tokius žodžius:

"Kai visas atsidaviau Dievo žodžiui ir mano žinios susilaukė garso, ėmė į mane kreiptis tai eretikai, tai graikų mokyti vyrai, filosofai. Tuomet man pasirodė, jog aš privalau geriau pažinti eretiškas pažiūras ir tai, ką iš tikrųjų buvo tvirtinę filosofai.

Taip elgiausi sekdamas Pantenu, kuris daugeliui žmonių didžiai pasitarnavo kaip tik todėl, kad buvo tam tikslui pasiruošęs. Taip pat sekiau Heraklu, kuris šiuo metu tarnauja Aleksandrijoje presbiteriu. Jį sutikau pas filosofinių mokslų mokytoją, pas kurį Heraklas studijavo jau penkerius metus prieš tai, kai aš pradėjau klausyti tų pačių paskaitų.

Jis atsisakė paprastų drabužių, kuriuos dėvėjo iki to laiko ir apsigobė filosofo apsiaustu, kurį dėvi iki šios dienos, ir kiek galėdamas gilinasi į graikiškas knygas". Taip rašė Origenas, gindamasis nuo priekaištų, kad studijuoja graikų mokslą.

Tuo metu, kai jis dėstė Aleksandrijoje, atvyko karys su laiškais Demetrijui, vietiniam vyskupui ir ano meto Egipto prefektui, nuo Arabijos valdytojo, idant jam kuo greičiau atsiųstų Origeną, nes norįs jį pamatyti. Origenas atvyko į Arabiją, atliko, kas jam buvo skirta, ir vėl grįžo į Aleksandriją.

Tuo metu mieste prasidėjo kariniai neramumai. Origenas iškeliavo iš Aleksandrijos, nuvyko į Palestiną ir atidarė mokyklą Cezarėjoje. Ten į jį kreipėsi vietiniai vyskupai, kad jis viešai bažnyčioje dėstytų ir aiškintų *Šventąjį Raštą*, nors tuomet jis dar neturėjo kunigystės šventimų.

Tai išplaukia iš to, kad, paneigdami Demetrijo kaltinimus, Jeruzalės vyskupas Aleksandras ir Cezarėjos vyskupas Teoktistas rašė: "Jis savo laiške kaltino, kad negirdėta ir niekada nebuvo mūsų atminime, jog pasauliečiai vyskupų akivaizdoje skelbtų homilijas.

Nežinau, kaip galima taip aiškiai klysti. Kur tik atsiranda gabūs žmonės, galintys pasitarnauti broliams, ten visur šventieji vyskupai prašė, kad jie kalbėtų žmonėms. Pavyzdžiui, Larandoje Neonas prašė Euelpidą, Ikonijoje Celsas - Pauliną, Sinadoche Atikas - Teodorą, - jie visi yra mūsų palaimintieji broliai. Panašu, kad taip daroma ir kitur, tik mes šito nežinome".

Taigi Origenas, nors ir jaunas, susilaukė ne tik savo artimųjų, bet taip pat svetimų kraštų ir įvairių vyskupų pagarbos.

Be to, ir Demetrijas pakvietė jį laišku ir, tarpininkaujant savo bažnyčios diakonams, reikalavo, kad jis grįžtų į Aleksandriją ir ten vėl eitų savo pareigas.

Apie išlikusius ano meto vyrų veikalus

20. Anuo metu garsėjo daugybė mokytų vyrų, pasišventusių Bažnyčiai. Po jų iki šios dienos išliko laiškų, kuriuos jie buvo rašę ir kuriuos nesunku atrasti. Jie išsilaikė iki mūsų dienų Aelijos bibliotekoje (t.y. Jeruzalėje), kurią įsteigė tuometinis vyskupas Aleksandras. Šia biblioteka ir mes pasinaudojome, rinkdami medžiagą šiai knygai.

Iš šių laiškų pažymėtini Berilo raštai. Be laiškų, jis parašė įvairių savo gražios dvasios kūrinių. Jis buvo arabų Bastros vyskupas.

Panašiai ir Hipolitas, kuris taip pat vadovavo kitai bažnyčiai. Turime taip pat labai iškalbingo vyro Gajaus dialogą, kuris įvyko Romoje Zeferino laikais su frygiečių erezijos atstovu Prokla. Gajus priverčia nutilti priešininkus, kurie lengvabūdiškai ir įžūliai leidžia naujus raštus. Gajus išvardija vien tik trylika Apaštalo laiškų; jis nemini *Laiško žydams*, nes anuo metu kai kurie romėnai nepripažino jo apaštaliniu.

Apie vyskupus, garsėjusius anais laikais

21. Tuo laikotarpiu Antoninas valdė septynerius metus ir šešis mėnesius; jo įpėdiniu tapo Makrinas, kuris mirė po metų, o Romos imperijos valdymą paėmė antrasis Antoninas. Pirmaisiais jo viešpatavimo metais gyvenimą baigė Romos vyskupas Zefirinas, aštuoniolika metų ėjęs vyskupo pareigas.

Po jo vyskupu tapo Kalikstas. Jis valdė penkerius metus ir savo tarnystę paliko Urbonui. Po Antonino ketverių metų viešpatavimo valdžią Romoje paėmė cezaris Aleksandras. Tuo pačiu laiku Antiochijos bažnyčioje Asklepiado įpėdiniu tapo Filetas.

Cezario motina, vardu Mamea, buvo labai religinga moteris. Kai Origeno garbė pasklido visame pasaulyje ir pasiekė jos ausis, ji užsidegė noru ir net laikė sau garbe asmeniškai pažinti šį vyrą ir

įsitikinti jo viešą nusistebėjimą keliančiomis žiniomis Dievo dalykuose.

Būdama Antiochijoje, ji pasiuntė savo gvardijos kareivių ir jį pasikvietė. Origenas kurį laiką pasiliko prie jos, aiškindamas jai įvairius klausimus, liečiančius Viešpaties garbę bei Dievo mokslo galybę, paskui jis sugrįžo prie savo kasdieninių pareigų[9].

Iki mūsų dienų išlikusieji Hipolito veikalai

22. Anuomet Hipolitas, be daugelio kitų veikalų, parašė traktatą "Apie Velykas", kuriame nurodė chronologiją, nustatė Velykinį Kanoną, apimantį šešiolika metų, užbaigdamas pirmaisiais Aleksandro viešpatavimo metais. Iš kitų jo raštų iki mūsų dienų išsilaikė: "Heksameronas", "Kas ėjo po Heksamerono", "Prieš Markioną", "Apie Giesmių Giesmę", "Apie kai kurias Ezechielio dalis", "Apie Velykas", "Visų erezijų paneigimas". Be to, būtų galima atrasti dar daug kitų raštų, kurie išlikę pas daugelį brolių.

Origeno uolumas. Kaip jis pasiekė Bažnyčios kunigystės garbę

23. Tuo tarpu Origenas pradėjo rašyti komentarus *Šventajam Raštui*. Šiam reikalui jį skatino Ambraziejus įvairiausiais būdais, ne tik jį girdamas ir prašydamas, bet ir visaip jį palaikydamas.

Daugiau nei septyni stenografai (greitraščio specialistai), kurie keisdavosi nustatytomis valandomis, buvo Origenui po ranka, kai jis diktuodavo. Nemažiau buvo kopijuotojų ir merginų, kaligrafijos specialisčių. Tam tikslui Ambraziejus negailėjo jokių išlaidų ir apmokėdavo šių darbuotojų išlaikymą. Maža to, su nepaprastu uolumu jis pats studijavo ir darbavosi *Šventojo Rašto* srityje, ypatingu būdu skatindamas Origeną rašyti komentarus.

Tokia buvo padėtis, kai Pontijanas pakeitė Urboną po jo aštuonerių metų valdžios Romos bažnyčios vyskupo soste[10]. Antiochijoje po Fileto pradėjo valdyti Zebenas.

Kaip tik tuo laiku Origenas, keliaudamas labai svarbiais reikalais į Graikiją, lankėsi Palestinoje ir Cezarėjos mieste iš vietinių vyskupų rankų gavo kunigystės šventimus. Norint aprašyti dėl šios priežasties kilusius neramumus, bažnyčios vadovų nuospren-

džius sąmyšių kėlėjams, be to, visus kitus reikalus, kuriuos Origenas savo jėgų žydėjime atliko dėl Dievo Žodžio, - reikėtų atskiro veikalo. Iš dalies apie tai pasakojau antroje knygoje "Apologijos", kurią parašiau gindamas Origeną.

Egzegetiniai Origeno veikalai, parašytieji Aleksandrijoje

24. Prie to, ką pasakojome, dar reikėtų pridurti, jog Origenas, kaip jis pažymi šeštoje savo knygos "Evangelijos pagal Joną komentarai", pirmąsias penkias knygas parašė tebegyvendamas Aleksandrijoje. Iš veikalo, skirto šiai Evangelijai, tik dvidešimt dvi knygos išliko iki mūsų laikų.

Devintoje knygoje savo "Pradžios Knygos komentaruose" (jų esama iš viso dvylika) Origenas nurodo, kad Aleksandrijoje parašė ne tik pirmąsias aštuonias knygas, bet taip pat ir dvidešimt penkių psalmių komentarus, be to, "Raudų" komentarus, iš kurių turime penkis tomus. Juose jis mini savo knygas "Apie prisikėlimą iš numirusiųjų", kurių yra dvi.

Kurį laiką gyvendamas Aleksandrijoje, dar tebevaldant Aleksandrui, parašė traktatą "Apie krikščionybės papročius"[11] ir dar dešimt knygų, vadinamųjų "Kilimų", kaip nurodo jo paties pastabos, užrašytos atskirų knygų pradžioje.

Kokiu būdu Origenas naudojosi abiejų Testamentų knygomis

25. Aiškindamas pirmąją Psalmę, Origenas pateikia *Senojo Testamento* šventųjų knygų sąrašą, rašydamas: "Reikia žinoti, kad *Senojo Testamento* knygų, pasak žydų tradicijos, yra 22, būtent tiek, kiek yra hebraiškų raidžių".

Paskui priduria: "Štai tos 22 knygos, pagal žydų tvarką:

Ta, kurią mes vadiname "Pradžios knyga", žydai vadina nuo pirmojo knygos žodžio: "Bresith", t.y. "Pradžioje";

"Išėjimo knyga", "Ouelesmoth", t.y. "Tokie yra vardai";

"Kunigų knyga", "Ouicraa", t.y. "Ir sušuko";

"Skaičių knyga", "Ammesphekodeim";

"Pakartoto Įstatymo", "Helleaddebarim", "Tokie žodžiai";

"Jozuė, Navio sūnus", "Joshuabennun";

"Teisėjų knyga" ir "Rutos knyga", jų yra vienoje knygoje - "Sophetim";

"I ir II Karalių knygos" - viena - "Samuelio", t.y. "Dievo pašauktojo";

"III ir IV Karalių knygos" - jų viena, "Ouammelch Dawid", t.y. "Dovydo karalystė";

"I ir II Kronikų knygos", - viena, "Dabreiamin", t.y. "Dienų knygos";

"I ir II Ezdro knyga", - viena "Ezra", t.y. "Pagalbininkas";

"Psalmių knyga", - "Spharthellim";

"Saliamono patarlės" - "Meloth";

"Ekleziastas" - "Coelth";

"Giesmių Giesmė" - "Sirassireim";

"Izajas" - "Iessia";

"Jeremijas" su "Raudomis" ir "Laišku" - viena knyga;

"Danielius" - "Daniel";

"Ezechielis" - "Jezekiel";

"Jobas";

"Estera" - "Esther".

Be šitų, dar yra "Makabėjų knyga", kuri jų vadinama "Sarbethsabanaiel".

Tuos raštus Origenas išvardija anksčiau minėtame savo veikale. Tuo tarpu savo pirmoje "Evangelijos pagal Matą" komentarų knygoje liudija, sutinkamai su kanonu, jog pažįsta tiktai keturias evangelijas ir taip rašo:

"Remdamasis padavimu, štai ką sužinojau apie keturias evangelijas, kurias Dievo Bažnyčia pripažįsta vienintelėmis tikromis. Pirmąją parašė muitininkas, tapęs Jėzaus Kristaus apaštalu, - Matas. Jis išleido ją žydų kilmės tikintiesiems ir surašė hebrajų kalba.

Antroji yra *Evangelija pagal Morkų*, kurią parašė Morkus, remdamasis Petro mokymu, todėl Petras savo "Katalikiškame laiške" vadina jį sūnumi, sakydamas: "Jus sveikina kartu išrinktoji Babilonė ir mano sūnus Morkus"[12].

Trečioji yra *Evangelija pagal Luką*, Pauliaus pagirta ir parašyta tiems, kurie kilę iš pagonių. Pagaliau paskutinė yra *Evangelija pagal Joną*.

Penktoje Evangelijos pagal Joną komentarų knygoje pats Origenas taip sako apie apaštališkus laiškus: "Tas, kuris tapo vertas

pasitarnauti Naujajam Testamentui ne pagal raidę, o pagal dvasią, būtent Paulius, kuris skelbė evangeliją nuo Jeruzalės ir aplinkui iki Ilyriko, nerašė ne tik visoms Bažnyčioms, kurioms skelbė mokslą, bet ir tiems, į kuriuos kreipdavosi, nedaugel eilučių paskyrė savo laiškuose.

O Petras, ant kurio buvo pastatyta Kristaus Bažnyčia ir kurios nenugalės pragaro vartai, tepaliko vieną, visuotinai pripažintą laišką; galbūt jis paliko ir antrąjį, tačiau tai yra abejotina.

O ką pasakyti apie tą, kuris ilsėjosi ant Jėzaus krūtinės - apie Joną, kuris paliko vieną evangeliją ir kuris atvirai pareiškė, jog būtų galėjęs parašyti tiek knygų, kad visas pasaulis jų nesutalpintų?[13] Jis dar parašė "Apreiškimą", o vėliau gavo įsakymą nutilti ir jau neberašė "Septynių griaustinių balso"[14].

Jis paliko taip pat trumpą laišką, galbūt dar antrą ir trečią, nes pastaruosius ne visi pripažįsta esant autentiškus. Bet ir šie du laiškai kartu neturi nė šimto eilučių".

Be to, apie *Laišką žydams* parašytose homilijose Origenas pasisako tokiais žodžiais: "Vadinamojo *Laiško žydams* stilius neturi apaštalui būdingo grubumo. O šiaip apaštalas prisipažįsta, kad jo kalba yra prastuoliška, t.y. jo išsireiškimai labai paprasti. Tuo tarpu minimas laiškas stiliaus požiūriu yra parašytas geresne graikų kalba.

Tai pripažins kiekvienas, pastebintis stiliaus skirtumus. Kad laiškas pasižymi minties gilumu, niekuo neatsiliekančiu nuo visuotinai žinomų apaštalo laiškų, turi pripažinti kiekvienas, kuris tik su dėmesiu įsigilina į apaštalo žodžius".

Netrukus po to Origenas rašo: "Jeigu kam nors rūpėtų mano nuomonė, sakyčiau, kad mintys iš tiesų priklauso apaštalui, tačiau išsireiškimo būdas ir sandara būdingi kitam asmeniui, kuris iš atminties cituoja apaštalo mintis ir kaip mokinys užrašo mokytojo žodžius. Jei kuri nors Bažnyčia mano, jog laiško autorius yra Paulius, - aš sutinku; matyt, ne be pagrindo senieji perdavė mums šį laišką, kaip Pauliaus kūrinį.

Vienas Dievas težino, kas iš tiesų tą laišką parašė, mus pasiekusiomis žiniomis, tą laišką parašęs Klemensas, tas, buvęs Romos vyskupas, kiti sako esą jį parašęs Lukas, tas pats, kuris davė mums "Evangeliją" ir "Apaštalų Darbus". Tiek šiuo klausimu.

Kaip jį vertino vyskupai

26. Ėjo dešimtieji metai minėtojo viešpatavimo (Aleksandro Severo), kai Origenas iš Aleksandrijos persikėlė į Cezarėją, patikėdamas Heraklui tenykštę katechetinę mokyklą. Netrukus po to mirė Aleksandrijos vyskupas Demetrijas, kuris pilnus 43 metus ėjo savo pareigas. Jo įpėdiniu tapo Heraklas.

Heraklas užima Aleksandrijos vyskupo sostą

27. Anuo metu garsėjo Firmilijanas, Cezarėjos Kapadokijoje vyskupas, kuris Origeną labai gerbė ir Bažnyčių naudai ne tik pasikvietė jį į savo kraštą, bet ir pats aplankė jį Judėjoje ir kurį laiką buvo su juo, norėdamas pagilinti teologijos žinias. Be to, ir Aleksandras, Jeruzalės vyskupas, bei Teoktistas, Cezarėjos vyskupas, gerbė Origeną kaip vienintelį mokytoją, leido jam aiškinti *Šventąjį Raštą* ir apskritai plėtoti bažnytinį švietimą.

Maksimino persekiojimai

28. Imperatorius Aleksandras viešpatavo trylika metų, o jo įpėdiniu tapo Maksiminas Cezaris. Iš neapykantos Aleksandro šeimai, kuri didžia dalimi buvo krikščioniška, jis pradėjo persekioti krikščionis ir išleido įsakymą, kad mirtimi būtų baudžiami bažnyčios viršininkai, kaip nusikaltę evangelijos mokymu. Tuomet Origenas rašo savo knygą "Apie kankinystę", kurią didikavo Ambraziejui ir Protoktetui, Cezarėjos bažnyčios kunigams. Mat juodu persekiojimo metu patyrė daugybę nepaprastų pavojų ir labai pasižymėjo savo tikėjimo išpažinimu. Tuo tarpu Maksimino valdymo laikotarpis truko ne ilgiau kaip trejus metus. Apie šį persekiojimo laikotarpį Origenas rašė dvidešimt antroje "Evangelijos pagal Joną komentarų" knygoje ir keliuose laiškuose.

Kaip Fabijonas, stebuklingu Dievo veikimu, buvo nurodytas tapti Romos vyskupu

29. Kai po Maksimino Romos valdžią paėmė Gordijanas, Pontijano, kuris šešerius metus sėdėjo Romos vyskupo soste,

įpėdiniu tapo Anteras. Jis tevaldė vieną mėnesį, o po jo vyskupo pareigas paėmė Fabijanas.

Pasakojama, kad Fabijanas, Anterui mirus, kartu su kitais iš kaimo atvyko gyventi į Romą. Čia iš tiesų stebuklingu būdu, Dievo valia ir dangaus malone, jis buvo išrinktas vyskupu.

Susirinkę draugėn išrinkti įpėdinį į vyskupo sostą, daugelis brolių planavo jį rinkti iš įžymių vyrų. Apie Fabijaną, kuris ten taip pat buvo, niekas net nepagalvojo. Tuomet, kaip sako padavimas, staiga iš aukštybių nusileido balandis ir atsitūpė jam ant galvos. Taigi pasikartojo gyvas Šventosios Dvasios nužengimo ant Išganytojo paveikslas.

Tai matydami visi žmonės, tarsi Dievo Dvasios įkvėpti, su didžiausiu entuziazmu vienbalsiai nutarė, jog šis žmogus vertas garbės ir iškėlė jį į vyskupo sostą.

Tuo pat metu Antiochijoje mirė vyskupas Zebenas, o jo įpėdiniu tapo Babilas. Aleksandrijoje po Demetrijo vyskupo tarnystę perėmė Heraklas. Jo vietoje tenykštėje mokykloje katecheto pareigas pradėjo eiti Dionyzas, taip pat Origeno mokinys.

Apie Origeno mokinių daugybę

30. Kai Origenas Cezarėjoje buvo užimtas įprastiniais darbais, prie jo ėmė burtis ne tik daugybė vietinių gyventojų, bet ir iš tolimų kraštų atvykusių jo sekėjų. Geriausiai iš jų žinomas Teodoras, kuris buvo ne kas kitas kaip iš mūsų dienų vyskupų kilęs garsusis Grigalius, taip pat ir jo brolis Atenodoras. Abudu visa siela buvo pamilę graikų ir romėnų mokslus. Origenas įdiegė jiems meilę filosofijai ir paskatino juos gilintis į Dievo mokslą. Abu išbuvo kartu su juo penkerius metus ir taip studijavo teologiją, jog, nepaisant jų jauno amžiaus, abu pripažinti vertais užimti Ponto bažnyčių vyskupystes.

Apie Afrikietį

31. Anais laikais taip pat garsėjo Afrikietis, vadinamųjų marginių autorius[15]. Žinomas jo laiškas Origenui, kuriame jis abejoja dėl Danieliaus knygoje aprašytos istorijos apie Zuzaną, tvirtinda-

mas, jog ji esanti neautentiška ir dirbtinė. Origenas jam davė išsamų atsakymą.

To paties Afrikiečio kitas veikalas - penkios "Chronografijos"knygos, parašytos prisilaikant didžiausio tikslumo, išliko iki mūsų laikų. Jis pasakoja, kad pats nukeliavo į Aleksandriją paviliotas Heraklo, apie kurį buvo sakoma, jog esąs didelis filosofijos ir kitų graikų mokslų žinovas; vėliau jis tapo tenykštės bažnyčios vyskupu.

To paties Afrikiečio yra "Antrasis laiškas Aristidui apie tariamus Kristaus genealogijos neatitikimus Mato ir Luko evangelijose". Jame labai aiškiai parodytas Evangelijų sutarimas, remiantis iki jo laikų išlikusiu pasakojimu, kurį esu pateikęs šitame veikale[16].

Origeno komentarai, parašytieji Palestinos Cezarėjoje

32. Anuomet Origenas parašė "Izaijo komentarus" ir "Ezechielio" komentarus. Iki mūsų dienų išliko trisdešimt knygų trečiajai Izaijo daliai iki apokaliptinių žvėrių vizijos dykumoje. Išliko "Ezechielio" komentarai - 25 knygos, - tai viskas ką apie šį pranašą jis parašė.

Vėliau, būdamas Atėnuose, jis pabaigė "Ezechielio" komentarą ir pradėjo "Giesmių Giesmės" aiškinimus, prieidamas iki penktos knygos. Sugrįžęs į Cezarėją, pabaigė iki devintosios.

Bet kam gi dabar tiksliai vardyti šio vyro knygų sąrašą, kuriam reikėtų atskiros knygos? Beje, aš parašiau tokią "Pamfilo gyvenimas", kur aprašytas šventasis, mūsų laikų kankinys. Ten paminėta nepaprasta Pamfilo meilė Dievui ir ta pačia proga pateiktas jo surinktoje bibliotekoje saugomų Origeno veikalų bei kitų bažnytinių autorių sąrašas. Štai ten ir gali kiekvienas, kuris tik nori, perskaityti Origeno veikalų sąrašą, kur minimos iki mūsų laikų išlikusios knygos. O dabar laikas grįžti prie mūsų istorinio pasakojimo.

Berilo paklydimas

33. Berilas, tik ką minėtas arabų Bastros vyskupas, nusižengdamas Bažnyčios principams, mėgino propaguoti kažkokius mokslus, priešingus tikėjimui. Jis išdrįso tvirtinti, jog mūsų Išganytojas

14. 590

pasiliekantieji nuolat žengė anksčiau atsisveikinusių pėdomis.

Pagonys elgėsi visiškai priešingai. Prasidėjus epidemijai, jie atstumdavo ligonius ir vengdavo net savo artimiausių žmonių, išvarydavo juos leisgyvius klajoti ir nesirūpino palaidoti mirusius. Taip elgdamiesi jie manė apsisaugosią nuo mirtinos ligos, tačiau, kad ir ką jie būtų darę, išvengti jos negalėjo".

Vėliau, kai miestelėnai vėl gyveno ramiai, Dionyzas pasiuntė dar vieną šventinį laišką Egipto bendruomenei, o vėliau dar keletą. Taip pat išlikę jo laiškai dėl šventadienio ir dėl religinio auklėjimo.

Galijeno valdymas

Vėl rašydamas Hermamonui ir Egipto bendruomenei Dionyzas daug pasakoja apie nusikalstamus Decijaus ir jo įpėdinių darbus ir prisimena taiką valdant Galijenui.

23. Verta išklausyti, ką jis pasakoja apie šiuos dalykus:

"Makrianas, pavaręs vieną imperatorių ir užsipuolęs kitą, išnyko kartu su visa savo šeima be pėdsakų, o Galijenas buvo paskelbtas ir visų pripažintas imperatoriumi. Jis buvo ir senas, ir naujas imperatorius, nes valdė ir prieš juos, ir po jų. Kaip buvo pasakyta pranašui Izaijui: "Pirmieji, dalykai štai jie įvyko, taip pat naujų aš jums skelbiu"[27]. Jūs žinote, kad debesis, patekęs tarp saulės ir žemės, kuriam laikui paslepia ir užtemdo ją, užima jos vietą. Tačiau, kai debesis pasitraukia ar išsisklaido, saulė vėl pasirodo ir šviečia kaip švietusi. Lygiai taip Makrianas, prasiveržęs į priekį ir mokėjęs įgyti Galijeno imperatoriškas teises, išnyko (jis niekada neegzistavo!), o Galijenas yra toks pats, kaip ir anksčiau, ir tartum nusimetusi savo amžiaus naštą ir išsivaliusi nuo buvusių liekanų, monarchija dabar klesti kaip niekada anksčiau, ją mato ir girdi iš toliau, ir plečiasi ji į visas puses".

Toliau jis nurodo laiką, kada jis tai parašė: "Man kilo mintis dar kartą peržvelgti skirtingų valdovų karaliavimo laiką. Pastebėjau, kad kadaise įžymūs nedori imperatoriai greitai pamirštami, o tas, kuris buvo religingesnis ir labiau atsidavęs Dievui, peržengė septynerių metų ribą ir dabar baigia devintus metus, kuo mes tikrai galime džiaugtis".

Nepas ir schizma

24. Be laiškų, jis surado laiko parašyti du pamfletus "Apie Pažadus". Juos parašė dėl to, kad Nepas, vienas iš Egipto vyskupų, mokė, jog pažadai, kurie Šventajame Rašte buvo duoti šventiesiems, bus išpildyti taip, kaip to tikisi žydai, ir numatė, kad šioje žemėje bus kūno malonumų tūkstantmetis. Manydamas, jog gali remtis *Apreiškimu Jonui* įrodinėdamas savo keistą nuomonę, jis parašė apie tai knygą ir pavadino ją "Alegorijų paneigimas". Į tai Dionyzas atsakė dviem pamfletais: pirmajame jis išdėstė savo paties nuomonę dėl šios doktrinos; antrajame nagrinėjo *Apreiškimą Jonui*, paminėjęs Nepą tokiais žodžiais:

"Jie siūlo Nepo traktatą, kuris, kaip jie visiškai įsitikinę, neginčijamai įrodo, jog žemėje bus Kristaus karalystė. Apskritai aš gerbiu ir myliu Nepą už jo ištikimybę tikėjimui ir darbštumą, už kruopštumą tyrinėjant *Šventąjį Raštą* ir jo sukurtus himnus, kurie vis dar yra paguodos šaltinis daugeliui mūsų brolių krikščionių, ir aš labai nenorėčiau jo kritikuoti, ypač dėl to, kad jis jau atgulė amžino poilsio. Tačiau labiau už viską mes turime mylėti ir gerbti tiesą, ir, jei pritinka girti ir pritarti kiekvienam teisingam teiginiui, mūsų pareiga yra tirti ir kritikuoti kiekvieną neteisingą rašinį. Jei Nepas būtų dabar čia ir dėstytų savo mintis tik žodžiu, užtektų pokalbio metu, nieko neužrašant, klausimais ir atsakymais įtikinti ir patraukti į savo pusę mūsų kovingus oponentus[28]. Tačiau buvo paskelbtas veikalas, kuris kai kuriems žmonėms atrodo labai įtikinamas, o kai kurie mokytojai mano, kad Įstatymų ir Pranašų knygos yra bevertės, ir siūlo nesekti *Šventuoju Raštu*, kartu jie neteikia reikšmės Apaštalų laiškams[29] ir skelbia absurdiškas išvadas iš šio traktato mokymo, tarytum jis būtų kažkokia didelė ir mįslinga paslaptis. Jie nepripažįsta, kad mūsų paprastesni broliai gali turėti aukštų ir kilnių minčių nei apie šlovingą ir tikrai dievišką mūsų Viešpaties pasireiškimą, nei apie mūsų pačių prisikėlimą iš numirusių, kai mus surinks kartu ir mes būsime panašūs į Jį[30]; jie įtikinėja laukti Dievo karalystėje to, kas yra nereikšminga, mirtinga ir panašu į dabartį. Mums nieko kito neliko, o tik iki galo išsiaiškinti šį reikalą taip, tarytum brolis Nepas būtų su mumis...

Kai atvykau į Arsinojaus apylinkes, kur, kaip jūs žinote, dauge-

žmogus, kuris labai didžiuojasi tuo, jog gali skelbti bedievišką ir nedorą mokslą, vadinamąjį helkesaitų mokymą, kuris neseniai atsirado bažnyčiose. Kokias netikusias pažiūras skleidžia sekta, išdėstysiu jums, idant nesileistumėte jos suviliojami. Ji atmeta kai kurias *Šventojo Rašto* dalis, o paskui ir vėl pradeda remtis viso *Senojo Testamento* ir *Evangelijų* žodžiais. Bet ji visai nepripažįsta "Apaštalų". Toliau skelbia, kad tikėjimo atsižadėjimas esąs nesvarbus dalykas, nes protingas žmogus, esant reikalui, išsigina lūpomis, bet ne širdimi. Jie taip pat rodo knygą, apie kurią sako, esą ji atsiųsta iš dangaus. Kas jos klauso ir ja tiki, gausiąs nuodėmių atleidimą ir būtent kitokį, negu tas, kurį paliko Jėzus Kristus".

Apie įvykius Decijaus valdymo metu

39. Po septynerių Pilypo viešpatavimo metų, valdžią paėmė Decijus[19], kuris iš neapykantos savo pirmtakui pradėjo Bažnyčių persekiojimą. Romoje savo gyvenimą baigė Fabijanas, o po jo į vyskupo sostą atsisėdo Kornelijus.

Palestinoje Jeruzalės vyskupas Aleksandras iš naujo dėl Kristaus bylos stojo prieš vietininko tribunolą Cezarėjoje. Jis ir vėl tvirtai išpažino tikėjimą ir kentėjo kalėjime, nepaisant senyvo amžiaus ir garbingo žilumo.

Išdidžiai ir garbingai paliudijęs tribunolui, jis mirė kalėjime, o jo įpėdiniu ir Jeruzalės vyskupu tapo Mazabanas.

Šis taip pat kaip ir Aleksandras žuvo Antiochijoje, Babilo kalėjime, išpažinęs tikėjimą, o tenykštės bažnyčios priešakyje atsistojo Fabijus.

Laikantis tiesos ir tikslumo, viskas aprašyta įvairiuose Origeno laiškuose. Ir tai, kiek daug ir sunkių išbandymų jis patyrė, ir kaip visa tai baigėsi, kaip piktas demonas prieš jį sukėlė visą savo kareiviją, kaip jį puolė visa savo gudrybe ir galybe ir kaip į jį nukreipė savo dėmesį labiau negu į visus kitus, su kuriais kovojo. Kokie baisūs buvo šito vyro kentėjimai dėl Kristaus Žodžio! Kokie pančiai, kančios ir kūno kentėjimai padaryti geležimi, kokie kankinimai kalėjime! Kaip per daugelį dienų jis gulėjo sukaustytas išskėstomis kojomis, kaip jam buvo grasinta ugnimi, kaip vyriškai jis atlaikė visas kitas priešininkų jam teikiamas kančias! Kokia buvo šitų kentėjimų pabaiga, kaip teisėjas liepė kuo rūpestingiau-

siai žiūrėti, kad jis nebūtų numarintas; kiek po to jis dar paliko didžiai vertingų raštų tiems, kurie reikalavo pagalbos!

Apie Dionyzo likimą

40. Tai, kas ištiko Dionyzą, papasakosiu remdamasis jo laišku "Germanui", kur jis apie save taip sako: "Kalbu akivaizdoje Dievo, kuris mato, jog nemeluoju. Niekuomet aš pats nei be Dievo pagalbos nesirengiau bėgti.

Anuomet, kai prasidėjo Predecijaus persekiojimas, o Sabinas tą pačią valandą išsiuntė frumentarijų (policijos seklį) manęs ieškoti, aš keturias dienas namuose laukiau jo ateinant. Tuo tarpu jis, ieškodamas manęs, bėgiojo po visokias vietas, sekdamas kelius, upes ir laukus, visur, kur, jo nuomone, turėjau pasislėpti arba kur esu vaikščiojęs. Jis tiesiog tapo aklas, kad nepasižiūrėjo mano namuose, nes netikėjo, kad būdamas ieškomas lindėčiau namuose.

Praslinkus keturioms dienoms, kai Dievas man liepė išeiti ir stebuklingu būdu atvėrė kelią, visai to nenorėdamas iškeliavau kartu su vaikais ir daugeliu brolių. Kad tai buvo Dievo Apvaizdos darbas, paaiškėjo vėliau, kai viskas ne vienam išėjo į naudą".

Kiek toliau Dionyzas pasakoja, kas jam atsitiko išbėgus, ir priduria: "Saulei leidžiantis kartu su savo bičiuliais pakliuvau kareiviams į rankas. Jie mane nusivedė į Taposirį[20]. Tuo metu Dievo Apvaizdos potvarkiu Timotiejaus atsitiktinai nebuvo namuose, ir jis liko nesuimtas. Kai vėliau sugrįžo, atrado apleistus namus, prie kurių stovėjo sargybiniai, o mes buvome išvaryti į kalėjimą".

Dar toliau jis pasakoja: "Bet koks buvo tas stebėtinas Apvaizdos potvarkis? Pasakysiu vien tiesą. Kažkoks kaimietis sutiko bėgantį ir labai susijaudinusį Timotiejų. Anas jį paklausė, ko taip skubąs. Timotiejus pasakė teisybę.

Kaimietis keliavo į vestuvių pokylį, o tokie susirinkimai pagal vietinius papročius trukdavo ištisą naktį. Apie viską sužinojęs, kaimietis nuėjo į vestuves ir ten papasakojo, kas atsitiko. Anie žmonės vieningai, tarsi davus ženklą, pašoko ir kiek jėgos leidžia atskubėjo prie mūsų. Garsiai šaukdami jie užpuolė mus. Kai sargybiniai gelbėdamiesi skubiai spruko į šalis, anie atėjo prie mūsų, kurie gulėjome ant plikų gultų.

tojas nė nemanė, kad užtenka pasivadinus kartą ir visiems laikams toliau tęsti savo pasakojimą. Jis vėl prie to sugrįžta: "Aš, Jonas, jūsų brolis ir sielvarto, karalystės bei ištvermės bendrininkas Jėzuje, buvau saloje, vardu Patmas, dėl Dievo žodžio ir Jėzaus liudijimo"[36]. Pabaigoje jis vėl šneka taip: "Palaimintas tas, kas laikosi šios knygos pranašystės žodžių, ir aš, Jonas, kuris visa tai matė ir girdėjo".

Pats Jonas teigia, jog jis tai užrašė, ir mes turime juo tikėti. Tačiau kuris Jonas? Čia jis nesako, kaip dažnai mini evangelijoje, kad jis buvo mūsų Viešpaties mylimas apaštalas, kuris prisiglaudė prie Jo krūtinės, Jokūbo brolis, matęs ir girdėjęs mūsų Viešpatį. Jis tikrai būtų pasinaudojęs vienu iš šių nuorodų, jei būtų norėjęs atskleisti savo vardą. Tačiau jis jų nevartoja, tik pasivadina mūsų broliu ir vienminčiu, Jėzaus liudininku, palaimintu todėl, kad matė ir girdėjo apreiškimus. Aš manau, kad daugelio vardas buvo toks, kaip ir apaštalo Jono, nes vyrai, kurie jį mylėjo, žavėjosi juo ir didžiai jį gerbė ir kurie norėjo, kad Dievas mylėtų juos, kaip mylėjo jį, nepaprastai džiaugėsi gavę jo vardą. Panašiai Paulius ir Petras yra mėgstami tikinčiųjų vaikų vardai. Mes randame dar vieną Joną *Apaštalų Darbuose.* Joną, pavarde Markas, kurį kartu su savimi pasiėmė Barnabas ir Saulius[37], ir apie kurį sakoma taip: "Jiems talkino Jonas"[38]. Ar čia tas autorius? Nemanau. Nes jis nevyko su jais į Aziją, kaip užrašyta: "Iš Pafo Paulius ir jo palydovai atplaukė į Pergę Pamfilijoje. Čia Jonas pasitraukė nuo jų ir sugrįžo į Jeruzalę"[39]. Aš manau, kad tarp Azijos krikščionių buvo dar vienas Jonas, nes sakoma, kad Efeze buvo du kapai, priskiriami Jonui.

Taip pat ir iš minčių, iš vartojamų žodžių ir jų derinimo mes lengvai darome išvadą, kad tai skirtingi autoriai. Tarp evangelijos ir laiško yra visiška harmonija, ir prasideda jie vienodai. Viename rašoma: "Pradžioje buvo žodis", kitame - "Kas buvo nuo pradžios". Viename rašoma: "Tas Žodis tapo kūnu ir gyveno tarp mūsų: mes regėjome Jo šlovę - šlovę Tėvo viengimio Sūnaus". Kitame randame tą patį tik kiek kitais žodžiais: "Ką girdėjome ir ką savo akimis regėjome, ką patyrėme ir ką mūsų rankos lietė, tai rašome apie gyvenimo žodį". Ši įžanga, kaip matome iš to, kas išplaukia, skirta tiems, kurie skelbia, kad Viešpats netapo kūnu. Todėl autorius atsargiai priduria: "Mes regėjome ir liudijame, ir

skelbiame jums amžinąjį gyvenimą, kuris buvo pas Tėvą ir pasirodė mums. Ką matėme ir girdėjome, skelbiame ir jums". Jis nuosekliai laikosi savo plano ir viską išdėsto, naudodamas tas pačias antraštes ir tokia pačia kalba. Pateiksiu keletą trumpų pavyzdžių.

Pastabus skaitytojas matys, kad abiejose knygose nuolatos pasitaiko žodžiai: Gyvenimas, Šviesa, Nusigręžti nuo tamsos, Tiesa, Malonė[40], Džiaugsmas, Viešpaties kūnas ir kraujas, Paskutinis teismas, Nuodėmių atleidimas[41], Dievo meilė mums, Jo įsakymas "mylėkite vienas kitą", paliepimas vykdyti visus Jo Įsakymus, pasaulio Pasmerkimas, velnias, Antikristas, pažadėtoji Šventoji Dvasia, Dievo vaikai[42], Tikėjimas[43], kurio nuolat reikalaujama iš mūsų; Tėvas ir Sūnus. Apibendrinant kiekvienas, kuris nuodugniai ištirs jų ypatybes, neišvengiamai pamatys, kad *Evangelija* ir *Laiškas* yra rašyti to paties žmogaus. Tačiau tarp jų ir Apreiškimo nėra jokio panašumo; jie niekuo nesusiję ir vargu ar rasime juose bent vieną bendrą skiemenį[44]. Tuo labiau mes nerasime jokios užuominos ar minties apie *Apreiškimą* Jono *Laiške* (nekalbant jau apie Evangeliją), ar apie *Laišką Apreiškime*. Kaip tai skiriasi nuo Pauliaus, kuris savo laiškuose užsimena apie jo patirtus apreiškimus[45], kurių atskirai jis neužrašė.

Skirtumą tarp *Evangelijos* bei *Laiško* ir *Apreiškimo* mes taip pat galime nustatyti iš jų frazeologijos. Du pirmieji parašyti ne tik be graikų kalbos vartosenos klaidų, bet yra ir puikus logiško mąstymo ir nuoseklaus dėstymo pavyzdys. Juose nėra nė vieno barbarizmo, gramatinės klaidos ar kokio nors vulgarizmo. Nes per Dievo malonę jų autorius turėjo tiek žinojimo, tiek iškalbos dovaną. Aš neneigiu, kad tas kitas matė apreiškimus ir gavo žinią bei pranašystę; tačiau tenka pažymėti, kad jis naudoja ne tikrąją graikų kalbą ir stilių: joje randame svetimų idiomų ir kartais gramatikos klaidų. Nėra reikalo dabar jas nurodyti, nes aš apie tai pasakiau ne tam, kad jį sumenkinčiau - nemanykite taip, bet tik tam, kad įrodyčiau, jog šios knygos nepanašios".

Dionyzo laiškai

26. Išlikę ir daugiau Dionyzo laiškų, pavyzdžiui, tie, kuriuos, pasmerkdamas Sabelijų, jis pasiuntė Amonui, Bernisos vyskupui, Telesforui, Eufranorui, vėl Amonui ir Euporui. Jis taip pat parašė

Visi kiti žengė vienų ar kitų pavyzdžiu arba gelbėjosi bėgdami.

Kai kurie buvo sugauti, dalis jų ištvėrė iki pančių ir kalėjimo, o kiti, išsėdėję kalėjime daug dienų, pirmiau negu bus pastatyti prieš tribunolą visko atsižadėjo. Dar kiti kentėjo iki tam tikros ribos, bet toliau priimti kankinimus nebenorėjo.

Tik tie, kurie stovėjo tarytum Viešpaties stulpai, nepajudinami ir palaiminti, Jo sustiprinti bei apdovanoti savo tvirto tikėjimo vertos galybės, tapo tikrais Dievo karalystės liudytojais.

Pirmasis iš jų buvo Julijonas, žmogus, sergantis podagra ir negalintis nei atsistoti, nei vaikščioti. Jis buvo atgabentas kartu su dviem žmonėmis, kurie jį nešė. Vienas iš jų čia pat atkrito, tuo tarpu kitas, vardu Kronjonas, pravarde Eunas, ir pats senasis Julijonas išpažino Viešpatį. Tuomet per visą milžinišką miestą juos gabeno ant kupranugarių ir visiems matant plakė botagais. Galiausiai žmonės užmėtė juos negesintomis kalkėmis, ir jie sudegė.

Toje eisenoje atsirado kareivis, kuris pasipriešino jų skriaudikams. Žmonių apkaltintas ir jis buvo pastatytas prieš tribunolą. Didvyriškas Dievo karys Bezas pasižymėjo toje kovoje už tikėjimą ir buvo nukirsdintas.

Dar vienas libiečių kilmės krikščionis, gražiu vardu Mokaras (palaimintasis), teisėjų įkalbinėtas, kad atsižadėtų tikėjimo, bet nesutikęs to padaryti, buvo gyvas sudegintas. Po to Epimachas ir Aleksandras, kurie iškentėję tūkstančius kankinimų, peilių ir rykščių, ilgą laiką dejavo kalėjime, o po to irgi buvo užmėtyti negesintomis kalkėmis.

Su jais kartu buvo keturios moterys bei šventa mergina Amonarija, kurią teisėjas liepė kankinti ypatingu būdu, nes ji buvo iš anksto pasakiusi, kad netarsianti nė žodžio, kurio jis reikalausiąs. Ji laikėsi savo pažado ir buvo pasmerkta mirti. Liko pagyvenusi ir garbinga Merkurija, be to ir Dionyzija, daugelio vaikų motina, kuri Dievą mylėjo labiau už vaikus. Vietininkas gėdijosi toliau jas kankinti nematydamas jokios prasmės ir nenorėdamas būti moterų nugalėtas. Todėl jos buvo kardu nukirstos, ir joms nereikėjo toliau kentėti išbandymų. Amonarija, kuriai teko pirmajai kovoti, iškentėjo už visas.

Toliau buvo išduoti egiptiečiai Heronas, Ateras ir Izidorius, o su jais kartu maždaug penkiolikos metų jaunuolis Dioskoras. Teisėjas pirmiausia ėmė tardyti jaunuolį, mėgindamas jį paveikti

gražiais žodžiais, tarytum šis būtų buvęs nuolaidus, arba priversti kankinimais, laikydamas jį silpnu, tačiau Dioskoras nei nusileido, nei pasidavė. Teisėjas liepė kitus žiauriausiu būdu draskyti, o kai šie viską iškentėjo, atidavė ir juos ugniai. Tuo tarpu Dioskorą, kuris taip puikiai pasirodė viešumoje ir taip protingai atsakinėjo į klausimus, teisėjas labai stebėdamasis paleido laisvėn sakydamas, kad dėl jauno amžiaus jam duodąs laiko apsigalvoti.

Ir dar šiandien tasai Dievui mielas Dioskoras tebėra su mumis, laukdamas dar žiauresnės kovos ir nevystančio pergalės vainiko.

Kažkokį Nemezijų, taip pat egiptietį, apskundė, esą jis padedąs plėšikams. Kai šis šimtininko akivaizdoje pasiteisino dėl šio nepagrįsto kaltinimo, jam buvo iškeltas skundas kaip krikščioniui ir jis supančiotas atvestas pas vietininką. Neteisingas teisėjas skyrė jam dvigubai daugiau kankinimų ir smūgių, kiek skiriama galvažudžiams, o paskui liepė nusikaltėlių draugėje sudeginti šį palaimintąjį, kuris šitaip tapo išaukštintas panašumu į Kristų.

Netoli tribunolo buvo grupė kareivių - Amonas, Zenonas, Ptolemėjas, Ingenas, o prie jų senis Teofilis. Kai kuris nors krikščionis, stojęs prieš teismą, nusilpdavo ir būdavo linkęs pasiduoti, jie stovėdami arti griežė dantimis, pasilenkdavo ir ištiesę rankas visu kūnu rodė įspėjimo ženklus.

Šitaip jie atkreipė į save visų dėmesį. Nelaukdami, kol juos suims, jie patys nubėgo prie kaltinamųjų suolo ir pasiskelbė esą krikščionys. Vietininką ir jo teisėjus apėmė baimė. Kaltinamieji rodė nepaprastą drąsą laukdami kančių, o teisėjai išsigando. Tuomet jie triumfuodami apleido tribunolą ir džiūgavo parodę liudijimą, nes pats Dievas juos pašlovino.

Kiti Dionyzo pasakojimai

42. Dar daugelį kitų miestuose ir kaimuose sudraskė pagonys, tačiau aš priminsiu tiktai vieną, idant parodyčiau pavyzdį. Ischirijonas buvo vieno iš viršininkų apmokamas turto administratorius. Šeimininkas liepė jam paaukoti atnašą. Kai šis atsisakė, ėmė jį įžeidinėti, o kai pasipriešino, ėmė jį pulti, kai tas ir toliau gynėsi, šeimininkas sugriebė ilgą lazdą, perdūrė jam pilvą ir tokiu būdu jį nužudė.

Kapadokijos, tebūna palaimintas jų atminimas, padėti mums paneigti šį neteisingą mokymą. Dionyzas į Antiochiją atsiuntė laišką, kuriame, ignoruodamas šios klaidos pradininką, kreipėsi ne į jį, bet į visą dieceziją: mes pridedame laiško nuorašą. Firmilijanas pats atvyko du kartus ir pasmerkė Pauliaus naujoviškas mintis. Tai gali patvirtinti visi, kurie ten buvo, ir apie tai žino daugelis kitų, tačiau, Pauliui pažadėjus pasikeisti, Firmilijanas pertraukė susirinkimą, tikėdamas, kad šis reikalas sėkmingai susitvarkys, nepadaręs gėdos Žodžiui. Taip jį apgavo žmogus, kuris paneigė savo Dievą ir Viešpatį ir atsisakė to, kuo anksčiau tikėjo. Galutinai įsitikinęs, kad šis nedorėlis neigia Dievą, Firmilijanas pasiryžo atplaukti į Antiochiją trečią kartą ir nuvyko į Tarsą. Tačiau tuo metu, kai susirinkę mes jo laukėme atvykstant, jis atsisveikino su šiuo pasauliu".

Toliau jie aprašo Pauliaus gyvenimo būdą: "Kadangi jis atsisakė kanonų ir nukrypo į melagingas doktrinas, tai nėra jokios būtinybės vertinti žmogaus, nepriklausančio Bažnyčiai, veiksmų, netgi jei tas žmogus, nieko nepaveldėjęs iš savo protėvių ir nieko neįgijęs savo rankų ar proto pastangomis, dabar sukaupė milžiniškus turtus, nesilaikydamas įstatymų, plėšdamas bažnyčias ir prievartaudamas savo brolius krikščionis. Jis atimdavo iš nukentėjusių jų teises, žadėdamas jiems padėti, jeigu jie už tai sumokės, tačiau nesilaikė duoto žodžio ir krovėsi turtus iš teismo procedūrose susipainiojusių žmonių noro atsipirkti iš savo persekiotojų. Faktiškai jis manė, jog maldingumas esąs pasipelnymo šaltinis[49].

Taip pat nebūtina smerkti jo už tai, kad jis ambicingas ir pasipūtęs, siekia pasaulietinės garbės ir trokšta, kad jį vadintų ducenarijumi[50], o ne vyskupu, ir už tai, kad jis išdidžiai vaikšto miesto aikštėse[51], lydimas asmens sargybinių, ir garsiai skaito arba diktuoja laiškus. Dėl viso to į Tikėjimą žvelgiama su antipatija ir neapykanta, kurios kyla dėl išpuikimo ir beribio išdidumo.

Taip pat nebūtina jo smerkti už tai, kad šis šarlatanas veidmainiauja tikinčiųjų sueigose vaidindamas ir siekdamas populiarumo ir trokšdamas, kad paprasti žmonės žavėtųsi juo, sėdinčiu aukštamesoste, kurį sumeistravo,jam paliepus (kaip tai nepanašu į Kristaus mokinį!), ant pakylos arba vadinamajame sekretume[52], kuriuo jis naudojasi, mėgdžiodamas pasaulio valdovus. Sėdėdamas ant paaukštinimo jis pliaukšteli sau per šlaunį ar trepteli koja,

ir jei kas nors neploja ir nemosuoja, kaip teatre, nosinaitėmis, nešaukia ir nesistoja kartu su jo sekėjais, vyrais ir moterimis, kurie čia susirinkę taip netikusiai elgiasi, o klausosi, kaip dera Dievo namuose, pagarbiai ir ramiai, tai jis juos plūsta ir įžeidinėja. Visų akivaizdoje jis grubiai ir nepadoriai šneka apie tuos, kurie jau atsisveikino su šiuo pasauliu, bet kadaise skelbė Dievo žodį, ir tuo pat metu giriasi taip, tarytum jis būtų ne vyskupas, o apgavikas ir sukčius.

Jis draudžia giedoti visus himnus, skirtus mūsų Viešpačiui Jėzui Kristui, kaip šiuolaikinių rašytojų naujus kūrinius, tačiau pasirūpina, kad didžiosios Velykų šventės dieną apeigų metu moterys dainuotų himnus jam pačiam: šiurpas ima jų klausantis! Be to, pataikaujantiems aplinkinių vietovių ir miestų vyskupams ir presbiteriams jis leidžia sakyti pamokslus. Jis nepripažįsta, kad Dievo Sūnus nusileido iš dangaus - vėliau mes tai paaiškinsime smulkiau, ne tik konstatuodami šį faktą, bet ir įrodydami jį, remdamiesi pridedamų užrašų ištraukomis, o ypač tomis, kuriose jis teigia, kad Jėzus Kristus yra "iš apačios". O tie, kurie bažnyčioje dainuoja jam himnus ir ditirambus, sako, kad jų šventvagiškas mokytojas yra iš dangaus nusileidęs angelas, o jame yra tiek tuštybės, jog jis nedraudžia taip kalbėti net jam matant ir girdint.

O ką sakyti apie jo paties ir jo presbiterių bei diakonų "dvasines nuotakas", kaip jas vadina Antiochijos žmonės? Visi kartu jie slepia šią ir kitas didžiąsias nuodėmes, o kad jie nedrįstų apkaltinti jį nusižengus žodžiais ir darbais ir bijotų dėl savęs pačių, o jis galėtų laikyti juos po savo padu, jis viską apie juos žino. Jis netgi padarė juos turtingus ir taip užsitikrino į save panašių ištikimybę ir susižavėjimą.

Tačiau kodėl mes turime apie tai rašyti? Mes žinome, brangūs broliai, kad vyskupas ir visa dvasininkija turėtų gerais darbais rodyti žmonėms pavyzdį; mes taip pat žinome, kad daugelis nusidėjo, pasiimdami "dvasines nuotakas", o ant kitų krito įtarimo šešėlis. Net jeigu mes sutiksime, jog jis nepaleistuvauja, jis privalėjo bent jau pasistengti išvengti įtarimų, kurie kyla dėl tokių veiksmų, kad neišvestų ko nors iš doros kelio ir nepastūmėtų sekti jo pavyzdžiu. Ar galėjo jis pabarti kitą vyrą ar patarti jam daugiau nebendrauti su "nuotaka", kad nesukluptų - kaip įspėja *Šventasis Raštas,*[53] - jeigu jis pats vieną jau išvarė ir dabar turi savo namuose

Toliau jis sako: "Kokią neįtikėtiną permainą, mielas broli, kokį pasikeitimą jo gyvenime pastebėjome trumpu laiku! Mat šitas žmogus, neva toks garsus, didžiausiomis priesaikomis tvirtinęs, jog iš viso netrokštąs vyskupo pareigų, staiga tarsi iš laidynės išmestas pasirodo tarp mūsų kaip vyskupas.

Tas mokytojas, tas bažnytinio mokslo gynėjas įsigeidė ir jėga pamėgino užgrobti vyskupystę, kurios niekas jam nenorėjo duoti. Jis susirado du bendrininkus, kurie išsižadėjo amžinojo gyvenimo, išsiuntė juos į kažkokią mažą bei nereikšmingą vietovę Italijoje ir ten gudriai sugalvota išmone apgavo tris vyskupus, paprastus žmogelius. Jis liepė pranešti jiems, kad jie turį kuo greičiausiai ir būtinai vykti į Romą, idant kitiems vyskupams dalyvaujant būtų galima užbaigti iškilusį nesusipratimą.

Kai šie vyskupai, paprasti žmogeliai, nepažinę nei intrigų, nei klastos atvyko į Romą, liepė savo bendrams juos uždaryti. Apie dešimtą valandą (vakare), kai jie išgėrė ir buvo apsvaigę, Novatas prievarta įsakė jam duoti vyskupo šventimus, nuduotu ir nereikšmingu rankų uždėjimu. Ir štai dabar jis gudriai ir įžūliai gina savo vyskupystę, nors ji jam visiškai nepriklauso.

Netrukus po to vienas tų vyskupų sugrįžo į Bažnyčios prieglobstį, gailėdamasis ir išpažindamas savo nuodėmę. Mes jį priėmėme į bendriją kaip pasaulietį, atsižvelgdami į visų susirinkusių žmonių prašymą. Kitoms dviem vyskupijoms, vietovėje, kur gyveno likusieji vyskupai, mes įšventinome du įpėdinius ir pasiuntėme į anas vietas.

Ar šitas tariamasis Evangelijos gynėjas nežinojo, kad Katalikų Bažnyčioje tegali būti tik vienas vyskupas (kiekvienoje vyskupijoje)? Be abejo, žinojo, antraip mūsų vietinėje bažnyčioje nebūtų 46 kunigų, septynių diakonų, septynių subdiakonų, 42 akolitų, 52 egzorcistų, lektorių bei ostiarijų, daugiau nei 1500 našlių ir varguolių, kuriuos visus gaivina Viešpaties malonė ir meilė."

Ir ta visa didelė bendruomenė, taip reikalinga Bažnyčiai, ir didelis būrys tų, kurie Apvaizdos dėka yra turtingi, kartu su liaudimi, labai gausia ir nesuskaičiuojama, nesutrukdė jų beviltiško ir nereikalingo žingsnio ir nepašaukė jų atgal į Bažnyčios vienybę.

Dar toliau Kornelijus rašo: "O dabar atsakykime į klausimą, kokiais veikalais ar kokiu gyvenimo pavyzdžiu remdamasis jis išdrįso pasiglemžti vyskupystę? Gal dėl to, kad nuo pat pradžios

priklausė Bažnyčiai, kad už ją dažnai kovojo ir neretai dėl tikėjimo atsidurdavo dideliuose pavojuose?

Deja, taip nebuvo. Pirmasis jo tikėjimo pradininkas buvo šėtonas, kuris jį apsėdo ir ilgą laiką jame gyveno. Kai jam į pagalbą paskubėjo egzorcistai, jis sunkiai susirgo. Kai manyta, jog jis arti mirties, lovoje gavo krikštą užpylimo būdu, kiek galima tvirtinti, jog žmogus pakrikštytas[22].

Pasveikęs jis negavo nieko, ką būtų turėjęs gauti pagal Bažnyčios nuostatus. Jis nebuvo vyskupo sutvirtintas. O nepriėmęs sutvirtinimo, kaipgi galėjo gauti Šventąją Dvasią?"

Ir šiek tiek toliau: "Iš bailumo ir gyvenimo meilės persekiojimo metu išsižadėjo kunigystės. Kai jį diakonai kvietė ir prašė, kad išeitų iš slėptuvės, kurioje buvo užsidaręs, ir kad skubiai padėtų broliams, kaip padėti privalo ir gali kunigas broliams esant pavojuje ir reikalaujant pagalbos, ne tik nepaklausė diakonų prašymo, bet užpyko, išėjo sau juos pamesdamas ir sakydamas, jog daugiau nenorįs būti kunigu, mat jis dabar esąs kitos filosofijos šalininkas".

Po kelių sakinių priduria štai ką: "Taigi šis žinomas žmogus pametė Dievo Bažnyčią, kurioje atrado tikėjimą, paskui vyskupo malone kunigystės garbę, kurią gavo rankų uždėjimu pašvenčiant jį kunigu, nors tam priešinosi visi dvasininkai ir daugelis pasauliečių. Mat žmogų dėl ligos pakrikštytą lovoje užpylimo būdu, kaip su juo atsitiko, nederėjo priimti į dvasininkų luomą. Juk pats vyskupas prašė, kad jam vienam, išimties keliu, būtų leista duoti šventinimus".

Toliau Kornelijus pateikia dar vieną pavyzdį, blogesnį už visas šio žmogaus klaidas, tardamas: "Kai jis atnašavo auką ir kiekvienam dalijo ir davė dalelę (aukos), tuomet vietoj padėkos maldų vargšus žmones vertė duoti priesaiką. Jis imdavo priimančio Komuniją abi rankas ir nepaleisdavo, kol žmogus prisiekdavo - aš kartoju jo paties žodžius: "Prisiek mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus krauju ir kūnu, kad manęs niekad neapleisi ir nesugrįši pas Kornelijų".

Ir vargšas žmogus negaudavo Komunijos, kol pats savęs nepasmerkdavo, o imdamas duoną, užuot sakęs "Amen", turėjo sakyti "Negrįšiu pas Kornelijų".

Paskui taip pasakoja: "Žinok ir tai, kad dabar jis yra apleistas

šventuosius hebrajų raštus. Jis taip pat labai gerai orientavosi daugumoje humanitarinių mokslų ir buvo susipažinęs su graikų mokslo pagrindais. Be to, jis buvo eunuchas iš prigimties. Imperatorius, matydamas tame stebuklą, pagerbė jį savo draugyste ir paskyrė jį Tyro dažyklos valdytoju. Aš girdėjau, kaip jis labai sumaniai aiškino Šventąjį Raštą.

Po Kirilo Antiochijos vyskupu tapo Tiranas. Būtent jam vyskupaujant, bažnyčios buvo labiausiai puolamos.

Laodikėjos vyskupijoje Sokratą pakeitė Eusebijas iš Aleksandrijos. Jis atvyko į Siriją dėl Pauliaus, tačiau trokštantys suvokti dieviškuosius dalykus mokiniai atgal jo neišleido. Jis buvo vienas gražiausių tikro tikėjimo pavyzdžių mano laikais, kuo lengvai galime įsitikinti iš jau minėtų Dionyzo pastabų. Jo įpėdiniu buvo paskirtas Anatolijus ir, kaip sakoma, vieną gerą žmogų pakeitė kitas. Anatolijus gimė Aleksandrijoje ir savo išsimokslinimu, pasaulietinėmis žiniomis bei filosofine išmintimi pirmavo tarp įžymiausių mano laikų žmonių, o aritmetikoje, astronomijoje, fizikoje, metafizikoje ir taip pat kalbėtojo mene jis neturėjo sau lygių. Kaip tik todėl Aleksandrijos piliečiai pasiūlė jam įkurti ten Aristotelio sekėjų mokyklą. Piruchėjos, esančios Aleksandrijoje, apgulties metu jis išgarsėjo daugeliu žygių: jam vienbalsiai buvo suteikta unikali pareigūnų privilegija. Aš paminėsiu tik vieną pavyzdį. Sakoma, kad tada, kai gynėjai pabaigė kviečius ir alkis mieste buvo grėsmingesnis už priešą už sienų, mūsų didvyris sugalvojo tokį planą. Kadangi kita miesto dalis kovojo Romos pusėje, todėl nebuvo apgulta. Eusebijas, prieš išvykdamas į Siriją, atsidūrė toje pusėje. Jis buvo toks įžymus ir taip gerbiamas, kad tai darė įspūdį net Romos kariuomenės vadui. Anatolijus pasiuntė Eusebijui pranešimą apie bado grėsmę apgultiesiems. Gavęs tokią žinią, Eusebijas paprašė romėnų generolą pažadėti, kaip didžiausią malonę, neliečiamybę pabėgėliams iš priešo pusės: gavęs pažadą, jis apie tai pranešė Anatolijui, kuris tučtuojau sukvietė Aleksandrijos piliečių tarybą ir kreipėsi į juos, prašydamas ištiesti dešinę ranką draugystei su romėnais. Pamatęs, jog jie supyko dėl jo pasiūlymo, jis pasakė: "Aš nemanau, kad jūs pasakysite "ne", jei patarsiu jums leisti tiems, kurie čia nereikalingi ir nenaudingi, - seniams,moterims ir mažiems vaikams palikti miestą ir eiti, kur jie nori. Kodėl mes laikome šiuos žmones be jokio tikslo, nors jie jau

prie mirties? Kodėl mes leidžiame sužalotiems ir suluošintiems mirti badu, nors turėtume maitinti tik vyrus ir jaunuolius ir dalyti mūsų vertingą duoną tik tiems, kurie gali ginti miestą". Šitaip argumentuodamas jis įtikino tarybą ir pirmasis atsistojo balsuodamas už tai, kad visiems vyrams ir moterims, kurie netinka karinei tarnybai, būtų leista išvykti iš miesto, nes likę be jokios naudos mieste jie neturės vilties išgyventi ir žus iš bado. Visa taryba pritarė šiam pasiūlymui, ir jam pavyko išgelbėti beveik visus, buvusius šiapus vartų. Jis pasistengė, kad pirmiausia išvyktų Bažnyčios nariai, o po to ir visi kiti, nepaisant jų amžiaus; ir ne tik tie, kuriems buvo leista balsavimu, bet ir daugelis kitų, kurie persirengę moteriškais drabužiais, kaip jis sumanė, prasmuko pro vartus ir nuskubėjo romėnų pozicijų link. Ten juos pasitiko Eusebijus, kuris kaip tėvas ir gydytojas rūpinosi ilgos apgulties išsekintais žmonėmis. Štai kokie buvo tie du ganytojai. Laodikėjos bažnyčiai teko garbė, kad jie vadovavo jai vienas po kito: dieviška lemtis atvedė juos ten iš Aleksandrijos po anksčiau aprašyto karo. Anatolijus parašė nedaug, tačiau ir tų darbų, kurie pateko man į rankas, užtenka įsitikinti jo išsimokslinimu ir įvairiapusiškomis žiniomis. Minėtuose veikaluose jis pateikia savo požiūrį į Velykų šventę. Todėl dabar verta pacituoti šią ištrauką.

Iš Anatolijaus Kanonų dėl Velykų šventės

"Pirmaisiais metais visas devynerių metų ciklas prasideda pirmo mėnesio jaunu mėnuliu - pagal egiptiečius dvidešimt šeštą Famenoto dieną, pagal makedoniečių kalendorių - dvidešimt antrą Distro dieną ir romėnų apskaičiavimais - kovo 22. Šią dieną matome, kad saulė ne tik pasiekusi pirmąjį Zodiako ženklą, bet jau ten keliauja kelinta diena. Visiems žinoma, kad tai yra ekvinokcijos ženklas - pirmasis iš dvylikos mėnesių ir viso ciklo pradžia, planetų judėjimo atskaitos taškas. O prieš jį einantis ženklas žymi paskutinį mėnesį, yra dvyliktas ženklas, paskutinė ir baigiamoji planetų judėjimo rato dalis. Todėl esu įsitikinęs, kad, kas pradeda nuo šio ženklo pirmąjį mėnesį ir atitinkamai nustato "keturioliktą dieną" pagal Paschalį, daro didelę ir rimtą klaidą. Tai ne mano paties atradimas: žydai jau seniai žinojo šį faktą, net iki Kristaus, ir rūpestingai to laikėsi. Tai mes žinome iš Filo, Juozapo ir Musėjo

Jis dar rašė Kornelijui, Romos vyskupui, iš kurio gavo "Laišką prieš Novatą". Jame pranešama, kad Tarso Kilikijoje vyskupo Heleno dėka, taip pat padedant visiems kaimynams vyskupams bei Firmilijanui iš Kapadokijos ir Teoktistui iš Palestinos, jis buvęs pakviestas susitikti su jais Antiochijoje, mat buvo atsiradę tokių, kurie stengėsi paremti Novato atskalą.

Jis dar rašo, kad jam buvę pranešta apie Fobijo mirtį, o Demetrijas buvęs paskirtas jo įpėdiniu į vyskupo sostą Antiochijoje. Taip pat ir apie Jeruzalės vyskupą jis rašo: "Įstabusis Aleksandras buvo įmestas į kalėjimą ir dievobaimingai užbaigė gyvenimą".

Be šitų raštų, turime dar kitą Dionyzo laišką, būtent, diakoninį[26], skirtą broliams Romoje, pasiųstą per Hipolitą. Jis dar rašo romėnams "Laišką apie taiką", taip pat "Apie atgailą" ir tenykščiams išpažinėjams, kurie dar laikėsi Novato pažiūrų. Į juos kreipėsi dar ir kituose dviejuose laiškuose, jiems sugrįžus į Bažnyčios vienybę. Dionyzas susirašinėjo laiškais su daugybe kitų asmenų, ir tie, kurie iki šios dienos skaito jo raštus, semiasi naudą iš jo palikimo.

IŠNAŠOS

1 Tai buvo 202 ar 203 m.
2 Aukštutinis Egiptas, kurio sostinė buvo senas Tėbų miestas.
3 Iš čia manoma, kad Origenas buvo gimęs apie 185 m., nes Leonidas tapo kankiniu apie 202 m.
4 Apie Judą težinome iš Eusebijo. Panašų komentarą parašė ir Hipolitas, kuris taip pat išgyveno persekiojimų laikotarpį.
5 Eusebijas klysta. Jo paties išskaičiuotas paskutinis Jeruzalės vyskupas buvo Narcisas (Plg. V, 12,2).
6 Graikiškai "Stromateis"; matyt, norėta pabrėžti turinio įvairovę. Tokia knygų įvairovė, jų "margumynai" buvo būdingi ano meto literatūrai.
7 Amonijus Sakas, neoplatonizmo mokytojas, miręs 241 metais.
8 Eusebijas, be abejonės, sumaišė Amonijų Saką su kitu Amonijumi, kuris buvo krikščionių rašytojas.
9 Pateikiame kelias Romos Imperijos vadovų valdymo datas: Septimas Severas 193-211 m., Karakala 211-217, Makrinas 217-218, Heliogabalas 218-222, Aleksandras Severas 222-235 m.
10 Urbonas I 222-230 m.
11 Tai svarbiausias Origeno dogminis kūrinys, Rufino išverstas į lotynų kalbą.
12 1 Pt 5, 13.
13 Plg. Jn 21, 25.
14 Plg. Apr 10,4.
15 Sekstas Julijus Afrikietis - Romos karininkas, Septimo žygio prieš osroeniečius dalyvis, vėliau Edesos karaliaus Abgaro bičiulis. Krikščionis, Aleksandrijoje klausęs Heraklo dėstymo. Domėjosi taip pat gamtos mokslais.
16 Plg. aukščiau 1, 7, 2 ir toliau.
17 Pilypas Arabas 244-249 m. Viduramžiais krikščionys tikėjo, kad jis buvęs tikintis žmogus.
18 Celsas išleido savo veikalą prieš krikščionis apie 178 metus. Šiame veikale randame beveik pusę Celso tekstų.

19 Pilypas žuvo 249 m.; Decijus - 249-251 m.
20 Vietovė netoli Aleksandrijos.
21 Ne Novatas, o turėtų būti Novacionas. Novatas - tai Afrikos kunigas, šv. Kiprijono priešas.
22 Turima galvoje Krikštas panardinant žmogų į vandenį. Krikšto užpilant buvo kiek galima vengiama.
23 Matyt, klausimo esmė ta, kaip gaunamas bažnytinių bausmių ir atskyrimo nuo Bažnyčios atleidimas.
24 Taip užrašyta eilėje kodeksų!
25 Hermopolis - miestas Egipte.
26 Diakoninis laiškas griežčiausiai skirtas diakonato pareigų aptarimui.

15. 590

Septintoji knyga

NUO GALIO IKI GALIJENO. KIPRIJANO IR DIONYZO DARBAI. SABELIJAUS, NOVACIJONO, NEPO, PAULIAUS IR MANIKĖJŲ EREZIJOS

Rašydamas "Bažnyčios Istorijos" septintąją knygą, aš vėl pasitelksiu į pagalbą garsųjį Aleksandrijos vyskupą Dionyzą. Savo laiškuose jis aprašė ano laikmečio įvykius. Remdamasis jais, aš pradedu savo pasakojimą.

Decijaus ir Galio piktadarystės

1. Ėjo antrieji Decijaus valdymo metai, kai jis buvo nužudytas kartu su sūnumis. Jo įpėdiniu tapo Galis. Tuo metu mirė Origenas, kuriam buvo 70 metų[1]. Laiške Hermamonui Dionyzas taip rašė apie Galį: "Galis nesuprato, kur klydo Decijus, ir nesisaugojo to, kas jį sužlugdė. Jis suklupo ant to paties akmens, nors ėjo atsimerkęs. Galis valdė niekieno nekliudomas, ir viskas klostėsi taip, kaip jis norėjo, bet jis išvijo šventuosius žmones, kurie meldė Dievą suteikti jam ramybę ir sveikatą. Ištremdamas juos, jis prarado maldas, kuriomis jie meldė jam gero.

Romos vyskupai: atgailaujančių eretikų krikšto problema. Sabelianizmas

2. Romos mieste Kornelijaus vyskupystė truko maždaug trejus metus. Jam pakeisti buvo išrinktas Lucijus, tačiau jis mirė neišbuvęs šiose pareigose nė aštuonių mėnesių. Jo vietą užėmė Steponas.

Dionyzas kreipėsi į jį savo pirmuoju laišku dėl krikšto, nes tuo metu buvo kilusi arši polemika, ar tuos, kurie atsisakė visokios erezijos, turėtų apvalyti krikštas. Be abejo, buvo ir toks senas paprotys, kad tokiais atvejais reikalinga tik malda kartu su rankų uždėjimu.

3. Kiprijonas, Kartagenos vyskupijos ganytojas, buvo pirmasis, kuris tvirtino, kad juos reikėtų vėl priimti tik apvalytus krikšto. Tačiau Steponas manė, jog negalima įvesti naujovės ignoruojant tradicijas, kurios nusistovėjusios nuo pat pradžių, todėl energingai protestavo.

4. Taigi Dionyzas parašė jam šiuo klausimu labai ilgą laišką, kurį baigdamas nurodė, jog susilpnėjus persekiojimams, bažnyčios visur nusisuko nuo Novacijono naujovės, ir tarp jų vėl įsigalėjo taika.

5. "Leisk man tave, broli, užtikrinti, kad visos anksčiau nesutarusios bažnyčios Rytuose ir dar toliau susivienijo ir visi jų vyskupai sutaria visais klausimais, labai džiaugdamiesi netikėtu santarvės atkūrimu - Demetrijas Antiochijoje, Teoktistas Cezarėjoje, Mazabanis Elijoje, Marinas Tyre (nes Aleksandras apleido šį pasaulį), Heliodoras Laodikėjoje (mat Telimidras paliko mus), Melenas Tarse kartu su visomis Kilikijos bažnyčiomis ir Firmilianas kartu su visa Kapadokija. Aš išvardijau tik įžymiausius vyskupus, nenorėdamas, kad laiškas būtų perdaug ilgas ir nuobodus. Tačiau kad ir kaip būtų, visa Sirija ir Arabija, kurioms tu padedi kiek gali ir su kuriomis dabar palaikai ryšį, Mesopotamija, Pontas ir Bitinija - žodžiu, visi visur džiaugiasi nauja harmonijos bei broliškos meilės dvasia ir dėkoja Dievui".

Steponas buvo vyskupas dvejus metus, po to jo pareigas perėmė Ksistas[2]. Jam Dionyzas parašė antrąjį laišką dėl krikšto, kuriame aiškiai išdėstė Stepono ir kitų vyskupų požiūrį. Apie Steponą jis rašė:

"Jis rašė, nurodydamas Heleną, Firmilianą ir visus, kurie buvo iš Kilikijos, Kapadokijos ir, be abejo, Galatijos, bei kitų kaimyninių šalių, kad jis nenori turėti su jais jokių reikalų dėl vienos priežasties - jie dar kartą krikštija eretikus. Pamėgink suvokti šios padėties rimtumą. Juk žinoma, kad sprendimai šiuo klausimu buvo priimti didžiausiuose vyskupų sinoduose ir, jei mano informacija yra teisinga, ten buvo nutarta, kad tie, kurie atsisako erezijų,

15-

pirmiausia yra mokomi, po to nuplaunami ir iš naujo apvalomi nuo seno, nešvaraus poveikio purvo. Taigi aš savo laiške atkreipiau jo dėmesį į šiuos klausimus... Aš taip pat parašiau du laiškus - pirmą trumpą, antrą ilgesnį - savo mieliems bičiuliams - presbiteriams Dionyzui ir Filemonui, kurie vienu metu pritarė Steponui ir rašė man šiuo klausimu".

6.Tame pačiame laiške jis mini Sabelijaus eretikus, nurodydamas, kad jo laikais jų buvo daug:

"Doktrina, kuri dabar skleidžiama Pentapolio[3] Ptolemaidėje, yra bedieviška, išsiskirianti baisiu piktžodžiavimu prieš Visagalį Dievą, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Tėvą; visišku netikėjimu tik Jo pagimdytu Sūnumi, visų būtybių Pirmagimiu, Žodžiu, paverstam žmogumi, ir abejingumu Šventajai Dvasiai. Iš abiejų pusių iš pradžių gavau manifestus, po to jų sekėjai pasiruošė aptarti šį klausimą. Tada aš parašiau, kaip galėjau, Dievui padedant, laiškus, kuriuose išaiškinau šį klausimą gana pamokančiai. Įdedu tau jų kopijas".

Bjauri eretikų klaida. Bažnyčios valdymas. Novacijono heterodoksija

7. Trečiame Dionyzo laiške dėl krikšto, parašytame Romos presbiteriui Filemonui, randame tokį pasakojimą:

"Aš pats išstudijavau eretikų raštus ir mokymus, užteršdamas kuriam laikui savo protą jų bjauriomis mintimis, tačiau tai man buvo naudinga, nes įrodžiau sau jų klaidingumą, ir mano pasibjaurėjimas jais dar labiau sustiprėjo. Vienas presbiteris labai stengėsi sulaikyti ir atgrėsti mane nuo kapstymosi jų nedorumo purve, nes tuo galįs pakenkti savo sielai. Aš supratau, kad jis teisus. Tačiau Dievas atsiuntė regėjimą man sustiprinti, ir aš išgirdau, kaip valdingas balsas ištarė šiuos žodžius: "Studijuok, ką tik gali surasti, tu pasirengęs tirti ir tikrinti viską - ši dovana nuo pat pradžių buvo tavo tikėjimo pagrindas". Aš priėmiau šį regėjimą, nes pripažįstu apaštalų priesaką, duotą daugiau sugebantiems: "Įrodykite, kad jumis galima pasikliauti"[4]. Toliau, komentuodamas šias erezijas, jis tęsia:

"Štai taisyklės ir principai, kuriuos aš perėmiau iš mūsų palaimintojo popiežiaus[5] Heraklo. Tie, kurie atėjo iš eretikų sektų,

nebepriklauso Bažnyčiai. ("Nebepriklauso" - ne visai tinkamas žodis - juos vis dar laikė parapijos tikinčiaisiais, kai apie juos pranešdavo, kaip apie nuolatinius kurio nors heterodoksų mokytojo mokinius.) Todėl jis pašalindavo juos iš Bažnyčios ir nesutikdavo klausyti jokių prašymų, kol jie viešai neišpažindavo viso to, ką jie girdėjo iš mūsų karingų priešininkų[6]. Tada jis priimdavo juos atgal, nereikalaudamas, kad jie būtų vėl pakrikštyti, nes jie anksčiau jau buvo gavę šventą krikštą iš jo rankų".

Nuodugniai išnagrinėjęs šį klausimą, jis tęsia: "Aš taip pat sužinojau, kad ši praktika nėra naujovė Afrikoje, gerokai anksčiau, mano pirmtakų vyskupų laikais, ją naudojo gausingiausiose parapijose ir Bažnyčios sinoduose Ikonijoje, Sinadoje ir daugelyje kitų vietų. Aš nenorėjau suardyti jų tvarkos ir įtraukti juos į kivirčus bei nesantaiką". "Nepanaikinsi ir neperkelsi savo artimo ribų, kokias pranokėjai paskyrė tavo tėviškėje"[7].

Savo ketvirtą laišką apie krikštą jis parašė Dionyzui iš Romos, kuris buvo neseniai įšventintas į presbiterius ir netrukus turėjo tapti šios diecezijos vyskupu. Iš jo mes galime sužinoti, kokią gerą nuomonę Dionyzas iš Aleksandrijos turėjo apie šio vyro mokytumą ir kilnų būdą. Aptaręs kitus dalykus, štai ką jis sako apie Novacijono mokymą:

8. "Savaime suprantama, kad aš piktinuosi Novacijono mokymu. Juk jis suskaldė Bažnyčią ir įtraukė kai kuriuos mūsų brolius į šventvagystes ir burnojimą prieš Dievą; jis skelbė patį nedoriausią mokymą apie Dievą, begėdiškai teigė, kad mūsų maloningiausias Viešpats Jėzus Kristus nebuvo gailestingas, ir lyg to būtų negana, jis laikė neesminiu šventąjį krikštą, atmetė tikėjimą ir išpažintį, o kai dar buvo vilties, kad Šventoji Dvasia pasiliks arba net sugrįš pas juos, jis galutinai ištrėmė Jį."

Kaip eretikai iškreipė krikštą

9. Savo penktąjį laišką jis parašė Romos Vyskupui Ksistui. Jame pateikė daug kaltinimų eretikams ir papasakojo tokį įvykį iš savo patirties:

"Mano brangus broli,

Man iš tikrųjų reikia Jūsų patarimo, be to, norėčiau išgirsti Jūsų nuomonę dėl problemos, su kuria susidūriau, nes bijau, kad aš gal

elgiuosi neteisingai. Mūsų bendruomenėje yra vienas žmogus, kuris ilgą laiką buvo laikomas ištikimu krikščioniu ir kuris tapo jos nariu anksčiau, negu aš buvau išrinktas vyskupu, ir, manau, anksčiau, negu palaimintasis Heraklas paskirtas popiežiumi. Pabuvęs neseniai įvykusiose krikšto apeigose ir pasiklausęs klausimų bei atsakymų, jis atėjo verkdamas ir dejuodamas pas mane, puolė man po kojų ir prisipažino, kad krikštas, kurį jis gavo iš eretikų, visai nepanašus į mūsų krikštą ir neturi nieko bendra su juo: aname buvo daug burnojimo prieš Dievą ir šventvagysčių. Dėl to jis dabar kentėjo ir net nedrįso pakelti akių į Dievą, nes buvo pradėjęs nuo labai bedieviškų žodžių ir apeigų. Jis troško gauti tikrą apsivalymą, priėmimą ir palaiminimą. Aš nemaniau, kad galiu jam tai suteikti, todėl pasakiau, kad po tokio ilgo buvimo su mumis tai nereikalinga, nes jis pakankamai ilgai klausėsi eucharistinių maldų ir kartu su visais tarė amen, stovėjo prie stalo ir tiesė rankas,laukdamas šventojo maisto, o gavęs priėmė mūsų Viešpaties Kūną ir Kraują. Aš nemaniau, kad galiu iš pagrindų jį pakeisti, todėl raginau atsikratyti būgštavimų, tvirtai tikėti ir pasikliauti tikra viltimi,ateiti ir prisidėti prie šventųjų dalykų. Tačiau jis ir toliau liūdi ir bijo net prisiartinti prie stalo ir, nepaisydamas mano kvietimo, su dideliu vargu prisijungia prie "stebėtojų" pamaldų metu".

Be tų laiškų, kurie, kaip minėjome, išliko, yra dar vienas jo laiškas apie krikštą, kurį jis kartu su savo bendruomene siuntė Ksistui ir Romos bažnyčiai ir kuriame jis plačiai ir nuodugniai svarsto minėtą klausimą. Išliko dar vienas jo laiškas, siųstas Dionyzui iš Romos, kuriame rašoma apie Lukianą.

Valerijonas ir persekiojimai jo valdymo metu

10. Mažiau negu po dvejų metų Galis ir jo bendrai užleido vietą Valerijonui ir jo sūnui Galijenui. Ką manė Dionyzas apie Valerijoną, galima sužinoti iš jo laiško Hermamonui, kuriame sakoma:

"Jonas patyrė panašų apreiškimą. Jam buvo duota burna pagyroms ir burnojimui prieš Dievą; jam buvo duota valdžia ir keturiasdešimt du mėnesiai"[8].

Stulbina abu Valerijono valdymo periodai, iš kurių ypač išsiskiria pirmasis: Valerijonas buvo nuostabiai draugiškas ir malonus Dievo žmonėms. Nė vienas imperatorius iki jo - net ir tie, kurie

vadino save krikščionimis, - nepalaikė jų ir nesielgė su jais taip palankiai, kaip iš pradžių Valerijonas. Jis priėmė juos viešai, draugiškai ir su meile; jo rūmai, pilni pamaldžių žmonių, tapo Dievo bažnyčia. Tačiau kaip viskas pasikeitė po to, kai Egipto žynių mokytojas[9] ir vadovas įtikino Valerijoną jais atsikratyti, ragindamas žudyti ir persekioti tyrus ir šventus žmones, nes jie trukdo jo bjauriems burtams! Jau vien savo buvimu, savo išvaizda, paprasčiausiai drąsiomis kalbomis jis galėjo ir gali paversti niekais piktųjų dvasių pinkles. Jis taip pat prikalbino Valerijoną atlikinėti velniui skirtas apeigas, pasibjaurėtinas apgaules ir aukoti bedieviškas aukas, perpjaunant gerkles vargšams berniukams, bei naudoti nelaimingų tėvų vaikus kruvinoms duoklėms, plėšti ką tik gimusių kūdikių širdis, pjaustyti ir žaloti Dievo rankų darbą, tarytum šie veiksmai galėjo atnešti jiems laimę...

Piktosios dvasios turbūt susižavėjo Makriano, kuris tikėjosi gauti imperiją, padėkos aukomis. Iš pradžių jis buvo visos imperijos iždo sąskaitininkas, tačiau visiškai nesilaikė visų pripažintų principų. Ir išsipildė pranašiškas prakeikimas: "Vargas tiems, kurie eina paskui savo dvasią ir nieko nemato"[10]. Nes jis neturėjo nė menkiausio supratimo apie apvaizdos visuotinumą ir neįtarė, kad yra teismas To, kuris yra pirma visų daiktų, per visus ir visuose[11]. Taip jis tapo Jo Visuotinės Bažnyčios priešu, atstūmė Dievo malonę ir pasitraukė nuo jos, nuo savo paties išganymo, įrodydamas, kad jam tinka jo vardas[12].

Valerijonui, kurį jis prikalbino taip elgtis, pačiam kliuvo įžeidimai ir patyčios[13], kaip kad buvo pasakyta Izaijui: "Šie pasirinko savo paties kelius ir savo paties bjaurumus; jų sielos džiaugėsi tuo. Aš pasirinksiu jų apgaules ir atlyginsiu jiems už jų nuodėmes"[14].

Makrianas, kuris beprotiškai norėjo tapti imperatoriumi, nors tam visai netiko, ir neįstengdamas prisitaikyti imperatoriaus apdarų sau, pasiūlė juos savo dviem sūnums, kurie paveldėjo tėvo nuodėmes. Nes Dievo ištarta pranašystė buvo neabejotinai teisinga jų atžvilgiu. "Aš esu Viešpats, tavo Dievas, galingas ir pavydus, atkeršijąs vaikams lig trečiajai ir ketvirtajai kartai už tėvų neteisybę"[15]. Užkraudamas savo paties piktus siekius - iš kurių nieko neišėjo - ant savo sūnų galvų, jis sutepė juos savo paties piktumu ir neapykanta Dievui.

Kaip, valdant Valerijonui, gyveno Dionyzas ir kiti

11. Persekiojimai, kurie buvo tokie aršūs jam valdant ir tai, ką patyrė Dionyzas ir kiti dėl savo atsidavimo visatos Dievui, vaizdžiai aprašyta jo ilgokame pasakojime prieš Germaną, to meto vyskupą, kuris bandė jį apšmeižti: "Man gresia pavojus pasinerti stačia galva į visišką kvailumą, nes esu priverstas smulkiaipapasakoti apie nuostabų Dievo gerumą man. Kadangi sakoma, kad saugoti karaliaus paslaptį yra gerai, o atskleisti Dievo darbus yra garbinga, aš atremsiu Germano puolimą.

Aš stojau prieš Emilijaną ne vienas, bet kartu su savo broliu presbiteriu Maksimu ir diakonais Faustu, Eusebijuir Cheremonu; prie mūsų taip pat prisijungė vienas krikščionis iš Romos. Emilijanas, pradėdamas teismo procesą, nepasakė man: "Jums draudžiama rinktis į sueigas". Tai būtų tuščia kalba - to jis nė už ką nesakytų, nes ketino pradėti iš pat pradžių. Jis nedraudė susirinkimų, o draudė mums būti krikščionimis: jis liepė man atsisakyti mano tikėjimo, manydamas, kad man pasikeitus kiti seks mano pavyzdžiu. Aš ramiai atsakiau, kad "Dievo reikia klausyti labiau, negu žmonių"[16]. Pasakiau jam be užuolankų, kad garbinu vieną vienintelį Dievą ir į jokį kitą jo niekada nepasikeisiu ir nenustosiu būti krikščioniu. Tai išgirdęs jis liepė man tučtuojau vykti į Kefro kaimą netoli dykumos".

Galbūt jus sudomins tai, kaip abiejų pusių kalbos pateko į oficialius metraščius.

"Kai Dionyzą, Faustą, Maksimą, Marcelą ir Cheremoną atvedė į teismą, valdytojo pareigas einantis Emilijanas pasakė: "Kalbėdamas su jumis, aš minėjau, kad mūsų valdovai yra kilniaširdžiai: jie leido jums išvengti bausmės, jeigu sugrįšite prie to, kas yra natūralu, ir garbinsite tuos dievus, kurie saugo jų sostą, užmiršę netikruosius dievus. Koks bus jūsų atsakymas? Manau, kad jūs būsite dėkingi už jų kilniaširdiškumą, nes jie rūpinasi jūsų pačių gerove".

Dionyzas: "Ne visi žmonės garbina visus dievus; kiekvienas meldžiasi tiems, kuriuos tiki. Mes tikime vieną Dievą, visų daiktų Kūrėją, kuris patikėjo sostą Savo mylimiems imperatoriams Valerijonui ir Galijenui; Jį mes garbiname, Jam mes nuolatos meldžiamės, prašydami, kad jų sostas būtų nepajudinamas".

Emilijanas, einantis valdytojo pareigas: "Kas trukdo jums garbinti ir jį, jeigu jis dievas, ir tikruosius dievus? Jums buvo liepta melstis dievams, kuriuos pažįsta visi".

Dionyzas: "Niekam kitam mes nesimeldžiame".

Emilijanas, einantis valdytojo pareigas: "Matau, kad esate nedėkingi ir nevertinate mūsų imperatoriaus atlaidumo, todėl draudžiu jums gyventi šiame mieste. Jūs privalote persikelti į Libiją ir gyventi vietovėje, kuri vadinama Kefra. Šią vietą, mūsų imperatoriaus paliepimu, parinkau aš. Jums draudžiama rinktis į sueigas ar įžengti į kapines, kaip jūs jas vadinate[17]. Jei bus pranešta, kad kuris nors iš jūsų neišvyko į mano nurodytą vietovę arba kuris nors bus pastebėtas dalyvaujant kokioje nors sueigoje, turės rimtų nemalonumų. Jūs būsite atidžiai ir nuolat stebimi. Todėl privalote tučtuojau vykti į nurodytą vietovę".

Nors aš ir sirgau, tačiau jis išsiuntė mane, nesutikdamas atidėti to nė vienai dienai. Tai argi turėjau aš laiko sušaukti sueigą ar ką nors tokio?..

Tačiau mes nesiliovėme rengti mūsų bendrų susitikimų su Viešpačiu, ir aš dar labiau stengiausi suburti miesto krikščionis, lyg būčiau kartu su jais - nebūdamas pas juos kūnu, kaip sakė Pranašas, tačiau būdamas dvasia[18]. Kefre apie mus susibūrė didelė bendruomenė tikinčiųjų, kurių dalis atvyko paskui mus iš miesto, o kiti susirinko iš įvairių Egipto vietų. Ir ten Dievas mums atvėrė žodžio duris[19]. Iš pradžių mus persekiodavo ir apmėtydavo akmenimis, tačiau vėliau gana daug stabmeldžių atsisakė savo stabų ir įtikėjo Dievą. Niekada anksčiau jie negirdėjo Dievo žodžio, bet dabar mūsų pastangomis jis buvo pasėtas tarp jų. Nėra abejonės, kad būtent šiuo tikslu Dievas atvedė mus pas juos ir, kai įvykdėme savo misiją, vėl mus išskyrė.

Emilijanas nusprendė perkelti mus į, jo manymu, atšiauresnes vietoves, labiau būdingas Libijai. Jis liepė sutelkti visus krikščionis Marėjos srityje, išskirstydamas grupėmis į įvairius šios vietovės kaimus. Mums jis parinko vietą netoli kelio, kad galėtų sučiupti pirmuosius. Akivaizdu, jog jis tvarkė viską taip, kad nusprendęs galėtų mus lengvai sugauti. O dėl manęs, tai aš neturėjau nė menkiausio supratimo, kur yra tas Kefras, kai man liepė ten vykti - net pats pavadinimas buvo man mažai girdėtas, tačiau aš išvykau ramiai ir nesiskųsdamas. Tačiau staiga sužinojau, jog privalau tuojau pat vykti

į Koladiono sritį, ir tie, kurie buvo šalia, matė, kaip tai mane paveikė. Čia pats save pabarsiu: iš pradžių aš susierzinau ir labai supykau. Be abejo, tos vietovės man buvo geriau žinomos, tačiau žinojau, jog ten nėra krikščionių ar šiaip padorių žmonių, kad toje vietovėje keliautojams gresia pavojai ir plėšikų užpuldinėjimai. Tačiau pasijutau geriau,kai draugai man priminė, jog ši vietovė yra arčiau miesto ir, jeigu Kefre mes galėjome pasimatyti su daugeliu mūsų draugų iš Egipto, o mūsų bažnyčia susilaukė didesnės paramos, tai mūsų naujieji namai yra daug arčiau miesto, todėl galima tikėtis, kad turėsime daugiau galimybių matytis su tais, kuriuos labiausiai mylime, su savo artimiausiais ir mieliausiais. Jie galės atvykti ir kurį laiką viešėti, ir kaip atokiuose priemiesčiuose, bus rengiamos vietinės sueigos. Taip ir buvo".

Smulkiai papasakojęs apie savo nuotykius, jis tęsia:

"Be abejo, Germanas didžiuojasi, kad daug kartų viešai išpažino savo tikėjimą ir gali papasakoti apie daugybę išmėginimų, kuriuos jam teko patirti, tačiau visa tai jis galėtų pasakyti ir kalbėdamas apie mane: valdant Decijui ir Sabinui ne kartą buvau teismo nubaustas, ištremtas, mano turtas konfiskuotas, grobstytas, aš atsisakiau privilegijų, paniekinau pasaulietinę garbę, likau abejingas valdytojų ir tarybų palankumui ir nemalonei, iškenčiau grasinimus, riksmus, pavojus, persekiojimus, benamystę, vargus ir visokias kitokias nelaimes. Niekas nepasikeitė ir valdant Emilijanui. Tačiau kuo čia dėtas Germanas? Kas buvo pasakyta apie jį? Dėl Germano aš nesielgsiu kaip visiškas neišmanėlis, todėl smulkiai nepasakosiu, ką pagalvojo draugai, kurie tai sužinojo".

Savo laiške Domicijui ir Didimui jis vėl mini persekiojimus:

"Neužtektų laiko išvardyti visų mūsų žmonių, nes jų buvo labai daug, ir nors jūs jų nepažįstate, privalau paminėti, kad tiek vyrai, tiek moterys, paaugliai ir senukai, mergaitės ir senutės, kareiviai ir civiliai, nepaisant rasės ir amžiaus, žuvę nuo kalavijo, nuo kankinimų ar ant laužo, didvyriškai išlaikė šiuos išmėginimus ir pasipuošė kankinių vainikais. O kitiems tenka labai ilgai laukti, kol Dievas juos priims, kaip ir man iki šiol buvo lemta. Neabejoju, kad ateis ir man skirtas laikas, kurį žino Tas, kuris pasakė: **"Aš išklausiau tavęs priimtinu metu, aš tau pagelbėjau išganymo dieną"**[20]. Tu domiesi mūsų reikalais ir nori sužinoti, kaip mes gyvename. Aišku, girdėjai, kad, kai Gajų, Faustą, Petrą,

Paulių ir mane kaip kalinius vežė centurionas, magistratai, jų tarnai ir kareiviai, mus užpuolė būrys iš Marėjos, ir, nors mes prieštaravome ir atsisakėme vykti su jais, jėga mus išsigabeno. Dabar tik Gajus, Petras ir aš, netekę savo draugų, kalime plikoje, išdegintoje Libijos vietovėje, trys dienos kelio nuo Paritonijaus...

Mieste keturi presbiteriai - Maksimas, Dioskūras, Demetrijas ir Lucijus - išėjo į pogrindį ir slapta lanko krikščionis. Geriau pasaulyje žinomi Faustinas ir Akvila klajoja po Egiptą. Po žudynių saloje gyvi liko diakonai Faustas, Cheremonas ir Eusebijas - tas pats Eusebijas, kurį Dievas nuo pat pradžių įkvėpė ir paruošė tam, kad jis galėtų taip energingai rūpintis kalėjime buvusių išpažintojų poreikiais ir atlikti pavojingą pareigą - paruošti laidojimui palaimintųjų kankinių kūnus. Nes valdytojas, kaip jau minėjau, net ir dabar vienus, prieš jį atvesdintus, žmones be gailesčio siunčia žiauriai mirti, kitiems skiria baisius kankinimus, o dar kitus sukaustęs grandinėmis marina kalėjime, neleisdamas niekam prie jų prieiti, ir laukia, kol ką nors pagaus tai darant. Tačiau Dievas suteikia atokvėpį esantiems sunkioje padėtyje per brolių krikščionių ryžtą ir atkaklumą".

Reikėtų paminėti, kad Eusebijas, kurį Dionyzas čia vadina diakonu, truputį vėliau buvo paskirtas Laodikėjos Sirijoje vyskupu, o Maksimas, kurį jis mini kaip presbiterį, tuo metu tapo, po Dionyzo, Aleksandrijos bažnyčios vadovu, be to, Faustas, kuris tada išpažino tikėjimą taip pat kilniai kaip ir pats Dionyzas, buvo išsaugotas iki mano paties laikų persekiojimų, kuomet labai ilgo gyvenimo saulėlydyje jam nukirto galvą ir jis tapo kankiniu.

Kankiniai Palestinos Cezarėjoje

12. Tų pačių Valerijono persekiojimų metu dievišką kankinystės vainiką gavo trys vyrai, kurie tapo laukinių žvėrių grobiu, nes garbingai išpažino Kristų Palestinos Cezarėjoje. Jų vardai buvo Priskas, Malkas ir Aleksandras. Pasakojama, kad šie vyrai gyveno kaime ir iš pradžių kaltino save už apatiją ir abejingumą: jie niekino dovanas, kurias jų laikmetis skyrė tiems, kurie karštai jų troško, tačiau nesiryžo priimti kankinių vainiko. Tai apsvarstę jie išvyko į Cezarėją, kur stojo prieš teismą ir atsisveikino su pasauliu, kaip jau buvo aprašyta.

Taip pat užfiksuota, kad, be jų, tame pačiame mieste tuo pat metu panašius išmėginimus patyrė dar viena moteris. Tačiau manoma, kad ji priklausė Markiono sektai.

Taika, valdant Galijenui: to meto vyskupai

13. Netrukus po to Valerijonas pateko į persų vergiją[21]. Jo sūnus, kuris dabar tapo vieninteliu valdovu, tvarkė reikalus protingiau. Iš jo pirmųjų veiksmų buvo įsakai, nutraukiantys persekiojimus prieš mus. Jis leido laisvai atlikti savo normalias pareigas žmonėms, skelbiantiems Dievo žodį. Štai jo įsako tekstas:

"Imperatorius Cezaris Publijus Licinijus Galijenas Pijus Feliksas Augustas kreipiasi į Dionyzą, Piną, Demetriją ir kitus vyskupus. Aš liepiau visame pasaulyje paskelbti apie savo malonę. Visi maldos namai bus grąžinti jų savininkams. Jūs, vyskupai, tuo būdu galite naudotis tuo, kad šis įsakas gina jus nuo visokio kišimosi į jūsų veiklą. Aš suteikiu jums visišką veiksmų laisvę: atitinkamai Aurelijus Kvinijus, mano vyriausiasis ministras, pasirūpins, kad šis įsakas būtų vykdomas".

Kad prasmė būtų aiškesnė, išvertėme įsaką iš lotynų ir graikų kalbų.

Mes taip pat turime dar vieną to paties imperatoriaus potvarkį, skirtą kitiems vyskupams, leidžiantį jiems atgauti žemes, kuriose yra "kapinės".

14. Tuo metu Romos bažnyčiai vis dar vadovavo Ksistas, Antiochijos bažnyčiai - Fabijaus įpėdinis Demetrijas, Kapadokijos Cezarėjos bažnyčiai - Firmilijanas ir Pontiko bažnyčioms - Origeno mokiniai Gregoris ir jo brolis Atenodoras. Palestinos Cezarėjoje po Feoktisto mirties vyskupu tapo Domnas; tačiau Domnas išsilaikė labai neilgai, ir jo įpėdiniu buvo išrinktas Teoteknas, mano amžininkas. Jis irgi priklausė Origeno mokyklai. Ir pagaliau Jeruzalėje, kai Mazabanas apleido šį pasaulį, jo sostą užėmė Himenėjas, kuris garsėjo ir mano paties gyvenimo metais.

Marino kankinystė Cezarėjoje: pasakojimas apie Astyriją

15. Bažnyčios anuo metu visur džiaugėsi taika; nepaisant to, Palestinos Cezarėjoje Marinas, kuris buvo turtingas ir kilęs iš geros šeimos ir labai pasižymėjo tarnaudamas kariuomenėje, buvo nukirs-

dintas už tai, kad išpažino Kristų. Tai atsitiko taip. Tarp Romėnų vynuogės vytelė yra pagarbos ženklas, ir sakoma, kad tie, kurie ją laimi, tampa centurionais. Išsilaisvino viena vieta ir pagal vyresniškumą Marinas turėjo teisę būti pakeltas į šias pareigas. Tačiau prieš jam priimant šį paaukštinimą, kitas vyras priėjo prie tribūnos ir pareiškė, kad pagal seniai priimtus įstatymus Marinas neturi teisės eiti kurias nors pareigas Romos kariuomenėje, nes jis yra krikščionis ir neaukoja imperatoriams; tuo būdu šios pareigos atiteko jam. Tai išgirdęs teisėjas - jo vardas buvo Achėjas - pirmiausiai paklausė, kokių pažiūrų laikosi Marinas; kai jis pamatė, kad šis atkakliai skelbiasi esąs krikščionis, leido jam pagalvoti apie tai tris valandas.

Kai tik jis išėjo iš teismo, prie jo per minią prasibrovė Teoteknas, diecezijos vyskupas, paėmė jį už rankos ir nuvedė į bažnyčią. Tenai atvedė jį prie altoriaus ir praskleidęs apsiaustą parodė kalaviją prie jo šono. Tada paėmė šventųjų evangelijų knygą, padėjo ją priešais jį ir pasiūlė jam pasirinkti, kam iš šių dviejų daiktų jis teikia pirmenybę. Nė akimirkos neabejojęs jis ištiesė ranką ir paėmė šventąją knygą. "Tada būk tvirtas, - pasakė Teoteknas: - Būk ištikimas Dievui. Tebūna tau duota tai, ką, Jo įkvėptas, pasirinkai. Eik ramus". Kai tik Marinas sugrįžo, teismo prižiūrėtojas pakvietė jį stoti prieš teismą: malonės laikas baigėsi. Jis stojo prieš teisėją su aukštai iškelta galva ir parodė dar didesnį atsidavimą tikėjimui. Neatidėliojant, kaip stovintį, jį nuvedė ir įvykdė mirties bausmę.

16. Toje pačioje Cezarėjoje taip pat prisimenamas Astyrijas už tą drąsą, kuria jis pradžiugino Dievo širdį. Romos Senato narys, imperatorių labai gerbiamas, savo kilmės ir turtų dėka jis buvo gerai žinomas visuomenėje. Jis buvo ten, kai tas kankinys sutiko mirtį, ir rūpindamasis žmogaus palaikais sudėjo juos ant puikaus ir brangaus rūbo, negailėdamas išlaidų paruošė juos laidojimui ir tinkamai palaidojo.

Apie šį vyrą jo pažįstami, kurie išgyveno iki mano laikų, pasakoja daug kitų istorijų. Tarp jų yra ir šis stebuklingas įvykis.

17. Netoli Pilypo Cezarėjos, finikiečių vadintos Panėja, Kalno, vardu Panėjas, šlaituose yra šaltiniai, kurie, kaip manoma, duoda pradžią Jordano upei[22]. Sakoma, kad tam tikrą šventės dieną į juos metama auka, ir kad ji, velnio galia, stebuklingai išnyksta iš akių. Šis reiškinys atrodo stebintiems jį kaip stebuklas, apie kurį reikia

visur kalbėti. Kartą Astyrijas buvo ten, kur tai vyko ir, kai jis pamatė, kad šis dalykas nustebino minią, jis pasigailėjo suklaidintųjų ir, žvelgdamas į dangų, per Kristų maldavo Dievą, kuris yra virš visų, nugalėti piktąją dvasią, kuri klaidino žmones, ir neleisti jų apgaudinėti. Sakoma, kad, kai jis taip pasimeldė, auka tą pačią akimirką iškilo į vandens paviršių. Taigi jų stebuklas prapuolė ir daugiau toje vietoje nieko stebuklingo niekada neįvyko.

Kraujuojančios moters statula

18. Kadangi jau paminėjau šį miestą, nemanau, kad galėčiau praleisti istoriją, kurią verta prisiminti tiems, kurie ateis po mūsų. Teigiama, kad kraujuojanti moteris, kurią, kaip žinome iš Šventojo Rašto, išgydė mūsų Išganytojas, buvo kilusi iš čia. Mieste buvo rastas jos namas ir ten vis dar buvo nuostabus Išganytojo pagalbos jai paminklas. Ant aukšto akmeninio pjedestalo prie jos namų vartų stovėjo bronzinė moters statula, atsiklaupusi ant vieno kelies ir primenanti maldautoją su ištiestomis rankomis. Priešais ją stovi kita, iš tos pačios medžiagos, stačio žmogaus figūra; jo dvigubas apsiaustas tvarkingai dengia jo pečius, o jo ranka ištiesta į moterį. Prie jo kojų ant akmens plokštės išaugo egzotiškas augalas, kuris išsistiebė iki bronzinio apsiausto krašto, ir buvo vaistas nuo visų ligų. Ši statula, apie kurią buvo sakoma, kad jos veido bruožai primena Jėzų, vis dar buvo ten ir mano laikais, todėl aš mačiau ją savo akimis, kai gyvenau tame mieste[23]. Nieko keista, kad pagonys, kurie prieš daugelį metų patyrė tokį mūsų Išganytojo dosnumą, galėjo išreikšti savo dėkingumą tokiu būdu, nes Jo apaštalų, Pauliaus ir Petro, ir, žinoma, paties Kristaus bruožai išliko spalvotuose portretuose, kuriuos aš pažiūrėjau. Kaipgi kitaip galėjo būti, jei senovės žmonės visada laikėsi savo pagoniško papročio garbinti juos kaip išgelbėtojus tokiu nevaržomu būdu[24].

Vyskupo Jokūbo sostas

19. Jokūbo, kuriam pirmajam Išganytojas ir Jo apaštalai suteikė Jeruzalės bažnyčios vyskupystę ir kurį, kaip rodo šventosios knygos, vadino Kristaus broliu, sostas išliko iki šios dienos. Tenykščiai krikščionys savo ruožtu prižiūri jį labai atsidavę ir rūpes-

tingai, leisdami visiems pamatyti, kokia didelė pagarba buvo rodoma praeityje ir teberodoma iki šios dienos šventiems žmonėms, esantiems didelėje Dievo malonėje.

Dionyzo laiškai dėl Velykų šventės ir įvykių Aleksandrijoje

20. Be jau cituotų laiškų, Dionyzas tuo metu parašė dar ir *Laiškus dėl švenčių*, kuriuose jis išdėstė savo nuomonę apie Velykų šventę su nepaprastu rimtumu. Vienas laiškas adresuotas Flavijui, kitas - Domicijui ir Dichimui. Pastarajame jis iškelia mintį dėl aštuonerių metų ciklo, ir parodo, kad teisėtai švęsti Velykas galima tik po pavasario ekvinokcijos. Be šių laiškų, jis parašė dar vieną savo broliams presbiteriams Aleksandrijoje ir kitiems, buvusiems tuo laiku skirtingose vietose. Šiuos laiškus jis rašė vis dar vykstant persekiojimams.

21. Kai taika jau beveik įsigalėjo, jis grįžo į Aleksandriją; tačiau, kai ten iš naujo prasidėjo kova tarp frakcijų, jis jau nebegalėjo tėviškai globoti visų miesto krikščionių, nes jie buvo pasiskirstę į dvi priešiškas stovyklas. Todėl, kai atėjo Velykos, jis vėl buvo priverstas susisiekti su jais laiškais iš pačios Aleksandrijos. Tada jis parašė dar vieną laišką dėl šventės Hieraksui, vyskupui Egipte, kuriame taip byloja apie to laiko nesutarimus Aleksandrijoje:

"Nieko nuostabaus, kad su gyvenančiais toli sunku susisiekti net per laiškus, kai man pačiam pasidarė beveik neįmanoma suprasti save ar apmąstyti ką nors. Man labai rūpi pasiųsti laiškus tiems, kurie tiek daug man reiškia, tos pačios šeimos broliams, kurie laikosi tos pačios nuomonės, kurie priklauso tai pačiai bažnyčiai, tačiau, atrodo, tokie laiškai jų pasiekti negali. Lengviau būtų nukeliauti ne tik į kokią nors užsienio šalį, bet ir iš tolimiausių Rytų į tolimiausius Vakarus, negu pasiekti Aleksandriją iš pačios Aleksandrijos. Didžioji neaprėpiama dykuma, kuriai perkirsti Izraelio tautai prireikė dviejų kartų, buvo mažiau atšiauri ir neprieinama, negu pačiame miesto centre esanti gatvė! Jūra, kuri persiskyrė ir leido jiems persikelti, kelias, ant kurio egiptiečius prarijo vandenys, labai aiškiai išpranašavo mūsų ramius ir tykius uostus, kurie juose įvykdytomis žmogžudystėmis taip dažnai priminė Raudonąją jūrą. Upė, kuri teka per miestą, vienu metu atrodė sausesnė, negu bevandenė dykuma, labiau išdeginta, negu ta, per

kurią keliaudama Izraelio tauta taip ištroško, jog Mozė ėmė maldauti ir vienintelio Stebukladario valia iš uolų jiems pasipylė vanduo. Kartą jis pakilo taip aukštai, jog užtvindė viską aplinkui - ir kelius, ir laukus, grasindama mums tokiu potvyniu, kuris įvyko Nojaus laikais. Visuomet jis taip užterštas krauju, žmogžudystėmis ir skenduoliais, kad primena tuos laikus, kai, Mozei paliepus, faraono akyse jis pavirto krauju ir smarve. Ar galėtų egzistuoti vanduo, kuris išvalo viską nuplaunantį vandenį? Ar įmanoma užlieti šią jūrą galingu, žmogui neįveikiamu okeanu ir išplauti jos purvus? Ar galėtų didžioji, iš Edeno tekanti upė, sutelkusi keturias sroves, į kurias ji pasidalija, į vieną, Gijoną[25], nuplauti tuos purvus ir kraują? Kada gi oras, užterštas nuodingais garais, kylančiais iš visų pusių, vėl taps švarus? Nuo žemės kyla tokios miglos, nuo jūros ir upių pučia tokie vėjai, o nuo įlankų ateina tokie rūkai, kad iškrinta rasa, susidariusi iš pūvančių lavonų išskyrų. O žmonės vis dar stebisi ir nesupranta, iš kur kyla nuolatinės epidemijos, baisios ligos, įvairūs marai, išsigimimai ir didelis mirtingumas, vis dar nesuvokia, kodėl šiame dideliame mieste nebėra tiek gyventojų, nuo kūdikių iki pačių seniausių, kiek gyveno tais laikais, kuriuos prisimena tvirtesni senoliai. Žmonių nuo keturiasdešimt iki septyniasdešimt metų buvo nepalyginti daugiau, ir tas skaičius nepasiektas dar ir dabar, nors mes suskaičiavome ir užregistravome, kaip turinčius teisę į maisto davinį, visus nuo keturiolikos iki aštuoniasdešimt; tiems, kurie atrodo jauniausi, duodama tiek pat metų, kiek ankstesnės mūsų kartos seniausiems. Žmonės mato, kad žmonių žemėje nuolatos mažėja, jie nyksta, tačiau nė kiek nesijaudina, nors galutinė žmonijos žūtis kasdien vis artėja".

22. Karui pasibaigus, kaip tik artėjant šventei, prasidėjo baisi epidemija. Dionyzas vėl parašė laišką krikščionių bendruomenei, kuriame pavaizdavo nelaimės baisumus:

"Kiti žmonės manytų, kad tai netinkamas laikas šventei: jiems netinka nei šis, nei bet kuris kitas laikas, net jeigu tai būtų ne sielvarto, o neįsivaizduojamo džiaugsmo metas. Dabar, deja, visur sklinda dejonės, visi gedi ir aprauda tuos, kurie mirė ir miršta kiekvieną dieną. Panašiai kaip *Šventajame Rašte* pasakyta apie Egipto pirmagimius, taip čia dabar aidi baisios dejonės: nėra nė

vieno namo, kuriame nebūtų nors vieno numirėlio - o kaip aš norėčiau, kad toks būtų bent vienas!

Tačiau dar prieš tai mes išgyvenome daug baisių dalykų. Iš pradžių mus supo ir puldinėjo persekiotojai ir žudikai, tačiau mes vieninteliai ir tada šventėme šią šventę. Kiekviena vieta, kur mus užpuldavo, tapo mums šventimo vieta, nesvarbu, ar tai būtų laukas, dykuma, laivas, užeiga ar kalėjimas. Visur nuostabiausia švente džiaugėsi kankiniai, nes jie šventė danguje.

Po to tiek krikščionis, tiek pagonis užgriuvo karas ir badas. Mes turėjome kentėti pastarųjų skriaudžiami, tačiau mes pasimokėme iš to, ką jie darė vieni kitiems ir kaip jie nukentėjo vieni nuo kitų, ir dar kartą mes džiaugėmės ramybe, kurią tik mums vieniems suteikė Kristus. Tačiau, kai mes ir jie galėjome truputį atsikvėpti, nežinia iš kur užgriuvo ši liga, kuri juos gąsdina labiau už visokius siaubus ir kuri jiems baisesnė už visokias nelaimes, ir, kaip rašė jų istorikas[26], tai "vienintelis dalykas, kuris pranoko tai, ko laukta". O mums tai buvo pamoka ir išbandymas, vertingas kaip ir visi ankstesni mūsų išmėginimai, nes liga neaplenkė mūsų, nors labiausiai nuo jos nukentėjo pagonys...

Dauguma mūsų brolių krikščionių parodė didžiausią meilę ir ištikimybę ir, negailėdami savęs, rūpinosi vienas kitu. Nepaisydami pavojaus, jie globojo ligonius, tenkino kiekvieną jų poreikį ir patarnavo jiems nuo Kristaus, kartu su jais ramūs ir laimingi atsisveikindami su šiuo pasauliu, nes jie užsikrėsdavo šia liga nuo kitų, perimdami savo kaimynų negalią ir su džiaugsmu prisiimdami jų skausmą. Daugelis slaugydami ir gydydami kitus ir mirdavo vietoj jų, paversdami dažnai kartojamą frazę, kuri šiaip yra tik tuščio mandagumo pasireiškimas, realybe: "Jūsų nuolankus tarnas atsisveikina su jumis". Geriausi mūsų broliai tokiu būdu atidavė savo gyvybes. Daug presbiterių, diakonų ir pasauliečių taip nusipelnė didelės garbės, todėl tokia mirtis, didelio pamaldumo ir stipraus tikėjimo rezultatas, visais atžvilgiais prilygsta kankinystei. Savo noru jie glaudė šventųjų žmonių kūnus prie savo krūtinių, užspausdavo jų akis ir užčiaupdavo burnas, nešdavo juos ant savo pečių ir pašarvodavo juos; likdavo budėti prie jų, nuplaudavo juos ir suvyniodavo į laidojimo drobulę. Labai greitai ir jiems būdavo suteikiami tie patys patarnavimai, nes

pasiliekantieji nuolat žengė anksčiau atsisveikinusių pėdomis.

Pagonys elgėsi visiškai priešingai. Prasidėjus epidemijai, jie atstumdavo ligonius ir vengdavo net savo artimiausių žmonių, išvarydavo juos leisgyvius klajoti ir nesirūpino palaidoti mirusius. Taip elgdamiesi jie manė apsisaugosią nuo mirtinos ligos, tačiau, kad ir ką jie būtų darę, išvengti jos negalėjo".

Vėliau, kai miestelėnai vėl gyveno ramiai, Dionyzas pasiuntė dar vieną šventinį laišką Egipto bendruomenei, o vėliau dar keletą. Taip pat išlikę jo laiškai dėl šventadienio ir dėl religinio auklėjimo.

Galijeno valdymas

Vėl rašydamas Hermamonui ir Egipto bendruomenei Dionyzas daug pasakoja apie nusikalstamus Decijaus ir jo įpėdinių darbus ir prisimena taiką valdant Galijenui.

23. Verta išklausyti, ką jis pasakoja apie šiuos dalykus:

"Makrianas, pavaręs vieną imperatorių ir užsipuolęs kitą, išnyko kartu su visa savo šeima be pėdsakų, o Galijenas buvo paskelbtas ir visų pripažintas imperatoriumi. Jis buvo ir senas, ir naujas imperatorius, nes valdė ir prieš juos, ir po jų. Kaip buvo pasakyta pranašui Izaijui: "Pirmieji, dalykai štai jie įvyko, taip pat naujų aš jums skelbiu"[27]. Jūs žinote, kad debesis, patekęs tarp saulės ir žemės, kuriam laikui paslepia ir užtemdo ją, užima jos vietą. Tačiau, kai debesis pasitraukia ar išsisklaido, saulė vėl pasirodo ir šviečia kaip švietusi. Lygiai taip Makrianas, prasiveržęs į priekį ir mokėjęs įgyti Galijeno imperatoriškas teises, išnyko (jis niekada neegzistavo!), o Galijenas yra toks pats, kaip ir anksčiau, ir tartum nusimetusi savo amžiaus naštą ir išsivaliusi nuo buvusių liekanų, monarchija dabar klesti kaip niekada anksčiau, ją mato ir girdi iš toliau, ir plečiasi ji į visas puses".

Toliau jis nurodo laiką, kada jis tai parašė: "Man kilo mintis dar kartą peržvelgti skirtingų valdovų karaliavimo laiką. Pastebėjau, kad kadaise įžymūs nedori imperatoriai greitai pamirštami, o tas, kuris buvo religingesnis ir labiau atsidavęs Dievui, peržengė septynerių metų ribą ir dabar baigia devintus metus, kuo mes tikrai galime džiaugtis".

Nepas ir schizma

24. Be laiškų, jis surado laiko parašyti du pamfletus "Apie Pažadus". Juos parašė dėl to, kad Nepas, vienas iš Egipto vyskupų, mokė, jog pažadai, kurie Šventajame Rašte buvo duoti šventiesiems, bus išpildyti taip, kaip to tikisi žydai, ir numatė, kad šioje žemėje bus kūno malonumų tūkstantmetis. Manydamas, jog gali remtis *Apreiškimu Jonui* įrodinėdamas savo keistą nuomonę, jis parašė apie tai knygą ir pavadino ją "Alegorijų paneigimas". Į tai Dionyzas atsakė dviem pamfletais: pirmajame jis išdėstė savo paties nuomonę dėl šios doktrinos; antrajame nagrinėjo *Apreiškimą Jonui*, paminėjęs Nepą tokiais žodžiais:

"Jie siūlo Nepo traktatą, kuris, kaip jie visiškai įsitikinę, neginčijamai įrodo, jog žemėje bus Kristaus karalystė. Apskritai aš gerbiu ir myliu Nepą už jo ištikimybę tikėjimui ir darbštumą, už kruopštumą tyrinėjant *Šventąjį Raštą* ir jo sukurtus himnus, kurie vis dar yra paguodos šaltinis daugeliui mūsų brolių krikščionių, ir aš labai nenorėčiau jo kritikuoti, ypač dėl to, kad jis jau atgulė amžino poilsio. Tačiau labiau už viską mes turime mylėti ir gerbti tiesą, ir, jei pritinka girti ir pritarti kiekvienam teisingam teiginiui, mūsų pareiga yra tirti ir kritikuoti kiekvieną neteisingą rašinį. Jei Nepas būtų dabar čia ir dėstytų savo mintis tik žodžiu, užtektų pokalbio metu, nieko neužrašant, klausimais ir atsakymais įtikinti ir patraukti į savo pusę mūsų kovingus oponentus[28]. Tačiau buvo paskelbtas veikalas, kuris kai kuriems žmonėms atrodo labai įtikinamas, o kai kurie mokytojai mano, kad Įstatymų ir Pranašų knygos yra bevertės, ir siūlo nesekti *Šventuoju Raštu*, kartu jie neteikia reikšmės Apaštalų laiškams[29] ir skelbia absurdiškas išvadas iš šio traktato mokymo, tarytum jis būtų kažkokia didelė ir mįslinga paslaptis. Jie nepripažįsta, kad mūsų paprastesni broliai gali turėti aukštų ir kilnių minčių nei apie šlovingą ir tikrai dievišką mūsų Viešpaties pasireiškimą, nei apie mūsų pačių prisikėlimą iš numirusių, kai mus surinks kartu ir mes būsime panašūs į Jį[30]; jie įtikinėja laukti Dievo karalystėje to, kas yra nereikšminga, mirtinga ir panašu į dabartį. Mums nieko kito neliko, o tik iki galo išsiaiškinti šį reikalą taip, tarytum brolis Nepas būtų su mumis...

Kai atvykau į Arsinojaus apylinkes, kur, kaip jūs žinote, dauge-

lis seniai laikėsi šios nuomonės, ir net buvo schizmų ir ištisų bažnyčių atsiskyrimo faktų, aš sukviečiau presbiterius ir kaimo parapijų mokytojus kartu su pasauliečiais, kurie norėjo dalyvauti, ir paraginau juos viešai iki galo išsiaiškinti šį klausimą. Jie atnešė man šią knygą, kaip neabejotiną ir nepaneigiamą įrodymą, ir aš praleidau su jais tris dienas nuo aušros iki sutemų, papunkčiui kritikuodamas jos turinį. Skaitant man padarė milžinišką įspūdį šių gerųjų žmonių sveikas protas, visiškas nuoširdumas, loginė nuovoka ir mąstymo aiškumas, kai mes metodiškai ir draugiškai nagrinėjome klausimus, prieštaravimus ir sąlyčio taškus. Mes nesilaikėme užsispyrusiai savo nuomonių, jei buvo įrodyta, kad jos neteisingos. Nevengdami sunkumų ir kiek leido mūsų jėgos, bandėme spręsti mūsų problemas; mes nebuvome perdaug išdidūs ir nugalėti ginče prisipažindavome pralaimėję ir klydę: dorai ir sąžiningai, nuoširdžiai pasitikėdami Dievu, mes pripažinome, kokias išvadas galima daryti iš *Šv. Rašto* įrodymų ir pamokymų. Baigdamas šios doktrinos autorius ir kūrėjas, vardu Koracijonas, visiems esantiesiems garantavo ir pažadėjo, kad ateityje jos nesilaikys, dėl jos nesiginčys, jos neminės ir neskleis, nes jį visiškai įtikino kitos pusės argumentai. Kalbant apie kitus, daug kam labai patiko ši diskusija ir visuotinė santarvės ir sutarimo dvasia".

Apreiškimas Jonui

Štai ką jis sako toliau apie *Apreiškimą Jonui*:

25. "Kai kurie mūsų pirmtakai atmetė šią knygą, skyrių po skyriaus visiškai ją sukritikavo ir paskelbė, kad ji nesuprantama, nelogiška, o jos pavadinimas netikras. Jie teigia, kad tai ne Jono knyga ir kad tai visiškai ne apreiškimas, nes jį aklinai slepia stora nesuprantamumo uždanga: nebūdamas apaštalas, knygos autorius toli gražu nebuvo nei šventasis, nei Bažnyčios narys, nes jis buvo Kerintas, sektos, pavadintos jo vardu, įkūrėjas, kuris norėjo susieti savo kūrinį su pagarbą keliančiu vardu. Jie sako, kad jis skleidė tokią doktriną - kad Kristaus karalystė bus žemėje, o jo svajonių rojų užpildė dalykai, kurių jis pats geidė, nes buvo gašlus savo kūno vergas - neribotas apsirijimas ir ištvirkavimas pobūviuose, išgertuvėse ir vestuvių puotose arba (pavadinus šiuos dalykus, jo manymu, padoresniais vardais) šventėse, atnašavi-

muose ir aukojimuose. Tačiau aš pats niekada nedrįsčiau atmesti šios knygos, apie kurią daugelis gerų krikščionių kuo geriausiai mano, tačiau suvokdamas, kad mano proto galių nepakanka jai tinkamai įvertinti, manau, jog įvairių jos dalių interpretacija yra didžiąja dalimi paslaptis, nepasiekiama mūsų protui. Aš jos nesuprantu, tačiau įtariu, kad jos žodžiuose slypi kažkokia gilesnė prasmė; aš nesprendžiu apie šiuos dalykus savo protu, bet labiau pasikliaunu tikėjimu ir taip darau išvadą, kad jie mano protui nepasiekiami; aš nelaikau beverčiu to, ko nesuprantu iš pirmo žvilgsnio; mane greičiau stebina tai, kad aš to nesuprantu".

Išnagrinėjęs visą *Apreiškimo knygą* ir įrodęs, kad jos neįmanoma suprasti pažodžiui, jis tęsia:

"Beveik priartėjęs prie savo pranašystės pabaigos, pranašas palaimina tuos, kurie jam pritaria, ir taip pat save: "Palaimintas, kas laikosi šios knygos pranašystės žodžių, ir aš, Jonas, kuris visa tai matė ir girdėjo"[31]. Taigi aš neneigsiu, kad jo vardas buvo Jonas ir kad tai yra Jono kūrinys, nes sutinku, jog jį parašė šventas ir įkvėptas autorius. Tačiau nesu pasirengęs pripažinti, kad jis buvo tas apaštalas, Zebediejaus sūnus ir Jokūbo brolis, kuris parašė evangeliją, vadinamą *Evangelija pagal Joną* ir visuotinį laišką. Sprendžiant iš jų pobūdžio ir vadinamojo *Apreiškimo* kalbos stiliaus bei bendro tono, manau, kad jų autorius nėra tas pats asmuo. Evangelistas niekur nemini savo vardo; nei evangelijoje, nei laiške... Jonu, nesivadina nei pirmu, nei trečiu asmeniu, kai tuo tarpu *Apreiškimo* autorius iškelia save jau pačioje pradžioje: "Jėzaus Kristaus Apreiškimas, kurį Dievas jam davė, kad jis atskleistų jo tarnams; ir per savo pasiųstą angelą jis padarė jį žinomą savajam tarnui, Jonui, kuris paliudijo Dievo žodį, Jėzaus bei Kristaus liudijimą - visa, ką buvo matęs"[32]. Po to jis rašo laišką: "Jonas septynioms Azijos bažnyčioms: malonė ir ramybė jums"[33]. Tačiau evangelistas juk nepradėjo visuotinio laiško savo vardu, o be jokių įžangų pradėjo nuo iškilmingos dieviškojo apreiškimo paslapties: "Kas buvo nuo pradžios, ką girdėjome ir savo akimis regėjome"[34]. Būtent su šiuo apreiškimu Viešpats pasveikino Petrą: "Palaimintas tu, Simonai, Jono sūnau, nes ne kūnas ir kraujas tai tau apreiškė, bet mano Tėvas, kuris yra danguje[35]. Maža to, nei antrame, nei trečiame išlikusiuose Jono laiškuose, nors jie tokie trumpi, Jonas neminimas: jis minimas anonimiškai, kaip "presbiteris". Tačiau šis rašy-

tojas nė nemanė, kad užtenka pasivadinus kartą ir visiems laikams toliau tęsti savo pasakojimą. Jis vėl prie to sugrįžta: "Aš, Jonas, jūsų brolis ir sielvarto, karalystės bei ištvermės bendrininkas Jėzuje, buvau saloje, vardu Patmas, dėl Dievo žodžio ir Jėzaus liudijimo"[36]. Pabaigoje jis vėl šneka taip: "Palaimintas tas, kas laikosi šios knygos pranašystės žodžių, ir aš, Jonas, kuris visa tai matė ir girdėjo".

Pats Jonas teigia, jog jis tai užrašė, ir mes turime juo tikėti. Tačiau kuris Jonas? Čia jis nesako, kaip dažnai mini evangelijoje, kad jis buvo mūsų Viešpaties mylimas apaštalas, kuris prisiglaudė prie Jo krūtinės, Jokūbo brolis, matęs ir girdėjęs mūsų Viešpatį. Jis tikrai būtų pasinaudojęs vienu iš šių nuorodų, jei būtų norėjęs atskleisti savo vardą. Tačiau jis jų nevartoja, tik pasivadina mūsų broliu ir vienminčiu, Jėzaus liudininku, palaimintu todėl, kad matė ir girdėjo apreiškimus. Aš manau, kad daugelio vardas buvo toks, kaip ir apaštalo Jono, nes vyrai, kurie jį mylėjo, žavėjosi juo ir didžiai jį gerbė ir kurie norėjo, kad Dievas mylėtų juos, kaip mylėjo jį, nepaprastai džiaugėsi gavę jo vardą. Panašiai Paulius ir Petras yra mėgstami tikinčiųjų vaikų vardai. Mes randame dar vieną Joną *Apaštalų Darbuose*. Joną, pavarde Markas, kurį kartu su savimi pasiėmė Barnabas ir Saulius[37], ir apie kurį sakoma taip: "Jiems talkino Jonas"[38]. Ar čia tas autorius? Nemanau. Nes jis nevyko su jais į Aziją, kaip užrašyta: "Iš Pafo Paulius ir jo palydovai atplaukė į Pergę Pamfilijoje. Čia Jonas pasitraukė nuo jų ir sugrįžo į Jeruzalę"[39]. Aš manau, kad tarp Azijos krikščionių buvo dar vienas Jonas, nes sakoma, kad Efeze buvo du kapai, priskiriami Jonui.

Taip pat ir iš minčių, iš vartojamų žodžių ir jų derinimo mes lengvai darome išvadą, kad tai skirtingi autoriai. Tarp evangelijos ir laiško yra visiška harmonija, ir prasideda jie vienodai. Viename rašoma: "Pradžioje buvo žodis", kitame - "Kas buvo nuo pradžios". Viename rašoma: "Tas Žodis tapo kūnu ir gyveno tarp mūsų: mes regėjome Jo šlovę - šlovę Tėvo viengimio Sūnaus". Kitame randame tą patį tik kiek kitais žodžiais: "Ką girdėjome ir ką savo akimis regėjome, ką patyrėme ir ką mūsų rankos lietė, tai rašome apie gyvenimo žodį". Ši įžanga, kaip matome iš to, kas išplaukia, skirta tiems, kurie skelbia, kad Viešpats netapo kūnu. Todėl autorius atsargiai priduria: "Mes regėjome ir liudijame, ir

skelbiame jums amžinąjį gyvenimą, kuris buvo pas Tėvą ir pasirodė mums. Ką matėme ir girdėjome, skelbiame ir jums". Jis nuosekliai laikosi savo plano ir viską išdėsto, naudodamas tas pačias antraštes ir tokia pačia kalba. Pateiksiu keletą trumpų pavyzdžių.

Pastabus skaitytojas matys, kad abiejose knygose nuolatos pasitaiko žodžiai: Gyvenimas, Šviesa, Nusigręžti nuo tamsos, Tiesa, Malonė[40], Džiaugsmas, Viešpaties kūnas ir kraujas, Paskutinis teismas, Nuodėmių atleidimas[41], Dievo meilė mums, Jo įsakymas "mylėkite vienas kitą", paliepimas vykdyti visus Jo Įsakymus, pasaulio Pasmerkimas, velnias, Antikristas, pažadėtoji Šventoji Dvasia, Dievo vaikai[42], Tikėjimas[43], kurio nuolat reikalaujama iš mūsų; Tėvas ir Sūnus. Apibendrinant kiekvienas, kuris nuodugniai ištirs jų ypatybes, neišvengiamai pamatys, kad *Evangelija* ir *Laiškas* yra rašyti to paties žmogaus. Tačiau tarp jų ir Apreiškimo nėra jokio panašumo; jie niekuo nesusiję ir vargu ar rasime juose bent vieną bendrą skiemenį[44]. Tuo labiau mes nerasime jokios užuominos ar minties apie *Apreiškimą* Jono *Laiške* (nekalbant jau apie Evangeliją), ar apie *Laišką Apreiškime*. Kaip tai skiriasi nuo Pauliaus, kuris savo laiškuose užsimena apie jo patirtus apreiškimus[45], kurių atskirai jis neužrašė.

Skirtumą tarp *Evangelijos* bei *Laiško* ir *Apreiškimo* mes taip pat galime nustatyti iš jų frazeologijos. Du pirmieji parašyti ne tik be graikų kalbos vartosenos klaidų, bet yra ir puikus logiško mąstymo ir nuoseklaus dėstymo pavyzdys. Juose nėra nė vieno barbarizmo, gramatinės klaidos ar kokio nors vulgarizmo. Nes per Dievo malonę jų autorius turėjo tiek žinojimo, tiek iškalbos dovaną. Aš neneigiu, kad tas kitas matė apreiškimus ir gavo žinią bei pranašystę; tačiau tenka pažymėti, kad jis naudoja ne tikrąją graikų kalbą ir stilių: joje randame svetimų idiomų ir kartais gramatikos klaidų. Nėra reikalo dabar jas nurodyti, nes aš apie tai pasakiau ne tam, kad jį sumenkinčiau - nemanykite taip, bet tik tam, kad įrodyčiau, jog šios knygos nepanašios".

Dionyzo laiškai

26. Išlikę ir daugiau Dionyzo laiškų, pavyzdžiui, tie, kuriuos, pasmerkdamas Sabelijų, jis pasiuntė Amonui, Bernisos vyskupui, Telesforui, Eufranorui, vėl Amonui ir Euporui. Jis taip pat parašė

keturis pamfletus ta pačia tema. Jie adresuoti jo bendravardžiui Romoje. Mano kolekcijoje yra daug kitų jo laiškų ir taip pat ilgi, laiško forma parašyti dokumentai; pavyzdžiui, laiškas apie Gamtą, adresuotas jo berniukui Timotiejui, ir kitas apie gundymą, skirtas jau minėtam Eufranorui. Be to, rašydamas Bazilidui, Pentapolio Primatui, jis mini, jog parašė komentarą Ekleziasto knygos įžangai. Išliko ir daugiau įvairių laiškų minėtam adresatui.

Paulius iš Samosatos skelbia ereziją Antiochijoje

Dabar pereikime prie kitos temos ir aprašykime savo meto asmenį dėl ateities kartų.

27. Ksistas išbuvo Romos bažnyčios vadovu vienuolika metų[46], o jo įpėdiniu tapo Aleksandrijos vyskupo bendravardis Dionyzas. Tuo pat metu Antiochijoje su šiuo pasauliu atsisveikino Demetrijas ir vyskupystė atiteko Pauliui iš Samosatos. Kadangi jis, nepaisydamas Bažnyčios mokymo, nepripažino ir negerbė Kristaus, teigdamas jog Jis savo kilme yra tik paprastas žmogus, Dionyzas iš Aleksandrijos buvo pakviestas dalyvauti sinode, tačiau dėl amžiaus ir ligos tas atsisakė atvykti ir pasiuntė laišką, kuriame išreiškė savo nuomonę šiuo klausimu. Tačiau kiti vyskupai nuskubėjo į Antiochiją, kad sustabdytų šio Kristaus avelių naikintojo veiklą.

Įžymūs ano meto vyskupai

28. Labiausiai iš jų išsiskyrė Firmilijanas, vyskupas Cezarėjos Kapadokijoje, broliai Gregoris ir Atenodoras, Pontiko bendruomenių ganytojai, Helenas, Tarso vyskupas, Nikomas, Ikonijos vyskupas ir, aišku, Himenėjas iš Jeruzalės bažnyčios ir Teoteknas iš mano kaimyninės Cezarėjos bažnyčios. Turiu paminėti dar vieną - Maksimą, kuris pasižymėjo ganydamas Bastros krikščionis. Kartu su presbiteriais ir diakonais Antiochijoje jų susirinko daug daugiau, tačiau tie, kuriuos paminėjau, buvo įžymiausi. Visi jie daug kartų buvo susitikę įvairiomis progomis ir kiekviename susirinkime jie ginčydavosi visokiais klausimais. Paulius ir jo draugai visą laiką bandė nuslėpti ir užmaskuoti savo heterodoksines mintis, o kiti darė viską, ką galėjo, kad atskleistų ir iškeltų

viešumon jo ereziją ir burnojimą prieš Kristų.

Tuo tarpu, dvyliktaisiais Galijeno valdymo metais[47], mirė Dionyzas, kuris septyniolika metų vadovavo Aleksandrijos bažnyčiai. Jo įpėdiniu tapo Maksimas. Galijeną, kuris penkiolika metų buvo imperatoriumi, pakeitė Klaudijus, kuris po dviejų metų, paliko savo sostą Aurelijui.

Pauliaus ekskomunikacija; jį smerkiantis vyskupų laiškas

29. Jo valdymo metu įvyko baigiamasis sinodo susirinkimas, kuriame dalyvavo labai daug vyskupų[48] ir kuris demaskavo bei galų gale aiškiai ir vienbalsiai pasmerkė už heterodoksiją Antiochijos erezijos pradininką ir atskyrė jį nuo Katalikų Bažnyčios visame pasaulyje. Nepaisydamas visų išsisukinėjimų, griežčiausiai reikalavo, kad jis pasiaiškintų, buvo Malchijonas. Tai buvo labai mokytas vyras, retorikos mokyklos, vieno iš helenistinio išsimokslinimo centrų Antiochijoje direktorius. Jis buvo paskirtas tos bendruomenės presbiteriu dėl savo tikrai nuoširdaus tikėjimo Kristumi. Jis pasirūpino, kad jo diskusija su Pauliumi būtų užrašyta, ir mes žinome, jog ji išliko iki šių dienų. Tiktai jis ir sugebėjo demaskuoti tą gudrų veidmainį.

30. Todėl susirinkę ganytojai parašė bendrą laišką, kuriame išdėstė savo sprendimą: nors jis buvo adresuotas Romos vyskupui Dionyzui ir Aleksandrijos vyskupui Maksimui, tačiau jį išsiuntinėjo į visas Imperijos provincijas. Tame laiške jie visiems paaiškino, ką jie nuveikė, kuo ydinga Pauliaus heterodoksija, kokius klausimus ir įrodymus jie pateikė Pauliui: jie taip pat trumpai papasakojo apie jį patį ir jo gyvenimą. Kad neužmirštume tiesos apie tai, čia pateiksime, ką jie rašė:

"Helenas, Himenėjas, Teofilis, Teoteknas, Maksimas, Proklas, Nikomas, Elijanas, Paulius, Bolanas, Protogenas, Hieraksas, Eutichas, Teodoras, Malchijonas, Lucijus ir visi kiti aplinkinių miestų ir šalių bendruomenių nariai - vyskupai, presbiteriai, diakonai ir parapijiečiai sveikina savo mylimus brolius Viešpatyje Dionyzą ir Maksimą ir visus mūsų brolius kunigus visose šalyse - vyskupus, presbiterius ir diakonus - ir visą Katalikų Bažnyčią visame pasaulyje. Mes pakvietėme daugelį vyskupų, net ir tuos, kurie gyveno tolėliau, pavyzdžiui, Dionyzą iš Aleksandrijos ir Firmilijaną iš

Kapadokijos, tebūna palaimintas jų atminimas, padėti mums paneigti šį neteisingą mokymą. Dionyzas į Antiochiją atsiuntė laišką, kuriame, ignoruodamas šios klaidos pradininką, kreipėsi ne į jį, bet į visą diecezija: mes pridedame laiško nuorašą. Firmilijanas pats atvyko du kartus ir pasmerkė Pauliaus naujoviškas mintis. Tai gali patvirtinti visi, kurie ten buvo, ir apie tai žino daugelis kitų, tačiau, Pauliui pažadėjus pasikeisti, Firmilijanas pertraukė susirinkimą, tikėdamas, kad šis reikalas sėkmingai susitvarkys, nepadaręs gėdos Žodžiui. Taip jį apgavo žmogus, kuris paneigė savo Dievą ir Viešpatį ir atsisakė to, kuo anksčiau tikėjo. Galutinai įsitikinęs, kad šis nedorėlis neigia Dievą, Firmilijanas pasiryžo atplaukti į Antiochiją trečią kartą ir nuvyko į Tarsą. Tačiau tuo metu, kai susirinkę mes jo laukėme atvykstant, jis atsisveikino su šiuo pasauliu".

Toliau jie aprašo Pauliaus gyvenimo būdą: "Kadangi jis atsisakė kanonų ir nukrypo į melagingas doktrinas, tai nėra jokios būtinybės vertinti žmogaus, nepriklausančio Bažnyčiai, veiksmų, netgi jei tas žmogus, nieko nepaveldėjęs iš savo protėvių ir nieko neįgijęs savo rankų ar proto pastangomis, dabar sukaupė milžiniškus turtus, nesilaikydamas įstatymų, plėšdamas bažnyčias ir prievartaudamas savo brolius krikščionis. Jis atimdavo iš nukentėjusių jų teises, žadėdamas jiems padėti, jeigu jie už tai sumokės, tačiau nesilaikė duoto žodžio ir krovėsi turtus iš teismo procedūrose susipainiojusių žmonių noro atsipirkti iš savo persekiotojų. Faktiškai jis manė, jog maldingumas esąs pasipelnymo šaltinis[49].

Taip pat nebūtina smerkti jo už tai, kad jis ambicingas ir pasipūtęs, siekia pasaulietinės garbės ir trokšta, kad jį vadintų ducenarijumi[50], o ne vyskupu, ir už tai, kad jis išdidžiai vaikšto miesto aikštėse[51], lydimas asmens sargybinių, ir garsiai skaito arba diktuoja laiškus. Dėl viso to į Tikėjimą žvelgiama su antipatija ir neapykanta, kurios kyla dėl išpuikimo ir beribio išdidumo.

Taip pat nebūtina jo smerkti už tai, kad šis šarlatanas veidmainiauja tikinčiųjų sueigose vaidindamas ir siekdamas populiarumo ir trokšdamas, kad paprasti žmonės žavėtųsi juo, sėdinčiu aukštamesoste, kurį sumeistravo,jam paliepus (kaip tai nepanašu į Kristaus mokinį!), ant pakylos arba vadinamajame sekretume[52], kuriuo jis naudojasi, mėgdžiodamas pasaulio valdovus. Sėdėdamas ant paaukštinimo jis pliaukšteli sau per šlaunį ar trepteli koja,

ir jei kas nors neploja ir nemosuoja, kaip teatre, nosinaitėmis, nešaukia ir nesistoja kartu su jo sekėjais, vyrais ir moterimis, kurie čia susirinkę taip netikusiai elgiasi, o klausosi, kaip dera Dievo namuose, pagarbiai ir ramiai, tai jis juos plūsta ir įžeidinėja. Visų akivaizdoje jis grubiai ir nepadoriai šneka apie tuos, kurie jau atsisveikino su šiuo pasauliu, bet kadaise skelbė Dievo žodį, ir tuo pat metu giriasi taip, tarytum jis būtų ne vyskupas, o apgavikas ir sukčius.

Jis draudžia giedoti visus himnus, skirtus mūsų Viešpačiui Jėzui Kristui, kaip šiuolaikinių rašytojų naujus kūrinius, tačiau pasirūpina, kad didžiosios Velykų šventės dieną apeigų metu moterys dainuotų himnus jam pačiam: šiurpas ima jų klausantis! Be to, pataikaujantiems aplinkinių vietovių ir miestų vyskupams ir presbiteriams jis leidžia sakyti pamokslus. Jis nepripažįsta, kad Dievo Sūnus nusileido iš dangaus - vėliau mes tai paaiškinsime smulkiau, ne tik konstatuodami šį faktą, bet ir įrodydami jį, remdamiesi pridedamų užrašų ištraukomis, o ypač tomis, kuriose jis teigia, kad Jėzus Kristus yra "iš apačios". O tie, kurie bažnyčioje dainuoja jam himnus ir ditirambus, sako, kad jų šventvagiškas mokytojas yra iš dangaus nusileidęs angelas, o jame yra tiek tuštybės, jog jis nedraudžia taip kalbėti net jam matant ir girdint.

O ką sakyti apie jo paties ir jo presbiterių bei diakonų "dvasines nuotakas", kaip jas vadina Antiochijos žmonės? Visi kartu jie slepia šią ir kitas didžiąsias nuodėmes, o kad jie nedrįstų apkaltinti jį nusižengus žodžiais ir darbais ir bijotų dėl savęs pačių, o jis galėtų laikyti juos po savo padu, jis viską apie juos žino. Jis netgi padarė juos turtingus ir taip užsitikrino į save panašių ištikimybę ir susižavėjimą.

Tačiau kodėl mes turime apie tai rašyti? Mes žinome, brangūs broliai, kad vyskupas ir visa dvasininkija turėtų gerais darbais rodyti žmonėms pavyzdį; mes taip pat žinome, kad daugelis nusidėjo, pasiimdami "dvasines nuotakas", o ant kitų krito įtarimo šešėlis. Net jeigu mes sutiksime, jog jis nepaleistuvauja, jis privalėjo bent jau pasistengti išvengti įtarimų, kurie kyla dėl tokių veiksmų, kad neišvestų ko nors iš doros kelio ir nepastūmėtų sekti jo pavyzdžiu. Ar galėjo jis pabarti kitą vyrą ar patarti jam daugiau nebendrauti su "nuotaka", kad nesukluptų - kaip įspėja *Šventasis Raštas*,[53] - jeigu jis pats vieną jau išvarė ir dabar turi savo namuose

dvi gražias ir jaunas, ir ima jas kartu su savimi išvažiuodamas iš namų, gyvendamas, aš galiu pridėti, prabangoje ir be saiko jausmo. Nenuostabu, kad visi aimanuoja ir verkia slapčia, nes jie taip bijo tironiškos jo valdžios, jog nedrįsta jo kaltinti. Tačiau, kaip jau minėjome, galima būtų pareikalauti dėl tokių dalykų pasiaiškinti, jeigu jis būtų sąmoningas katalikas ir būtų mūsų būryje[54]. Tačiau jis išjuokė sakramentą[55] ir prisijungė prie bjaurios Artemo sektos (mūsų nemaloni pareiga[56] įvardyti jo tėvą), todėl nemanome, jog turime prašyti jį dėl to pasiaiškinti.

Kadangi jis nusistatė prieš Dievą ir nenorėjo nusileisti, todėl mums nieko kito neliko, kaip ekskomunikuoti jį ir į jo vietą Katalikų Bažnyčioje paskirti kitą vyskupą. Dievo apvaizda padėjo, tuo mes neabejojame, mums pasirinkti Domną, sūnų palaimintos atminties Demetrijo[57], kuris kadaise pasižymėjo vadovaudamas tai pačiai vyskupijai. Jis turi visas tas puikias savybes, kurių reikia vyskupui, ir mes pranešamejums apie jo paskyrimą, kad jūs galėtumėte jam parašyti ir gauti iš jo dvasinę vienybę patvirtinantį laišką. O šis žmogelis tegul geriau rašo Artemui, tada Artemas ir jo kompanija galės būti jo dvasios draugai"[58].

Kai Pauliaus tikėjimo niekas nebepripažino, ir jis prarado savo vyskupystę, Antiochijos bažnyčios dvasinį vadovavimą perėmė, kaip jau minėjau, Domnas. TačiauPaulius kategoriškai atsisakė atiduoti bažnyčios pastatą, todėl buvo kreiptasi į imperatorių Aurelijų, kuris nusprendė labai teisingai ir liepė atiduoti pastatą tiems, kuriems šio tikėjimo vyskupai Italijoje ir Romoje adresavo laišką. Taip pasaulietinė valdžia su didžiausia gėda išvarė minėtą žmogų iš bažnyčios.

Taip Aurelijus elgėsi su mumis tuo metu. Tačiau vėliau jo elgesys su mumis pasikeitė, o kai kurie jo patarėjai ragino jį pradėti mūsų persekiojimą ir apie tai visur buvo daug kalbama. Tačiau, kai jis pasiruošė tai daryti ir jau norėjo pasirašyti prieš mus nukreiptus įsakus, dieviškasis teisingumas, sugriebęs jį geležine ranka, pavertė niekais jo ketinimus - aiškus įrodymas visiems, kad šio pasaulio valdovams niekada nebūtų lengva atsilaikyti prieš Kristaus bažnyčias, jei mus globojanti dieviškoji ir dangiškoji ranka neleistų savo pačios paskirtu laiku, nusprendusi mus nubausti ir pataisyti, to padaryti. Kad ir kaip ten būtų, bet Aurelijus valdė tik šešerius metus. Po jo imperatoriumi tapo Probas[59], kuris

buvo valdžioje maždaug tiek pat, o po jo ėjo Karas, kuris valdė bendrai su sūnumis Karinu ir Numerianu. Jie viešpatavo trumpiau, negu trejus metus, ir po to valdžia perėjo Diokletijanui ir tiems, kuriuos išrinko vėliau. Jiems valdant, vyko krikščionių persekiojimai ir buvo griaunamos bažnyčios, ką aš pats mačiau.

Netrukus prieš tai Romos Vyskupą Dionyzą, kuris buvo šiose pareigose devynerius metus, pakeitė Feliksas.

Tuo metu prasidėjęs Manikėjų heterodoksinis nukrypimas

31. Tuo tarpu maniako, kurio varde[60] atsispindėjo piktosios dvasios įkvėpta jo erezija, sutrikęs protas karštligiškai darbavosi, nes piktoji dvasia, pats Dievo priešas Šėtonas, iškėlė jį, kad pražudytų daugelį. Barbaras gyvenime, tai buvo matyti iš jo kalbos ir manierų, ir iš prigimties demoniškas ir maniakiškas, jis taip ir elgėsi. Jis apsimetė esąs Kristus, o vieną kartą paskelbė, jog jis esąs pati Šventoji Dvasia, taigi buvo ne tik maniakas, bet ir pagyrūnas. Kitą kartą jis vaidino Kristų ir pasirinko dvylika apaštalų, kurie turėjo padėti įgyvendinti jo beprotiškas mintis. Jis surinko daugelio seniai išnykusių šventvagiškų erezijų klaidingas ir bedieviškas doktrinas ir sukurpė iš jų kratinį, o po to, atvažiavęs iš Persijos, užkrėtė juo kaip mirtinu nuodu mūsų pačių pasaulį. Iš to kilo velniškas Manichėjo vardas, kuris dar ir dabar plačiai vartojamas. Štai koks yra pagrindas minėtu laikotarpiu išsikerojusio Pažinimo, kurį taip vadinti yra klaidinga.

Įžymūs mano meto Bažnyčios žmonės

32. Tuo metu Feliksą, kuris vadovavo Romos bažnyčiai penkerius metus, pakeitė Eutichas. Jis šias pareigas ėjo nepilnus dešimt mėnesių[61] ir paliko jas Gajui, mano amžininkui, kuris vadovavo bažnyčiai maždaug penkiolika metų. Jo įpėdiniu buvo išrinktas Marcelinas, tačiau jis vėliau žuvo persekiojimų[62] metu.

Kitados Antiochijos vyskupija iš Domno perėjo Timėjui, kurio įpėdiniu tapo mano amžininkas Kirilas. Jam vyskupaujant, aš susipažinau su Dorotėjumi, išsimokslinusiu vyru, kuris buvo įšventintas Antiochijos presbiteriu. Įsitraukęs į teologijos studijas, jis taip puikiai išmoko hebrajų kalbą, kad galėjo skaityti ir suprasti

šventuosius hebrajų raštus. Jis taip pat labai gerai orientavosi daugumoje humanitarinių mokslų ir buvo susipažinęs su graikų mokslo pagrindais. Be to, jis buvo eunuchas iš prigimties. Imperatorius, matydamas tame stebuklą, pagerbė jį savo draugyste ir paskyrė jį Tyro dažyklos valdytoju. Aš girdėjau, kaip jis labai sumaniai aiškino Šventąjį Raštą.

Po Kirilo Antiochijos vyskupu tapo Tiranas. Būtent jam vyskupaujant, bažnyčios buvo labiausiai puolamos.

Laodikėjos vyskupijoje Sokratą pakeitė Eusebijas iš Aleksandrijos. Jis atvyko į Siriją dėl Pauliaus, tačiau trokštantys suvokti dieviškuosius dalykus mokiniai atgal jo neišleido. Jis buvo vienas gražiausių tikro tikėjimo pavyzdžių mano laikais, kuo lengvai galime įsitikinti iš jau minėtų Dionyzo pastabų. Jo įpėdiniu buvo paskirtas Anatolijus ir, kaip sakoma, vieną gerą žmogų pakeitė kitas. Anatolijus gimė Aleksandrijoje ir savo išsimokslinimu, pasaulietinėmis žiniomis bei filosofine išmintimi pirmavo tarp įžymiausių mano laikų žmonių, o aritmetikoje, astronomijoje, fizikoje, metafizikoje ir taip pat kalbėtojo mene jis neturėjo sau lygių. Kaip tik todėl Aleksandrijos piliečiai pasiūlė jam įkurti ten Aristotelio sekėjų mokyklą. Piruchėjos, esančios Aleksandrijoje, apgulties metu jis išgarsėjo daugeliu žygių: jam vienbalsiai buvo suteikta unikali pareigūnų privilegija. Aš paminėsiu tik vieną pavyzdį. Sakoma, kad tada, kai gynėjai pabaigė kviečius ir alkis mieste buvo grėsmingesnis už priešą už sienų, mūsų didvyris sugalvojo tokį planą. Kadangi kita miesto dalis kovojo Romos pusėje, todėl nebuvo apgulta. Eusebijas, prieš išvykdamas į Siriją, atsidūrė toje pusėje. Jis buvo toks įžymus ir taip gerbiamas, kad tai darė įspūdį net Romos kariuomenės vadui. Anatolijus pasiuntė Eusebijui pranešimą apie bado grėsmę apgultiesiems. Gavęs tokią žinią, Eusebijas paprašė romėnų generolą pažadėti, kaip didžiausią malonę, neliečiamybę pabėgėliams iš priešo pusės: gavęs pažadą, jis apie tai pranešė Anatolijui, kuris tučtuojau sukvietė Aleksandrijos piliečių tarybą ir kreipėsi į juos, prašydamas ištiesti dešinę ranką draugystei su romėnais. Pamatęs, jog jie supyko dėl jo pasiūlymo, jis pasakė: "Aš nemanau, kad jūs pasakysite "ne", jei patarsiu jums leisti tiems, kurie čia nereikalingi ir nenaudingi, - seniams,moterims ir mažiems vaikams palikti miestą ir eiti, kur jie nori. Kodėl mes laikome šiuos žmones be jokio tikslo, nors jie jau

prie mirties? Kodėl mes leidžiame sužalotiems ir suluošintiems mirti badu, nors turėtume maitinti tik vyrus ir jaunuolius ir dalyti mūsų vertingą duoną tik tiems, kurie gali ginti miestą". Šitaip argumentuodamas jis įtikino tarybą ir pirmasis atsistojo balsuodamas už tai, kad visiems vyrams ir moterims, kurie netinka karinei tarnybai, būtų leista išvykti iš miesto, nes likę be jokios naudos mieste jie neturės vilties išgyventi ir žus iš bado. Visa taryba pritarė šiam pasiūlymui, ir jam pavyko išgelbėti beveik visus, buvusius šiapus vartų. Jis pasistengė, kad pirmiausia išvyktų Bažnyčios nariai, o po to ir visi kiti, nepaisant jų amžiaus; ir ne tik tie, kuriems buvo leista balsavimu, bet ir daugelis kitų, kurie persirengę moteriškais drabužiais, kaip jis sumanė, prasmuko pro vartus ir nuskubėjo romėnų pozicijų link. Ten juos pasitiko Eusebijus, kuris kaip tėvas ir gydytojas rūpinosi ilgos apgulties išsekintais žmonėmis. Štai kokie buvo tie du ganytojai. Laodikėjos bažnyčiai teko garbė, kad jie vadovavo jai vienas po kito: dieviška lemtis atvedė juos ten iš Aleksandrijos po anksčiau aprašyto karo. Anatolijus parašė nedaug, tačiau ir tų darbų, kurie pateko man į rankas, užtenka įsitikinti jo išsimokslinimu ir įvairiapusiškomis žiniomis. Minėtuose veikaluose jis pateikia savo požiūrį į Velykų šventę. Todėl dabar verta pacituoti šią ištrauką.

Iš Anatolijaus Kanonų dėl Velykų šventės

"Pirmaisiais metais visas devynerių metų ciklas prasideda pirmo mėnesio jaunu mėnuliu - pagal egiptiečius dvidešimt šeštą Famenoto dieną, pagal makedoniečių kalendorių - dvidešimt antrą Distro dieną ir romėnų apskaičiavimais - kovo 22. Šią dieną matome, kad saulė ne tik pasiekusi pirmąjį Zodiako ženklą, bet jau ten keliauja kelinta diena. Visiems žinoma, kad tai yra ekvinokcijos ženklas - pirmasis iš dvylikos mėnesių ir viso ciklo pradžia, planetų judėjimo atskaitos taškas. O prieš jį einantis ženklas žymi paskutinį mėnesį, yra dvyliktas ženklas, paskutinė ir baigiamoji planetų judėjimo rato dalis. Todėl esu įsitikinęs, kad, kas pradeda nuo šio ženklo pirmąjį mėnesį ir atitinkamai nustato "keturioliktą dieną" pagal Paschalį, daro didelę ir rimtą klaidą. Tai ne mano paties atradimas: žydai jau seniai žinojo šį faktą, net iki Kristaus, ir rūpestingai to laikėsi. Tai mes žinome iš Filo, Juozapo ir Musėjo

pasakojimų, tačiau ne tik iš jų, bet ir iš tokių ankstesnių rašytojų, kaip du garsieji Aristobulo Didžiojo mokytojai Agatobulai. Aristobulas buvo vienas iš tų Septyniasdešimties, kurie išvertė šventąsias žydų knygas Ptolemėjui iš Filadelfijos ir jo tėvui; be to, jis dar parašė tiems patiems karaliaus Mozės įstatymų komentarus. Šie pripažinti autoritetai, aiškindami izraelitų išėjimo iš Egipto problemas, teigia, jog Velykos (Pesacho) turėtų būti atnašaujamos tuojau pat po pavasario ekvinokcijos, pirmojo mėnesio viduryje, o ši įvyksta, kai saulė kerta pirmąjį soliario, vadinamojo Zodiako, ciklo ženklą. Aristobulas priduria, kad Velykų šventės metu būtina, kad ne tik saulė, bet ir mėnulis kirstų lygiadienio ženklą. Yra du tokie ženklai: vienas pavasarį, kitas rudenį, ir jie yra diametrialiai priešais vienas kitą. O Velykoms skirta keturioliktoji mėnesio diena po saulėlydžio; tada mėnulis bus diametraliai priešais saulę; tą mes matome, kai būna mėnulio pilnatis: saulė yra pavasario, o mėnulis, neišvengiamai, - rudens ekvinokcijos ženkle. Man žinomi daug kitų jų teiginių, - vieni įtikėtini, kiti pateikiami kaip galutiniai įrodymai, kuriais remdamiesi jie bando parodyti, kad Velykų ir Neraugintos Duonos šventes visada reikia švęsti po ekvinokcijos. Tačiau aš negaliu reikalauti, kad tie, kuriems buvo patikėtas Mozės Įstatymas, laikytųsi tokios įrodymo eigos. Jie privalo per visus laikus atidengtu veidu kaip veidrodis atspindėti Kristų ir Kristaus gyvenimą[63], Jo pamokas ir kentėjimus[64]. Tai, kad pagal žydų kalendorių ekvinokcija vyksta pirmąjį mėnesį gali patvirtinti ir nuorodos iš Enocho[65].

Anatolijus mums taip pat paliko dešimties dalių knygą "Aritmetikos elementai" ir veikalus, kurie byloja, jog jis visą gyvenimą studijavo teologiją. Vyskupu jį pirmą kartą įšventino Teoteknas, Palestinos Cezarėjos vyskupas, kuris labai norėjo, kad po jo mirties vyskupiją perimtų Anatolijus. Jie kartu, tiesa neilgai, vadovavo tai pačiai bažnyčiai. Tačiau sinodas pakvietė Anatolijų į Antiochiją spręsti Pauliaus klausimą ir, važiuojant pro Laodikėją, vietiniai krikščionys, Eusebijui bemiegant, Anatolijų pagrobė.

Kai Anatolijus atsisveikino su šiuo gyvenimu, jo įpėdiniu tapo Steponas, kuris buvo paskutinis vyskupas iki persekiojimų. Visi žavėjosi jo filosofijos ir kitų pasaulietinių mokslų išmanymu, tačiau, prasidėjus persekiojimams, paaiškėjo, jog jis nebuvo tiek pat atsidavęs dieviškajam Tikėjimui. Paaiškėjo, jog jis yra veid-

mainis ir bedvasis bailys, o ne tikras filosofas. Nepaisant to, bažnyčia dėl jo nesugriuvo, o ant kojų ją vėl pastatė tas, kurį Pats Dievas, visų Išganytojas, iš karto parinko tos diecezijos vyskupu. Tai buvo Teodotas, kuris gerais darbais pateisino savo vardą[66] ir vyskupo titulą. Jis labai gerai išmanė kūno gydymo paslaptis, o gydydamas sielas neturėjo lygių, nes tiek gerumo, nuoširdžios užuojautos ir tikro dėmesio rodė jis visiems, kurie kreipėsi į jį pagalbos, be to, jis daug laiko skyrė teologijos studijoms. Toks buvo šitas žmogus.

Palestinos Cezarėjoje Teotekną, kuo sąžiningiausiai atlikusį vyskupo pareigas, pakeitė Agapijas. Aš žinau, kad ir jis labai daug dirbo ir tikrai nuoširdžiai rūpinosi savo žmonių gerove kuo dosniausiai padėdamas vargšams. Kai jis buvo vyskupas, aš susipažinau su tikrai nepaprastu žmogumi, kuris gyveno kaip tikras filosofas. Jo vardas Pamfilas, jis buvo tos diecezijos presbiteris. Jo gyvenimui ir asmenybei aprašyti reikėtų labai daug vietos, todėl apie visas jo gyvenimo smulkmenas, jo įkurtą mokyklą, jo kančias nuolatos išpažįstant savo tikėjimą persekiojimų metu ir apie tai, kaip jis užsidėjo kankinio vainiką, aš papasakojau jam vienam skirtoje knygoje. Iš ten gyvenusių žmonių jis buvo nuostabiausias, tačiau tarp mano amžininkų buvo dar du tikrai išskirtini žmonės - Pjerijus, vienas iš Aleksandrijos presbiterių, ir Meletijus, Pontiko provincijos Primas. Pjerijus pasižymėjo tuo, kad gyveno visiškame skurde. Jis daug pasiekė filosofijoje, labai gerai žinojo teologijos teoriją ir praktiką ir buvo puikus pamokslininkas. Meletijus, arba Melifliujas, kaip jį vadino mokslininkai, buvo toks žmogus, kurį pavadintume visažiniu mokslininku. Visus žavėjo jo iškalba, nors galima paminėti, jog tuo jį apdovanojo gamta. Tačiau ar galėjo jam kas nors prilygti pasišventimu mokslui ir žinių gilumu. Sutikęs jį iš karto suprasdavai, kad kiekvienoje intelektualinėje veikloje tai buvo geriausiai pasirengęs ir puikiausiai informuotas žmogus. Ne mažiau įspūdinga buvo ir jo stiprybė. Aš mačiau, kaip jis elgėsi persekiojimų metu, kai septynerius metus jo buvo ieškoma visoje Palestinoje.

Jeruzalės Bažnyčioje vyskupo Himenėjo, kurį minėjome prieš kurį laiką, pareigas perėmė Zabdas. Labai greitai jis užmigo amžinu miegu, ir apaštališkąjį sostą, saugomą ten po šiai dienai, užėmė Hermas, paskutinis vyskupas iki mano laikų persekiojimų.

Aleksandrijoje Maksimą, kuris po Dionyzo mirties išbuvo vyskupu aštuoniolika metų, pakeitė Teonas. Jam būnant vyskupu į presbiterius buvo įšventinti Priskas ir visų labai gerbiamas Achilas, kuriam buvo patikėta Šventojo Tikėjimo mokykla, nes jis pasižymėjo neįprastais ir neprilygstamais gabumais filosofijoje, be to, gyveno taip, kaip moko evangelija. Teoną, kuris devyniolika metų darė viską, ką galėjo, Aleksandrijos vyskupijoje pakeitė Petras, kuris savo ruožtu puikiai darbavosi dvylika metų. Nepilnus trejus metus iki persekiojimų jis vadovavo bažnyčiai, o per likusį savo gyvenimą laikėsi griežtesnių taisyklių, tad visiems buvo akivaizdu, kad jam rūpi bažnyčių gerovė. Todėl devintaisiais persekiojimų metais jam nukirto galvą, ir taip jis pelnė kankinio vainiką.

Šiose knygose aš smulkiai aprašiau, kas kuo buvo tuos 305 metus, kurie praėjo nuo mūsų Išganytojo gimimo iki mūsų maldos namų sugriovimo[67]. Dabar, kad žinotų ateities kartos, aprašysiu, kokias nuolatines ir baisias kančias patyrė tie, kurie mano laikais taip didvyriškai kovojo už tikrąją religiją.

IŠNAŠOS

1 Dabar manoma, kad Origenas mirė, valdant kitam iš eilės imperatoriui.
2 Daugiau žinomas kaip Sikstas II.
3 Kirenės.
4 Kiti ankstyviausi rašytojai priskiria šiuos žodžius mūsų Viešpačiui.
5 Šis titulas, identiškas mūsų pačių "požiūriui", nebuvo skirtas Romos Vyskupui, o pirmą kartą, mūsų žiniomis, jam priskirta praėjus dviem kartoms.
6 Tim 2, 25.
7 Įst 19, 14.
8 Apr. 13, 5, netiksliai: Dionyzas šneka apie trejus su puse metų Valerijono persekiojimų.
9 Makrianas.
10 Ez 13,3. Netiksli citata.
11 Sujungta Ef 4,6 ir Kol 1,17.
12 "Makrianas" primena graikų žodį "toli".
13 Jį paėmė į nelaisvę Persijos karalius Šapuras ir blogai su juo elgėsi.
14 Iz 16, 3-4.
15 Iš 20,5.
16 Apd 5,29.
17 Krikščionys vartojo žodį "miegančiųjų būstas". Romėnai nenorėjo, kad kankinių kapai taptų susirinkimų vieta.
18 1 Kor 5,3.
19 Kol 4,3.
20 2 Kor 6,2.
21 261 m. po Kr.
22 Žr. Juozapas: Žydų Karas, p. 382.
23 Šią statulą mini dar trys rašytojai, du iš jų patys ją matė.
24 Cezarėja buvo iš esmės nežydiškas miestas, todėl negalėjo būti jokių prieštaravimų dėl skulptūrų.
25 Šv. Tėvai tapatino Gijoną su Nilu. Gen 11, 10-14.
26 Tukididas, aprašęs marą Atėnuose.
27 Iz 42,9.
28 2 Tim 2,25.

29 Pauliaus.
30 Mk 13,27 ir 1 Jn 3,2.
31 Apr 22, 7-8, kurį Dionyzas suprato neteisingai. 8 eilutė pradeda naują paragrafą ir skamba taip: "Aš, Jonas, visa tai mačiau ir girdėjau..." Reikia neužmiršti, kad graikų kalba rašytuose rankraščiuose nebuvo skyrybos ženklų. Kaip autorystės argumentas, jis nepraranda vertės.
32 Apr 1, 1-2. Dionyzas kai ką išleido, todėl prasmė tapo neaiški.
33 Apr 1,4.
34 1 Jn 1,1.
35 Mt 16, 17.
36 Apr 1,9.
37 Apd 12,25.
38 Apd 13,5.
39 Apd 13,13.
40 Šis žodis vartojamas Apr, o ne 1 Jn; jis dažniau pasitaiko Petro, Pauliaus ir Luko raštuose.
41 Nepasitaiko Jono knygose.
42 Šį žodį penkis kartus vartoja Paulius, o ne Jonas, tačiau šią mintį galima rasti Jn 1,12., 1 Jn 3, 1-2 ir kitur.
43 Šį daiktavardį dažnai vartoja visi kiti N.T. rašytojai, o Jonas tik vieną kartą; tačiau jį atitinkantį veiksmažodį "tikėti" jis vartoja nuolatos.
44 Priešingai, tarp Apr ir 4 Evangelijos yra daug panašumų. Kalbant apie žodyną, randame šimtus žodžių, kurie vartojami abiejose šiose knygose, tačiau kurių nepasitaiko laiške. Ar tai įrodo ką nors apie autorystę?
45 2 Kor 12, 1-4., Ef 3,3, Kol 1,26.
46 Turbūt netyčia pasakė vietoj "mėnesių".
47 264-265 m. po Kr.
48 Tarp 70 ir 80 m.
49 Tim 6, 5.
50 Prokuratorius, gaunantis labai didelį 200 sestercijų atlyginimą.
51 Tai primena Demosteną.
52 Magistrato asmeninis kambarys.
53 Ekl 9, 8-9.
54 Apd 1, 17.
55 Primena Lukijaną.
56 Aliuziją į Jn 8, 44.
57 Dar vienas vedęs vyskupas.
58 Mes galime patikėti Jeronimu, kad šį laišką parašė Malchijonas, išsilavinęs direktorius. Čia pasitaiko skolinių iš Demosteno ir Lukijano, yra du lotyniški žodžiai, jie dvelkia retorika: plūdimai, apsimestinis nenoras kaltinti, be galo ilgi ir sudėtingi sakiniai, kurių vienas susideda iš 300 žodžių.
59 Praleisti du trumpai valdę imperatoriai.
60 Manis.
61 Klaida - 10 metų.
62 Diokletijano.
63 2 Kor 3, 15-18.
64 Žyd 5,8.
65 Nekanoninė knyga, cituojama Juda 14.
66 Theodotas reiškia "Dievo duotas"
67 3 pr. Kr - 303 po Kr.

Aštuntoji knyga

NUO DIOKLETIANO IKI MAKSIMIANO. PERSEKIOJIMAI

Septyniose knygose nuosekliai išvardijus apaštališkųjų pareigybių įpėdinius, be galo svarbu, kad šioje aštuntoje dalyje aš užfiksuočiau mano dienų įvykius, kuriuos būtina labai rūpestingai aprašyti, kad apie juos sužinotų ateities kartos. Į tai atsižvelgdamas pradėsiu savo pasakojimą.

Įvykiai prieš mano laikų persekiojimus

1. Kokią unikalią ir didžią garbę bei laisvę teikė prieš mano laikų persekiojimus visi žmonės, tiek graikai, tiek ir ne graikai, mokymui apie tikrąjį tikėjimą visatos Dievu, pasauliui duotą per Kristų! Aš negaliu jo aprašyti taip, kaip jis to vertas. Būkite liudininkai tos geros valios, kurią mūsų žmonėms rodė pasaulio galingieji, net patikėję jiems valdyti provincijas ir leidę neaukoti nepriimtinų aukų, nes draugiškai žiūrėjo į jų mokymą. Ką turėčiau pasakyti apie žmones, buvusius imperatoriaus rūmuose ir šalia aukščiausių valdovų? Argi jie neleido savo namiškiams - žmonoms, vaikams ir tarnams[1] - savo akivaizdoje drąsiai priimti dieviškąjį mokymą ir gyvenimo būdą, beveik neprieštaraudami, kad jie giriasi laisve, suteikta Tikėjimui? Argi neišskyrė jų ir nevertino labiau už kitus tarnus? Kaip pavyzdį prisiminčiau įžymųjį Dorotėjų, labiausiai atsidavusį ir ištikimiausią tarną, todėl jis buvo gerbiamas labiau už pareigūnus ir provincijų valdytojus. Kartu su juo paminėčiau garsųjį Gorgonijų ir visus tuos, kurie Dievo žodžio dėka irgi taip buvo gerbiami. Akivaizdaus prokura-

torių ir valdytojų pritarimo nusipelnė kiekvienos bažnyčios vyresnieji. Kaip aprašyti tuos gausius susibūrimus, didžiulius susirinkimus kiekviename mieste ir perpildytus maldos namus?Nesitenkindami senais pastatais, visuose miestuose jie nuo pamatų pastatė erdvias bažnyčias. Laikui bėgant, tai vyko toliau ir kasdien vis labiau plito, ir joks pavydas nesulaikė to, ir jokia piktoji dvasia negalėjo to pakeisti ar sustabdyti pasinaudojus žmogiškosiomis pinklėmis, kol dieviškoji dangaus ranka saugojo ir gynė savo žmones, nes jie buvo to verti.

Tačiau didėjanti laisvė padarė mus išdidžiais ir tingiais; mes ėmėme pavydėti vieni kitiems ir keikti vieni kitus, pjaustydami savo pačių gerkles progai pasitaikius aštriabriauniais žodžiais, vyresnieji puolė vyresniuosius, o pasauliečiai būriais kovojo tarpusavyje, ir neapsakomas veidmainiavimas ir apsimetinėjimas tapo įprasti. Pagaliau, kol susirinkimai vis dar buvo gausūs, dieviškasis teisingumas su begaline malone, švelniai ir pamažu pradėjo įvedinėti savo tvarką ir kariuomenėje prasidėjo krikščionių persekiojimai. Deja, nieko nesuprasdami, mes net nemėginome siekti Dievo atlaidumo ir malonės ir kaip tikriems bedieviams mums atrodė, jog mūsų poelgiai liks nepastebėti ir neįvertinti, ir mes darėme niekšybę po niekšybės. Tie, kurie vadino save ganytojais, užmiršo santūrumą ir Dievo baimę ir kivirčijosi tarpusavyje, nieko kita nedarydami, tik skleisdami vis toliau ginčus, grasinimus, pavydą, abipusį priešiškumą ir neapykantą, beatodairiškai reikalaudami taip trokštamos despotinės valdžios. Tada išsipildė Jeremijo žodžiai ir Viešpats savo narse apdengė tamsybe Siono dukterį; numetė iš Dangaus į žemę Izraelio kilniąją... savo narso dieną (Jis) neatsiminė (savo kojų pakojo!) ir Viešpats taip pat paskandino jūroje visą Izraelio grožį ir sugriovė visas jo sienas[2]. Ir be to, kaip išpranašauta Psalmėse, Jis paniekino savo tarno sandorą ir galutinai išniekino (sugriaudamas bažnyčias) jo šventovę ir sugriovė visas jo sienas: jo tvirtovėmis Jis padarė bailumą. Plėšė jį visi praeinantieji keliu; jis ėmė daryti gėdą savo kaimynams. Nes Jis išaukštino jo priešų dešinę ranką, sustabdė jo sąjungininkus ir nepadėjo jam karo metu. Be to, Jis dar neleido jam apsivalyti ir numetė jo sostą žemėn, sutrumpino jo dienas ir galų gale apdengė jį gėda[3].

Bažnyčių griovimas

2. Iš tikrųjų viskas išsipildė mano laikais; savo akimis mačiau, kaip nuo viršaus iki apačios, iki pačių pamatų buvo griaunamos bažnyčios, kaip Dievo įkvėptas *Šventasis Raštas* buvo deginamas miestų aikštėse, o bažnyčių ganytojai gėdingai slapstėsi įvairiose vietose, kai tuo metu jų priešai viešai, išstatę pajuokai, žemino kitus - prisiminkime kito pranašo žodžius: nes panieka buvo išlieta ant kunigaikščių ir Jis privertė juos klaidžioti nepereinamuose tyruose[4]. Tačiau ne mano darbas aprašinėti jų pasigailėtinas nelaimes tuo metu, ir nemanau, kad turiu įamžinti jų kivirčus ir nežmoniškumą vienas kitam prieš prasidedant persekiojimams, todėl nusprendžiau pasakoti apie juos tik tiek, kad pateisinčiau dieviškąjį sprendimą. Taigi esu pasiryžęs nieko nesakyti net apie tuos, kuriuos persekiojimai sugundė ar kurių išganymo laivas sudužo[5] ir kurie savo noru puolė į audringos jūros gilumas; aš aprašysiu tik tuos dalykus, iš kurių visų pirma galime gauti naudos mes patys, o po to - ir ateinančios kartos. Tad leiskite man dabar trumpai aprašyti sunkius Dievo žodžio kankinių išmėginimus.

Devynioliktais Diokletiano valdymo metais, Dystro mėnesį, kurį romėnai vadino Kovu, artėjant Išganytojo Kančios šventei, visur buvo paskelbtas imperatoriaus įsakymas sulyginti bažnyčias su žeme ir sudeginti Šventuosius raštus. Jame buvo įspėjama, kad tie, kurie užima garbingas pareigas, neteks jų, o iš namiškių bus atimta laisvė, jeigu jie ir toliau išpažins krikščionybę. Toks buvo pirmasis įsakas, nukreiptas prieš mus. Netrukus po to vienas paskui kitą pasirodė kiti įsakai, kuriuose buvo liepta visų bažnyčių vadovus pirma uždaryti į kalėjimus, o po to bet kuriomis priemonėmis priversti juos atnašauti.

Sunkūs išmėginimai persekiojimų metu. Šlovingieji Dievo kankiniai

3. Tuo metu daugelis bažnyčių vadovų didvyriškai išlaikė baisius kankinimus; jie rodė pavyzdį, kaip iškęsti nežmoniškus išmėginimus; tačiau buvo daug ir tokių, kurie baimės surakintomis sielomis pasidavė, vos tik pajutę pirmąjį puolimą. Kalbant apie kankinius, kiekvienas buvo skirtingai kankinamas: ką be gailesčio

nuplakė rimbais, ką pasmerkė nepakeliamoms kančioms ant kankinimų suolo, todėl kai kurie labai liūdnai baigė savo gyvenimą. Tačiau skirtingi žmonės labai skirtingai išlaikė šį sunkų išmėginimą: vieną jėga atvesdavo prie šlykščių ir bedieviškų aukų ir paleisdavo tarytum jis būtų jas atnašavęs, net jeigu jis nieko to nedarė; kitas, kuris net arti nebūdavo priėjęs prie tos bjaurasties, o tuo labiau palietęs jos, tačiau apie kurį kiti sakydavo, jog jis atnašavo, nueidavo, nebandydamas paneigti šio nepagrįsto kaltinimo. Vieną paimdavo leisgyvį ir išmesdavo, tarytum jis jau būtų lavonas, o kitą, gulėjusį ant žemės, galėdavo ilgai vilkti, pririštą už kojų, nors jis ir buvo tarp tų, kurie atnašavo savo noru. Vienas skelbdavo visu balsu, kad neatnašaus, kitas šaukdavo, kad jis - krikščionis, džiūgaudamas, kad išpažįsta Išganytojo Vardą, o dar kitas tvirtindavo, kad jis niekada neaukojo ir niekada neaukos. Juos nutildydavo smūgiais į veidą kareiviai, kurių didžiulis būrys buvo išrikiuotas tokiam tikslui: sudaužytomis lūpomis ir skruostais juos jėga pašalindavo. Vienintelis tikrosios religijos priešų gyvenimo tikslas buvo išgarsėti tuo, kad užbaigė savo darbą. Tačiau tokiais būdais negalėjo jie atsikratyti šventųjų kankinių. Kokiais žodžiaisgalėčiau aš deramai juos įvertinti?

Galiu papasakoti apie tūkstančius, kurie su nuostabiu užsidegimu šlovino Visatos Dievą, ne tik prasidėjus visuotiniam persekiojimui, bet ir daug anksčiau, kai dar vyravo ramybė. Nes pagaliau tas, kuris gavo valdžią[6], ėmė tarytum atsibusti iš gilaus miego, prieš tai keletą kartų, slapta ir vogčiomis, kėsinęsis į bažnyčias po Decijaus ir Valerijano trukusioje pertraukoje. Jis nepasiruošė iš karto karui prieš mus, bet kurį laiką veikė tik prieš tuos, kurie priklausė legionams. Jis manė, kad su kitais bus nesunku susidoroti, jeigu jis pradės kovoti legionuose ir ten nugalės. Galima buvo matyti, kad daug tarnaujančių kareivių mielai rinkosi civilinį gyvenimą, kad nereikėtų išsižadėti savo ištikimybės Visatos Kūrėjui. Vyriausiasis vadas, nesvarbu kas jis buvo[7], pirmiausia ėmė persekioti kariškius, darydamas atranką tarp tų, kurie tarnavo legionuose, ir leisdamas jiems pasirinkti: arba paklusti įsakymams ir likti savo vietose, arba netekti jų, jei nepaklus įvedamam įstatymui. Tačiau daugybė Kristaus Karalystės kareivių be jokios dvejonės pasirinko geriau išpažinti Jį, negu stengtis neprarasti pasaulietinės garbės ir gerovės. Vienur kitur kai kuriems iš jų jau buvo

atimti ne tik jų postai, bet ir gyvybė, kaip atpildas už jų nepalaužiamą atsidavimą: kurį laiką šio sąmokslo organizatorius elgėsi atsargiai ir tik kelis kartus praliejo kraują[8]: be abejo, jį išgąsdino tikinčiųjų skaičius, ir jis vengė pradėti karą prieš visus juos iš karto. Tačiau jam atvirai pradėjus savo karą, žodžiais neįmanoma aprašyti kilnių Dievo kankinių daugybės, kuriuos kiekvieno miesto ir kiekvienos vietovės žmonės turėjo garbės pamatyti savo akimis.

Kankiniai Nikomedijoje ir imperatoriaus rūmuose

4. Kai Nikomedijoje buvo išleistas įsakas prieš bažnyčias ir iškabintas viešoje vietoje, vienas garsus asmuo[9], sprendžiant pasaulietiniu požiūriu, aukštuomenės žmogus, skatinamas religinio entuziazmo ir įkvėptas liepsningo tikėjimo, tučtuojau nuplėšė jį ir sudraskė į skutelius už bedieviškumą ir šventvagiškumą. Tuo pat metu tame mieste buvo du imperatoriai, iš visų vyriausias ir tas, kuris buvo ketvirtas pagal rangą[10]. Tačiau jis buvo tik pirmasis iš daugelio, kurie tuo metu šitaip pasižymėjo, ir patyrė suprantamus tokio drąsaus savo poelgio padarinius, iki paskutinio atodūsio išlaikydamas linksmumą ir ramybę.

Iš visų tų, kuriuos kada nors aukštino giesmėje už jų dorybes ir šlovino už drąsą, tarp graikų ir ne graikų, niekada nebuvo įžymesnių už dieviškuosius šio laikmečio kankinius - Dorotėjų ir imperatoriaus tarnus, kurie juo sekė. Imperatoriški šeimininkai juos labai vertino ir elgėsi su jais taip, tarytum tai būtų jų pačių vaikai, tačiau jie patys manė, kad priekaištai ir kančios už religiją ir įvairūs būdai, sugalvoti jiems nužudyti, yra iš tiesų didesnis lobis, negu pasaulietinė garbė ir prabangus gyvenimas[11]. Aš aprašysiu, kokia mirtimi mirė vienas iš jų, ir leisiu savo skaitytojams iš to padaryti išvadą, kas atsitiko su kitais.

Aukščiau minėtame mieste tie patys valdovai atvedė vieną žmogų į viešą vietą ir liepė jam atnašauti. Kai jis atsisakė, buvo liepta jį išrengti, pakabinti nuogą ir plakti rimbais, kol jis pasiduos ir įvykdys įsakymą, nors ir visai to nenorėdamas. Kai, nepaisant šių kankinimų, jis nė už ką nesutiko tai daryti, jie sumaišė actą su druska ir pylė ant sužalotų jo kūno vietų, kur jau buvo matyti kaulai. Kai ir šias baisias kančias jis sutiko su panieka, buvo atneštas indas su liepsnojančiomis žarijomis ir tai, kas liko iš jo

kūno, buvo kepinama, tarytum tai būtų mėsos patiekalas stalui. Tai buvo daroma po truputį, saugojantis, kad jo kančių pabaiga neateitų per daug greitai, o tiems, kurie užkėlė jį ant laužo, nebuvo leista sustoti, kol po tokių kankinimų jis pareikš, jog yra pasirengęs paklusti. Tačiau jo nepajudinamas ryžtas nugalėjo, ir kankinimų metu jis išleido paskutinį atodūsį. Tokia buvo vieno iš imperatoriaus tarnų, Petro, kankinystė, verta to vardo, kuriuo jį vadino.

Kitų didvyriškumas buvo taip pat didelis, tačiau, kad išsaugočiau šios knygos proporcijas, apie tai nepasakosiu, tik pridursiu, kad Dorotėjus, Gorgonijus ir daugelis kitų imperatoriaus šeimynykščių buvo daug kartų kankinami ir galų gale pasmaugti, bet nusinešė su savimi savo įkvėpimo pergalę.

Būtent tuo metu Antimas, tuometinis Nikomedijos bažnyčios vadovas, liudijo Kristų ir už tai jam buvo nukirsta galva. Po jo žuvo iš karto daugybė kankinių, nes dėl neaiškios priežasties tuo pat metu kilo gaisras Nikomedijos rūmuose ir visai nepagrįstai dėl jo buvo apkaltinti mūsų žmonės. Imperatoriaus įsakymu tenykščiai Dievo garbintojai buvo masiškai išžudyti: vienus iškapojo kalavijais, kitus sudegino ant laužo; užrašyta, kad įkvėpimo ir mistinės aistros apimti tiek vyrai, tiek moterys patys šoko į laužą. Daugelį kitų valstybiniai budeliai surišo, sumetė į mažus laivelius ir išgabeno į jūros gilumas. O imperatoriaus tarnus, kurie jau buvo mirę ir palaidoti su atitinkamomis apeigomis, vėl iškasė vadinamieji meistrai, kurie manė, kad verta vėl pradėti ir juos taip pat išmesti į jūrą, absurdiškai tikėdami,kad gulinčius kapuose kai kurie žmonės ims juos garbinti kaip dievus!

Tokia buvo padėtis Nikomedijoje persekiojimo pradžioje. Tačiau, kai truputį vėliau, Meliteno[12] srityje, taip pat ir visoje Sirijoje buvo bandoma pulti imperiją, imperatorius įsakėsukaustyti ir įkalinti visų bažnyčių vadovus. Tai, kas atsitiko po to, yra neaprašoma: kiekviename mieste daugybė žmonių buvo sumesti už grotų ir visi kalėjimai, seniausiai statyti, žmogžudžiams ir kapų niekintojams, buvo pilni vyskupų, presbiterių ir diakonų, skaitovų ir piktųjų dvasių išvarytojų ir juose nebuvo vietos nuteistiesiems už nusikaltimus.

Netrukus po pirmojo išėjo antrasis įsakas, kuriame buvo sakoma, jog atnašavusius kaliniusreikia paleisti į laisvę, o tuos, kurie atsisakys, suluošinti nuolatiniais kankinimais. Ir dar kartą - argi

įmanoma suskaičiuoti visus kankinius kiekvienoje imperijos provincijoje, ypač Afrikoje ir Mauritanijoje, Tėbuose ir Egipte? Šiuo metu kai kurie jų išvyko iš Egipto į kitus miestus ir provincijas, ir ten jie parodė ko verti, taipdami kankiniais.

Egiptiečių kankiniai Fenikijoje, pačiame Egipte ir Tėbuose

5. Kad ir kaip būtų, mes žinome apie tuos, kurie tapo šviesiais žiburiais Palestinoje, Tyre ir Fenikijoje. Ar nors vienas žmogus, matęs juos, galėjo nesistebėti, kaip negailestingai plakami rimbais kantriai visa tai iškentė šie iš tikrųjų stulbinantys tikrosios religijos šalininkai; kaip tuoj pat nuplakti jie buvo atiduoti žvėrims žmogėdroms, ir juos puolė panteros, įvairiausios meškos, šernai ir buliai, varomi iki raudonumo įkaitintomis geležimis; kaip šie kilnūs žmonės be baimės šešėlio pasitiko šiuos plėšrius žvėris. Aš pats ten buvau, kai visa tai vyko, ir mačiau, kaip akivaizdžiai pasireiškė kankiniams dieviškoji mūsų Išganytojo Jėzaus Kristaus, kurį jie liudijo, galia. Kurį laiką žmogėdros nedrįso paliesti Dievo mylimųjų kūnų ar net prisiartinti prie jų, o puolė tuos, kurie juos erzino ir pykdė, esančius anapus užtvaros; tik šventieji kovotojai, kurie stovėjo nuogi ir mosavo rankomis, kaip jiems buvo įsakyta, kad atkreiptų žvėrių dėmesį į save, buvo palikti ramybėje: kartais, kai žvėrys pasukdavo jų link, juos staiga sustabdydavo kažkokia nežemiška jėga ir jie grįždavo atgal. Žiūrovai buvo priblokšti, kai tas tęsėsi ilgą laiką, todėl, kai vienas žvėris pasitraukdavo, tas pats kankinys buvo siundomas kitu ir trečiu.

Negali būti nieko nuostabesnio, negu šių šventųjų drąsa, susidūrus su tokia prievarta, ir ta nepalaužiama, atkakli jaunų kūnų ištvermė. Kad jūs matytumėte, kaip nė dvidešimties metų neturintis jaunuolis, nesukaustytas grandinėmis, stovėjo pakeltomis rankomis kaip kryžius, baimės neužtemdytu ir aiškiu protu, susikaupęs ir ramus meldėsi Visagaliui, nė kiek nejudantis ir nesitraukiantis nė žingsnio iš tos vietos, kur stovi, nors lokiai ir panteros įniršę ir alkani beveik lietė jo kūną. Tačiau kažkokia antgamtinė, paslaptinga jėga surakino jų nasrus, ir jie pabėgo atgal. Kad jūs pamatytumėte kitus - iš viso jų buvo penki - įmestus įsiutusiam buliui. Kai prisiartindavo kas nors iš už užtvaros, jis pasmeigdavo juos savo ragais, iškeldavo aukštyn ir badydavo, kol juos leisgyvius iš ten

išnešdavo, tačiau, kai įpykęs jis puolė žemai nuleidęs galvą vienišą šventųjų kankinių būrelį, neįstengė net priartėti prie jų, tik trypė kojomis ir mosavo ragais į visas puses. Erzinamas įkaitintomis geležimis, jis niršo ir siautė, tačiau dieviškoji Apvaizda atitraukdavo jį atgal. Kadangi ir jis nepadarė jokios žalos tiems, kurie turėjo būti jo aukomis, budeliai užsiundė kitus žvėris. Galų gale, ir šiems gyvūnams neparodžius savo kraugeriško būdo, visi iki vieno kankiniai žuvo nuo kalavijo. Tačiau jų nepalaidojo žemėje, o sumetė į jūros bangas.

Taip buvo kankinami egiptiečiai, kurie taip garbingai gynė tikėjimą Tyre. Tačiau tokios pačios pagarbos užsitarnavo ir nukankintieji jų pačių šalyje, kur daugybė vyrų, moterų ir vaikų, paniekinę šį laikiną gyvenimą, pasirinko mirtį už mūsų Išganytojo mokymą. Vienus kankino ant suolo, laužydami kaulus, negailestingai plakdami rimbais ar naudodami begalę kitų siaubingų kankinimo būdų, kurių buvo tiek daug, kad neįmanoma visų aprašyti, o galiausiai sudegino; kitus nuskandino jūroje; dar kiti džiaugsmingai ištiesė savo kaklus po budelio kirviu; vieni mirė kankinami, kiti marinami badu; dar kiti nukryžiuoti, iš jų vieni taip, kaip kryžiuodavo nusikaltėlius, o kiti daug žiauriau - buvo kalami prie kryžiaus žemyn galva ir laukiama, kol jie mirs badu.

Žodžiais neįmanoma aprašyti, kokias nežmoniškas kančias patyrė kankiniai Tėbuose. Juos plėšė į gabaliukus nuo galvos iki kojų, naudodami panašias į žvėries leteną molines šukas, kol mirtis neišvaduodavo jų. Moteris pririšdavo už vienos kojos ir pakabindavo aukštai žemyn galva, visiškai apnuogintas, be mažiausio drabužėlio, ir tai buvo pats gėdingiausias, šlykščiausias ir nežmoniškiausias reginys visiems, kurie jį matė. Kitus pririšdavo prie medžių ir kelmų, ir jie mirdavo baisia mirtimi, nes įvairių įtaisų pagalba būdavo pritraukiamos viena prie kitos dvi storiausios šakos, prie jų kiekvienos pritvirtindavo kankinio kojas ir po to leisdavo šakoms grįžti į normalią padėtį: taip jiems per akimirką pavykdavo suplėšyti savo aukų galūnes. Ir tai tęsėsi ne keletą dienų ar savaičių, bet daug metų. Kartais nužudydavo dešimt ar daugiau, kartais dvidešimt; būdavo, kad mirdavo mažiausiai trisdešimt, o kai kada beveik šešiasdešimt, o pasitaikydavo, kad per vieną dieną žūdavo šimtas vyrų, moterų ir mažų vaikų, pasmerktų iškęsti daugybę kaitaliojamų bausmių.

Aš buvau tenai ir pats mačiau daugelį egzekucijų. Kai kurioms aukoms nukirsdavo galvas, kitus sudegindavo. Per vieną dieną nužudydavo tiek daug, kad kirvis, atšipęs ir nusidėvėjęs nuo skerdynių, pats skilinėjo, o išvargę budeliai turėjo kartkartėmis ilsėtis. Visą laiką mačiau, kad tie, kurie patikėjo save Dievo Pateptajam, buvo pilni nuostabaus įkarščio ir tikrai dieviškos jėgos ir užsidegimo. Vos tik nuteisdavo pirmąją grupę, tuoj pat iš visų pusių ant pakylos priešais teisėją užšokdavo kiti ir pasiskelbdavo, kad jie yra krikščionys. Jie nekreipė jokio dėmesio į kankinimus pačiais baisingiausiais būdais, bet drąsiai kalbėjo apie savo atsidavimą Visatos Dievui ir linksmai, juokdamiesi ir džiaugdamiesi išklausydavo galutinį mirties nuosprendį: jie dainuodavo ir siųsdavo padėkos himnus Visatos Dievui iki paskutinio atodūsio.

Jie buvo nuostabūs, tačiau daug, daug nuostabesni buvo tie, kurie garsėjo savo turtais, aukšta kilme, geru vardu, išsimokslinimu ir filosofija, tačiau viską paaukojo dėl tikrosios religijos ir tikėjimo mūsų Išganytoju ir Viešpačiu Jėzumi. Toks buvo Filoromas, kuriam buvo patikėtas svarbus postas imperatoriškoje administracijoje Aleksandrijoje. Dėl savo aukštos padėties ir romėniško rango jis turėjo karinę asmens sargybą ir kasdien vykdė teismo tardymus. Toks buvo Filėjas, Tmujo[13] vyskupas, gerbiamas už jo patriotinę veiklą, nuopelnus valstybei ir filosofinius darbus. Daugybėgiminaičių ir draugų maldavo jo, taip pat ir aukšti pareigūnai bei pats teisėjas prašė pasigailėti savęs ir savo žmonos bei vaikų, tačiau viso to nepakako priversti jo pasiduoti gyvenimo troškimui ir paniekinti mūsų Išganytojo įspėjimą tiems, kurie pripažįsta ir atsisako Jo. Todėl su vyrišku ir filosofiniu ryžtu, ar greičiau su nuoširdžiu atsidavimu ir meile Dievui, jie išklausė tvirti kaip uolos visus teisėjo grasinimus ir įžeidimus, o po to jiems buvo nukirstos galvos.

Kankinio Filėjo įvykių Aleksandrijoje aprašymas

6. Kadangi aš minėjau, kad Filėjas garsėjo savo pasaulietiniu išsimokslinimu, leiskime jam pačiam būti liudininku, kad pamatytume, koks jis buvo žmogus, ir kartu papasakoti daug tiksliau, negu aš galiu, ir savais žodžiais apie to meto kankinimus Aleksandrijoje.

IŠTRAUKA IŠ FILĖJO LAIŠKO TMUIČIUI

"Matydami visus tuos pavyzdžius ir precedentus, ir patikimus kelrodžius dieviškajame *Šventajame Rašte*, palaimintieji kankiniai iš mūsų tarpo neabejojo, bet savo sielose[14] žvelgdami kuo nuoširdžiausiai į Visagalį ir pasiryžę mirti už savo tikėjimą, jie tvirtai laikėsi savo pašaukimo, prisimindami, kad mūsų Viešpats Jėzus Kristus dėl mūsų tapo žmogumi, kad sunaikintų visas nuodėmes ir leistų mums įeiti į amžinąjį gyvenimą. Nes Jis, turėdamas Dievo prigimtį, godžiai nesilaikė savo lygybės su Dievu, bet apiplėšė pats save, priimdamas tarno išvaizdą ir tapdamas panašus į žmones, nusižemino iki mirties, iki kryžiaus mirties[15]. Taigi, siekdami aukštesniųmalonės dovanų[16], Kristaus kankiniai išlaikė visokiausias kančias ir išniekinimus, kokius blogis tik galėjo sugalvoti, o kai kuriais atvejais ne vieną, o du kartus: ir kai jų ginkluoti sargai varžėsi ne tik tuo, kas labiau jiems pagrasins, bet ir dėl to, kas baisiau tuos grasinimus įvykdys, nesusvyravo, nes tobula meilė stumia baimę šalin[17]. Kokiais žodžiais galėtume apsakyti jų didvyrišką drąsą kankinimų metu? Kiekvienas, kuris norėjo, galėjo juos įžeidinėti; vieni mušė juos lazdomis, kiti - rimbais, treti - diržais, o dar kiti - virvagaliais. Patyčios ir žiaurumai nuolat keitėsi, ir reginys buvo labai pasibjaurėtinas. Vienus kankinius, surišę jiems rankas už nugaros, pakabindavo kartuvėse ir įtaisais ištempdavo jų galūnes, tada kankintojamsbūdavoliepiama darbuotis prie kiekvienos jų bejėgių kūnų dalies; ir jei žmogžudžiams pataisos įrankiais apdorodavo tik šonus, tai tiems - net pilvus, kojas ir veidus. Kitus pakabindavo už vienos rankos ir palikdavo kyboti: jokia kančia negalėjo būti baisesnė už tą sąnarių ir galūnių tempimą. Kitus pririšdavo prie stulpų, veidu į juos taip, kad kojos nesiektų žemės, ir dėl kūno svorio virvės vis labiau ir labiau juos veržė. Taip jie kentėjo ne tik gubernatoriaus plūstami, bet beveik visą dieną. Eidamas prie kitos grupės, gubernatorius liepdavo žemesnio rango pareigūnams stebėti, ar pirmojoje grupėje kankinimai nepalauš kurio nors ir neprivers nusileisti. Jis liepė kankinti juos be jokio gailesčio, o kai bus prie mirties, nupjauti virves ir nuvilkti juos šalin. Su mumis buvo įsakyta elgtis taip, tarytum mes jau nebeegzistavome, ir tai buvo antrasis kankinimas, kurį mūsų priešai sugalvojo papildyti kūno bausmėmis. Net ir po šių

baisių kančių vienus surakindavo kaladėse, ištempdami jų kojas per keturias skyles viena nuo kitos, kad priverstų gulėti ant nugaros, netekus jėgų dėl tų atvirų žaizdų, kuriomis mušimai išvargino visą kūną. Kitus numesdavo ant žemės, ir jie, iškentę nepaliaujamą kankintojų smurtą, gulėdavo bejėgiai, ir į juos žiūrėti buvo baisiau, negu į patį kankinimą, nes jų kūnuose matėsi begalinio ir beribio jų kankintojų išradingumo žymės.

Vieni tokiomis sąlygomis mirė nuo kankinimų, užtraukdami gėdą priešams savo nepajudinamu apsisprendimu; kiti leisgyviai įmesti į kalėjimą po kelių dienų užgeso, išsekinti baisių kančių, dar kiti po kiek laiko draugų prižiūrimi atsigavo ir kalėjime jiems grįžo pasitikėjimas savimi. Taigi, kai buvo duotas įsakymas, jiems pasiūlė pasirinkti arba paliesti nekenčiamą auką stabams (tada juos paliktų ramybėje ir jų persekiotojai grąžintų jiems laisvę, nešančią prakeikimą), arba atsisakyti atnašauti stabams ir užsitraukti aukščiausią bausmę. Nė akimirkos neabejodami, jie su džiaugsmu pasirinko mirtį, žinodami, ką nurodo mums *Šventasis Raštas*: "Kas aukoja kitiems dievams, o ne vienam Viešpačiui, bus užmuštas"[18] ir "Neturėsi svetimų dievų mano akivaizdoje"[19].

Tokią žinią pasiuntė savo vyskupijos krikščionims šis kankinys, tikrai mylėjęs ir išmintį, ir Dievą, prieš galutinį nuosprendį. Būdamas kalėjime, jis aiškino, kokia jo padėtis ir tuo pat metu ragino krikščionis net po jo mirties tvirtai laikytis tikrosios Kristaus religijos.

Kankiniai Frygijoje; daugelio kitų vyrų ir moterų sunkūs išmėginimai

7. Tačiau kam man ilgai pasakoti ir kaupti pavyzdžius tų pergalių, kurias pasiekė atsidavę kankiniai visame pasaulyje, ypač tie, kuriuos dabar puolė ne pagal įstatymus, o kaip priešus karo metu?

Pavyzdžiui, legionieriai apsupo mažą krikščionių miestelį Frygijoje ir sudegino jį kartu su visais gyventojais - vyrais, moterimis ir vaikais, - besimeldžiančiais Visagaliui Dievui. Ir kodėl? Todėl, kad visi be išimties miestelio gyventojai - pats Meras, magistratai

visi pareigūnai ir visi miestiečiai - paskelbė, jog jie - krikščionys, ir kategoriškai atsisakė paklusti įsakymui ir stabmeldžiauti.

Taip pat reikia paminėti vieną žmogų, vardu Adauktas, kurį romėnai iškėlė į aukštas pareigas. Jis buvo kilęs iš kilmingos italų šeimos, greitai kopė imperatoriškos administracijos karjeros laiptais ir sėkmingai vadovavo romėnų vadinamajam "magistratui", arba finansų ministerijai. Be to, puikiu pavyzdžiu tapo tie nuostabūs dalykai, kuriuos jis darė, skatinamas religinio užsidegimo. Jis drąsiai išpažino Dievo Pateptąjį ir pasipuošė kankinio vainiku: baisius išmėginimus dėl savo religijos patyrė būdamas finansų ministras.

Ar reikia man minėti kitų vardus, ar suskaičiuoti tuos žmones, ar aprašyti nuolat besikeičiančius žiaurumus, kuriuos patyrė tie nepaprasti kankiniai? Kartais juos nužudydavo kirviu, kaip atsitiko Arabijoje, kartais jiems sulaužydavo kojas, - toks buvo jų likimas Kapadokijoje. Kartais juos pakabindavo už kojų žemyn galva virš lėtos ugnies, ir jie uždusdavo nuo dūmų, kylančių degant malkoms, kaip buvo Mesopotamijoje; kartais jiems nupjaudavo nosis,ausis ir rankas, o kitas kūno dalis supjaustydavo kaip mėsą, - taip darė Aleksandrijoje.

Ar reikia vėl priminti Antiochijos kankinius, kuriuos kepė virš žarijų, numarindami ne iš karto, o tęsdami kuo ilgiau šį kankinimą? Arba tuos, kurie įkišdavo savo rankas į liepsną, kad tik nereikėtų paliesti tos pasibjaurėtinos stabmeldiškos aukos? Kai kurie negalėdavo išlaikyti tokio išmėginimo ir šokdavo nuo aukštų namų stogo, kol jų dar nesučiupo ir neatidavė į budelių rankas, laikydami mirtį pergale, išplėšta iš klastingų Dievo priešų rankų.

Antiochijoje gyveno šventas asmuo[19], kurio moteriškame kūne apsigyveno tvirta dvasia. Visų gerbiama už turtą, kilmę ir protą, religinių principų dvasia išauklėjo dvi savo dukteris, kurios dar buvo netekėjusios, pačiame mergiško žavesio žydėjime. Jos daug kam kėlė pavydą, todėl buvo dedamos visos pastangos surasti tą vietą, kur jos slėpėsi; kai buvo sužinota, kad jos gyvena kitoje šalyje, jas apgaule parviliojo į Antiochiją, ir ten jos pateko į kareivių rankas. Matydama, kad jos dukterims ir jai pačiai gresia baisus pavojus, ji atvirai pasakė, kad jos gali tikėtis visokiausių baisių kančių ir paties baisiausio - skaistybės atėmimo. Ji įteigė savo dukterims ir sau pačiai, kad reikia saugotis net užuominos apie tai.

Ji pasakė, kad leisti demonams pavergti savo sielas yra blogiau už mirtį ir kad vienintelisbūdas to išvengti - rasti priegblobstį pas Viešpatį. Visos trys su tuo sutiko, todėl jos pasitaisė savo rūbus ir, nukeliavusios lygiai pusę kelio, kukliai pasiprašė sargybinių minutėlei pasitraukti ir nusiskandino šalia tekančioje upėje.

Šios trys moterys nusižudė. Tačiau Antiochijoje buvo dar dvi mergaitės, seserys, tikros krikščionės, aristokratiškos kilmės, gyvenusios nepriekaištingai, jaunutės, žavingos savo išvaizda ir rimtos, religingos, tikras pamaldumo pavyzdys; tačiau jos, tarytum žemė būtų nepajėgusi pakęsti tokio tobulumo, buvo paskandintos jūroje velnio tarnų įsakymu.

Su kitais Ponte buvo daromi tokie dalykai, nuo kurių klausytojus apimtų šiurpas. Į abiejų rankų pirštus po nagais buvo suvaromos nusmailintos nendrės, virš laužo ištirpinamas švinas ir ta verdanti, kunkuliuojanti masė pilama jiems ant nugarų, ir taip sudeginami gyvybiškai svarbūs organai; kitų intymioms kūno dalims teko iškęsti gėdingus ir negailestingus kankinimus, kuriuos išradingai pasiūlė kilmingieji teisėjai, įstatymų gynėjai, puikuodamiesi savo žiaurumu, kaip savo protingumo įrodymu: nuolat sugalvodami naujus baisumus, tarytum dalyvautų varžybose, jie iš visų jėgų stengėsi pranokti vienas kitą. Šie kankinimai liovėsi, kai galų gale išsekinti aršaus piktumo, pavargę nuo žudynių, prisigėrę ir pasisotinę kraujo liejimu, jie ėmė elgtis kitaip, kaip jiems atrodė, gerai ir žmoniškai, manydami, jog nieko bloga mums nebedaro. Jie šnekėjo, kad nedera teršti miesto jų pačių rasės žmonių krauju ar duoti pagrindą apkaltinti aukščiausią valdžią žiaurumu, nes ši valdžia esanti visiems atlaidi ir gera; geriau esą leisti šios humaniškos imperatoriškos valdžios malonę pajusti kiekvienam, todėl nuo šiol niekas nebūsiąs baudžiamas mirtimi: tik dėl imperatoriaus gerumo jie nustoję skirti mums šią bausmę. Tada buvo įsakyta taikyti "švelniausią bausmę": išdurti akis ir suluošinti vieną koją. Štai ką reiškė jų "gerumas" ir mums paskirta "švelniausia bausmė". Dėl tokio "žmoniškumo", kurį parodė Dievo priešai, jau neįmanoma suskaičiuoti milžiniškos gausybės žmonių, kuriems visų pirma kalaviju buvo iškirsta dešinioji akis ir prideginta ugnimi, o po to atimta kairė koja, įkaitintomis geležimis sužalojant jos sąnarius. Po to šie žmonės buvo išsiųsti į provincijos vario kasyklas, ir ne tam, kad jie duotų kokią nors naudą, bet kad

būtų pasmerkti fiziniams sunkumams ir kad patirtų įvairiausias patyčias. Nepasakosiu apie kitas kančias, tekusias jų daliai, kurių jie patyrė daug, jog neįmanoma visų aprašyti,kaip neįmanoma aprašyti visų jų didvyriškų pergalių.

Bažnyčios vyresnieji, kurie savo krauju įrodė, kad jų skelbiama religija yra tikra

8. Iš bažnyčios vyresniųjų, mirusių kankinio mirtimi svarbiuose miestuose, pirmasis, kurio vardą privalome įrėžti paminkluose ištikimiems Dievo tarnams, buvo vyskupas Antimas iš Nikomedijos. Jam nukirto galvą. Tarp Antiochijos kankinių pats kilniausias visą savo gyvenimą buvo vietinis presbiteris Lucianas, kuris paties imperatoriaus akivaizdoje skelbė Nikomedijoje dangiškąją Kristaus karalystę: iš pradžių žodžiu gindamas tikėjimą, o po to ir darbais. Iš Finikijos kankinių garsiausiais, be abejo, yra Dievo mylimi dvasinių Kristaus globotinių ganytojai: Tiranionas, Tyro bažnyčios vyskupas, Zenobijas, Sidono bažnyčios presbiteris, ir Silvanas, Emezos ir kaimyninių bažnyčių vyskupas. Silvaną kartu su kitais atidavė laukiniams žvėrims pačioje Emezoje, kur jis ir prisijungė prie kankinių būrio; kiti du šlovino Dievo žodį Antiochijoje, iškęsdami viską iki paskutiniosios. Tą iš jų, kuris buvo vyskupas, nuskandino jūrų gelmėse, o Zenobijas, geriausiasis iš ganytojų, drąsiai pasitiko mirtį kankinimais. Palestinoje Silvaną, Gazos ir kaimyninių bažnyčių vyskupą, nukirsdino Feno vario kasyklose kartu su kitais 39 kankiniais. Ten pat buvo sudeginti du vyskupai iš Egipto - Pelijas ir Nilas bei dar keletas žmonių.

O dabar taip pat reikia paminėti daugiausia garbės Cezarėjos bendruomenei atnešusį Pamfilą. Jis buvo presbiteris ir nuostabiausias mano laikų žmogus, tų heroiškų pasiekimų, kuriuos aš paminėsiu kiek vėliau, įsikūnijimas. Iš tų, kurie šlovingai užbaigė gyvenimą Aleksandrijoje, Tebuose ir visame Egipte, visų pirma turiu paminėti Petrą, pačios Aleksandrijos vyskupą, kuris buvo puikus tikrosios Kristaus religijos mokytojo pavyzdys, bei kartu su juo tarnavusius presbiterius Faustą, Diją ir Amoniją, kurie tapo Kristaus kankiniais, be jų, dar reikia paminėti Egipto bažnyčių vyskupus Filėją, Mesichiją, Pachimiją ir Teodorą. Be jų, dar buvo nesuskaičiuojama daugybė kitų įžymių asmenų, kurių kankinystę mini

įvairiose vietovėse esančios bažnyčios.

Aš nesugebėsiu aprašyti kančių tų, kurie visame pasaulyje kovojo dėl tikrojo Dievo garbinimo, ir smulkiai papasakoti, kas juos ištiko: tai galėtų padaryti tik tie, kurie matė įvykius savo akimis. Tačiau aš įamžinsiu tas kovas, kurių liudininkas pats buvau, ateities kartoms kitame savo veikale[20]. Kad ir kaip būtų, šioje knygoje toliau tęsiu savo užrašus ir papasakosiu, kaip buvo atsisakyta prieš mus vykdomos veiklos ir apie tai, kas dėjosi, vykstant persekiojimui, nes šie dalykai yra labai svarbūs mano skaitytojui.

Neįmanoma aprašyti Romos valdančiųjų viršūnių padėties iki karo prieš mus, tais laikotarpiais, kai imperatoriai buvo mums draugiški ir taikiai nusiteikę, - tokia gausa buvo gėrybių, kuriomis jie naudojosi. Aukščiausi pasaulinio masto imperijos valdovai, pasiekę dešimtus ir dvidešimtus savo valdymo metus, leido laiką šventėse ir liaudies susibūrimuose, linksmiausiose puotose ir pramogose, vyraujant visuotinei ir tvirtai taikai. Tačiau, nejausdami jokio pasipriešinimo savo valdžios stiprėjimui, o ji kasdien darėsi labiau absoliuti, jie staiga pasidarė mums nepakantūs ir pradėjo negailestingai mus persekioti. Dar nepasibaigus antriesiems tokio valdymo metams, aukščiausioji valdžia patyrė didžiausią sukrėtimą, kuris apvertė visą sistemą aukštyn kojomis. Vyriausiąjį[21] iš keturių imperatorių pakirto ūmi liga, dėl kurios sutriko jo protas, todėl kartu su kitu po jo pagal padėtį imperatoriumi[22] jis turėjo atsisakyti valstybinių pareigų. O dar prieš tai visą imperiją jis padalijo į dvi dalis[23], ko niekada, kiek siekia atmintis, nebuvo atsitikę, ir paskyrė savo sūnų Konstantiną imperatoriumi ir augustu (aukščiausiu Romos valdovu) vietoj savęs. Netrukus po to gamtai skolą grąžino imperatorius Konstancijus, kuris visą gyvenimą buvo švelnus ir geras savo pavaldiniams ir palankius dieviškajam mokymui. Jį pirmąjį iš keturių romėnai priskyrė dievams, ir po mirties jam buvo pareikšta geriausiam ir romiausiam imperatoriui priklausanti visokeriopa pagarba. Tai buvo vienintelis mano laikų imperatorius, kuris tikrai buvo vertas savo aukštos padėties. Su visais jis buvo labai malonus ir geranoriškas, o svarbiausia - nedalyvavo prieš mus vykdomose kampanijose, netgi apsaugojo Dievo tarnus, savo pavaldinius, nuo žalos ir skriaudų, taip pat negriovė bažnyčių ir niekaip kitaip mums nekenkė. Todėl savo

gyvenimą pabaigė lydimas palaimos, nes tik jis vienas mirė, dar būdamas imperatoriumi, draugiškoje ir garbingoje aplinkoje, palikdamas savo sostą teisėtam, visais atžvilgiais labai protingam ir labai religingam sūnui.

Vėliau, visiems senatoriams nubalsavus, Sircinijus buvo paskelbtas imperatoriumi ir augustu. Tai buvo sunkus smūgis Maksimianui, kuris visur buvo vadinamas tik Cezariu. Todėl, būdamas tironas iki kaulų smegenų, jis begėdiškai pasisavino šį garbės vardą ir tapo apsišaukėliu augustu. Tuo metu buvo išaiškinta, kad sąmokslą nužudyti Konstantiną slapta rengė žmogus, kuris, kaip jau minėta, atsižadėjęs vėl ėmė eiti valstybės valdymo pareigas, ir kuris sulaukė negarbingos mirties[24]: jis buvo pirmasis, kurio sveikinimo užrašai, statulos ir visa kita, kas paprastai statoma, buvo nuversta, kad neprimintų niekšiškos pabaisos.

Tikrosios religijos priešų elgesys

9. Jo sūnus Maksentijus, kuris despotiškai užgrobė valdžią Romoje, iš pradžių apsimetė pritariąs mūsų tikėjimui. Taip jis norėjo nuraminti valstybės piliečius ir jiems įsiteikti. Jis įsakė savo valdiniams daugiau nepersekioti krikščionių ir, prisidengdamas religija, bandė pasirodyti atidus kitiems ir daug romesnis už savo pirmtakus. Tačiau paaiškėjo, jog jis visai ne toks, koks norėjo pasirodyti žmonėms. Jis visas pasinėrė į nuodėmes ir neliko nė vieno bjauraus ir amoralaus poelgio, kuriuo jis nebūtų susitepęs, nes buvo labai linkęs į svetimavimą ir visokį seksualinį ištvirkavimą. Jis atimdavo garbingas, ištekėjusias moteris iš jų vyrų, išniekindavo jas ir nuplėšdavo jų garbę, o po to grąžindavo jas teisėtiems vyrams; be to, jis žiūrėdavo, kad jo aukos nebūtų niekam nežinomi ir nežymūs žmonės, todėl nuo jo girtų užgaidų kentėjo patys įžymiausi ir vyriausi Romos senato nariai. Visas miestas, paprasta liaudis ir magistratai, garsūs žmonės ir niekam nežinomi drebėjo prieš jį, išsekinti jo žiaurios tironijos: net ir tada, kai jie nesipriešino ir leidosi trypiami, negalėjo išvengti šio tirono kraugeriško žiaurumo. Kartą dėl menkiausios priežasties jis pasiuntė savo asmens sargybą žudyti žmonių, ir tūkstančius Romos piliečių pačiame miesto centre išskerdė ne skitai ar kiti atėjūnai, bet iki dantų ginkluoti bendrapiliečiai. Neįmanoma nustatyti, kiek sena-

torių buvo nužudyta, norint pasisavinti jų turtą: juos šimtais pasmerkdavo mirčiai dėl kokio nors sufabrikuoto kaltinimo. Tironas pasiekė savo nusikaltimų viršūnę, kai griebėsi raganavimo: įtikėjęs magiškomis formulėmis, jis kartais prapjaudavo pilvus nėščioms moterims, kartais tirdavo naujagimių vidurius, skersdavo liūtus ir išradinėjo atgrasius ritualus demonams iškviesti ir išvengti karo grėsmės, nes tokiomis priemonėmis jis vylėsi iškovoti pergalę.

Rytų despotas Maksiminas, tarytum būtų iš to paties molio, sudarė slaptą sąjungą su Maksentijumi Romoje ir ilgą laiką dėjosi nieko apie tai nežinąs.˙(Vis dėlto vėliau jis buvo demaskuotas ir susilaukėbausmės, kurios nusipelnė.) Stebino ne tik tai, kad savo nusikaltimais jie buvo tikri kraujo broliai, bettai, kad Maksiminas aplenkė savo bendrą piktadarybėmis. Jis labiausiai gerbė ir pasitikėjo šundaktariais ir apsišaukėliais, išsigąsdavo menkiausio garso ir buvo baisiai prietaringas, todėl visiškai priklausė nuo savo įsivaizduotų stabų ir demonų. Jis nepajudėdavo nė per žingsnį, kol neatlikdavo būrimų ir orakulų. Todėl dar ryžtingiau ir su didesne energija, negu jo pirmtakai, ėmė mus persekioti. Jis liepė pastatyti šventyklas kiekviename mieste ir rūpestingai sutvarkyti šventąsias vietas, kurios per ilgą laiką buvo apleistos; kiekvienoje vietoje ir mieste jis paskyrė žynius stabams garbinti ir aukščiausius žynius su ginkluota asmens sargyba kiekvienai provincijai, kuriuos išrinko iš žymiausių ir veikliausių valstybės pareigūnų tarpo; visiškai negalvodamas apie padarinius suteikė didžiausias privilegijas ir gubernatorių postus visokiems apsišaukėliams, nes jie buvo pamaldūs dievų numylėtiniai.

Tarpais jis kamavo ir engė ne vieną miestą ar sritį, bet ištisas provincijas, be jokio saikoreikalaudamas aukso, sidabro ir kitų gėrybių, užkraudamas labai didelius mokesčius ir įvairiausias teismines baudas. Atimdamas iš turtingųjų nuosavybę, kurią jie buvo paveldėję iš savo protėvių, jis dosniai dalijo begalinius turtus ir gėrybes savo padlaižiams. Jo girtuoklystės orgijos trukdavo taip ilgai, kad pasigėręs jis visiškai netekdavo proto ir išleisdavo tokius įsakymus, dėl kurių kitą dieną išsiblaivęs gailėdavosi. Jis nepakentė jokių varžovų ištvirkaujant bei tenkinant savo įgeidžius ir pasišovė būti nedorybių mokytoju tiek valdiniams, tiek valdomiems. Jis susilpnino kariuomenę, leisdamas jai daryti ką nori ir nereika-

laudamas jokios atsakomybės, pasiūlė gubernatoriams ir kariuomenės vadams, tarytum jie būtų tokie pat tironai kaip ir jis, grobti ir plėšti savo valdinius. Ar reikia priminti jo nusikaltimus, padarytus dėl gobšumo, ar suvedžiotų moterų daugybę? Jis negalėjo pravažiuoti pro miestą, nepalikęs jo išniekintų žmonių ir išprievartautų mergaičių.

Jis galėjo elgtis kaip nori su visais, tik ne su krikščionimis, kurie nepabūgo mirties ir niekino jo gėdingą tironiją. Todėl krikščionys vyrai buvo deginami, kapojami ir nukryžiuojami, metami plėšrūnams ir skandinami jūroje; jiems būdavo nupjaustomos galūnės ir išdeginami ženklai; išduriamos ar išplėšiamos akys; sumaitojamas visas kūnas; be to, jie buvo priversti kentėti badą, grandines ir sunkų darbą kasyklose, bet jie buvo pasiryžę viską iškęsti dėl savo religijos ir nerodyti stabams pagarbos, nes ji priklauso tik Dievui. O moterys, dieviško žodžio įkvėptos, parodė, jog jos taip pat drąsios, kaip ir vyrai. Vienos patyrė tokius pačius kankinimus kaip ir vyrai, ir kartu su jais gavo atpildą už drąsą; kitos, velkamos nuplėšti garbę, ryždavosi verčiau nusižudyti, negu patirti gėdą. Tarp tų, kurias tironas bandė išprievartauti Aleksandrijoje, tik viena labai garsi krikščionė[25] savo didvyriška dvasia įveikė Maksimino gašlumą ir ištvirkimą. Ji buvo turtinga, kilminga ir išsilavinusi, otyrumą vertino labiau už viską. Nepaisant jo nesėkmingų pastangų ir jos pasiryžimo mirti, jis negalėjo jos nužudyti, nes aistra buvo stipresnė už pyktį, todėl jis tik ištrėmė ją ir nusavino visąjos turtą. Daugybė kitų tapo provincijų gubernatorių gašlumo aukomis, mat atsisakiusios net kalbėti apie intymius santykius, jos buvo žiauriai nukankintos.

Jos buvo nuostabios, tačiau palmės šakelę reikia atiduoti moteriai iš Romos[26] - taip pat krikščionei, kuri buvo kilmingiausia iš visų aukų, kurias pasirinko tenykštis tironas Maksentijus, savo elgesiu, deja, net per daug primenąs Maksiminą. Kai jai pranešė, kad tirono pakalikai jau prie durų, ir kad jos vyras, dabar Romos prefektas, įbaugintas leido jiems sučiupti ją ir išsigabenti, ji paprašė leisti jai tinkamai apsirengti tokia proga. Nuėjusi į savo kambarį, užsirakino duris ir įsmeigė į širdį durklą. Imperatoriaus sąvadautojams liko jos negyvas kūnas. Savo darbais, kurie bylojo daug garsiau už žodžius, ji skelbė visiems tada gyvenusiems ir būsimiems žmo-

nėms, kad vienintelis nenugalimas ir nesunaikinamas dalykas yra krikščionio dorybė. Štai kaip toli buvo nuėjusi niekšybė, kurią vienu metu skleidė tie du tironai, pasidaliję tarp savęs rytines ir vakarines žemes. Ar kas nors, ieškantis šių nusikaltimų priežasties, galėtų ramiai žiūrėti į mūsų persekiojimą? Ypač dėl to, kad ši bauginanti sumaištis nesibaigė tol, kol krikščionys neatgavo savo laisvės.

Kas atsitiko tiems, kurie nepriklausė Bažnyčiai

10. Tuos dešimt metų, kol vyko persekiojimas, jie be pertraukos rezgė sąmokslus vieni prieš kitus ir kariavo vieni su kitais. Jūromis plaukioti buvo neįmanoma, nes iš kur žmonės būtų plaukę, jų laukė patyčios ir smurtas: juos kankindavo, perplėšdami šonus, tardė, naudodami begalinį kankinimų arsenalą, teisindamiesi tuo, kad tai galįbūti priešo agentai; galų gale juos nukryžiuodavo arba sudegindavo. Be to, visur sparčiai buvo gaminami skydai ir šarvai, ruošiamos ietys, ietigaliai ir kitokios karinės atsargos, nekalbant jau apie karo laivus ir jų įrangą. Niekas nelaukė nieko kita, tik priešo puolimo bet kurią dieną. Maras ir badas, sekę po to, užgriuvo ir juos. Aš pateiksiu kai kurias smulkmenas, kai ateis laikas.

Pagerėjimas

11. Tokios sąlygos išliko visą persekiojimo laikotarpį, kuris, per Dievo malonę pradėjęs rimti po aštuntųjų, visiškai pasibaigė dešimtaisiais metais. Kai tapo akivaizdu, kad mus saugo ir mumis rūpinasi dieviškoji dangaus Apvaizda, atsitiko nuostabus dalykas - mūsų valdovai, tie patys žmonės, kurie ilgą laiką skatino prieš mus vedamą karą, pačiu nuostabiausiu būdu pasikeitė, iškilmingai atsižadėjo savo ankstesnio požiūrio ir mums palankiais įsakais ir dekretais užgesino nuožmaus persekiojimo ugnį. Visa tai įvyko ne žmogaus valia - ne dėl to, kad valdovai, kaip kai kam galėtų atrodyti, buvo gailestingi ir humaniški. Atvirkščiai: nuo pat pradžių jie kasdien prigalvodavo vis naujų, dar griežtesnių priemonių prieš mus: įvairiausiomis ir nuolat painesnėmis pinklėmis jie visą laiką stengėsi kaip dar labiau pasityčioti iš mūsų. Tai buvo akivaizdus pasireiškimas dieviškosios Apvaizdos, kuri atleido papras-

tiems žmonėms, bet nubaudė šių nedorybių kaltininką, kuriam pirmiausia ir tenka atsakomybė už šį žiaurų persekiojimą. Iš tikrųjų, šie reikalai neišvengiamai turėjo taip susiklostyti dieviškuoju sprendimu, nes, kaip sako *Šventasis Raštas*, "Vargas žmogui, per kurį jie ateina"[27]. Jį persekiojo Dievo paskirta bausmė, pirmiausia tekusi kūnui ir jo sielai. Be jokios priežasties jo genitalijose prasidėjo pūliuojantis uždegimas, o vėliau atsivėrė gili, kraujuojanti opa. Ši neišgydoma liga įsiskverbė į pačius vidurius. O iš jų pasipylė kirmėlių knibždėlynas ir pasklido šleikštulį keliantis kvapas; nes visas jo dramblotas kūnas dar prieš ligą nuo persivalgymo virto milžinišku ištežusių riebalų gabalu, kuris vėliau supuvo, ir tie, kurie prieidavo arčiau, išvysdavo pasibaisėjimą ir šleikštulį keliantį vaizdą. Kai kurie gydytojai negalėjo pakęsti tos keistos ir neapsakomai bjaurios smarvės, todėl būdavo nužudyti vietoje; kiti, kurie nebegalėjo niekuo padėti, nes visa ši masė taip buvo ištinusi ir sugedusi, jog nebuvo jokios vilties jai pasveikti, irgi be gailesčio buvo pasmerkti mirčiai[28].

Imperatoriai atsižada praeities

12. Kovojant su šia baisia liga, jį ėmė graužti sąžinė, kam taip žiauriai elgėsi su Dievo tarnais. Todėl jis susitvardė ir pirmiausia leido atvirai išpažinti visatos Dievą, po to pasikvietė savo teismo pareigūnus ir liepė jiems kuo greičiau sustabdyti krikščionių persekiojimą. Maža to, vykdant imperatoriškąjį įstatymą, skatinti statyti bažnyčias ir atlikti įprastas apeigas, papildomai meldžiantis už Imperatoriškąją Didenybę. Po šių nurodymų tuojau pat imperatoriškieji įsakai buvo paskelbti visuose miestuose, taip išdėstant mūsų laikų imperatorių atsivertimą:

"Imperatorius Cezaris Galerijus Valerijus Maksiminas Augustas, Vyriausiasis šventikas, Germanų Valdovas, Egiptiečių Valdovas, penkis kartus Sarmatų valdovas, du kartus Persų Valdovas, šešis kartus Karpų Valdovas, Armėnų Valdovas, Vyriausiasis Gydytojas, Adiabenicus Maximus, Aukščiausias Teisėjas dvidešimtą kartą, devynioliktą kartą karvedys, aštuntą kartą Konsulas, Tėvynės Tėvas, Prokonsulas; Imperatorius Cezaris Flavijus Valerijus Konstantinas Pijus Feliksas Neprilygstamas Augustas, Vyriausiasis šventikas, Aukščiausias Teisėjas, penkis kartus Karvedys, Kon-

sulas, Tėvynės Tėvas, Prokonsulas ir Imperatorius Cezaris Valerijus Licinianas Licinijus Pijus Feliksas Neprilygstamas Augustas, Vyriausias Šventikas, Aukščiausias Teisėjas ketvirtą kartą, Karvedys trečią kartą, Konsulas, Tėvynės Tėvas, Prokonsulas - provincijų žmonėms: būkite pasveikinti.

Be visa kita, ką darome tautos labui ir gerovei, mes iki šiolei troškome, kad kiekvienas trūkumas būtų ištaisytas, kaip to reikalauja galiojantys Romos įstatymai ir viešoji tvarka; todėl mes nutarėme, kad krikščionys, kurie atsisakė savo protėvių tikėjimo, grįžtų prie teisingų pažiūrų. Kadangi ydingi samprotavimai atvedė juos prie tokio išdidumo ir beprotystės, kad jie atsisakė eiti ankstesnių kartų pramintu keliu (kurį galbūt prieš daugelį metų nutiesė jų pačių protėviai), susikūrė patys sau įstatymus, tinkančius jų idėjoms bei asmeniniams skoniams, ir gyveno pagal juos; be to, dar rinkdavosi visokiais tikslais įvairiose vietose.

Todėl, kai mes išleidome įsaką, reikalaujantį, kad jie grįžtų prie senovėje nustatytų apeigų, daugeliui jų ėmė grėsti didelis pavojus, daugelis buvo teisiami ir nubausti mirtimi įvairiais būdais. Dauguma jų iš tikrųjų laikėsi savo beprotystės, ir mes pamatėme, kad jie nei šlovino kaip priklauso dangaus dievus, nei garbino krikščionių dievą[29]. Todėl, atsižvelgdami į mūsų geranoriškumą ir seną paprotį, pagal kurį nuolat atleidžiame nuo bausmės visus žmones, mes nusprendėme ir šiuo atveju su džiaugsmu parodyti savo atlaidumą, todėl krikščionims vėl leidžiama egzistuoti ir atstatyti namus, kuriuose jie susirinkdavo, su sąlyga, kad jie nepažeis viešosios tvarkos. Kitame laiške mes paaiškinsime teisėjams, kokiais principais jie turės vadovautis. Taigi, atsižvelgiant į šią mūsų malonę, jų pareiga yra melstis savo dievui už mūsų valstybės ir jų pačių saugumą, kad valstybė visu kuo išliktų sveika, o jie galėtų gyventi be rūpesčių savo pačių namuose".

Taip lotynų kalba skambėjo įsakas, kurį aš kaip mokėjau išverčiau į graikų kalbą. O dabar metas aptarti, kas atsitiko po šito.

PRIEDAS[30]

Vos tik šio įsako autorius taip prisipažino, jis tuojau pat nusikratė kūno negalėmis; tačiau netrukus jis mirė. Yra žinoma, kad jis buvo svarbiausias šio pražūtingo persekiojimo rengėjas, nes daug pirmiau, negu kiti imperatoriai, leido imtis tam tikrų veiksmų. Jis naudojo fizinę prievartą, kad priverstų atsimesti krikščionis kariuomenėje, o pradėjo jis nuo savo namiškių. Iš vienų jis atėmė jų karinį laipsnį, kitus labai gėdingai įžeidė,

dar kitiems jis net grasino mirtimi. Galų gale jis sukurstė kitus imperatorius pradėti visuotinį persekiojimą.

Nederėtų nutylėti ir apie šių žmonių mirtį. Iš tų keturių, kurie pasidaliję valdė pasaulį, du vyresni amžiumi ir padėtimi[31], atsistatydino greičiau negu po dvejų metų prasidėjus persekiojimui, kaip jau esu sakęs, ir praleido visą likusį gyvenimą kaip paprasti piliečiai, taip jie sulaukė ir savo paskutinės valandos. Vyriausias padėtimi ir amžiumi mirė po ilgos ir labai sunkios ligos. Antrasis pagal svarbą pasikorė, ir taip išsipildė velnio įkvėptapranašystė, nes buvo kaltas dėl daugybės žvėriškumų. Iš jaunesniųjų žemiausias pagal rangą, kuris, kaip minėjome, buvo viso persekiojimo iniciatorius, sulaukė aukščiau aprašyto likimo, o jo tiesioginis valdovas, pats romiausias ir nuosaikiausias iš imperatorių, Konstancijus, visą valdymo laiką buvo vertas savo aukštos padėties. Visur ir visada jis buvo atidus ir geranoriškas; maža to, jis nedalyvavo kare prieš mus ir išgelbėjo Dievo tarnus, savo valdinius, nuo patyčių ir skriaudų; be to, jis negriovė bažnyčių, neatnešė mums jokių kitų nelaimių. Todėl jo gyvenimo pabaiga pelnytai buvo laiminga ir pilna palaimos; nes tik jis vienas, vis dar būdamas imperatoriumi, mirė, apsuptas geranoriškumo ir šlovės, o jo įpėdiniu tapo jo teisėtas, išmintingas ir religingas sūnus. Legionai tuojau pat paskelbė jį Absoliučiu Valdovu ir augustu, ir jis pasiryžo prilygti savo tėvui pagarba mūsų religijai.

Štai taip, vienas po kito, baigė savo gyvenimus tie keturi vyrai, apie kuriuos rašiau anksčiau. Paskutinis mirė tas, apie kurį aš ką tik rašiau[31]. Kartu su tais[32], kurie aukščiausią valdžią gavo vėliau, jis paskelbė dokumentą, mūsų pateiktą anksčiau, ir kuriame visi galėjo perskaityti prisipažinimą, kurį aprašiau.

IŠNAŠOS

1 Tarp jų, iki prasidedant persekiojimams, buvo Dioklektijaus žmona ir vaikai.
2 Sujungtos Jer 2,1-2 su Ps 188, 41.
3 Laisva Ps. 188, 39-45.
4 Ps 42, 40.
5 Primena 1 Tim 1, 19.
6 Greičiausiai Galerijus, kuris privertė Diokletianą sutikti su persekiojimais. Kiti mano, kad tai velnias.
7 Veturijus, jį Eusebijas mini kitur.
8 Plg. Žyd 12, 4.
9 Euetijus, kurį nužudė tą pačią dieną.
10 Diokletianas ir Galerijus.
11 Laisvai adaptuota iš Žyd 11, 26.
12 Mažojoje Armėnijoje.
13 Žemutiniame Egipte.
14 Primena Platono "Respubliką".
15 Fil 2, 6-8, sutrumpinta.
16 Kor 12, 31.
17 1 Jon 4, 18.
18 Iš 22, 20.
19 Iš 20, 3.
20 Domnina.
21 Tikriausiai "Palestinos kankiniuose".
21 Diokletianas.
22 Maksimianas.
23 Vaizdingai užsimenama, kad su krikščionimis buvo skirtingai elgiamasi Rytinėse ir Vakarinėse imperijos dalyse.
24 Maksimianas pasikorė.
25 Dorotėja.
26 Sofronija.
27 Parafrazė iš Lk 17, 1.
28 Panašiai mirė dar keturi monarchai - Erodas Didysis (Juozapas. "Žydų karas", p. 110), Erodas Agripa I (Apd 12, 23 ir Juozapas."Art"), Antiochas (2 Makabėjų kn.) ir Sula (Plutarchas."Gyvenimas"),o po keleto amžių Ispanijoje - Pilypas II.
29 Kadangi susirinkimai buvo uždrausti.
30 Randamas dviejuose trečdaliuose visų rankraščių. Šį priedą be abejonės parašė Eusebijas, nors jis nėra logiškai susietas su visa knyga.
31 Diokletianas ir Maksimianas.
32 Galerijus.
32 Maksiminas, Konstantinas ir Licinijus.

Devintoji knyga

MAKSIMINAS VĖL PUOLA BAŽNYČIĄ. PERSEKIOJIMO PABAIGA

Tariamas nuolaidumas

1. Imperatoriaus valios pasikeitimas, kurį išdėstėme aukščiau, buvo paskelbtas visoje Azijoje ir gretimose imperijos provincijose. Kai ši užduotis buvo įgyvendinta, paaiškėjo, kad Maksiminui, tironui Rytuose, - pikčiausiam, koks tik galėjo gimti, religijos priešui, griežtai draudusiam garbinti visatos Dievą, - tai, kas buvo parašyta, visiškai nepatiko; užuot supažindinęs visus su jau minėtu laišku, jis žodžiu liepė jam pavaldiems pareigūnams šiek tiek švelniau elgtis su mumis. Kadangi jis negalėjo pakeisti savo valdovo sprendimo, tą įsaką atidėjo į šalį ir pasirūpino, kad jo valdomoje teritorijoje jis niekada neišvystų dienos šviesos, ir tik žodžiu įsakė jam pavaldiems pareigūnams taip griežtai mūsų nepersekioti. Jie šį įsakymą užsirašė, kad galėtų pranešti vieni kitiems. Pavyzdžiui, Sabinas, kuriam jie suteikė garbingą Jo Ekscelencijos Prefekto titulą, perdavė imperatoriaus pageidavimus provincijų valdytojams lotynų kalba parašytame laiške, kurį pateikiame išverstą:

"Mūsų Dieviškieji valdovai, Imperatoriai, ilgą laiką su nuostabiausiu uolumu ir pasišventimu stengėsi nukreipti visų žmonių mintis į šventą ir teisingą gyvenimo būdą, kad net ir tie, kurie laikosi neabejotinai svetimų romėnams papročių, galėtų pareikšti nemirtingiems dievams jiems priklausančią pagarbą. Tačiau kai kurie taip aršiai priešinosi ir spyriojosi, kad sveika įsakymo logika neįstengė pakeisti jų nusistatymo, o bausmės grėsmė jų nebaugino. Kadangi taip elgiantis daugeliui ėmė grėsti pavojus, mūsų

Dieviškieji valdovai, visagaliai monarchai, būdami, kaip visada, didžiai atsidavę dievams, nusprendė, jog jų dieviškajam tikslui nereikalinga, kad dėl tokios priežasties žmonėms grėstų toks didelis pavojus. Todėl jie įsakė savo ištikimam valdiniui pranešti raštu jūsų išmintingajai Didenybei tai, kad, jeigu kuris nors krikščionis išpažins savo tautos religiją, jūsų pareiga apsaugoti jį nuo priekabių ir pavojaus, be to, nė vienas žmogus negali būti baudžiamas už tai, kaip už nusikaltimą, nes per ilgą laiką tapo akivaizdu, kad jokiomis priemonėmis neįmanoma jų įtikinti atsisakyti savo ryžtingo pasipriešinimo. Todėl jūsų budriosios Didenybės pareiga parašyti kiekvienos gyvenamosios vietovės magistratams ir vyresniems pareigūnams, kad jie suprastų, jog jų pareiga nesiimti jokių veiksmų, kurie neatitinka to, kas čia išvardyta".

Todėl provincijų valdytojai, nusprendę, kad laiške išvardyti nurodymai yra tikri, pasiuntė magistratams ir kaimų vyresniesiems laiškus, kuriuose išaiškino imperatoriškąjį sprendimą. Šią naują politiką jie ne tik išdėstė raštu, bet dar ir parėmė veiksmu. Norėdami visiškai įvykdyti imperatoriaus valią, jie pasirūpino išlaisvinti visus tuos, kuriuos laikė kalėjimuose už tai, kad jie išpažino Dievą; jie netgi paleido tuos kalinius, kurie už bausmę buvo sukaustyti grandinėmis kasyklose, nes dėl savo naivumo jie tikėjo, kad imperatorius tikrai ketino visa tai padaryti.

Kai šie nurodymai buvo įvykdyti, atrodė, jog tamsią naktį staiga sužibo šviesos spindulėlis. Visuose miestuose galima buvo matyti perpildytas bažnyčias, gausius susirinkimus ir laiku atliekamas religines apeigas. Tai pribloškė visus neatsivertusius pagonis, kuriuos nustebino šis stebuklingas pasikeitimas ir kurie garsiai paskelbė, kad vienintelis didis ir tikras yra krikščionių Dievas. Tie mūsų žmonės, kurie didvyriškai iki galo išlaikė visus persekiojimo išmėginimus, vėl pakėlė visų akivaizdoje galvas, o tie, kurių tikėjimas buvo palūžęs, sielos sujauktos, iš visų jėgų stengėsi pasitaisyti, maldaudami tų, kurie atsilaikė, ištiesti jiems pagalbos ranką, ir prašydami Dievą malonės. Tuo pat metu iš kasyklų kančių buvo išvaduoti drąsūs tikrosios religijos gynėjai. Jiems buvo leista grįžti namo, ir jie, važiuodami per miestus, džiūgavo, kupini neapsakomos laimės ir begalinio tikėjimo savo teisumu. Keliuose ir miestų aikštėse juos pasitikdavo daugybė vyrų ir moterų, giedančių Dievą garbinančias psalmes ir himnus. Galima

buvo išvysti, kaip tie, kurie visai neseniai buvo kaliniai, vejami iš savo gimtinių ir žiauriai baudžiami, laimingais ir besišypsančiais veidais vėl atgauna drąsą, ir net tie, kurie anksčiau troško mūsų kraujo, pamatę šį nuostabų, visiškai netikėtą pasikeitimą, kartu su mumis džiaugėsi tuo, kas įvyko.

Pasikeitimai į blogąją pusę. Stabas Antiochijoje. Mums priešiški sprendimai. Suklastotas "Memorandumas"

2. Visa tai buvo daugiau, negu galėjo leisti tironas, kuris, kaip sakiau, valdė rytinį kraštą, nes jis nekentė kilniadvasiškumo, o visi dori žmonės kėlė jo priešiškumą; faktiškai jis nė šešių mėnesių nesitaikstė su tokia padėtimi. Jis padarė viską, ką galėjo sugalvoti, kad sutrikdytų šią ramybę. Pirmiausia, jis surado pretekstą, kad galėtų drausti mums rinktis kapinėse; po to, pasinaudojęs grupe nenaudėlių, siuntė sau pačiam delegacijas, kurios skundėsi mumis, prieš tai sukurstęs Antiochijos piliečius paprašyti, kad jis suteiktų jiems didelę malonę, griežtai drausdamas krikščionims gyventi jų šalyje, ir padarytų taip, kad ir kitur tai būtų daroma. Visa tai sumanė toks Teoteknas, kilęs iš Antiochijos, gudrus ir nedoras apgavikas, nepateisinęs savo vardo[1]. Jis buvo miesto policijos viršininkas.

Ir vėl šis žmogus puolė mus. Pasiryžęs sučiupti mūsų besislapstančius žmones, tarytum jie būtų kokie vagys ar plėšikai, jis nesibjaurėjo jokiomis priemonėmis mums apšmeižti ir apjuodinti: naudojo įvairiausias gudrybes, pasmerkė mirčiai tūkstančius žmonių, po to pastatė Maloningojo Dzeuso stabą ir naudojo visokius triukus ir gudrybes; sugalvojo velniškas apeigas, bedieviškus įšventinimus ir pasibjaurėtinus apsivalymus[2], ir net stebint pačiam imperatoriui demonstravo savo magiškus sugebėjimus, skelbdamas melagingas pranašystes. Imperatoriui tyliai pritariant, šis žmogus užsiundė demoną ant krikščionių: dievas, - jis sakė, - liepė išvalyti miestą ir jo apylinkes nuo "imperatoriaus priešų".

Šis žmogus pirmasis ėmė daryti tai, į ką buvo linkęs, tačiau ir kitų miestų, paklūstančių šiam imperatoriui, valdžia netruko sekti jo pavyzdžiu: provincijų valdytojai iš karto pamatė, kad imperatorius pritaria tokiam elgesiui, ir liepė savo pavaldiniams elgtis lygiai taip pat. Tironas su džiaugsmu savo įsaku pritarė jų spren-

dimams, ir taip vėl iš naujo įsiliepsnojo mūsų persekiojimas. Pats Maksiminas kiekvienam miestui skyrė šventikus, tik pagalvokite, - šventikus stabams, ir taip pat aukščiausius šventikus[3] - garsius politiniame ir visuomenės gyvenime vyrus, kurie su entuziazmu garbino dievus ir jiems tarnavo, absurdiškas imperatoriaus prietaras skatino visus jo valdinius, tiek valdančius, tiek valdomus, siekti jo palankumo iš visų jėgų puolant mus. Trokšti mūsų kraujo ir ieškoti naujų būdų išlieti mums savo pagiežą buvo didžiausia paslauga, kurią jie galėjo padaryti, tikėdamiesi jo malonių.

Jie netgi paskelbė suklastotas Poncijaus Piloto "Atmintines" apie mūsų Išganytoją, kuriose Jį šventvagiškai apjuodino. Valdovui pritarus, jie išsiuntinėjo jas į visas jo valdomas žemes ir savo įsakais paskelbė, kad jos būtų viešai iškabintos tiek kaimuose, tiek miestuose, ir kad mokytojai prižiūrėtų, jog vaikai per pamokas nagrinėtų jas ir išmoktų mintinai[4].

Tuo metu, kai visa tai buvo daroma, Damaske, Finikijoje, vienas karininkas - romėnų vadinamas "dux" - liepė jėga išvesti iš miesto aikštės keletą pasileidusių moterų ir pagrasino joms kankinimais. Šitaip jis privertė jas pasirašyti pareiškimą, kuriame buvo teigiama, jog jos anksčiau buvusios krikščionės, todėl žinančios, kad krikščionys pažeidinėja įstatymus ir kad jie savo bažnyčiose užsiima amoraliais dalykais, be to, jis surašė ir daug kitų tikėjimą šmeižiančių dalykų, kuriuos jis liepė joms patvirtinti. Šį pranešimą jis perdavė imperatoriui ir jo liepiamas paskelbė šį dokumentą visuose miestuose ir apylinkėse.

Tačiau netrukus tas karininkas nusižudė ir taip sumokėjo už savo pagiežingumą.

Šio laikotarpio kankiniai

3. Mums vėl teko kentėti ištrėmimus ir žiaurius persekiojimus, nes visi provincijų valdytojai mus nuožmiai puolė. Tuo metu keletą žymiausių Dievo žodžio pamokslininkų nuteisė mirti, neleidžiant jiems apskųsti nuosprendį. Emesoje, Fenikijos miestelyje, trys iš jų, kurie prisipažino esą krikščionys, buvo atiduoti laukiniams žvėrims sudraskyti. Tarp jų buvo ir vyskupas Silvanas, labai senas žmogus, kuris keturiasdešimt metų ėjo šias pareigas. Tuo pačiu metu be jokios priežasties ir be įspėjimo staiga buvo

suimtas Petras, kuris labai gražiai vadovavo Aleksandrijos bažnyčioms ir buvo pavyzdingas vyskupas, kilniai gyvenęs ir nuodugniai išstudijavęs *Šventąjį Raštą*. Nieko nepaaiškinus, jis buvo išvestas ir tuojau pat nukirsdintas, lyg Maksiminui įsakius. Tokia pati dalia ištiko ir daugelį kitų Egipto vyskupų.

Lucianas, nepriekaištingos reputacijos ir valingas žmogus, gerai išmanantis teologiją, Antiochijos diocėjos presbiteris, buvo nugabentas į Nikomediją, kur tuo metu buvo sustojęs imperatorius. Valdovo akivaizdoje jis gynė doktriną, kurios laikėsi, už tai buvo įmestas į kalėjimą ir po to nužudytas.

Maksiminas, nekęsdamas visko, kas yra gera, taip staigiai ir aršiai mus užpuolė, kad palyginti su šiais ankstesni persekiojimai atrodė nereikšmingi.

Miestų centre - negirdėtas dalykas - buvo iškabintos bronzinės lentelės su jose išraižytais prieš mus nusiteikusių miestų nutarimais ir įsakais, kurie rėmėsi imperatoriaus sprendimais minimais klausimais; vaikai mokyklose kasdien kartojo Jėzaus ir Piloto vardus bei įžūliai suklastotas "atmintines".

Čia, manau, būtina pacituoti tą dokumentą, kurį Maksiminas užfiksavo lentelėse, kad visiems paaiškėtų, kaip šis Dievo priešas įžūliai ir pagyrūniškai puikavosi savimi, ir tada suprasime jį persekiojantį dieviškąjį teisingumą ir Jo nepakantumą bedievių daromam blogiui. Būtent jis neilgai trukus privertė jį elgtis su mumis visiškai priešingai ir raštu leisti įstatymus, skelbiančius jo politiką.

MAKSIMINO ĮSAKO, KURIUO JIS ATSAKĖ Į PRIEŠ MUS NUKREIPTUS NUTARIMUS, VERTIMO KOPIJA, NURAŠYTA NUO LENTELĖS TYRE

"Pagaliau menkai žmogiškojo proto puikybei pavyko išblaškyti visą tą tamsų klaidingumo rūką, kuris lig šiol sunkia nežinia gaubė žmonių, ne tiek blogų, kiek nelaimingų, sąmonę ir vis dar ją kamavo; pagaliau jie suprato, kad juos valdo ir saugo palanki visagalių dievų apvaizda. Aš nesugebėsiu išreikšti to begalinio dėkingumo, malonumo ir džiaugsmo, kurį man suteikė nuostabūs jūsų religingumo "rodymai"; nors ir iki šiol visi žinojome, kokią gilią pagarbą ir kokį pamaldumą jūs visados reiškėte nemirtingiems dievams savo tikėji-

mu ne tik tuščiais ir bereikšmiais žodžiais, bet ir nuolatiniais bei svariais darbais. Todėl jūsų miestas vertas to, kad būtų vadinamas nemirtingų dievų šventykla ir namais; yra daug faktų, kurie rodo, jog jūsų miestas klesti todėl, kad yra dangiškųjų dievų buveinė.

Taip jūsų miestas visiškai ignoravo savo asmeninius interesus ir neragino patenkinti savo ankstesnių pageidavimų, susijusių su jo paties reikalais, o kai jis pamatė, kad tos smerktinos beprotybės sekėjų vėl ėmė gausėti - panašiai kaip užmirštas rūkstantis laužas, kuris vėl įsidegęs virsta milžiniška liepsnojančia mase - jis tuojau pat puolė prašyti pagalbos apsaugoti miestą, kuriame gimsta visi atsidavimo dievams religiniai jausmai. Be abejonės, šią sveiką mintį įteigė jums dievai už tą tikėjimą, kurį parodėte savo ištikimybe jiems. Todėl jis, aukščiausias ir galingiausias Jupiteris, jūsų šlovingiausio miesto globėjas, jūsų protėvių dievų, jūsų moterų ir vaikų, jūsų židinio ir namų gynėjas, saugantis, kad jie neišnyktų ir nebūtų sunaikinti, įkvėpė jūsų širdyse ryžtą teisingai nuspręsti ir tuo aiškiai parodė, kaip puiku, šlovinga ir naudinga yra su reikiama pagarba vykdyti šventąsias apeigas, skirtas nemirtingiems dievams.

Kas galėtų būti toks kvailas ir bukaprotis, kad nematytų, jog tik dėl geranoriškos dievų veiklos žemė neatstumia pasėtų į ją sėklų ir nesužlugdo ūkininko vilčių ir lūkesčių? Kad žemėje nekyla nesulaikoma bedieviškų karų banga, kai aromatingas padangių oras pašvinksta ir purvais apskretę žmonių kūnai suvelkami į lavonų krūvas? Kad jūra nešėlsta ir nebanguoja, siaučiant baisiems vėjams? Ir kad netikėtai nepratrūksta taifūnai, viską sunaikinantys savo kelyje? Ir kad žemė, visų motina ir žindyvė, neprasmenga į savo giliausias gelmes su baisingu drebėjimu, kalnai, kurie stūkso jos paviršiuje, neišnyksta susidariusiose bedugnėse? Kaip mes visi žinome, visi šie ir dar baisesni dalykai anksčiau kartodavosi labai dažnai. Tačiau vienu kartu šios nelaimės ištiko dėl tos lemtingos klaidos, slypinčios šių begėdiškų žmonių beprotiškuose kvailiojimuose, kuri pavergė jų protus ir dėl savo gėdingų darbų vos nepriverte kentėti viso pasaulio.

Tegul jie pažvelgia į plačiąsias lygumas, kuriose jau siūbuoja prinokusios kviečių varpos, ir į pievas, kurias po dosnaus lietaus nukloja žydintys augalai, o mes mėgaujamės nuosaikiais ir labai švelniais orais. Tegul ir jie džiaugiasi, visi iki vieno, kad dėl mūsų

pamaldumo, dėl mūsų aukų ir mūsų garbinimo pavyko numaldyti grėsmingiausių ir nenuolaidžiausių orų galią; ir todėl tegul jie džiaugiasi, kad gali naudotis užtikrinta taika ir ramybe. O visi tie, kuriuos įstengėme saugiai sugrąžinti iš to klaidingo aklumo ir padėjome atgauti sveiką ir patenkinamą proto būklę, tegul džiaugiasi dar labiau, tarsi jie būtų išgelbėti iš netikėtos audros ar rimtos ligos ir nuo to laiko gavę didelį gyvenimo vaisių derlių. Tačiau, jeigu jie užsispirs ir toliau laikysis savo bjaurios kvailystės, tegul juos išvaro, kaip jūs prašėte, iš miesto ir tuojau pat nuveja tolyn nuo jo ir jo apylinkių, kad dėl jūsų pagirtino užsidegimo šiuo reikalu, jūsų miestas būtų išvalytas nuo visų bedievybės užkratų ir kad galėtų, siekdamas eiti savo užsibrėžtu keliu, su tinkamu nuolankumu nuolatos garbinti nemirtingus dievus.

Kad jūs žinotumėte, kaip malonu mums buvo išgirsti jūsų pageidavimą šiuo reikalu, kaip trokšta mūsų protas, todėl ne vien tik po nutarimų ir prašymų, bet ir savo paties noru parodyti geradarystę, mes leidžiame savo atsidavusiems valdiniams prašyti kokios tik norite dovanos už šį jūsų dievobaimingumą. Nuspręskite dabar, ko norite, ir gausite savo dovanas: jos nedelsiant bus jūsų. Tai, kad jos teikiamos jūsų miestui, visais laikais bus jūsų atsidavimo nemirtingiems dievams įrodymas".

Kiekvienoje Imperijos provincijoje ant lentelių buvo išraižytas šis puolimas prieš mus, atimdamas mums visas viltis, nes, atvirai kalbant, šie dalykai, kiek tai įmanoma, galėjo suklaidinti net išrinktuosius. Iš tikrųjų, daugumos viltys silpnėjo, o tie, kurie buvo atsakingi už šį mums priešišką dokumentą, keliose vietovėse dar turėjo nueiti šiek tiek kelio, kai staiga Dievas, savo Bažnyčios Gynėjas, nebeleido tironui daugiau garsiai girtis prieš mus ir Pats apsireiškė, kaip mūsų sąjungininkas danguje.

Badas, maras ir karas

4. Buvo žiema, tačiau įprastiniai lietūs ir liūtys nesiliejo, kaip būdavo anksčiau, ir tada be jokio įspėjimo prasidėjo badas, po kurio ėmė siautėti maras ir dar viena epidemija - piktybinės pustulos liga, kuri dėl baisios išvaizdos buvo žinoma kaip karbun-

kulas. Ji apimdavo visą kūną, ir ligoniams grėsdavo rimtas pavojus, tačiau labiausiai nuo jos kentėjo akys, ir šimtai vyrų, moterų ir vaikų dėl šios ligos prarado regėjimą.

Be to, tironas turėjo kariauti su armėnais. Ši tauta nuo senų senovės buvo Romos draugė ir sąjungininkė. Armėnus, kurie buvo krikščionys ir uolūs Dievo garbintojai, šis Dievo priešas pabandė priversti, kad jie aukotų stabams ir demonams, todėl iš draugų juos padarė priešais, iš sąjungininkų - priešininkais.

Visos šios nelaimės įvyko tuo pačiu metu, ir tai rodė, jog šis išpuikęs tironas tuščiai gyrėsi ir didžiavosi prieš Dievą, nes turėjo pakankamai įžūlumo paskelbti, kad jo ištikimybė stabams ir jo priešiškumas mums saugo jo valdomą kraštą nuo bado, maro ir net karo. Šie dalykai, ištikę tuo pačiu metu, tapo jo paties nuopuolio pradžia. Karas su armėnais visiškai išsekino tiek imperatorių, tiek jo legionus; kitų žmonių jo valdomuose miestuose dėl bado ir maro buvo tokia varginga būklė, kad vienas kviečių matas kainavo 2500 Atikos drachmų. Žmonės šimtais mirė miestuose ir dar daugiau kaimuose, todėl kaimų registrų, kuriuose kadaise buvo tiek daug vardų, dabar neliko, nes vienu kartu maisto trūkumas ir epideminė liga išnaikino beveik visus gyventojus. Vieni žmonės iš karto parduodavo savo turtą labiau pasiturintiems už nedidelį maisto kiekį, kiti išsiskirdavo su savo brangenybėmis po truputį, kol dėl nuolatinių trūkumų jie beviltiškai nuskursdavo; dar kiti prarasdavo sveikatą kramtydami mažus gabalėlius gyvulių pašaro ir be atrankos valgydami įvairius augalus, tarp kurių būdavo ir nuodingų, ir tai baigdavosi labai liūdnai. O ką kalbėti apie moteris, buvusias miesto visuomenės pažibas, tos turėjo pamiršti gėdą ir eiti prašyti išmaldos į miestų aikštes, ir tik iš jų drovių žvilgsnių bei tvarkingų rūbų galima buvo spręsti, kad jos kilmingai išauklėtos.

Kai kurie žmonės, perkarę lyg šmėklos ir atsidūrę ant mirties slenksčio, klupinėjo ir svyrinėjo į visas puses, o kai neįstengdavo stovėti, griūdavo ant žemės ir gulėdami gatvėje maldaudavo praeivių duoti jiems nors gabalėlį duonos. Paskutinę savo gyvenimo minutę jie dar įstengdavo pasakyti, jog labai nori valgyti, - be šių skausmingų žodžių, daugiau jie nieko neištardavo. Kiti žmonės, kurie priklausė turtingųjų luomui, išsigandę elgetų daugybės ir dosniai daliję išmaldą, netrukus tapo negailestingi ir šykštūs,

bijodami, kad netrukus ir patys gyvens ne ką geriau; todėl miestų aikštėse ir siaurose gatvėse dienųdienas gulėdavo nepalaidoti nuogi mirusiųjų kūnai, keldami gailestį visiems, kurie juos matė. Kai kuriuos net suėdė šunys, ir kaip tik dėl šios priežasties gyvi likę žmonės pradėjo naikinti šunis, bijodami, kad tie pasius ir ims misti žmogiena. Toks pat baisus buvo ir maras, kuris palietė visas šeimas, o ypač tas, kurios dar turėjo maisto ir badas jų neišguldė. Turtingi žmonės, valdovai, gubernatoriai ir begalė pareigūnų, kuriuos badas tarsi tyčia paliko marui, mirdavo labai staiga ir greitai. Visa aplinkui prisipildė raudų, ir visuose skersgatviuose, aikštėse ir gatvėse galima buvo matyti vien laidotuviųprocesijas, kurių dalyviai, kaip įprasta, grojo fleitomis ir mušėsi į krūtines. Šitaip siautėjo mirtis, apsiginklavusi badu ir maru, išguldydama ištisas šeimas per keletą akimirkų, ir galima buvo matyti, kaip viena raudotojų grupė neša laidoti du ar tris kūnus.

Toks buvo atpildas už Maksimino garsias pagyras ir nukreiptus prieš mus miestų nutarimus, o visi pagonys pamatė beribio krikščionių entuziazmo ir atsidavimo vaisius. Tik jie šios baisios nelaimės metu įrodė konkrečiais darbais savo užuojautą ir žmoniškumą. Vieni kiauras dienas be atvangos slaugė mirštančiuosius ir laidojo mirusius, kurių buvo milžiniška daugybė ir kuriais nebuvo kam pasirūpinti; kiti surinko daugybę pamėklėmis virtusių žmonių iš viso miesto ir dalijo jiems duoną, todėl jie buvo visur labai giriami, ir visi žmonės šlovino krikščionių Dievą, pripažindami, kad tik šie žmonės vieninteliai yra dievobaimingi ir tikrai religingi, - argi apie tai nebyloja jų darbai?

Viskas baigėsi tuo, kad Dievas, didysis ir dangiškasis krikščionių Gynėjas, parodęs tokiomis priemonėmis savo pyktį, kaip įspėjimą visiems žmonėms už tas žiaurias skriaudas, kurias iš jų patyrėme, vėl sugrąžino mums savo apvaizdos malonę ir drąsinančią šviesą: Tarytum juodžiausioje tamsoje Jis nuostabiausiu būdu apšvietė mus taikos, išeinančios iš Jo, šviesa, ir visiems tapo aišku, kad pats Dievas stebėjo mus visą laiką: iš pradžių Jis baudė savo žmones ir per tam tikrą laiką sunkiais išbandymais pataisė juos; tada, pakankamai nubaudęs, Jis vėl parodė savo gailestingumą ir malonę visiems, kurie dėjo į Jį savo viltis.

Dievo mylimų imperatorių pergalė

5. Taigi Konstantinas, imperatorius ir imperatoriaus sūnus, religingas žmogus ir labai religingo tėvo sūnus ir, kaip jau minėta, apdairus ir protingas, - ir Licinijus, kitas pagal rangą, abu gerbiami už savo išmintingas ir religingas pažiūras, du Dievui brangūs žmonės, paraginti Visų karalių Karaliaus, Visatos Dievo ir Išganytojo, pakilo į kovą prieš du bedieviškiausius tironus. Dievas tapo jų sąjungininku pačiu nuostabiausiu būdu: Maksentijus žuvo nuo Konstantino rankos Romoje, o Rytų valdovas[5] išgyveno tik truputį ilgiau ir gėdingo galo susilaukė nuo Licinijaus, kurio protas tada dar buvo sveikas.

Vyriausias pagal imperatoriškąjį rangą ir padėtį Konstantinas pirmasis pasigailėjo tironijos aukų Romoje. Maldoje prašydamas Dievo danguje ir su Jo Žodžiu Patį Jėzų Kristų, visų Išganytoją, padėti jam, visos savo kariuomenės priešakyje jis pradėjo puolimą, siekdamas grąžinti romėnams jų protėvių laisvę. Maksentijus savo ruožtu labiau pasitikėjo apgaulingomis gudrybėmis, negu savo pavaldinių gera valia, ir neturėjo drąsos nors žingsnį žengti už miesto vartų. Užuot taip daręs, jis pasamdė didžiulę daugybę sunkiųjų pėstininkų ir begalę legionierių centurijų ir dislokavo juos visose srityse, kraštuose ir miestuose netoli Romos ir visoje Italijoje, kurią jis privertė vergauti. Tas imperatorius, kuris tikėjosi pagalbos iš Dievo, puolė pirmąją, antrąją ir trečiąją tirono pajėgų grupuotes, visiškai jas sutriuškino, užėmė didelę Italijos dalį ir beveik pasiekė Romos vartus. Kad jam nereikėtų dėl tirono kovoti su romėnais, pats Dievas tarytum grandinėmis nutempė tironą. Ir tada išsipildė *Šventojo Rašto* žodžiai, kurie nuo seno buvo įspėjimas piktadariams. Žodžiai, kuriuos dauguma laikė mitiniais ir jais netikėjo, bet kuriais tikintieji niekada neabejojo. Visų akyse įvykęs stebuklas privertė jais patikėti tiek netikinčius, tiek tikinčius. Paties Mozės ir dievobaimingos senosios žydų tautos laikais.

"Faraono vežimus ir jo kariuomenę jis įmetė į marias;
Rinktinius jo vadus paskandino Raudonojoje jūroje.
Bangos apdengė juos".

Lygiai taip Maksentijus kartu su savo asmens sargyba, sudaryta iš pėstininkų ir ietininkų,

"Į gelmes nugrimzdo kaip akmuo"[6],

kai jis, bėgdamas nuo Dievo duotos Konstantinui galybės, pradėjo keltis per upę, kuri buvo jo kelyje, prieš tai pastatęs labai gerą tiltą iš valčių nuo vieno kranto iki kito ir taip sukūręs įrankį sau pražudyti. Mes galėtume taip pasakyti:

"Jis taisė duobę ir iškasė,
bet įkrito į tą duobę, kurią pats padarė.
Jo piktumas gręšis prieš jo paties galvą
ir jo smurtas sugrįš ant jo paties viršugalvio"[7].

Taigi, plaukiojančiam tiltui suirus, persikelti per upę nepavyko, ir po akimirkos valtys, žmonės ir visa kita nuskendo, o visų pirma nugrimzdo tas didžiausias niekšas, po to - jo rinktinė sargyba, kaip ir išpranašavo *Šventojo Rašto* žodžiai:

"Jie nuskendo kaip švinas smarkiuose vandenyse"[8].

Todėl, jei ne žodžiais, tai tikrai darbais, panašiai kaip didysis tarnas Mozė ir jo bendražygiai, tie žmonės, kurie Dievo padedami iškovojo pergalę, galėtų irgi dainuoti tą patį himną, kurį senovėje dainavo apie baisųjį tironą:

"Aš giedosiu Viešpačiui, nes jis prakilniausis,
žirgą ir vežimą jis įmetė į jūrą.
Mano jėga ir mano stiprybė yra Viešpats,
Jis pasidarė mano gelbėtojas"[9]

Ir

"Kas tarp dievų yra tau lygus, Viešpatie?
Kas lygus tau, kurs esi kilnus šventumu;
Garbingas šlovingumu, kurs darai stebuklus"[10].

Šiuos žodžius kartu su daugeliu panašių ar visai tokių pačių Konstantinas savo darbais sudainavo kaip himną visų mūsų Viešpačiui, savo triumfo kūrėjui, Dievui. Po to jis įjojo į Romą, dainuodamas pergalės dainas, ir kartu su moterimis ir mažais vaikais jų pasitikti susirinko visi Senato nariai, įžymiausi kitų sferų piliečiai ir visi Romos gyventojai. Žibančiomis akimis ir iš visos širdies jie sveikino jį kaip išvaduotoją, išgelbėtoją ir geradarį, su begaliniu džiaugsmu girdami jį. Tačiau jis, tarsi turėdamas įgimtą pagarbumą Dievui, liko abejingas jų šauksmams ir ovacijoms, puikiai suvokdamas, kad jam padėjo Dievas: nedelsdamas jis liepė pastatyti Išganytojo Kančios kryžių po jo paties statulos ranka - ir pastatyti labiausiai lankomoje Romos vietoje, o į dešinę

jos ranką įdėti Išganytojo ženklą ir iškalti šį lotynišką užrašą:

"Šiuo išganymo ženklu, kuris yra tikras drąsos įrodymas, aš išgelbėjau jūsų miestą nuo tirono jungo ir išlaisvinau jį; maža to, aš suteikiau laisvę Romos Senatui ir Liaudžiai, ir sugrąžinau jiems jų senąją šlovę ir didingumą".

Po to pats Konstantinas kartu su imperatoriumi Licinijumi, kurio proto dar netrikdė manija, vėliau jį apėmusi, pirmiausia padėkojo Dievui, visų jų pergalių įkvėpėjui; po to abu siekdami vieno tikslo suformulavo kuo išsamiausiai labai nuoseklų įstatymą krikščionių naudai. Tada apie stebuklus, kuriuos Dievas padarėjųpaprašytas, apie savopergalę prieš tironą ir apie šitą įstatymą jie pranešė Maksiminui, kuris vis dar buvo Rytinių provincijų valdovas ir apsimetinėjo esąs jų draugas. Nors ir didelis buvo tironas, labai nuliūdo apie tai sužinojęs. Jis nenorėjo, kad atrodytų, jog jis nusileidžia kitiems, tačiau nedrįso nuslėpti šio įstatymo, bijodamas tų, kurie jį išleido. Todėl jis norom nenorom tarsi savo patiesiniciatyva perdavė nuo jopriklausantiems valdytojams šį pirmąjį oficialų raštą krikščionių naudai; jame jis, meluodamas apie save, pretenduoja į poelgius, kurių niekada nepadarė.

TIRONO LAIŠKO VERTIMO KOPIJA

6. "Džovijas Maksiminas Augustas rašo Sabinui.

Aš patenkintas, kad jums ir visiems kitiems aišku, jog mūsų valdovai Diokletianas ir Maksimianas, mūsų tėvai, supratę, jog beveik visi žmonės nustojo garbinti dievus ir susidėjo su vadinamaisiais krikščionimis, turėjo pagrindą įsakyti, kad visi tie, kurie pamiršo savo pačių nemirtingus dievus, būtų viešai pamokyti ir nubausti, kad prisimintų, jog turi garbinti tuos dievus. Tačiau su palankiais ženklais ką tik atvykus į Rytus man pranešė, kad kai kuriose vietovėse teisėjai dėl aukščiau minėtos priežasties ištremia daug žmonių, kurie galėtų būti naudingi bendruomenei. Todėl aš nurodžiau visiems teisėjams, kad ateityje jie nesielgtų su provincijos gyventojais griežtai, bet geriau ragintų juos garbinti dievus įtikinėjimais ir prašymais. Paklusdami mano įsakymui, teisėjai vykdė jiems duotus nurodymus ir Rytinėje srityje daugiau nieko nekliudė ir netrėmė, nes, atlaidžiai su jais elgiantis, jie vėl ėmė garbinti dievus.

Tačiau vėliau, kai aš praeitais metais, palankių ženklų lydimas, atvykau į Nikomediją ir ten viešėjau, į mane kreipėsi kai kurie miesto piliečiai. Atsinešę dievų atvaizdus, jie nuoširdžiai prašė, kad jokiomis aplinkybėmis tokiems žmonėms nebūtų leista gyventi jų mieste. Tačiau sužinojęs, kad toje pačioje srityje gyvena labai daug žmonių, kurie išpažįsta tą religiją, aš nuoširdžiai padėkojau jiems už jų prašymą, bet pastebėjau, kad jis toli gražu nėra visuotinis. Todėl, jei yra tokių, kurie ir toliau atkakliai laikosi tų pačių prietarų, tai kiekvienas privalo siekti tų tikslų, kuriuos jis pats pasirenka, ir, jei norėtų, jis galėtų pripažinti, jog garbina dievus. Nepaisant to, aš neturėjau pasirinkimo ir atsižvelgiau į Nikomedijos ir kitų miesto žmonių pageidavimus, nes jie labai karštai prašė manęs to paties - kad nė vienam krikščioniui nebūtų leista gyventi jų miestuose, nes nuo pat pradžių visi mano pirmtakai elgėsi lygiai taip, be to, ir patys dievai, be kurių visos žmonijos ir visos Imperijos tvarka sugriūtų, norėjo, kad aš patenkinčiau jų Dievybės vardu pareikštą prašymą. Taigi padėtis yra tokia. Tiek nurodymuose šiuo klausimu, kuriuos jums anksčiau siuntėme raštu, tiek ir tiesioginiuose paliepimuose buvo pasakyta, kad su tais provincijų gyventojais, kurie nusprendė laikytis šito papročio, reikia būti santūriems ir pakantiems, o ne griežtiems. Siekdamas apsaugoti juos nuo privilegijuotų pareigūnų ar kieno nors kito įžeidimų ir prievartavimo, aš nusprendžiau pasiųsti dar ir šį laišką, kad atkreipčiau jūsų dėmesį į tai, jog daug geriau įkalbinėjimais įtikinti provincijos gyventojus tinkamai gerbti dievus. Todėl, jei kas nors savo noru nuspręs, jog reikia melstis dievams, tai tokius asmenis reikia tinkamai pasveikinti, tačiau, jei kas nors nuspręs laikytis savo pačių religijos, prašom jiems netrukdyti. Baigdamas norėčiau jums patarti vykdyti šiuos nurodymus ir niekam neleisti įžeidinėti ir prievartauti mūsų provincijos gyventojų, nes, kaip jau sakyta, tik įkalbinėjimais ir įtikinėjimais galima sugrąžinti mūsų provincijos gyventojams tikėjimą dievais. Kad šis mūsų įsakymas pasiektų visus mūsų provincijų gyventojus, jūs turite išleisti savo įsaką ir taip pat viešai paskelbti tai, ką mes liepėme".

Kadangi jis išsiuntė šiuos įsakymus ne savo noru, o būtinybės verčiamas, visi pripažino, jog juo negalima nei tikėti, nei pasitikėti,

nes jau praėjusį kartą, padaręs panašių nuolaidų, jis elgėsi priešingai ir veidmainiškai.

Tirono gyvenimo pabaiga

7. Jo nuopuolio priežastys yra tokios: valdymo našta, kuri jam taip nepelnytai buvo patikėta, pernelyg prislėgė jo pečius, be to, jam trūko apdairumo ir imperinės mąstysenos, todėl reikalus jis tvarkė nerangiai; maža to, dėl savo išpuikimo ir pagyrūniškumo, net ir metant šešėlį kitiems Imperijos valdovams, kurie savo kilme, išauklėjimu, išsilavinimu, charakteriu, protu ir, svarbiausia, išmintimi ir pagarba tikrajam Dievui, buvo visapusiškai pranašesni už jį, jis buvo neprotingai drąsus. Jis elgėsi labai įžūliai, viešai skelbdamas, jog jis esąs aukščiausias pagal rangą. Po to jo beprotybė virto tikru silpnaprotiškumu, ir jis nutraukė sutartį, kurią buvo sudaręs su Licinijumi, ir pradėjo žūtbūtinį karą. Labai greitai jis sukėlė visuotinį sąmyšį ir neramumus visuose miestuose. Surinkęs visas turimas pajėgas, su milžiniška kariuomene, pasiruošusia mūšiui, pajudėjo pasitikti Licinijų, dėdamas visas viltis į demonus, kuriuos, tik pamanykite, jis laikė dievais, ir pasitikėdamas savimi, nes turėjo be galo daug pėstininkų.

Kai šios kariuomenės susitiko[11], paaiškėjo, kad Dievas jam nepadeda, nes ne jam, o jo priešininkui, kuris tada dar buvo soste, Pats tikrasis ir vienintelis Dievas skyrė pergalę. Pirmiausia krito jo sunkieji pėstininkai, kuriais jis taip pasikliovė, po to jo asmens sargyba, palikusi jį visišką bejėgį, perėjo į jo priešo pusę. Todėl šis apgailėtinas žmogus skubiai nusiėmė imperatoriškos valdžios ženklus[12], kurių jis buvo nevertas, ir nevyriškai, nes buvo visiškas bailys, įsimaišė nepastebėtas į minią. Po to bėgo, slapstydamasis laukuose ir kaimuose. Nors jis labai stengėsi išnešti kudašių, tačiau vos išvengė savo persekiotojų, o ta padėtis, į kurią jis pateko, patvirtino absoliučią šventųjų žodžių tiesą:

"Nenugali karalius su didele kariuomene, -
kovotojas neišsigelbsti dideliu stiprumu.
Žirgas apvilia laukiančius pergalės
ir neišgelbsti savo jėgos didumu.
Štai Viešpaties akys ant tų, kurie jo bijo,

ant tų, kurie pasitiki jo malone,
Kad išgelbėtų nuo mirties jų gyvybes"[13].

Taip tironas gėdingai pasiekė savo paties žemes[14]. Beprotiškai įtūžęs, jis sučiupo ten daug šventikų ir pranašųtų dievų, kuriuos jis kadaise taip garbino ir kurių pranašystės paskatino jo karingumą, apkaltinęs tuo, kad jie apgavo jį, ir, maža to, neapsaugojo jo - ir nužudė juos. Po to jis pagerbė krikščionių Dievą ir norėdamas garantuoti krikščionims laisvę, išleido įstatymą, kuris visiškai tiko jų poreikiams. Tačiau smėlis jau išbėgo, ir po kelių dienų jis liūdnai baigė savo gyvenimą.

Štai jo išleistas įstatymas:

TIRONO ĮSAKO KRIKŠČIONIŲ NAUDAI, IŠVERSTO IŠ LOTYNŲ Į GRAIKŲ KALBĄ, KOPIJA

"Imperatorius Cezaris Gajus Valerijus Maksiminas, Germanikas Sarmatikas, Pijus Feliksas Invictus Augustas.

Tai, kad mums nuolatos rūpi mūsų provincijų gyventojų gerovė ir kad mes norime aprūpinti juos tais dalykais, kurie naudingi visiems, tokiais dalykais, kurie geri visai visuomenei, teikia naudą jai ir patenkina kiekvieno žmogaus norus, yra visiems žinoma tiesa, nes visi, kurie susipažins su faktais, be abejonės supras, jog taip yra iš tikrųjų,-tuo esu įsitikinęs. Tuo tarpu mes sužinojome, kad prieš tai, teisinantis tuo, jog mūsų dieviškieji tėvai Diokletianas ir Maksimianas taip įsakė, krikščionims buvo draudžiama rinktis, o valstybės tarnautojai visapusiškai prievartavo ir plėšikavo, ir kad ilgainiui tai darė vis daugiau ir daugiau žalos provincijų gyventojams, todėl labai norime, kad į jų interesus būtų rūpestingai atsižvelgiama - mat grobstomas jų asmeninis turtas: praeitais metais kiekvienos provincijos valdytojui mes pasiuntėme po laišką, kuriame rašėme, kad, jei kas nors nusprendžia sekti tokiu papročiu ar išpažinti tokią tikėjimo formą, jis gali be kliūčių siekti savo tikslo ir jam niekas neturi trukdyti ar to neleisti, ir jiems turi būti leidžiama daryti be jokios baimės ar įtarimų kaip tik tai, ko kiekvienas nori. Tačiau mes pastebėjome, kad net ir po to kai kurie teisėjai nesilaikė mūsų įsakymų, todėl žmonės nepasitikėjo mūsų nurodymais ir abejojo, ar gali dalyvauti apeigose, kurios jiems patinka. Kad išsklaidytume iš baimės kilusius

įtarimus ar abejones, mes liepėme išplatinti šį įsaką ir išaiškinti, kad visi, kurie nori priklausyti šiai sektai ir išpažinti šį tikėjimą, gali per mūsų malonę ir savo paties valia bei noru dalyvauti tokiose religinėse apeigose, kurios jam yra įprastos ir priimtinos. Taip pat suteikiamas leidimas statyti jų vadinamuosius Viešpaties Namus[15]. Be to, kad mūsų malonė būtų dar didesnė, mes nusprendėme išleisti dar vieną įsaką: jei kurie nors namai ar žemės, kurie anksčiau buvo teisėta krikščionių nuosavybė, mūsų pirmtakų įsakymu perėjo Iždui, ar juos konfiskavo kurio nors miesto taryba - nepaisant to, ar šis turtas buvo parduotas viešame aukcione ar padovanotas kokiam nors asmeniui, - mes įsakome, kad visa tai būtų grąžinta buvusiems teisėtiems savininkams krikščionims, kad ir šituo visiems būtų parodytas mūsų religingumas ir nuoširdi globa".

Tai buvo tirono žodžiai, o juk dar nepraėjo nė metai nuo to laiko, kai buvo kabinėjamos lentelės su jo antikrikščioniškais įsakais. Tas pats žmogus, kuris visiškai neseniai skelbė, jog mes esame bedieviai ir pavojingi visuomenei, todėl mums draudžiama gyventi kaimuose ar dykumose, jau nemininint miestų, - dabar kūrė įsakus ir dekretus krikščionių naudai; ir tiems, kuriuos taip neseniai naikino ugnimi ir kalaviju, kuriuos jo akyse sušerdavo žvėrims ir paukščiams, kuriems teko patirti visokiausias bausmes, kankinimus ir mirtį, lyg tie vargšeliai būtų buvę bedieviai, - dabar tas pats žmogus leidžia išpažinti savo religiją ir atstatyti Dievo namus; ir pats tironas sutinka, kad jie turėtų įstatymines teises.

Už tai, kad jis visa tai leido, buvo savotiškai atlygintas; kad ir kaip būtų, jis gavo daug mažiau, negu nusipelnė, kai jį netikėtai pasiekė Dievo rykštė, ir per šį karą antrojo susirėmimo metu jis sulaukė galo. Mirtį jis pasitiko ne kaip generolas, vedantis savo kariuomenę į kovą, kuris dėl savo draugų ir teisingumo vėlelgiasi vyriškai ir drąsiai pasitinka likimą mūšyje, bet kaip netikęs Dievo priešas; tuo metu, kai jo kariuomenė kovėsi mūšio lauke, jis slėpėsi namuose, kol susilaukė jo nusikaltimus atitinkančios bausmės. Visiškai netikėtai jį pakirto Dievo rykštė: jį surėmė baisūs ir nepakeliami skausmai, ir jis krito paslikas; alkis išsekino jį, o jo kūną rijo nematoma, Dievo siųsta ugnis, kol iš jo ankstesnio pavidalo neliko nieko, išskyrus kaulų rinkinį, panašų į griaučiais pavirtusį vaiduoklį, kurį pamačius galėjo kilti tik viena mintis, kad

jo visiškai suiręs kūnas tapo jo sielos kapu. Karštinė, kuri jį degino, plėtėsi vis labiau ir labiau iki pačių jo kaulų smegenų, kol jo akys išsprogo ir iškrito iš akiduobių. Tačiau net šitoks jis vis dar galėjo kvėpuoti ir viską prisipažino Dievui, prašydamas mirties. Jis pripažino, jog nusipelnė šių kančių už tai, kad su tokiu įsiūčiu puolė Kristų, ir tada viskas pasibaigė.

Galutinis tikrosios religijos priešų sunaikinimas

8. Maksiminas, paskutinis tikrosios religijos priešas ir, be abejo, baisiausias, pasitraukė iš kelio. Todėl per Visagalio Dievo malonę nuo pamatų buvo atstatomos bažnyčios ir su didesne laisve negu anksčiau skelbiama Kristaus žinia, kuri garsiai skambėjo Visatos Dievo garbei, o tikrosios religijos priešų antireliginė veikla buvo pasmerkta, kaip didžiausia gėda ir negarbė. Nes aukščiausieji valdovai paskelbė Maksiminą pirmuoju bendru visų priešu ir visur buvo skelbiama, jog jis buvo bedieviškas, bjaurus, Dievo nekenčiamas tironas. Vieni portretai, iškabinėti visuose miestuose jo ir jo vaikų garbei, buvo sudaužyti, metant juos iš aukšto žemėn, kituose juodais dažais užteplioti veidai ar kitaip suniokoti. Daugybė jo garbei pastatytų statulų taip pat buvo nugriauta, sudaužyta ir palikta riogsoti, kad kiekvienas, norintis įžeisti ir pasityčioti iš jų, galėtų tą padaryti.

Po to iš kitų tikrosios religijos priešų buvo atimti visi apdovanojimai, ir visi Maksimino šalininkai, ypač tie, kurie priklausė valdantiems sluoksniams ir jam valdant buvo užėmę įvairius postus ir, pataikaudami jam, be jokios atsakomybės įnirtingai persekiojo mūsų mokymoskelbėjus, buvo pasmerkti mirti. Vienas iš jų - Peukecijas, kurį tironas mėgo ir gerbė labiau už kitus, triskart konsulas, kurį Maksiminas buvo paskyręs vyriausiuoju finansų ministru; kitas - Kulkianas, kuris ėjo visas pareigas paeiliui ir kuris didžiavosi, kad nužudė begalę krikščionių Egipte; neminėsime daugelio kitų, kurie labai padėjo stiprėti ir plėsti Maksimino tironiją.

Teoteknui irgi buvo atlyginta, nes teisingumas reikalavo, kad tai, ką jis padarė krikščionims, niekada nebūtų užmiršta. Pastatydinęs stabą Antiochijoje, jis manė atsidūręs pasaulio viršūnėje. Iš tikrųjų, Maksiminas padovanojo jam valdytojo postą, tačiau, kai į

Antiochiją įžengė Licinijus, jis išgaudė apsišaukėlius ir kankino naujai sukurto stabo pranašus ir šventikus, norėdamas sužinoti, kaip jie darė savo apgavystes. Kankinimai neleido nuslėpti tiesos, ir kai paaiškėjo, kad visa ta paslaptis tebuvo Teotekno gudrybių sukurta apgaulė. Licinijus davė jiems tai, ko jie nusipelnė: visų pirma Teotekną, o po to jo bendrininkus visokiais būdais kankino, o vėliau atidavė budeliui.

Prie jų prisijungė Maksimino sūnus, su kuriais jis jau buvo pasidalijęs imperatorišką garbę, jų vaikus visi matė tapytuose portretuose. Tie, kurie iki šiol gyrėsi savo giminyste su tironu ir iš puikybės bandė despotiškai elgtis su visais aplinkiniais, susilaukė to paties likimo ir negarbės, nes jų niekas nepaisė, ar jie nežinojo, ar nesuprato šventųjų knygų nurodymo:

Nepasitikėkite kunigaikščiais,
žmogumi, per kurį neateina išgelbėjimas.
Kai išeis jo dvasia, jis grįš į savo žemę;
tuomet dings visi jo sumanymai[16].

Taip buvo atsikratyta piktadarių, o jiems priklausiusi imperatoriškoji valdžia tapo stabili ir neginčijama, ji atiteko Konstantinui ir Licinijui, ir tik jiems. Savo pirmąja pareiga jie laikė išvalyti pasaulį nuo priešiškumo Dievui.

Neužmiršę palaiminimų, kurių Dievas jiems negailėjo, jie parodė savo kilnius ketinimus ir meilę Dievui, savo atsidavimą ir dėkingumą Dievybei, išleisdami įstatymą krikščionių naudai.

IŠNAŠOS

1 Teoteknas reiškia "Dievo vaikas".
2 Eusebijas sumaniai panaudojo Dionyzo sodrią kalbą.
3 Imituodamas vyskupus ir arkivyskupus.
4 Indokrinacija - ne XX a. išradimas.
5 Maksiminas.
6 Iš 15, 4-5.
7 Ps 7, 16-17.
8 Iš 15, 10.
9 Iš 15, 1-2.
10 Iš 15, 11.
11 313 m. balandžio 30 d.
12 Kaip Pompėjus prie Farsalo.
13 Ps 32, 16-19.
14 Kilikiją.
15 Čia pirmą kartą literatūroje minimas žodis "kyriakon", kuris vėliau virto "kirk" ir "church". Visur kitur autorius vartoja žodį "ekklesia", reiškiantį "bažnyčią".
16 Ps 145, 3-4.

Dešimtoji knyga

TAIKA IR BAŽNYČIOS ATSIGAVIMAS. KONSTANTINO PERGALĖ

Dievo mums duota taika

1. Dėkojame Dievui Visagaliui, Visatos karaliui už visas jo malones; širdingai dėkojame mūsų sielų Išganytojui ir Atpirkėjui, Jėzui Kristui, kurį mes meldžiame, kad ramybė dėl išorinių reikalų ir širdies rūpesčių būtų su mumis nuolatos ir per amžius.

Kartu su savo maldomis aš dabar pridedu dešimtąją "Bažnyčios istorijos" knygą prie visų ankstesnių. Ją aš dedikuoju jums, mano didžiai gerbiamas Paulinai, prašydamas savo antspaudu patvirtinti jas visas; kadangi šis skaičius yra tobulas, tai man derėtų čia pateikti nepriekaištingą pasakojimą, švenčiant Bažnyčios atkūrimą ir paklūstant Dieviškosios Dvasios raginimui:

Giedokite Viešpačiui naują giesmę,
nes jis yra padaręs stebuklų.
Pergalę prirengė jam jo dešinė
ir jo šventas petys.
Viešpats davė pažinti savo išgelbėjimą;
pagonių akivaizdoje jis apreiškė savo teisybę[1].

Leiskite man dabar, kaip liepia šios šventos eilutės, paklusniai giedoti naują giesmę, nes po tų be galo niūrių reginių ir pasakojimų man teko laimė pamatyti ir iškilmingai pažymėti tai, ko daugelis dorų žmonių, tapusių Dievo kankiniais, iki mūsų iš tikrųjų troško matyti žemėje, tačiau nepamatė, troško išgirsti, tačiau neišgirdo. Bet jie, kuo labiausiai skubėdami, gavo kur kas geresnių dalykų danguje, buvo paimti į dieviškos malonės rojų[2];

tuo tarpu kai mane, pripažįstantį, jog net mano dabartinė dalia yra geresnė, negu nusipelniau, be galo apstulbino dosni Kūrėjo malonė, ir pilnas nuostabos aš visomis savo sielos jėgomis meldžiuosi Jam, liudydamas rašytinių pranašysčių teisingumą:

Ateikite, matykite Viešpaties darbus,
kokių nuostabių dalykų jis yra padaręs žemėje.
Jis sustabdo karus iki žemės krašto,
sutrupina lankus, sulaužo ietis ir sudegina ugnimi skydus[3].

Laimingas, kad visa tai akivaizdžiai įvyko mano laikais, norėčiau toliau tęsti savo pasakojimą.

Visa Dievo priešų giminė pražuvo, ir Jis vienu smūgiu sunaikino ją nepalikdamas jokių pėdsakų. Pasitvirtino dar vienas dieviškas posakis:

Aš mačiau bedievį, kurs kėlėsi puikybėn
ir kurs plėtėsi kaip šakotas kedras.
Aš praėjau, ir štai jo nebebuvo;
aš ieškojau jo, ir jo nebeatrasta[4].

Nuo tada išaušo šviesi ir spinduliuojanti diena, kurios netemdė jokie debesys, ji dangiškos šviesos spinduliais apšvietė Kristaus bažnyčias visame pasaulyje, ir net tiems, kurie nepriklausė mūsų bendruomenei, maloniai buvo leista džiaugtis jei ne tomis pačiomis malonėmis, tai bent jų dalimi ir rezultatais to, kuo Dievas mus apdovanojo.

Bažnyčių atkūrimas

2. Taip visi žmonės išsilaisvino iš tironų priespaudos ir išsivadavo iš savo buvusių vargų; visi jie skirtingais būdais pripažino, kad dievobaimingų žmonių gynėjas yra vienintelis tikras Dievas. Be viso to, mes, kurie siejome savo viltis su Dievo Mesijumi, buvome neapsakomai laimingi, ir mūsų širdys prisipildė dieviško džiaugsmo, kai pamatėme, jog visos vietovės, kur visai neseniai dėl tironų piktumo buvo dykynės, dabar lyg po ilgai trukusio ir mirtino smaugimo vėl ėmė atgyti, ir kad nuo pamatų aukštyn vėl ėmė stiebtis katedros, savo didingumu smarkiai pralenkdamos tas, kurias prieš tai buvo sugriovęs priešas.

Imperatoriai, kurie irgi nusipelnė didžiausių pagyrų, išleido daug įsakų krikščionių naudai ir tuo dar labiau ir patikimiau

patvirtino malones, kuriomis Dievas mus gausiai apdovanojo; ir vyskupai susilaukė daugybės asmeninių imperatoriaus laiškų, papildytų pagarbos ženklais ir piniginėmis dovanomis. Tinkamoje savo pasakojimo vietoje aš pasinaudosiu proga ir šioje knygoje, kaip šventoje lentelėje, užrašysiu iš lotynų į graikų kalbą išverstų šių laiškų turinį, kad visi, kurie ateis po mūsų, galėtų juos prisiminti.

Visuotinės pašventimo ceremonijos

3. Kitas etapas buvo tai, ko mes visi ilgėjomės ir dėl ko meldėmės - miestuose vyko naujai pastatytų maldos namų pašventinimo iškilmės, vyskupų susirinkimai, tolimų šalių atstovų susitikimai, draugiški pokalbiai tarp kongregacijų, darnus Kristaus kūno narių susivienijimas. Sulig pranašo žodžiais, kurie iš anksto mistiškai nurodė, kas turi įvykti, kaulai susiėjo su kaulais, kiekvienas prie savo sąnario[5], ir įvyko visa tai, ką *Šventasis Raštas* neklysdamas numatė mįslingomis pranašystėmis. Visi tikintieji jautė tą bendrą dieviškos Dvasios jėgą ir "buvo vienos sielos"[6], taip pat karštai tikėjo ir iš jų lūpų skambėjo vienas pagiriamasis himnas. Taigi ir mūsų vadovai atliko ceremonijas su visomis iškilmėmis ir įšventindavo į kunigus su didingomis Bažnyčios apeigomis ir sakramentais, vienur giedodami psalmes ir maldas, kurios mums Dievo duotos, kitur laikydami dieviškas ir mistines pamaldas, tuo tarpu virš visų jų buvo neišreiškiami Išganytojo Kančios simboliai. Ir visi kartu, seni ir jauni, vyrai ir moterys, visomis savo proto išgalėmis, džiūgaudami širdyje ir sieloje, maldomis šlovinoju laimės Kūrėją, ir dėkojo pačiam Dievui.

Po to visi ten buvę aukšti dvasininkai pasakė atitinkamas kalbas, tuo uždegdami didžiulę klausytojų minią.

Vienas vidutinių gabumų žmogus atėjo su iš anksto paruošta kalba. Tai buvo bažnyčios susirinkimas, ir daugybė ten susirinkusių kunigų tyliai ir ramiai išklausė jį. Kreipdamasis tiesiai į vieną vyskupą, puikų ir Dievui brangų žmogų, kurio iniciatyva ir pastangomis Tyre buvo pastatyta didingiausia katedra visoje Finikijoje, jis pasakė tokią kalbą.

IŠKILMINGA KALBA DĖL BAŽNYČIŲ STATYBOS, SKIRTA PAULINUI, TYRO VYSKUPUI

4. "Dievo draugai ir kunigai, pasipuošę šventais bažnytiniais rūbais ir dangiška šlovės karūna, gavę dieviškąjį patepimą ir kunigiškus Šventosios Dvasios apdarus; ir Jūs, toks jaunas, tačiau šių šventųjų Dievo namų pažiba, išaukštintas brandžia išmintimi, gauta iš Dievo, ir taip pat garsus savo neįkainojamais jaunatviškos dorybės darbais, Jūs, kuriam Dievas, laikantis savo rankose visą visatą, Pats suteikė aukščiausią garbę pastatyti Jo namus žemėje ir vėl pašvęsti juos Kristui, Jo vieninteliam ir pirmagimiui Žodžiui ir Kristaus šventai ir didingai nuotakai - ar turiu Jus pavadinti naujuoju Beselėeliu[7], Dievo bažnyčios architektu, ar dar vienu Saliamonu, naujos ir daug kilnesnės Jeruzalės karaliumi, ar naujuoju Zorababeliu, kurio pastatytų Dievo namų garbŽ bus daug didesnė už pirmųjų[8]. Ir taip pat Jūs, šventosios Kristaus kaimenės, gerųjų žodžių namų, savitvardos mokyklos ir tikrosios religijos universiteto augintiniai, nuoširdūs ir brangūs Dievui.

Labai seniai, kai mums garsiai skaitydavo įkvėptus stebuklingų Dievo ženklų ir Viešpaties stebuklų žmonėms aprašymus, mes galėjome giedoti Dievui himnus ir giesmes, nes mus mokė taip sakyti:

Dieve, mes savo ausimis girdėjome,
mūsų tėvai pasakojo mums
dalyką, kurį esi padaręs jų dienomis,
senovės dienomis[9].

Tačiau dabar žmonės sužino apie aukštyn pakeltą dangišką mūsų Dievo, didžiai gailestingo ir visų Karaliaus, dešinę ranką ne iš tariamų žodžių, bet iš darbų, jei galime taip pasakyti, ir savo akimis matome, kad ankstesnių amžių tradicijos buvo teisingos ir vertos pasitikėjimo. Todėl mes galime giedoti antrąjį pergalės himną, skelbdami:

Kaip esame girdėję, taip matėme
kareivijų Viešpaties mieste,
Mūsų Dievo mieste[10].

Ir kokiame mieste, jei ne šiame Dievo naujai pastatytame mieste? Tai - Gyvojo Dievo Bažnyčia, tiesos šulas ir atrama[11], apie kurią *Šventajame Rašte* dar ir taip džiaugsmingai skelbiama:

Garbingi dalykai skelbiami apie tave,
Dievo mieste![12]

Kadangi didžiai gailestingas Dievas per Savo Vienintelio Sūnaus malonę atvedė mus į šį miestą, tegul kiekvienas pakviestas svečias dainuoja, ne, geriau šaukia:

Man linksma buvo, kai man sakė:
"Mes eisime į Viešpaties namus!"

Ir:

Viešpatie, aš mėgstu tavo namų buveinę
ir tavo garbės padangtės vietą[13].

Šlovinkime ir garbinkime ne tik kiekvienas atskirai, bet ir visi kartu viena dvasia ir viena siela, sakydami:

Viešpats didis ir labai šlovintinas
mūsų Dievo mieste[14].

Nes didis Jis tiesa ir dideli Jo namai, ir begalinė Jo valdomoji vieta, ir išvaizda Jis dailesnis už žmones[15]. Didis yra Viešpats, kurs tik vienas tedaro stebuklus; didis yra Tas, kuris "daro didelių ir nesuprantamų, ir nuostabių dalykų be skaičiaus"[16]; kuris pakeičia laikus ir amžius, Jis griauna karalystes ir pastato, pakelia vargšą iš dulkių, iškelia beturtį iš mėšlo[17]. Jis numeta galiūnus nuo sostų ir išaukština mažuosius, alkstančius gėrybėmis apdovanoja, galingą petį sulaužo[18]. Ne tik tikintiems, bet ir bedieviams Jis įrodė senųjų pasakojimų teisingumą. Jis yra Stebukladarys, didžių darbų Meistras, visatos Valdovas, viso pasaulio Kūrėjas, Visagalis, vienas vienintelis Dievas. Jo garbei dainuokime naują giesmę, mintimis sugrįždami prie šios:

Šlovinkite Viešpatį,
Kurs padarė pats vienas didelių stebūklų,
nes jo gailestingumas amžinas...
Kurs sumušė didelius karalius,
nes jo gailestingumas amžinas;
Kurs užmušė galingus karalius,
nes jo gailestingumas amžinas...
Kurs mūsų pažeminime atsiminė mus,
nes jo gailestingumas amžinas;
Ir išvadavo mus iš mūsų neprietelių,
nes jo gailestingumas amžinas[19].

Šlovinkime garsiai Visatos Tėvą šiais žodžiais nesustodami. Garbinkime antrąjį mūsų palaimos šaltinį, mūsų Vedlį į Dievo pažinimą, tikrosios religijos Mokytoją, piktadarių ir tironų Naikintoją, mūsų gyvenimo Pertvarkytoją, vilties Suteikėją, Jėzų, kurio vardas visada skamba mūsų lūpose. Nes tik jis vienas, būdamas gailestingiausio Tėvo vienatinis gailestingiausias Sūnus, įgyvendindamas Savo Tėvo meilę žmogui, labai noriai priėmė mūsų, žmonių, esančių daug žemiau ir pasmerktų mirti, prigimtį. Tikras gydytojas, gelbėdamas ligonių gyvybes, mato baisų pavojų, tačiau vis tiek liečia užkrėstą vietą ir, gydydamas kitą žmogų, suteikia sau pačiam kančių; tačiau mes buvome ne tik ligoniai ar kentėme dėl baisių opų ir jau pūliuojančių žaizdų, bet netgi gulėjome tarp lavonų, kai Jis savo pastangomis išgelbėjo mus iš mirties bedugnės, nes niekas kitas nebuvo pakankamai stiprus, kad pats nenukentėjęs padėtų išgelbėti tokią daugybę žmonių. Pats vienas Jis prisiėmė mūsų skausmingiausią mirtingą prigimtį, pats vienas kentėjo mūsų sopulius; pats vienas Jis prisiėmė bausmę už mūsų nuodėmes. Kai mes buvome ne leisgyviai, o jau palaidoti ir iki to laiko supuvę ir dvokiantys, Jis pakėlė mus; ir kaip Jis darė prieš daugelį metų, taip dabar savo karšta meile žmonėms Jis pranoksta visas mūsų ar kieno nors kito viltis, gelbėdamas mus ir suteikdamas mums Jo Tėvo palaiminimą be apribojimų - Jis yra Gyvybės Davėjas, Šviesos Nešėjas, mūsų didysis Gydytojas, Karalius ir Viešpats, Dievo Mesijas. Matydamas, kad visa žmonija palaidota niūrioje naktyje ir gilioje tamsoje dėl piktųjų demonų apgaulių ir prakeiktų dvasių veiklos, vien tik Savo pasirodymu tada Jis visiems laikams nutraukė - taip lengvai, kaip saulės spinduliai ištirpdo vašką, - veržiančius mus nuodėmių pančius.

Ir tada dėl šios nuostabios malonės ir dosnumo pavydas, kuris nekenčia gėrio, demonas, kuriam patinka blogis, sprogdamas iš pykčio surikiavo prieš mus visas mirtį nešančias pajėgas. Iš pradžių jis elgėsi lyg pasiutęs šuo, kuris kanda į jį metamą akmenį ir išlieja šiems negyviems daiktams savo pyktį tiems, kurie bando jį nuvyti: jis nukreipė savo žiaurų įniršį į maldos namų akmenis ir negyvas pastatų sijas, suduodamas, kaip jis pats įsivaizdavo, mirtiną smūgį bažnyčioms. Po to jis baisingai šnypštė ir leido kitokius gyvatei būdingus garsus: vienu metu bedieviškais tironų grasinimais, kitą

kartą - šventvagiškais tironų įsakais. Be to, jis taškėsi savo paties užnuodytomis seilėmis ir savo žalingais, sielą žeidžiančiais nuodais paralyžiavo jo pavergtas sielas ir beveik sunaikino jas, atnašaudamas mirtį sėjančias aukas negyviems stabams ir siundydamas mus visais žmogaus pavidalą turinčiais žvėrimis su visais jų žiaurumais.

Tačiau dar kartą po kruopštaus mokymo, kurį savo kantrybe ir ištverme visuose teismuose įrodė puikiausi jo karalystės kariai,staiga pasirodė Angelas, didysis Dievo karo vadas, ir nušlavė viską, kas buvo priešiška ir nedraugiška, į tokią užmarštį ir nebūtį, kad buvo pamiršta, jog tai egzistavo. Tačiau tam, kas Jam buvo brangu ir artima, Jis visiems matant suteikė aukščiausią garbę, ir ne tik žmonėms, bet ir dangiškiems kūnams - saulei, mėnuliui ir žvaigždėms, dangaus skliautui ir žemei. Taigi dabar, kaip niekada anksčiau, labiausiai išaukštinti imperatoriai, suvokdami tą garbę, kuria Jis teikėsi juos apdovanoti, spjaudė į negyvų stabų veidus, niekino neteisėtas demonų apeigas ir išjuokė senąsias melagystes, kurias palikuonims perdavė jų tėvai. Vienu ir vieninteliu Dievu jie pripažino bendrą jų ir visų žmonių Geradėją, o Kristų jie pripažino Dievo Sūnumi ir Aukščiausiu visatos Viešpačiu, vadindami Jį "Išganytoju". Ant paminklų ir miesto, kuris yra visų miestų žemėje karalius, centre karališkais rašmenimis parašė neišdildomą Jo triumfų ir Jo pergalių prieš bedievius metraštį. Todėl taip įvyko, kad nuo laiko pradžios net ir labiausiai išaukštintieji šioje žemėje nepripažįsta Jėzaus Kristaus, mūsų Išganytojo, paprastų žmonių karaliumi, bet garbina Jį kaip tikrą visatos Dievo sūnų ir kaip Dievą. Ir čia nėra nieko stebėtino. Kuris iš kada nors gyvenusių karalių pasiekė tokią didybę, kad jo vardas būtų skambėjęs visų žemėje gyvenančių žmonių ausyse ir lūpose? Kuris karalius įgyvendino tokius teisingus ir nešališkus įstatymus ir buvo pakankamai stiprus, kad jie būtų paskelbti visai žmonijai nuo vieno žemės krašto iki kito? Kas privertė necivilizuotų tautų barbariškus ir necivilizuotus papročius užleisti vietą jo paties civilizuotiems ir labai žmoniškiems įstatymams? Kas ištisus amžius puolamas iš visų pusių rodė tokią antžmogišką didybę, kad visą laiką buvo pačiame jėgų žydėjime ir išliko jaunas visą savo gyvenimą? Kas taip tvirtai įkūrė negirdėtą nuo laiko pradžios tautą, kuri nesislepia kokiame nors žemės kamputyje, bet gyvena visame plačiame pasau-

lyje? Kas taip apginklavo savo kareivius tikrosios religijos ginklais, kad jų sielos pasirodė tvirtesnės už plieną mūšiuose su priešininkais? Kuris karalius turi rankose tokią galią, vadovauja savo kariuomenei po mirties, įamžina pergales prieš savo priešus ir užpildo visus kaimus, sritis ir miestus tiek graikų, tiek negraikų įžadais prisiimtomis aukomis - savo paties karališkaisiais namais ir šventyklomis, panašiais į šią katedrą su jos puikiais papuošimais ir aukojimais?

Šie dalykai iš tikrųjų kelia pagarbą ir pribloškia, stulbina ir stebina ir yra neginčijamas įrodymas, kad mūsų Išganytojas yra Karalius:

Nes Jis tarė - ir buvo padaryta;

nes Jis liepė ir jie buvo sutverti[20].

Kas gi galėjo atsispirti aukščiausio Valdovo ir Viešpaties valiai, Pačiam Dievo Žodžiui? Norint rūpestingai ištirti ir interpretuoti šiuos dalykus, reikia gerai suvokti juos pačius. Tačiau Jo, kurį vadiname Dievu, akyse mažiau svarbūs yra tie, kurie dėjo pastangas, už gyvą šventyklą, kurią sudarome mes visi, ir žvelgia į gyvų ir nepajudinamų akmenų[21] namą, tvirtai ir patikimai pastatytą ant apaštalų ir pranašų padėto pamato, turinčio kertiniu akmeniu patį Kristų Jėzų[22]. Šį akmenį atmetė ne tik jau neegzistuojančio senojo pastato statybos vyresnieji, bet taip pat ir pastato, kuris vis dar stovi ir kurį sudaro žmonijos dauguma, meistrai - blogų pastatų blogi statybininkai. Tačiau jį pripažino Tėvas, kuris po to padarė jį visiems laikams kertiniu šios mūsų bendros Bažnyčios akmeniu. Kas išdrįstų tyrinėti ir aprašinėti šią šventyklą, pastatytą iš jūsų pačių, gyvojo Dievo gyvus namus, puikiausią ir tikrai didingą šventovę, kurios svarbiausios paslaptys paslėptos nuo žmonių masės ir iš tikrųjų yra Šventoji Vieta ir Šventybių Šventybė? Kas gali kada nors pažvelgti į aplinkinius šventus pastatus, išskyrus Vyriausiąjį visatos Kunigą, kuriam vienam leista atskleisti kiekvienos mąstančios sielos paslaptis?

Tačiau galbūt yra dar vienas, kuris gali, vienintelis tarp lygių, užimti antrą vietą po Jo. Aš kalbu apie šios kareivijos viršininką, kuriam pirmas ir didis Vyriausiasis Kunigas Pats suteikė garbę būti antruoju čia vykstančiose kunigiškose apeigose, apie jūsų dvasinės kaimenės ganytoją, kurį Tėvas išrinko vadovauti jūsų žmonėms, tarytum būtų Pats paskyręs jį Savo šalininku ir aiškintoju, apie naująjį Aaroną ar Melchizedeką, panašų į Dievo Sūnų[23], paklusnų ir per

bendras visų jūsų maldas nuolatos Jo saugojamą. Tada leiskime tik jam vienam, jei ne pirmuoju, tai bent antruoju, pamatyti ir ištirti slapčiausias jūsų sielų gelmes, kaip tai darė pirmasis ir didžiausias Vyriausiasis Kunigas, nes per ilgus metus jis nuodugniai pažino kiekvieną žmogų ir savo užsidegimu ir dėmesingumu surikiavo jus visus pagal tikrosios religijos tvarką ir mokymą; iš visų žmonių jis geriausiai gali papasakoti apie visus savo darbus, kuriuos įvykdė Dievui padedant.

Mūsų pirmas ir didis Vyriausias Kunigas sako mums, kad Sūnus daro vien tai, ką mato darant Tėvą[24]. Šis kunigas žvelgia susikaupęs į Pirmąjį kaip į mokytoją ir panaudoja tai, ką Jis daro, kaip pavyzdį ir kaip menininkas, pasitelkdamas visus savo sugebėjimus, sukuria kažką labai panašaus, Jis nė kiek ne menkesnis už Besaleėlį, kurį Pats Dievas pripildė išminties ir supratimo dvasia, techninėmis ir mokslo žiniomis ir paskyrė šventyklų, simbolizuojančių dangiškąsias, architektu. Lygiai taip pat šis žmogus, į kurio sielą iki galo buvo įspausti Kristus, Žodis, Išmintis ir Šviesa, pastatė Dievui, dangaus Valdovui, šią nuostabią šventyklą, kuri savo esme primena, kaip matome kitą, daug geresnę. Žodžiais neįmanoma deramai aprašyti nei jo didžiadvasiškumo ir nesenkančio dosnumo, nei jūsų visų entuziazmo bei dosnių aukų, kai nuostabiai lenktyniaudami jūs stengėtės nė kiek nuo jo neatsilikti įgyvendindami šį tikslą.

Pradedant nuo pradžių pradžios, šis sklypas dėl mūsų priešininkų pinklių buvo užverstas purvinomis šiukšlėmis. Tačiau jis neatsisakė jo ir nepaliko piktai valiai tų, kurie buvo dėl to kalti, nors ir galėjo pasirinkti kurią nors kitą vietą, nes mieste jų buvo daugybė, visai lengvai išspręsti šią problemą ir neužsikrauti sau rūpesčių. Užuot taip daręs, jis pirmiausia pats pasirengė šiai užduočiai, po to savo entuziazmu uždegė visus krikščionis, surinko juos į didelį būrį ir paskelbė savo pirmąją kampaniją, nes jis jautė, kad bažnyčia, kurią dar neseniai puolė jos priešai, kuri nukentėjo anksčiau už kitas ir patyrė tuos pačius persekiojimus kaip ir mes anksčiau, negu jie pasiekė mus, ir kuri buvo kaip vaikų netekusi motina, turėtų pirmoji džiaugtis Dievo dosnumu. Nes kai didysis avių Ganytojas[25] išvaikė laukinius žvėris, vilkus ir visokiausias laukines būtybes ir, kaip skelbia Dievo žodis, sulaužė liūtų krūminius[26], manydamas, kad būtų

gerai, jeigu jo sūnūs vėl susirinktų kartu, labai teisinga buvo, kad Jis pastatė kaimenei avidę ir padarė gėdą priešams bei keršt autojams ir viešai pasmerkė šventvagiškus Dievo priešų nusikaltimus.

Dabar šių žmonių jau nebėra, iš tikrųjų šie Dievo priešai niekada ir neegzistavo, nes atnešę nelaimes kitiems žmonėms, taip pat ir patiems sau, jie gavo teisingą, nekeliančią juoko bausmę, nes pražudė patys save, savo draugus ir šeimas. Taip gyvenimas patvirtino, jog pranašystės, išraižytos senų senovėje šventose lentelėse, yra teisingos. Jomis Dievo balsas byloja tik tiesą, tačiau pasiklausykite, ką sakė apie juos:

Bedieviai traukia iš makščių kalaviją ir įtempia savo lanką,
kad parblokštų nelaimingąjį ir beturtį
ir žudytų tuos, kurie eina tiesiu keliu.
Jų kalavijas perdurs jų pačių širdis,
ir jų lankai bus sulaužyti[27].

Ir toliau:

Miestus tu sugriovei: jų atsiminimas dingo;
išdildei jų vardą amžių amžiams[28].

Nes iš tiesų, kai jie pateko į bėdą:

Jie šaukėsi - ir nebuvo, kas juos gelbėtų;
Viešpaties - ir jis jų neklausė.
Anie sukniubo ir parpuolė,
mes gi stovime ir pasiliekame[29].

Ir pasiklausykite šios pranašystės:

Viešpatie, savo mieste Tu paniekinsi jų vaizduotės dalykus[30].

Koks teisingas šis teiginys, visi galėjo įsitikinti.

Šie žmonės, kaip senovės gigantai, susikovė su Dievu ir baigė savo gyvenimą labai liūdnai. Kitaip negu jie, Bažnyčia, kuri buvo apleista ir žmonių atmesta, savo įkvėpta ištverme iškovojo pergalę, kurią mes matėme, todėl pranašiškas Izaijo balsas taip sako jai:

Palikta ir nepereinama šalis linksminsis,
tyruma džiaugsis ir žydės kaip lelija...
Sustiprinkite pailsusias rankas
ir sutvirtinkite susilpnėjusius kelius.
Sakykite silpnasieliams: Būkite drąsūs ir nebijokite;
štai jūsų Dievas darys kerštą ir atsilyginimą;

pats Dievas ateis ir išgelbės jus...
Nes ištryško paliktoje šalyje vandens tyrumoje - upių.
Sausa šalis pavirs liūnu ir išdžiūvusi - šaltiniais[31].

Šie dalykai buvo išpranašauti žodžiais labai seniai ir surašyti šventose knygose, tačiau apie tai, kad jie išsipildė, mes sužinojome ne iš kalbų, bet pamatėme savo akimis. Ji tapo dykuma, sausa žeme, bejėge našle, nes jie nukirto jos vartus kirviais, kaip medžius tankumyne, kartu griaudami ją kirtikliais ir mūrininkų kūjais, jie sunaikino jos knygas ir padegė Dievo šventovę, jie iki galo išniekino Jo vardo būstą; visi, kurie ėjo pro šalį, skynė jos vaisius, prieš tai sulaužę jos tvoras; tankumynų šernai niokojo ją, ir vieniši laukiniai žvėrys rijo ją - ir tik stebuklinga Kristaus galybe dabar, kai Jis to nori, ji pražydo kaip lelija. O tuo metu Jis, kaip mylintis tėvas, liepė ją nubausti:

Nes ką Viešpats myli, tą baudžia...
ir plaka kiekvieną sūnų, kurį priglaudžia[32].

Tad ją tinkamai ir saikingai nubaudė, o dabar jai dar kartą liepta vėl džiūgauti, ir ji žydi kaip lelija ir skleidžia savo saldų dievišką kvapą visai žmonijai, nes, kaip sakoma Šventajame Rašte, dykumoje ištryško dieviško dvasinio atgimimo, kurį suteikė išganingas krikštas, srovė, ir dabar ten, kur visai neseniai buvo dykuma, sužaliavo vešlios pievos ir ištroškusią žemę užliejo gyvojo vandens šaltinis. Rankos, iki tol buvusios silpnos, įgavo jėgos, apie kurią byloja šie didingi ir nuostabūs darbai. Kadaise skaudančios ir sulinkusios kojos atgavo savo normalų judrumą ir neša dabar mus tiesiu keliu į Dievo pažinimą, kad kuo greičiau vėl prisijungtume prie maloningojo Ganytojo avelių. Jei tironų grasinimų įbaugintos kai kurios sielos sustingo, tai ir jų Išganingasis žodis nepaliko neišgydomų. Jis negaili joms gydančių vaistų ir ragina jas siekti dieviškosios paguodos:

Ruoškitės jūs, kurie esate baikštūs širdyje,
Būkite stiprūs, nebijokite.

Šis mūsų naujasis ir puikusis Zorababelis išgirdo ir be vargo suprato tą žodį, kuris išpranašavo, kad tam, kurį Dievas leido nuniokoti, būtinai bus atlyginta palaima po tos karčios nelaisvės ir susidūrimo su sunaikinimo pabaisa[33]. Jis nepraėjo pro tą kūną, kaip pro mirusį, bet manė, jog jo pirmoji užduotis yra prašymais ir maldomis suminkštinti Tėvo širdį, o jūs visi tam nuoširdžiai pritarėte. Pakvietęs

vienintelį mirusiųjų Atgaivintoją būti sąjungininku ir bendražygiu, jis pakėlė parpuolusią bažnyčią, prieš tai išvalęs ją ir išgydęs jos ligas; po to jis aprengė ją - ne senu rūbu, kurį ji turėjo iš pat pradžių, bet tokiu, kuris atitiko tolimesnius dieviškųjų pranašų nurodymus, kuriuose ypač pabrėžiama: "Didesnė bus šitų paskutiniųjų namų garbė kaip pirmųjų"[34].

Todėl visas plotas, kurį jis panaudojo, buvo daug didesnis, nes jis apsupo išorinį kiemą siena, kad kuo geriau apsaugotų visą statinį. Po to jis atvėrė plačius ir be galo aukštus vartus, pro kuriuos į vidų patekdavo kylančios saulės spinduliai, todėl net tie, kurie stovėdavo anapus pašventintos teritorijos, galėjo be kliūčių matyti vidų. Šie vartai tarytum nukreipdavo net ir Tikėjimui svetimų žmonių akis pirmųjų durų link, kad niekas nepraeitų pro šalį, iki širdies gelmių nesujaudintas minties apie ankstesnį nuniokojimą ir stebuklingą dabartinį pasikeitimą: jis tikėjo, kad galbūt vien tik šis vaizdas patrauks ir pastūmės prie įėjimo.

Jis neleidžia įžengusiam pro vartus žmogui, tuojau pat eiti į šventąsias vietas viduje nešventintomis ir neplautomis kojomis; tarp pačios bažnyčios ir pirmųjų durų jis paliko daug vietos, kurią papuošė keturiomis eilėmis kolonų, ir šis sklypas dabar yra keturkampio formos. Tarpus tarp kolonų jis užpildė proporcingo aukščio medinėmis pinučių pertvaromis. Viduryje jis paliko tarpą, pro kurį matyti dangus, todėl vidus yra šviesus ir atviras saulės spinduliams. Ten jis sudėjo šventojo apsivalymo simbolius, įrengė fontanus priešais pačią katedrą: einantieji į šventovės centrą gali apsivalyti jų gėlo vandens čiurkšlėmis. Tai pirmoji sustojimo vieta, puošianti visumą ir kartu tinkama stabtelti tiems, kuriems trūksta pradinių žinių.

Praėjus pro šį nuostabų reginį, atsiveria įėjimai į katedrą per daugelį kiemo vartų. Jis įrengė trejus vartus vienoje pusėje, kurią ryškiai nušviesdavo saulė: centriniai buvo aukšti ir platūs, o šalutiniai - daug mažesni. Jis papuošė centrinius vartus bronzinėmis lentelėmis su geležiniais rėmais ir sudėtingais reljefais; tai suteikė jiems kvapą gniaužiantį žavesį, ir dabar jie panašūs į karalienę, stovinčią tarp dviejų klusnių sargybinių. Lygiai taip pat jis įrengė vartus tarp kolonų iš abiejų pastato pusių, o virš kolonų jis paliko atviras angas, pro kurias į pastatą galėjo patekti dar daugiau šviesos, ir išradingai papuošė jas puikiais medžio drožiniais.

Pačią baziliką jis pastatė tvirtai ir iš dar brangesnių medžiagų, nėakimirką negalvodamas apie išlaidas. Manau, kad dabar ne laikas minėti tikslius pastato matmenis ar detaliai aprašinėti jo akinantį grožį, jo nepaprastą dydį, puikų meistrų darbą, aukštas, dangų siekiančias sienas ir brangius Libano kedrus, iš kurių padarytos lubos. Šventasis žodis turi mums ką pasakyti net apie juos:

Pasisotina Viešpaties medžiai,
Libano kedrai, kuriuos jis pasodino[35].

Nemanau, kad būtų verta dabar smulkiai pasakoti, koks tobulas visas projektas ir neprilygstamas atskirų dalių grožis, nes nereikia aiškinti to, ką matome savo akimis. Tačiau aš dar pasakysiu: baigęs statyti šį puikų pastatą, apie kurį kalbėjau, ant aukštos pakylos jis įrengė ten sostus, derančius garbingiems prelatams, bei patogiai visoje katedroje išdėstytus suolus. Be to, viduryje jis pastatė Šventybių Šventybę - altorių - ir atitvėrė jį nuo lankytojų medinėmis pynutėmis, kurias meistrai padarė labai meniškai ir kuriomis visi žavisi.

Jis nepamiršo ir grindų. Jas papuošė nuostabiais marmuro raštais, kurie tęsėsi ir už pastato sienų, salėse ir kambariuose, kurių jis daug pastatė iš abiejų pusių, meistriškai sujungdamas juos su bazilikos pastatu, kad jiems tiko tos pačios angos, pro kurias šviesa patenka į centrinį pastatą. Šios salės ir kambariai taip pat skirti tiems, kuriems dar reikalingas apvalymas Šventąja Dvasia ir šlakstymas vandeniu, o sumanė juos mūsų taikusis Saliamonas, kuris pastatė Dievo šventyklą, ir todėl pranašystė, kurią jau citavau, iš žodžių virto akivaizdžiu faktu, nes savo šlove šie namai tapo ir dabar iš tikrųjų yra geresni už buvusius.

Suprantama ir teisinga, kad Bažnyčia turi pasinaudoti Išganytojo pastangų vaisiais, nes jos Ganytojas ir Viešpats visiems laikams prisiėmė mirtį dėl jos ir po Savo Kančios pakeitė tą purviną kūną, kurį dėl jos Jis buvo prisiėmęs, į Savo spindintį šlovingą kūną, ir jau numarintą kūną iš gendančio pavertė negendančiu[36]. Jis pažadėjo jai daug geresnių dalykų, negu šitie, todėl ji trokšta gauti nuolatos ir visiems laikams daug didesnę dvasinio atgimimo garbę per negendančio kūno prisikėlimą, kartu su šviesos angelų choru Dievo karalystėje ir kartu su pačiu Jėzumi Kristumi, didžiuoju Geradariu ir Išganytoju. Tuo tarpu dabar ji, kuri kadaise buvo palikta ir apleista,

per Dievo malonę pasipuošė šiais žie–dais, ir iš tikrųjų tapo panaši į leliją, kaip ir skelbia pranašystė; ir apsirengusi sužadėtinės suknia bei užsidėjusi žavesio vainiką, ji mokosi iš Izaijo šokti taip dėkodama Dievui Karaliui pripažinimo žodžiais. Paklausykite, ką ji sako:

Aš džiaugte džiaugsiuos Viešpačiu,
ir mano siela linksminsis mano Dievu,
nes jis apvilko mane išgelbėjimo drabužiais,
ir apsiautė mane teisybės apvalkalu
kaip sužadėtinį, papuoštą vainiku,
ir kaip sužadėtinę, pasipuošusią savo karoliais.
Nes kaip žemė augina savo želmenis
ir kaip sodas gamina savo sėklą,
taip Viešpats Dievas želdins teisybę
ir gyrių visų tautų akivaizdoje[37].

Taip kalbėdama ji šoka. O kaip sako jai Jaunikis, dangiškasis Žodis, pats Jėzus Kristus? Paklausykite Jo žodžių:

Nebijok, nes tu nebūsi sugėdinta ir nerausi;
nebebus tau gėdos;
tu užmirši savo jaunystės sugėdinimą
ir daugiau nebeatsiminsi savo našlystės apjuokos.
Nes tave valdys tas, kurs padarė tave;
jo vardas kareivijų Viešpats
ir tavo atvaduotojas - Izraelio Šventasis;
jis bus vadinamas visos žemės Dievu.
Nes Viešpats pašaukė tave kaip pamestą
ir liūdinčios dvasios moteriškę
ir kaip moterį, atmestą nuo pat jos jaunystės,
sako tavo Dievas.
Valandėlei, trumpam laikui, aš palikau tave
ir dideliu pasigailėjimu aš surinksiu tave.
Užsidegimo valandą aš truputį paslėpiau nuo tavęs savo veidą
ir pasigailėjau tavęs amžinu pasigailėjimu,
sako tavo atvaduotojas Viešpats...
Kelkis, kelkis, atsikelk, Jeruzale,
kuri gėrei iš Viešpaties rankos jo rūstybės taurę;
tu gėrei svaiginančią taurę iki dugnui

ir ištuštinai ją iki mielių.
Visų jos sūnų tarpe, kuriuos ji pagimdė,
nėra kas ją palaikytų
ir visų jos sūnų tarpe, kuriuos užaugino,
nėra kas paimtų ją už rankos.
Du dalyku sutiko tave, kas gi liūdės tavęs?
Sunaikinimas ir sugriovimas, badas ir kalavijas,
kas paguos tave?
Tavo vaikai buvo išmesti,
miegojo visų kelių kampuose kaip kilpa sugauta gazelė,
kietai ištikti Viešpaties užsidegimo, tavo Dievo sudraudimo.
Todėl tai išgirsk tu, varguže, ir girtoji ne nuo vyno.
Štai ką sako Tavo valdovas Viešpats
ir tavo Dievas, kurs kovos už savo tautą:
Štai aš imu iš tavo rankos svaiginančią taurę,
gilią mano užsidegimo taurę;
tu jos daugiau nebegersi.
Aš ją duosiu į ranką tų, kurie tave pažemino
ir kurie sakė tavo sielai: Susilenk, kad mes pereitume;
ir tu padarei iš savo kūno lyg žemę ir tarsi kelią
pereinantiems.
Kelkis, kelkis, apsivilk savo stiprybe, Sione,
apsivilk savo garbės drabužiais, Jeruzale, Šventojo mieste!
nes daugiau nebeis per tave neapipjaustytasis ir suteptasis.
Nusikratyk dulkes, kelkis, sėskis, Jeruzale;
atsirišk savo kaklo pančius, belaisve Siono dukte.
Pakelk aplinkui savo akis ir žiūrėk:
Visi šitie renkasi, tau ateina.
Kaip aš gyvas, sako Viešpats,
šitais visais tu apsivilksi kaip papuošalu
ir jais susijuosi lyg sužadėtinė.
Nes tavo tyrai, tavo tyrlaukiai ir tavo sunaikintoji šalis
bus dabar ankšta dėl gyventojų daugybės,
o tie, kurie rijo tave, bus toli nuvaryti.
Dar tavo nevaisingumo sūnūs sakys tavo ausyse:
Vieta man ankšta, padaryk man vietos gyventi.

Tu sakysi savo širdyje: Kas man šituos pagimdė?
Juk aš buvau nevaisinga ir negimdanti, tremtinė ir belaisvė.
Ir kas juos užaugino? juk aš buvau palikta ir viena.
Ir kur šitie buvo?[38]

Izaijas išpranašavo kaip tik šitaip apie mus, ir tai jau seniai surašyta šventose knygose, tačiau reikėjo, kad jų teisingumą vieną dieną įrodytų gyvenimas. Kadangi Jaunikis Žodis šitaip šneka su savo Sužadėtine Šventąja Bažnyčia, tai ši Sužadėtinės palyda visiškai pagrįstai ištiesė jūsų rankas bendrose visų maldose ir pažadino, ir pakėlė apleistąją, kuri gulėjo nebegyva, nes žmonės buvo praradę viltį, Dievo, visuotinio Karaliaus, valia ir Jėzaus Kristaus galios pasireiškimu; prikėlusi ją, ši palyda padarė ją tokią, kokia ji turėtų būti, kaip yra nurodę šventieji pranašai.

Ši katedra yra grožio stebuklas, absoliučiai pribloškianti, ypač tuos, kurių akys mato tik žemiškų daiktų išorę. Tačiau visi stebuklai nublanksta prieš savo prototipus, metafizinius prototipus ir dangiškus žemiškų daiktų pavyzdžius - aš turiu omenyje dieviškojo dvasinio pastato atkūrimą mūsų sielose. Pats Dievo Sūnus sukūrė šį pastatą pagal Savo paveikslą ir suteikė jam dievišką panašumą visu kuo ir visais atžvilgiais, negendančią prigimtį, nematerialią dvasią, tolimą kokiam nors žemiškam turiniui ir veikliai protingą.

Visiems laikams Jis pirmiausia prikėlė jį iš nebūties į būtį ir padarė jį šventąja Sužadėtine ir šventykla Sau ir Tėvui. Jis pats tai aiškiai pasako taip prisipažindamas:

Aš apsigyvensiu tarp jų ir ten vaikštinėsiu;
Aš būsiu jų Dievas,
o jie bus manoji tauta[39].

Štai tokia yra tobula ir apvalyta siela, sukurta iš pat pradžių tam, kad atkartotų dangiškojo žodžio paveikslą.

Tačiau dėl demono, kuriam patinka blogis, sukurstyto pavydo ji savo laisva valia pamėgo geidulingumą ir blogį, Dievybė pasitraukė nuo jos ir, likusi be gynėjo, ji greitai tapo lengva savo senų nedraugų gundymų auka. Neatsispyrusi savo nematomų ir dvasinių priešų mūrlaužėms ir katapultoms, ji triukšmingai griuvo, nepalikdama akmens ant akmens iš savo dorybės; ji tįsojo nebegyva ant žemės, o būdingos jai mintys apie Dievą išnyko be pėdsako. Kai ji, sutverta

pagal Dievo paveikslą[40], gulėjo paslika, ją kniso ne tas laukinis šernas[41], kurį mes galime matyti, bet kažkoks demonas naikintojas ir laukiniai dvasios žvėrys, kurie sukėlė jos kūniškas aistras ir liepsnojančiomis savo piktumo strėlėmis padegė tikrai dangišką Dievo šventovę išniekindami iki pamatų Jo vardo padangtę[42].

Po to jie palaidojo nelaimingąją po dideliu žemių kalnu ir atėmė paskutinę išsigelbėjimo viltį.

Tačiau, kai ji gavo pelnytą bausmę už savo nuodėmes, Gynėjas, Žodis, dieviškai šviesi ir gelbstinti Esybė, atstatė ją dar kartą, paklusnią, gero linkinčiai Jo Tėvo, Visagalio, dvasiai. Pirmiausiai Jis pasirinko Jam labai brangių aukščiausių imperatorių sielas ir jų pagalba išvalė visą pasaulį nuo blogų ir piktų žmonių ir nuo pačių baisingiausių tironų, kurie nekentė Dievo. Po to Jis atvirai išvedė Savo paties sekėjus, kurie buvo Jam visą gyvenimą atsidavę, tačiau blogio siautėjimo metu tyliai slapstėsi Jo sparnų prieglobstyje. Su Savo Tėvo dosnumu Jis pelnytai juos apdovanojo, o jų padedamas iškuopė tas sielas, kurios dar visai neseniai buvo užterštos visokiausiomis šiukšlėmis ir bedieviškų įsakymų liekanomis. Jis išvalė jas kapliais ir dvišakiais kauptukais - taip giliai jaudino Jo pamokos; ir kai Jo valia visų jūsų supratimo vieta tapo akinamai švari, nuo tada Jis patikėjo rūpestį šiam vadovui, kuris yra toks išmintingas ir brangus Dievui. Nuovokus ir įžvalgus kituose reikaluose, jis puikiai sugeba įvertinti jam patikėtų sielų savybes ir beveik nuo pirmosios dienos nesustodamas stato ir randa tinkamą vietą ir spindinčiam auksui, ir išbandytam, grynam sidabrui, ir brangiems bei vertingiems brangakmeniams iš jūsų tarpo. Taigi dar kartą pildosi šventoji mistinė pranašystė, ką jis padarė dėl jūsų - štai kaip ji skamba:

Štai aš klosiu eilėmis tavo akmenis
ir padarysiu tau pamatus iš safyrų;
padarysiu iš jaspio tavo pylimus,
tavo vartus - iš išraižytų akmenų
ir visas tavo ribas - iš brangakmenių.
Visi tavo sūnūs bus Viešpaties pamokyti,
ir gausinga ramybė bus tavo vaikams.
Tu būsi paremta teisybe[43].

Tikrai teisingai statydamas jis paskirstė visus žmones pagal jų

sugebėjimus. Su vienais jis pastatė išorinę sieną - jie pasitenkino tuo, kad jų tvirtas tikėjimas tapo apsaugine užtvara.

Didžioji jų dauguma buvo žmonės, kurie neturėjo pakankamai stiprybės išlaikyti didesnį pastatą. Vieniems jų jis patikėjo įėjimus į pačią bažnyčią, pavesdamas jiems laukti prie durų ir būti vadovais įeinantiems, nes pagrįstai manė, jog per čia įžengiama į Dievo namus. Kiti tapo ramsčiais, laikančiais išorines kolonas, kurios stačiakampiu supa kiemą, ir pirmą kartą gavo galimybę susipažinti su keturiomis evangelijomis. Dar kitus jis išrikiavo išilgai abiejų bazilikos sienų. Nors jie dar mokosi ir ruošiasi, tačiau jie nėra toli nuo dieviškojo slapčiausių gelmių reginio, kuriuo mėgaujasi tikintieji. Iš pastarųjų jis išsirenka nesuteptas sielas, išgrynintas kaip auksas po dieviškojo apiplovimo; jais jis paremia kolonas, daug didingesnes už išorines, kurios semiasi stiprybės iš giliausio mistinio Šventojo Rašto mokymo, o dar kitiems jis parodo, iš kur sklinda šviesa. Jis papuošė katedrą milžiniškais vartais, kuriuos atstoja mūsų Visagalio Viešpaties, vienintelio Dievo, šlovinimas, o Tėvo aukščiausiąją galybę jis iš abiejų pusių sutvirtino pagalbinėmis Kristaus šviesos ir Šventosios Dvasios sijomis[44]. Kitoje pastato dalyje, nuo vieno galo iki kito, jis parodo visą tiesos šviesos gausą ir įvairovę kiekviename žmoguje, ir visur visokiausiais būdais jis sugebėjo padėti gyvus, saugiai sutvirtintus ir nepajudinamus žmogiškųjų sielų akmenis. Šitaip jis stato iš jų visų didingą karališką namą, kuris šviečia ir spinduliuoja tiek iš vidaus, tiek iš lauko, kad ne tik jų širdys ir protai, bet ir jų kūnai šlovingai praturtėjo daugiažiedėmis skaistybės ir santūrumo puošmenomis.

Šioje šventykloje taip pat yra sostai, daugybė suolų ir kėdžių, ir visos tos sielos, kurioms duotos Šventosios Dvasios dovanos, senaisiais laikais apsireiškusios šventiesiems apaštalams ir juos lydintiems, kuriems jos pasirodė tarsi ugnies liežuviai, nusileidę ant kiekvieno iš jų[45]. Galima sakyti, jog pats Kristus savo pilnatvėje surado poilsio vietą jų visų valdovo asmenyje[46] ir tuose, kurie užima vietą atitinkamai po jo pagal tai, kiek sugeba priimti Kristaus galybę ir kiek jiems yra paskirta Šventosios Dvasios. Kai kurių sielos galėtų būti suolai angelams, priskirtiems kiekvienam žmogui, kad juos mokytų ir globotų. O didingas, unikalus ir įspūdingas altorius yra ne kas kita kaip nesutepta visų jų bendro kunigo šventybių šventybė - Viešpaties

Siela. Jo dešinėje aukštyn pakėlęs rankas, spindinčiomis akimis, stovi Vyriausiasis visatos Kunigas, pats Jėzus, vienintelis Dievo Sūnus, kuris priima saldžius tikinčiųjų smilkalų kvapus ir bekraujes, bekūnes aukojamas maldas ir perduoda jas Dangiškajam Tėvui, visatos Dievui. Jis Pats parodo savo meilę Tėvui ir vienas pareiškia Jam reikiamą pagarbą; po to Jis prašo Tėvą ir toliau visados būti mums palankiam ir maloningam[47].

Štai kokia yra toji didingoji katedra, kurią visame pasaulyje, kur tik šviečia saulė, pastatė didysis visatos Kūrėjas, Žodis, Pats atkurdamas žemėje šį dvasinį dangaus skliautų atvaizdą, kad visa kūrinija ir visos mąstančios būtybės žemėje šlovintų ir garbintų Jo Tėvą. O dangaus karalystės ir tų pavyzdžių, kuriais čia žemėje sekama: aukštybių Jeruzalės, kaip ji vadinama[48], dangiškojo Siono kalno ir Gyvojo Dievo padangių miesto, kuriame nesuskaičiuojami susirinkusių angelų būriai ir pirmagimio, priimto į dangų, bažnyčia šlovina mums nesuprantamais ir neišsakomais žodžiais, savo Kūrėją, Aukščiausiąjį visatos Valdovą - šių dalykų nė vienas mirtingasis negali tinkamai apdainuoti, nes iš tikrųjų nei akis neregėjo ir ausis negirdėjo, ir žmogui į mintį neatėjo tai, ką paruošė Dievas tiems, kurie Jį myli[49]. Dabar paaiškėjo, kad iš dalies mes esame verti šių dalykų, todėl visi drauge - vyrai, moterys ir vaikai, maži ir dideli, vieningi dvasia ir siela, - nuolat dėkokime ir šlovinkime Kūrėją tų dovanų, kuriomis mes džiaugiamės. Jis atleidžia mums visas mūsų kaltes, Jis gydo visas mūsų negales, Jis išvaduoja mūsų gyvybę nuo žuvimo, Jis apvainikuoja mus malone ir pasigailėjimu, Jis pasotina gėrybėmis mūsų gyvenimą. Jis nesielgia su mumis kaip vertos mūsų nuodėmės ir neatlygina mums kaip nusipelnėme savo kaltėmis! Nes kaip toli nuo Rytų iki Vakarų, taip Jis atitolina nuo mūsų mūsų nusikaltimus. Kaip tėvas pasigaili vaikų, taip Viešpats pasigaili tų, kurie Jo bijo[50].

Dabar ir visiems laikams prisiminkime šiuos dalykus, ir tebūna šio susirinkimo ir šios džiugios ir labai šlovingos dienos Kūrėjas, šios šventės Viešpats, mūsų mintyse kiekvieną dienos ir nakties valandą ir norėčiau palinkėti - kiekvieną gyvenimo akimirką. Mylėkime ir garbinkime Jį visomis savo sielos išgalėmis; o dabar atsistokime ir garsiai malda prašykime Jį priimti mus į Savo avidę, saugoti mus iki pabaigos ir suteikti mums savo paties nepalaužiamą, nepajudinamą

ir amžiną taiką Jėzuje Kristuje, mūsų Išganytojuje, per kurį tebūna Jis pagarbintas per amžių amžius. Amen".

Imperatoriškųjų įstatymų nuorašai

5. Dabar pats laikas pateikti ir imperatorių Konstantino ir Licinijaus įsakų vertimus iš lotynų kalbos[51].

IMPERATORIŠKŲJŲ ĮSAKŲ, IŠVERSTŲ IŠ LOTYNŲ KALBOS, NUORAŠAS

Jau daug laiko mes siekiame, kad tikėjimo laisvė nebūtų ribojama, kad kiekvienam žmogui, sulig jo polinkiais ir noru, būtų leista išpažinti savo tikėjimą taip, kaip jis to pageidauja. Todėl mes įsakėme, kad tiek krikščionims, tiek ir ne krikščionims nebūtų draudžiama ištikimai laikytis savo religinių pažiūrų ir apeigų. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad įsakas, suteikiantis šią teisę minėtiems asmenims, buvo akivaizdžiai susijęs su įvairiausiomis sąlygomis, kai kuriems iš jų, galimas daiktas, dar ir jį paskelbus buvo neleidžiama išpažinti savo tikėjimo.

Kai Aš, Konstantinas Augustas ir Aš, Licinijus Augustas, gerų ženklų lydimi, atvykome į Milaną ir pradėjome aiškintis visus klausimus, susijusius su visuomenės nauda ir gerove, be kitų bendrai gerovei skirtų priemonių, arba, tiksliau sakant, kaip vieną iš svarbiausių dalykų mes nusprendėme paskelbti taisykles, kurios garantuotų pagarbą Dievui, duoti krikščionims ir visiems kitiems laisvę išpažinti tokį tikėjimą, kokį jie nori, kad bet kurios egzistuojančios dieviškos ir dangiškos jėgos galėtų rodyti savo palankumą mums ir visiems, kuriuos mes valdome. Todėl čia yra tas sprendimas, kurį sudarome nuosekliai ir rūpestingai viską apgalvoję: niekam negalima atimti teisės pasirinkti ir išpažinti krikščionišką tikėjimą ir apeigas; be to, kiekvienam leidžiama pasirinkti tą tikėjimą, kuris patenkina jo poreikius, kad ta Dievybė galėtų visu kuo rodyti mums Savo įprastinę globą ir dosnumą. Įsakymą, išreiškiantį mūsų valią, derėjo išsiųsti, kad būtų panaikintos visos sąlygos, išvardytos ankstesniame laiške[51], kurį pasiuntėme Jums dėl krikščionių, ir kad būtų panaikinta visiškai nepateisinama ir mūsų atlaidumui svetima tvarka ir kad dabar kiek-

vienas asmuo, vis dar norintis laikytis krikščionių tikybos, galėtų tą daryti be jokių trukdymų. Mes nusprendėme labai nuodugniai išaiškinti visa tai Jums, kad žinotumėte, jog mes suteikėme minėtiems krikščionims visišką laisvę išpažinti jų pačių tikėjimą. Atkreipę dėmesį į tai, kad mes suteikėme visišką laisvę, Jūs suprasite, jog ir visiems kitiems, norintiems laikytis savo apeigų ar tikėjimo, tai leidžiama - tokia privilegija, be abejo, sutampa su mūsų laikmečio ramybe, - todėl kiekvienam žmogui galima leisti pasirinkti ir išpažinti tą religiją, kurią jis nori. Tai mes padarėme tam, kad būtų aišku, jog nemenkiname jokių apeigų ar tikėjimų.

Mes taip pat siunčiame dar vieną potvarkį, liečiantį krikščionis. Anksčiau Jums siųstame laiške buvo išvardyti smulkūs, anksčiau nustatyti nurodymai dėl tų jų vietų, kuriose anksčiau jie nuolatos rinkdavosi. Dabar Mes įsakome, kad paaiškėjus, jog kokie nors asmenys yra nusipirkę šias vietas iš mūsų iždo arba iš kurio nors kito šaltinio, jie privalo neatlyginamai ir nereikalaudami jokios kompensacijos grąžinti jas krikščionims. Čia neleistinas joks aplaidumas ar neryžtingumas. Jei kurie nors asmenys gavo jas kaip dovanas, jie privalo nedelsdami grąžinti minėtas vietas krikščionims; jei tie, kurie nusipirko tas vietas, ar tie, kurie gavo jas kaip dovaną, norėtų apeliuoti į mūsų dosnumą, jie gali kreiptis į prefektąar vietos teisėją, kad taip pat galėtų turėti naudos iš mūsų pažiūrų platumo. Visas šis turtas turi būti jūsų energingais veiksmais perduotas krikščionims nedelsiant ir neatidėliojant.

Kadangi anksčiau minėti krikščionys valdė ne tik tas vietas, kur nuolatos rinkdavosi, bet dar ir kitas vietas, kurios priklausė ne asmenims, o buvo visos krikščionių bendruomenės nuosavybė, tai, remiantis aukščiau išdėstytu įstatymu, jūs įsakysite sugrąžinti visą šį turtą be jokių atsikalbinėjimų anksčiau minėtiems krikščionims, tai yra jų bendruomenei ir vietinėms grupėms, vadovaujantis, be abejo, aukščiau minėtu nutarimu, pagal kurį asmenys, grąžinantys turtą be kompensacijos, kaip mes minėjome aukščiau, gali tikėtis mūsų dosnumo ir atlyginimo už patirtus asmeninius nuostolius.

Jūs privalote visomis jėgomis padėti minėtajai krikščionių bendruomenei visais šiais reikalais, siekdami, kad mūsų įsakymas būtų kuo griežčiausiai vykdomas, kad mūsų pažiūrų platumas ir šiuo

klausimu padėtų užtikrinti bendrą ir viešąją rimtį, nes dėl šio nutarimo, kaip jau minėta, dieviškoji globa, kuria mes jau tiek kartų įsitikinome, lydės mus visur ir visada. Kad į šį mūsų įstatymo ir mūsų dosnumo pavyzdį visi atkreiptų dėmesį, norėtume, kad tai, ką mes parašėme, būtų išdėstyta jūsų paties ediktu ir visur paskelbta bei visiems pranešta, jog įstatymas, įteisinantis tokį mūsų dosnumą, būtų žinomas kiekvienam piliečiui.

ANTROJO IMPERATORIAUS ĮSTATYMO, AIŠKINANČIO, KAD ŠI MALONĖ SUTEIKIAMA TIK KATALIKŲ BAŽNYČIAI, NUORAŠAS

6. Būkite pasveikintas, Jūsų Ekscelencija Anulinai.

Būdami geranoriški, mes norime, kad daiktai, kurie teisėtai priklauso kitam žmogui, būtų ne tik nesugadinti, bet ir sugrąžinti, Jūsų Ekscelencija Anulinai. Todėl mes pageidaujame, kad, gavęs šį laišką, Jūs pasirūpintumėte, jog piliečių ar bet kurių kitų asmenų turtas, anksčiau priklausęs krikščionių katalikų bažnyčiai kai kuriuose miestuose ir kitose vietose, nedelsiant būtų sugrąžintas minėtoms bažnyčioms, nes mes nusprendėme, kad viskas, kas anksčiau priklausė šioms bažnyčioms, bus sugrąžinta teisėtiems savininkams. Kadangi Jūsų Ištikimybė pats mato, kad šis mūsų įsakymas yra visiškai aiškus, privalote energingai veikti ir garantuoti, kad sodai, namai ir visa kita, kas teisėtai priklauso minėtoms bažnyčioms, būtų kuo skubiausiai joms sugrąžinta ir kad Jūs galėtumėte atitinkamu laiku pranešti mums, jog rūpestingai įvykdėte šį mūsų įsakymą. Mūsų linkėjimai Jums, Jūsų Garbiausia Ekscelencija Anulinai.

IMPERATORIŠKOJO LAIŠKO, RAGINANČIO SUŠAUKTI VYSKUPŲ SINODĄ ROMOJE, SIEKIANT BAŽNYČIŲ VIENYBĖS IR SANTARVĖS, NUORAŠAS

7. Konstantinas Augustas Miltiadui, Romos vyskupui, ir Morkui[53].

Atsižvelgiant į raštų, kuriuos man pakartotinai siuntė Anulinas, įžymusis Afrikos prokonsulas, pobūdį ir kuriuose pranešama, jog Kikilianą, Kartagenos vyskupą, kai kurie jo kolegos Afrikoje apkalti-

no įvykdžius daugelį nusikaltimų, man kelia nerimą tai, kad tose provincijose, kurias dieviškoji apvaizda dosniai patikėjo mano Atsidavusiam valdiniui ir kuriose yra daug gyventojų, žmonės ir toliau elgiasi neteisingai ir tartum dalijasi į dvi dalis, o vyskupai susiskaldė tarpusavyje. Todėl aš nusprendžiau, kad Kikilianas kartu su dešimčia vyskupų, kurie neabejotinai jį kaltina, ir dešimt kitų, jo manymu, svarbių jo byloje, atplauktų į Romą. Ten dalyvaujant Jums ir Jūsų kolegoms Reticijui, Maternui ir Marinui, kuriems aš liepiau nedelsiant vykti į Romą, jam bus suteikta teisė pasisakyti tokiomis sąlygomis, kokios, Jūsų manymu, atitinka švenčiausiąjį įstatymą. Kad Jūs galėtumėte išsamiai susipažinti su šios bylos aplinkybėmis, savo laiške aš siunčiu Anulino pranešimų nuorašus Jums ir aukščiau išvardytiems Jūsų kolegoms. Perskaitęs juos, Jūsų Tvirtybe, nuspręskite, kokia procedūra labiausiai tinka minėtajai bylai tirti ir teisingam nuosprendžiui paskelbti, nes, kaip puikiai žino Jūsų Uolumas, aš taip gerbiu teisėtą katalikų bažnyčią, kad noriu, jog Jūs niekur nepaliktumėte jokių schizmų ar susiskaldymo.

Tesaugo jus visus, Jūsų Ekscelencija, daugelį metų dangiškoji didžiojo Dievo galia.

IMPERATORIŠKOJO LAIŠKO, LIEPIANČIO SUŠAUKTI ANTRĄJĮ SINODĄ, SIEKIANT PANAIKINTI VYSKUPŲ SUSISKALDYMĄ, NUORAŠAS

8. Konstantinas Augustas Krestui, Sirakūzų vyskupui.

Kai praėjusį kartą tam tikri asmenys, žemų ir iškreiptų akstinų skatinami, pradėjo nesutarti reikaluose, susijusiuose su šventosios dangiškosios Galybės garbinimu ir Katalikų religija, Aš nusprendžiau nutraukti tokius jų barnius. Todėl liepiau atvykti keliems vyskupams iš Galijos ir iškviesti iš Afrikos tuos vyrus, kurie pasidalijo ir įsivėlė į nuolatinius ir nesiliaujančius kivirčus, taip pat liepiau dalyvauti Romos vyskupui, kad šiuo būdu, jiems dalyvaujant, būtų galima nuodugniai išnagrinėti ir galutinai išspręsti iškilusį ginčytiną klausimą. Tačiau, pasirodo, kad kai kurie asmenys pamiršo tiek savo pačių išganymą, tiek pagarbą savo švenčiausiai religijai, ir netgi dabar nenustojo puoselėti savo asmeninio priešiškumo: jie nesutinka pripažinti jau priimto sprendimo ir teigia, kad jų nuomonę ir pažiūras

išsakė tik keli žmonės arba kad sprendžiama buvo pernelyg skubotai, atidžiai neišnagrinėjus prieš tai visų tų dalykų, kuriuos reikėjo išsiaiškinti. Visa tai baigėsi tuo, kad kaip tik tie žmonės, kurie turėtų rodyti brolišką vienybę ir santarvę, nutolo vienas nuo kito pačiu gėdingiausiu, jei ne visiškai pasibjaurėtinu, būdu; taip jie duoda žmonėms, kurių protai nepatyrė šios švenčiausios religijos, dingstį pajuokai. Todėl mano pareiga pasirūpinti, kad tai, kas po jau priimto sprendimo turėjo pasibaigti geranoriškai susitarus, dabar pagaliau, dalyvaujant daugeliui, būtų nutraukta visiems laikams.

Kadangi mes liepiame daugeliui vyskupų iš nesuskaičiuojamos daugybės skirtingų vietų susirinkti iki rugpjūčio pirmos į Arliją, todėl nusprendėme parašyti specialiai jums. Pasirūpinkite, kad garsusis Latronijus, mano valdytojas Sicilijoje, duotų jums valstybinę karietą; pakvieskite keliauti kartu dar du pavaldžius presbiteriui asmenis, kuriuos išsirinksite pats; pasiimkite tris tarnus, kurie pasirūpins jūsų poreikiais kelionės metu, ir atvykite nustatytą dieną į jau minėtą vietą. Mes taip pat įsakėme prisistatyti tiems, kurie dabar nesutaria vienas su kitu. Kai bus išklausyti visi jų argumentai, Jūsų Tvirtybė galės kartu su vieninga ir harmoninga kitų ten susirinkusiųjų išmintimi pasirūpinti, kad šis paskutinis ginčas - kuris visų gailesčiui, dėl nepateisinamų barnių užsitęsė iki šių dienų, - galėtų pavirsti kad ir labai pavėluotai, nuoširdžiu religiniu jausmu, tikėjimu ir broliška santarve.

Teduoda Visagalis Dievas jums sveikatos daugeliui metų.

IMPERATORIAUS LAIŠKO, SUTEIKIANČIO BAŽNYČIOMS PINIGINES DOTACIJAS, NUORAŠAS.

9. Konstantinas Augustas Kikilianui, Kartagenos vyskupui.

Kadangi aš nusprendžiau, kad visose provincijose, būtent, Afrikoje, Numidijoje ir Mauritanijoje, kai kuriems išvardytiems teisėtos ir švenčiausios katalikų religijos dvasininkams reikia padėti apmokėti jų išlaidas, tai pasiunčiau laišką Ursui, Aukščiausiam finansų pareigūnui Afrikoje, kuriuo pranešiau, kad jis privalo susitarti dėl 3000 folių[54] perdavimo grynais Jūsų Tvirtybei. Gavus šiuos pinigus Jūsų užduotis yra pasirūpinti, kad jie būtų paskirstyti visiems aukščiau

išvardytiems asmenims pagal sąrašą, kurį Jums pateikė Hozijus[55]. Jeigu po to Jūs įsitikinsite, kad Jums vis dar trūksta lėšų įgyvendinti mano ketinimus dėl šio reikalo visų jų atžvilgiu, Jūs turite nedvejodamas paprašyti iš mūsų iždininko Heraklido tiek, kiek Jūsų manymu yra reikalinga. Aš pats įsakiau jam nedvejojant išskirti jums pinigus, jeigu Jūsų Tvirtybė paprašys iš jo kokios nors sumos.

Kadangi aš sužinojau, jog kai kurie geros reputacijos neturintys žmonės nori gėdingomis vilionėmis nuvesti blogu keliu švenčiausios katalikų bažnyčios tikinčiuosius, tai pranešu Jums, kad daviau nurodymus prokonsului Anulinui taip pat asmeniškai Patricijui, Prefektų Vikarijui, visais reikalais, o ypač šiuo, tinkamai pasiruošti ir jokiu būdu nepalikti be dėmesio tokių veiksmų. Todėl, jei pastebėsite, kad kas nors iš tų žmonių ir toliau taip beprotiškai elgiasi, privalote tuojau pat kreiptis į jau minėtus teisėjus ir perduoti tokį reikalą jų žinion, kad jie galėtų, kaip jiems esu pats nurodęs, juos paveikti.

Tesaugo Jus daugelį metų dangiška Didžiojo Dievo galybė.

IMPERATORIAUS LAIŠKO, ĮSAKANČIO ATLEISTI BAŽNYČIŲ VADOVUS NUO VISŲ VALSTYBINIŲ PRIEVOLIŲ, NUORAŠAS

10. Sveikinu Jus, Jūsų Ekscelencija Anulinai.

Daugelis faktų rodo, kad apgailėtinas religinių apeigų, kuriomis rodoma aukščiausia pagarba švenčiausiajai dangiškai Galybei, nepaisymas atnešė visiems daug pavojų, o teisėtas jų atstatymas ir palaikymas suteikė didžiausią sėkmę romėnų vardui ir nuostabią gerovę visai žmonijai - malones, kuriomis apdovanojo dieviškasis palankumas. Todėl aš nusprendžiau, kad tiems žmonėms, kurie nuoširdžiai pasišventę ir nuolatos atsižvelgdami į šį įstatymą skiria savo jėgas dieviškųjų apeigų vykdymui, bus atlyginta už jų triūsą. Todėl aš pageidauju, Jūsų Ekscelencija Anulinai, kad jums patikėtoje provincijoje tie žmonės, kurie katalikų bažnyčioje, vadovaujamoje Kikiliano, patarnauja šioms šventoms apeigoms - jie paprastai vadinami dvasininkais, - visiems laikams būtų atleisti nuo visų valstybinių prievolių. Tai bus garantija, kad per jokią klaidą ar dėl šventvagiškos nemalonės jie nebus atitraukti nuo pamaldų, skirtų

aukščiausiam Dievui, ir kad jie visuomet galės visiškai laisvai vykdyti savo pačių įstatymus. Iš visos širdies tarnaudami Dievui, jie, be abejo, labai prisidės prie visuomenės gerovės.

Mūsų linkėjimai Jums, Jūsų Gerbiama Ekscelencija Anulinai.

Nusikalstama Licinijaus beprotystė ir jo pražūtingas galas

11. Štai tad kokias malones suteikia mums pasireiškęs dieviškasis mūsų Išganytojo palankumas; štai kokią gausybę gerų dalykų atnešė visiems žmonėms taika, kuria mes džiaugėmės. Ir todėl mūsų naujas gyvenimas prasidėjo šventėmis ir iškilmėmis. Tačiau to, kas vyko, negalėjo pakęsti piktdžiugiško pavydo ir pagiežingo demono akys, ir lygiai taip pat jau minėtų tironų likimas neatvedė į protą Licinijaus. Jam buvo patikėta aukščiausia valdžia klestėjimo laikais, jis buvo antras pagal rangą po Didžiojo imperatoriaus Konstantino ir tapo labiausiai iš gyvųjų išaukštinto asmens svainiu ir giminaičiu. Tačiau jis nusisuko nuo gerų žmonių rodomų pavyzdžių ir bandė nusikalstamomis beprotystėmis nurungti piktuosius tironus; jis pasirinko tų žmonių kelią, kurių gyvenimas, kaip jis savo akimis matė, baigėsi pražūtimi, užuot išsaugojęs savo vyresniojo draugystę ir pagarbą. Beprotiškai pavydėdamas visuotiniam geradariui, jis pradėjo prieš jį šventvagišką totalinį karą, visiškai negerbdamas prigimties įstatymų ir sutrypdamas iškilmingus įsipareigojimus, kraujo ryšius ir sutartis. Būdamas be galo maloningas imperatorius Konstantinas rodė jam nuoširdaus palankumo ženklus, neprieštaravo jo puikioms vedyboms su savo seserimi ir leido tapti savo gimine. Be to, jis išaukštino jį, padarydamas savo protėvių kilmingumo ir paveldėto imperatoriško kraujo dalininku, o kaip svainis bei kaip bendrai valdantis imperatorius suteikė jam privilegiją naudotis aukščiausia valdžia, perduodamas jo žinion lygią Romos valdomų žemių dalį.

Tačiau Licinijus atsakė visiškai priešingu elgesiu: jis rezgė įvairiausias pinkles, siekdamas pakenkti savo vyresniajam, ir kūrė planą po plano, už gera atsimokėdamas blogu. Iš pradžių jis bandė laikyti savo intrigas paslaptyje ir apsimetė draugu, tikėdamasis, kad gudrybėmis ir apgaule lengviausiai pasieks savo tikslą. Tačiau pasirodė, kad Dievas yra tikras Konstantino Draugas, Gynėjas ir Globėjas, nes atskleidė visus paslapčia rengiamus sąmokslus

ir sužlugdė juos: toks galingas ir didis ginklas yra Dievobaimingumas, atremiant priešus ir apsaugojant save patį. Taip globojamas mūsų Imperatorius, Dievo numylėtinis, išvengė šio negarbingo apgaviko pinklių. Pastarasis pamatė, kad jo slaptas planas visiškai nesipildo, nes Dievas atskleisdavo savo mylimam imperatoriui kiekvieną gudrybę ir apgaulę, todėl, negalėdamas toliau veikti paslapčia, ėmė kariauti atvirai. Nusprendęs kovoti su Konstantinu iki galo, jis beatodairiškai vėlėsi į konfliktą su visatos Dievu, kurį, kaip jis žinojo, garbino jo priešininkas. Todėl - iš pradžių tyliai ir atsargiai - jis pasiruošė pulti tuos savo pavaldinius, kurie tarnavo Dievui, nors jie niekada neparodė nė mažiausios neištikimybės jo valdžiai. Akstinu tam buvo baisus aklumas, kurį jame sukėlė jo įgimtas niekšiškumas. Todėl jis nepasimokė nei iš likimo tų, kurie persekiojo krikščionis prieš jį, nei iš tų, kuriuos jis pats ėmėsi bausti ir naikinti už jų blogus darbus. Atvirkščiai jis atmetė apdairumą ir išmintingumą, visiškai neteko sveiko proto ir pasiryžo pasigalynėti ne su ginamuoju, o su pačiu Dievu, Konstantino Gynėju.

Pradėjo tuo, kad išvarė visus krikščionis iš savo namų, prarasdamas, vargšelis, už jį kalbamas maldas Dievui, kurias tėvai išmokė juos atlikinėti už visus žmones[56]. Po to liepė paeiliui kiekviename mieste atrinkti kareivius ir atimti iš jų laipsnius, jeigu jie nesutiks aukoti piktosioms dvasioms. Šios priemonės buvo tik mažmožiai, palyginti su griežtesnėmis. Nėra jokio reikalo minėti atskirai kiekvieną šio Dievo priešo poelgį ir kalbėti apie tai, kaip šis labiausiai įstatymų nepaisantis žmogus pats "leido neteisėtus įstatymus. Viename tiesiog buvo nurodoma, kad ten, kur žmonės kamuojasi kalėjime, jiems draudžiama duoti maisto net iš žmogiškumo, draudžiama užjausti tuos, kurie sukaustyti miršta badu; neleidžiama rodyti visiškai jokių jiems palankių jausmų, neleidžiama jiems padėti, net jeigu žmogų prigimtis verčia pareikšti užuojautą savo kaimynui. Tarp kitų jo įstatymų vienas buvo atvirai begėdiškas ir labai žiaurus, nesuderinamas su jokiu civilizuotu požiūriu: jame liepiama tuos, kurie rodo gailestį, nubausti kaip ir tuos, kurie jį kelia, ir kiekvieną, kuris suteikia humanišką pagalbą, sukaustyti ir įmesti į kalėjimą, kad jis prisijungtų prie tų, kurie jau kalinami. Štai tokie buvo Licinijaus įsakymai.

Ar reikia minėti jo naujoves, susijusias su vedybomis, ir tuos

baisius pakeitimus, palietusius tuos, kurie atsisveikino su gyvenimu. Jis įžūliai panaikino puikiai ir išmintingai parašytus senovinius Romos įstatymus ir vietoj jų išleido barbariškus necivilizuotus pakaitalus, kurie neteisėti ir neįstatymiški. Be to, jis sugalvojo begalę išlaidų sau pavaldžių tautų sąskaita, nuolatos reikalavo aukso ir sidabro, perkainuodavo žemę, pasisavindavo baudas, uždėtas seniai mirusiems kaimo gyventojams. Be viso to, šis žmonių nekentėjas sugalvojo, kaip tremti visiškai nekaltus žmones ir įkalinti aukštos kilmės ir reputacijos vyrus, kurių teisėtas žmonas jis atimdavo ir atiduodavo savo ištvirkusiems tarnams įžeidinėti ir žeminti; jis pats, šis sukvailėjęs senis, pasinaudojo begale ištekėjusių moterų ir nekaltų mergaičių savo nežabotiems geiduliams patenkinti. Tačiau kodėl turėčiau pasakoti apie šiuos dalykus, kai palyginti jo tolesnis elgesys buvo toks absurdiškas, jog ankstesnis atrodo nesvarbus ir nereikšmingas? Vėlesnėse savo beprotybės stadijose jis ėmė kovoti su vyskupais. Jis manė, kad jie, būdami Dievo, kuris yra virš visų, tarnai, kliudo jam įgyvendinti jo piktadarybes, todėl ėmė rengti sąmokslą prieš juos. Iš pradžių bijodamas vyresniojo imperatoriaus, ne atvirai, bet kaip buvo įpratęs, paslapčia ir klastingai. Pasitelkęs į pagalbą valdytojus, jis susidorojo su įtakingiausiais vyskupais - nužudė juos nauju, iki tol negirdėtu būdu. Tai, kas įvyko Amasėjoje ir kituose Pontiko miestuose, pranoko beprotiškiausią žiaurumą. Kai kurios tenykštės Dievo bažnyčios vėl buvo sugriautos nuo stogo iki pamatų, o kitos užrakintos, kad nevyktų įprastiniai tikinčiųjų susibūrimai ir nebūtų deramai meldžiamasi Dievui. Ir kodėl? Todėl, kad jis netikėjo, jog tos maldos buvo kalbamos už jį - ta mintis kilo iš jo negrynos sąžinės. Jis neabejojo, kad mes viską darėme ir skyrėme savo maldas Dievui kaip tik už tą imperatorių, kurį Dievas mylėjo. Tai ir sukėlė jo pyktį, kurį jis išliejo ant mūsų galvų. Tarp valdytojų buvo pataikūnų, kurie darė tai, ko nori tas apgailėtinas žmogus, ir kai kuriems vyskupams skyrė bausmes, taikomas tik nusikaltėliams; be jokios dingsties visiškai nekalti vyrai buvo suimami ir pasmerkti mirti, tarytum jie būtų žmogžudžiai. Kitus ištiko visiškai negirdėta mirtis: jų kūnai buvo sukapoti kalavijais ir supjaustyti lyg mėsa. Po šio žiauraus ir siaubingo reginio jie buvo sušerti jūros žuvims. Toks elgesys privertė Dievo dvasininkus vėl bėgti,

ir dar kartą laukai, ir dar kartą dykumos, slėniai ir kalvos tapo Kristaus tarnų prieglobsčiu.

Po to, kai šitaip pasiekė savo tikslą, piktasis imperatorius pradėjo visuotinį persekiojimą. Jo valdžia leido jam įgyvendinti savo užmačias ir tam nebūtų buvę jokių kliūčių, jei gresiančio pavojaus nebūtų pamatęs Dievas, priklausančių Jam sielų Gynėjas, kuris baisiai niūrią naktį staiga uždegė didžiulį švyturį, išgelbėjusį juos visus, ir iškelta ranka parodė savo tarnui Konstantinui tą vietą.

Kaip deramą atpildą už atsidavimą, Dievas iš dangaus aukštybių siuntė jam pergales prieš bedievius laurus, o kaltąjį Jis parbloškė kartu su visais jo patarėjais ir draugais po Konstantino kojomis.

Konstantino pergalė; malonės, kurias jis suteikė savo pavaldiniams

12. Licinijui stačia galva pasinėrus į beprotybę, imperatorius, Dievo draugas, nebegalėjo to daugiau pakęsti ir, protingai apsvarstęs ir žmoniškumu sutramdęs teisingą griežtumą, nusprendė išgelbėti tirono aukas. Pašalinęs keletą bažnyčių griovėjų, jis paskubėjo gelbėti kitus žmones. Iki šiol jis darė Licinijui tik gera ir buvo atlaidus ten, kur užuojauta buvo nepelnyta. Tačiau Licinijus nepasitaisė: jis netapo geresnis, tik dar pikčiau liejo savo įniršį jam pavaldžioms tautoms; jo aukos nebeteko vilties išsigelbėti nuo jas tironizuojančio laukinio žvėries.

Ir kaip šis kovotojas (Konstantinas, - vert.) už gėrį, kurio meilė dorybei susipynė su neapykanta blogiui, išvyko kartu su savo sūnumi Krispu[57], žmogiškiausiu imperatoriumi, ištiesti pagalbos ranką visiems, kuriems grėsė mirtis. Po to tėvas ir sūnus, kartu pasirinkę Dievą, Visuotinį Karalių, ir visų Išganytoją, Dievo Sūnų, Vedlius ir Sąjungininkus, apsupo iš visų pusių Dievo priešus ir lengvai iškovojo pergalę[58]: Dievas, siekdamas savo tikslo, palengvino jiems kiekvieną mūšio žingsnį. Staiga, greičiau negu trunka tai pasakyti, tie, kurie prieš keletą dienų skleidė mirtį ir grasino žmonėms, išnyko, ir net jų vardai buvo pamiršti; jų portretus ir garbės ženklus pelnytai prarijo užmarštis; Licinijus pats patyrė tai, kas jo akyse ištiko prieš jį gyvenusius piktuosius tironus, nes neklausė draudimų ir nepasimokė iš nelaimių, kurios ištiko jo

kaimynus; eidamas tuo pačiu, kaip ir jie, nedorybės keliu, jis pelnytai nukrito nuo tos pačios uolos[59].

Taigi, galų gale, nuvertęs savo priešininką, galingasis Konstantinas, kiekvienos dorybės, kurią gali suteikti tikroji religija, įsikūnijimas, kartu su savo sūnumi Krispu, Dievui labai brangiu imperatoriumi, visu kuo primenančiu tėvą, atsikovojo savo rytines žemes ir vėl suvienijo Romos imperiją, atnešė taiką jai nuo šiaurės iki pietų ir nuo rytų iki tolimiausių vakarų. Žmonės liovėsi bijoję savo buvusių engėjų ir ištisas dienas tęsėsi jų nuostabi šventė; visur įsigalėjo šviesa, ir žmonės, kurie kadaise nedrįso pakelti akių, šypsodamiesi ir džiaugdamiesi sveikino vienas kitą. Tiek kaimuose, tiek miestuose jie šoko ir dainavo, garbindami visų pirma, kaip jiems buvo nurodyta, mūsų Aukščiausiąjį Viešpatį Dievą, o po to - tokius brangius Dievui dievobaimingąjį imperatorių ir jo sūnus. Seni rūpesčiai buvo pamiršti, ir bedievystė paskendo užmarštyje; esamos gėrybės teikė malonumą, būsimų buvo nekantriai laukiama. Visuose miestuose pergalingasis imperatorius skelbė humaniškus įsakus ir leido įstatymus, kurie rodė jo dosnumą ir nuoširdų pamaldumą. Taip buvo pašalinta visokia tironija, ir vien tik Konstantinui bei jo sūnums galiausiai ir be abejonės atiteko karalystė, kuri jiems ir priklausė. Nusprendę pirmiausia išlaisvinti pasaulį iš neapykantos Dievui, jie džiaugėsi malonėmis, kuriomis jis juos apdovanojo, ir darbais, kuriuos matė visi žmonės, reiškė meilę dorybei, meilę Dievui ir savo atsidavimą bei dėkingumą Visagaliui.

IŠNAŠOS

1 Ps 98, 1-2.
2 Plg. 2 Kor 12,4.
3 Ps 45, 9-10.
4 Ps 36, 35-36.
5 Ez 37, 7.
6 Apd 4, 32.
7 Iš 35, 30.
8 Plg. Ag 2, 10.
9 Ps 43, 2.
10 Ps 47, 9.
11 1 Tim 3, 15.
12 Ps 86, 3.
13 Ps 121, 1 ir 25, 8.
14 Ps 47, 2.
15 Bar 3, 2 ir Ps 44, 3.
16 Ps 85, 10 ir Job 9, 10.
17 Dan 2, 21 ir Ps 112, 7.
18 Lk 52-53 ir Job 37, 15.
19 Ps 135, 4, 17-18, 23-24.
20 Ps 32, 9 ir 148, 5.
21 1 Pt 2, 4.
22 Ef 2, 20.
23 Žyd 1, 3.
24 Jn 5, 19.
25 Žyd 13, 20.
26 Ps 57, 7.
27 Ps 36, 14-15.
28 Ps 9, 7, 6.

29 Ps 17, 42 ir 20, 9.
30 Ps 72, 20.
31 Iz 35, 1, 3-4, 6-7.
32 Pat 3, 12 ir Žyd 12, 6.
33 Dan 12, 11 ir Mt 24, 15.
34 Ag 2, 10.
35 Ps 103, 16.
36 1 Kor 15, 42.
37 Iz 61, 10-11.
38 Iz 54, 4-8; 51, 17-23, 52, 1-2; 49, 18-21.
39 2 Kor 6, 16.
40 Pr 1, 27.
41 Ps 79, 14.
42 Ps 73, 7.
43 Iz 54, 11-14.
44 Eusebijas čia neskelbia erezijos: kadangi Kristus gimė iš Tėvo, ir Šventoji Dvasia kyla iš Jo, tai natūralu, kad Tėvas vadinamas pagrindiniu.
45 Apd 2, 3.
46 Paulinas.
47 Rom 8, 33 ir Žyd 7, 25.
48 Gal 26.
49 1 Kor 2, 9 (truputį pakeista).
50 Ps 102, 3-5, 10-13 (pakeista).
51 Pateikiamas dokumentas, kuris remiasi Milano Ediktu, yra raštas, siųstas eiliniam valdytojui, apie kurio protinius gabumus galima spręsti iš begalinių pasikartojimų. Graikišką Eusebijo tekstą darko klaidos ir keletas praleidimų, atsiradusių greičiausiai dėl jo lotyniško nuorašo trūkumų. Čia pateikiamas pataisytas tekstas pagal lotynišką Laktancijaus "De Mortibus Persecutorum".
52 Galerijaus Ediktas.
53 Nežinomas.
54 Labai didelė suma.
55 Kordubos vyskupas ir Konstantino patarėjas religijos klausimu.
56 1 Tim 2,1.
57 Vyriausias sūnus, tuo metu vadovavęs laivynui, tačiau po dvejų metų tėvo pasmerktas mirti.
58 342 m. po Kristaus liepos mėn. Adrianopolyje ir rugsėjo mėn. prie Skutario.
59 Konstantino įsakymu jis buvo nužudytas.

KRIKŠČIONIŲ SENOVĖ
MENO KŪRINIUOSE

Priedas

IMPERATORIAI IR VYSKUPAI

Imperatoriai		Vyskupai			
		Roma	Aleksandrija	Jeruzalė	Antiochija
Pr.Kr.					
44	Augustas				
Po Kr.					
14	Tiberijus				
37	Gajus (Kaligula)				
41	Klaudijus				
				Jokūbas	(Petras)
54	Neronas				
		Petras			
		Linas	Markas I		
			Anjanas		Euodijus
68	Galba, Otas,				
	Vitelijus			Simeonas	
69	Vespasianas		Melijanas		
79	Titas	Anenkletas			
81	Domicianas				
			Avilius		
		Klemensas			
96	Nerva				Ignotas
98	Trajanas		Kerdas		
		Evaristas		Justas I	
		Aleksandras	Primas		
				Zakarijas	
				Tobijas	
				Benjaminas	Heras
117	Hadrianas			Jonas	
		Ksistas I	Justas	Matas	
				Pilypas	
				Seneka	
				Justas II	

Imperatoriai	Vyskupai			
	Roma	Aleksandrija	Jeruzalė	Antiochija
Po Kr.				
117 Hadrianas	Telesforas		Levis	
(tęsinys)		Eumenas	Efras	
			Juozapas	
			Judas	
			Markas	Kornelijus
138 Antoninas Pijus	Hyginas			
	Pijus		Kasianas	
		Markas II		
			Publijus	
			Maksimas I	
			Julianas I	Eras
		Keladionas	Gajus I	
	Anicetas		Simachas	
			Gajus II	
161 Markas Aurelijus				
	Soteras	Agripinas	Julianas II	Teofilis
			Kapitas	
			Maksimas II	
			Antoninas	
	Eleuteras		Valensas	Maksiminas
			Dolichianas	
180 Komodas		Julijonas	Narcizas	
				Serapionas
	Viktoras I			
192 Pertinaksas		Demetrius		
193 Septimijas				
Severas	Zefirinas			
212 Karakala			Aleksandras	
				Asklepiadas
217 Makrinas				
218 Elegabalas	Kalistas			
222 Aleksandras				
Severas	Urbanas I			Filetas
	Pontianas			Zebinas
		Heraklas		
235 Maksiminas				
238 Gordianas III	Anteras			
	Fabijanas			Babylas
244 Pilypas				
		Dionyzas		
248 Decijus	Kornelijus		Mazabanas	Fabijus
251 Galas				Demetrijas
	Lucijus I			
253 Valerijonas ir				
Galijenas	Steponas I			

	Imperatoriai	Vyskupai			
		Roma	Aleksandrija	Jeruzalė	Antiochija
		Ksistas II		Hymenėjas	Paulius iš Samosatos
260	Galijenas	Dionyzas			
			Maksimas		
268	Klaudijus II				Domnas
		Feliksas I			
270	Aurelijus				
		Eutichas			
276	Probas			Zabdas	
282	Karas		Teonas		
		Gajus		Hermas	
284	Diokletianas				Timėjas
286	Taip pat Maksimianas	Marcelinas I			
			Petras		Kirilas
305	Konstancijus, Gelerijus ir Maksiminas				
306	Galerijus, Konstantinas, Maksiminas ir Maksentijus				
308	Taip pat Licinijus				
309	Eusebijas				
311	Galerijus (miršta)	Miltiadas			
313	Konstantinas, Licinijus ir Maksiminas				
324	Konstantinas				

VYSKUPYSTĖS

Regionas	Vyskupų sostas
Afrika	Kartagena, 227, 323
Arabija	Bastra, 202, 248
Armėnija	Ne mažiau kaip vienas, 224
Azija	Efezas, 103, 107, 172, 175, 177
	Hierapolis, 103, 106, 141, 173
	Laodikėja, 141, 177, 223, 227
	Magnezija, 107
	Filadelfija, 107, 131, 170
	Sardis, 125
	Smirna, 107, 126 - 131
	Tralas, 107

Regionas	Vyskupų sostas
Bitinija	Amastris, 139
	Nikomedija, 139, 264 - 265
Kapadokija	Cezarėja, 207, 248
	Dar ne mažiau kaip vienas, 193
Cilicija	Tarsas, 224, 248
Kreta	Knosas, 136, 139
	Gortyna, 139
Egiptas	Aleksandrija, 61, 72, 90, 93, 115 - 116, 122, 136, 163, 175, 186, 207, 210, 235, 258
	Hermopolis, 223
	Nilopolis, 218
	Tmujis, 268
	Dar ne mažiau kaip penki, 273
Galatija	Ikonija, 201, 248
	Laranda, 201
Galija	Arles, 523
	Lijonas, 147 - 157, 159
	Vijena, 147 - 157
Graikija	Atėnai, 78, 139
	Korintas, 73, 78, 90, 137, 175
Italija	Roma, 73, 76, 78, 90, 106, 115, 116, 117, 122, 123, 136, 146, 159, 160, 174, 202, 203, 248, 253, 321
Libija	Bernica, 247
	Pentapolis, 248
Osrojene	Ne mažiau kaip du, 176
Palestina	Cezarėja, 175, 201, 207, 236, 248, 257
	Gaza, 273
	Jeruzalė, 48, 85, 89, 104, 106, 117, 164, 165, 192 - 194, 212, 236, 248, 257
Finikija	Ptolemaida, 179
	Tyras,179, 227, 273, 302
Frygija	Apamėja, 169
	Kumanas, 169
	Eumenija, 177
	Otrisas, 167
	Filomelija, 168
	Sinadocha, 201
Pontas	Du ar daugiau, 139, 236, 248, 256
Sicilija	Sirakūzai, 322
Sirija	Antiochija, 93, 106 - 108, 137, 140 - 141, 172, 194, 202, 208, 212, 224, 248 - 253
	Emesa, 274
	Laodikėja, 235, 254, 256
Trakija	Anchiala, 173
	Debelta, 173

KANKINYSTĖS

Imperatorius	Vietovė	Kankiniai
Tiberijus	Jeruzalė	Steponas, 47, 79, 156
Klaudijus	Jeruzalė	Apaštalas Jokūbas, 55, 79
Neronas	Jeruzalė	Jokūbas Teisingasis, 48, 69 - 72, 79, 89, 137
	Roma	Paulius ir Petras, 67 - 69, 72 - 73, 76, 103
		Petro žmona, 102
Domicianas	Roma	Daug įžymių žmonių, 91
Trajanas	Jeruzalė	Simeonas, 104
	Roma	Ignotas, 106
		Rufas ir Zosimas ,108
	Daugelyje šalių	Nesuskaičiuojama daugybė, 105
Antoninas Pijus	Roma	Telesforas ,122, 160
	Smirna	Germanikas, 126
		Polikarpas, 125 - 132, 176
		Metrodoras, 131
		Pionijus, 131
		Trasėjas, 176
	Pergamas	Karpas,
		Papilas,
		Agatonikė, 132
Markas Aurelijus	Roma	Justinas, 58, 132 - 135
		Ptolemėjas ir Lucijus, 134
	Atėnai	Publijus, 142
	Laodikėja	Sagaris ,141
	Lijonas ir Vijena	Vetijus Epagatas, 148
		Sanktas ir Maturas, 149, 151 - 152
		Atalas, 149, 151 - 154, 157
		Blandina, 149, 151 - 154
		Biblidė, 150
		Potinas, 151, 159
		Aleksandras, 154
		Pontikas, 154
		Alkibijadas, 157
		Daug kitų, 146
Komodas	Apamėja	Gajus ir Aleksandras, 169
	Roma	Apolonijus, 174 - 175
Severas	Aleksandrija	Leonidas ,184 - 185
		Plutarchas, 186 - 188
		Serenas (1 ir 2),
		Heraklidas,
		Heronas,

23. 590

Imperatorius	Vietovė	Kankiniai
		Heraidė, 188 - 189
		Potamjena, 189 - 190
Severas	Aleksandrija	Bazilidas,
		Marcela, 189 - 190
Decijus	Roma	Fabijanas, 212
	Aleksandrija	Metras ir Kvintas, 214 - 215
		Apolonija, 215
		Serapionas, 215
		Julijanas ir Kronionas, 216
		Besas,
		Makaras,
		Epimachas,
		Aleksandras, 216 - 217
		Amonarionas,
		Merkurija,
		Dionisija, 217
		Heras,
		Ateras,
		Izidorius, 217
		Nemesionas, 217
		Amonas,
		Zenonas,
		Ptolemėjas,
		Ingenas,
		Teofilis, 217 - 218
	Egiptas	Cheremonas, 218
Valerianas	Cezarėja	Priskas,
		Malkas,
		Aleksandras, 235
Galijenas	Cezarėja	Marinas, 236 - 237
	Roma	Marcelinas, 253
Diokletianas ir Galerijus	Nikomedija	Euetius, 265 - 266
		Petras, 265 - 266
		Antimas ir daug kitų, 266
		Dorotėjas ir Gorgonijus, 260 - 261, 265 - 266
	Tyras	Penki egiptiečiai, 266, 273
	Egiptas ir Tėbai	"Nesuskaičiuojama daugybė" 266 - 268
		Filoromas, 268
		Filėjas, 268 - 270
		Hesychias,
		Pachymias,
		Teodoras, 274
	Afrika ir	"Begalės kankinių", 266

Imperatorius	Vietovė	Kankiniai
	Mauritanija	
Maksiminas	Frygija	Visi kaimo gyventojai, 271
		Adauktas, 271
	Arabija, Kapadokija, Mesopotamija	"Kankiniai keliantys nuostabą", 271 - 272
	Pontus	Daugybė kankinių, 272
	Antiochija	Moteris ir dukterys, 272
		Dvi seserys, 271
		Tiranionas ir Zenobijus, 273
	Fajenas	Silvanas iš Gazos ir kiti 39, 274
		Pelėjas ir Nilas, 274
	Cezarėja	Pamfilas, 210, 257, 274
	Emesa	Silvanas iš Emesos ir du kiti, 274, 285 - 286
	Aleksandrija	Petras ir daug vyskupų, 274, 285 286
	Nikomedija	Lukianas, 273, 286

ERETIKAI

Grupės	Apytikrė data	Vadovai
Gnostikai ir dosetikai	65 po Kr.	Tebutis, Simonas, Kleobijus, Dositėjas ir Gortėjas, 137 - 138
	70	Menandras, 99 - 100, 118
	80	Saturninas,
		Bazilidas, 118
		Karpokratas ,119
	90	Kerintas, 101, 125
	140	Kerdonas, 122
	150	Valentinas, 122
		Morkus, 123
		Markionas, 122 - 125
	165	Apelis, 165
		Potitas, 165
		Bazilikas,165
		Sineras ,165
	170	Tacianas, 144
	180	Severas, 144
	190	Bardesanas, 145

Grupės	Apytikrė data	Vadovai
	220	Ambraziejus, 198
Nikolaitai,	80	Nikolajus, 101
Frygijos eretikai	160	Montanas, 143, 157, 166 - 173
	170	Alkibiadas,
		Teodotas, 157
		Maksimilė,
Frygilos eretikai		Priscilė, 166
(tęsinys)		Temisonas, 171
		Aleksandras, 171 - 172
	185	Florinas ir Blastas, 116, 173 - 174
	190	Miltiadas, 166 - 167
	200	Proklas, 73, 202
Ebionitai,	170	Simachas, 198
Priėmėjai,	190	Teodotas Batsiuvys, 157, 181
	210	Asklepiodotas ir
		Teodotas Bankininkas, 181
		Natalijus ,181 - 182
	225	Artemonas, 180, 252
	240	Berilas, 209
	260	Paulius iš Samosatos ,180, 252, 313
Monarchistai	220	Sabelijus, 228, 247
Manikėjai,	240	Manis ,253 - 254
Puritonai,	250	Novatas, 218 - 223
Tūkstantmetininkai,	250	Nepas ir Koracijonas, 243 - 244

Pastaba. Minėtos grupės iš dalies sutampa. Manį galima prijungti prie Dosetikų, Kerintą ir Simachą - prie Priėmėjų ir Tūkstantmetininkų. Egzistuoja ir pogrupiai, t.y. Enkratitai (Tacianas ir Severas).

CITATŲ IR APIBENDRINIMŲ ŠALTINIAI

30 pr. Kr. - 45 po Kr.	Filas	Misionieriai, 51
		Apmąstymai, 61 - 64
30-97 po Kr.	Klementas iš Romos	Laiškas Korintiečiams ,109 - 110, 159 - 160
37-101	Juozapas	Žydų Karas, 29, 36 - 38, 53, 66 - 67, 71, 73 - 74, 80 - 89
		Klasikiniai laiškai, 29, 36 - 40, 52, 56 - 58, 68, 71 - 72, 88 - 89
		Prieš Apioną, 88 - 89
		Biografija ,89
50-115	Ignotas	Laiškai, 106 - 108
60-135	Papijas	Viešpaties sentencijos, 60, 110 - 112
61-113	Plinijus	Laiškas Trajanui, 105
69-156	Polikarpas	Laiškas Filipiečiams, 108
75-145	Kvadratas	Ginamieji laiškai, 116 - 117
76-138	Hadrianas	Reskriptas, 121 - 122

?	?	Edeso archyvai, 41 - 44
100-60	Aristas	Bar Kochbos maištas, 117 - 118
?	Agripa Kastoras	Bazilido paneigimas, 119
100-65	Justinas Kankinys	Ginamasis žodis, 58, 100, 120 - 124, 132 - 136
		Dialogai, 135 - 136
		Prieš Markioną, 122 - 123, 136
100-80	Hegesipas	Bažnyčios darbai, 69 - 71, 90 - 92, 104 - 105, 120 - 121, 136 - 138
110-80	Dionyzas iš Korinto	Laiškai, 73, 138 - 140
?	Pinytas	Laiškas Dionyzui, 141
115-85	Tacianas	Atsakymas graikams, 112 - 133, 144 - 145
		Diatesaronas ,144
115-85	Melitas	Peticija, 141 - 143
		Ginamasis žodis, 124 - 125
		Velykų šventė, 141
		Ištraukos ,143
121-80	Markas Aurelijus	Dekretas, 124 - 125
126-200	Polikratas	Laiškas Viktorui, 103 - 104, 176 - 179
130-200	Irenėjas	Atsakymai eretikams, 59, 91, 93, 99 - 100, 108 - 110, 118 - 120, 122 - 124, 125 - 126, 144, 159 - 160
		Paneigimai, 160 - 161
		Oktetas, 173 - 174
		Laiškai, 174 - 175, 264 - 266
140-210	Rodas	Prieš Markioną, 164 - 166
140-210	Serapionas	Laiškas Karikui ir Pontui, 173
		Petro evangelija, 194 - 195
?	Galų bažnyčios	Galijos kankiniai, 147 - 156
		Laiškas Eleuterui, 157
?	Anoniminiai	Prieš Miltiadą, 166 - 170
150-215	Klementas iš	Apybraižos ,40, 48, 55, 60, 69, 195 - 197
	Aleksandrijos	Įvairūs ,101 - 102, 163 - 164, 190, 197 - 198
		Velykų šventė, 141, 198
		Turtuolis, kuris suranda išganymą, 93 - 96, 198
?	Judas	Danielius, 190 - 191
150-220	Apolonijas	Prieš Montanistus, 170 - 171
154-222	Bardėzanas	Dialogai, 145
?	Smirnos Bažnyčia	Polikarpo kankinystė, 125 - 132
?	Nežinomas	Pionijaus kankinystė, 132 - 133
160-221	Tertulianas	Ginamasis žodis, 50 - 51, 72 - 73, 93, 105 - 106, 158 - 159
160-230	Gajus	Dialogai, 72 - 73, 101- 102, 103, 202
?	Palestinos Vyskupystė	Velykų šventė, 178 - 179
160-230	Hipolitas	Velykų šventė, 203

?	Aleksandras	Laiškai, 193 - 194, 200
170-245	Julijus Afrikietis	Datų žodynas, 209
		Laiškai, 31 - 34, 209
185-254	Origenas	Komentarai, 76, 203 - 206
		Heksapla ir Tetrapla, 198
		Prisikėlimas, 204
		Kankinystė, 207
		Laiškai, 200 - 201
190-264	Dionyzas iš Aleksandrijos	Pažadai, 101, 243 - 247
		Laiškai dėl krikšto, 227 - 230
		Švenčių laiškai, 239 - 242
		Kiti laiškai, 212 - 218, 222 - 224, 230 - 232, 242 - 244
200-52	Kornelijus	Laiškas Fabijui, 219 - 222
218-68	Galijėnas	Įsakas ,249 - 253
?	Malchijonas	Laiškas Dionyzui ir Maksimui, 249 - 250
?	Nežinomas	Piloto užrašai (Memoranda), 37 - 38, 40 - 41, 284 - 285
?	Anatolijus	Kanonai, 255 - 256
220-307	Filas	Laiškas Tmuičiui, 269 - 270
233-304	Porfirijus	Prieš Krikščionybę, 199
242-311	Galerijus	Atsižadėjimas, 195 - 196
?	Sabinas	Laiškas valdytojams, 282 - 284
? -313	Maksiminas	Nurodymas, 196 - 197
		Laiškas Sabinui, 293 - 295
		Įsakas, 296 - 298
288-337	Konstantinas	Įsakai ir laiškai, 319 - 324

Pastaba. Daugelis šių datų apytikrės.

NAUJOJO TESTAMENTO KANONINĖS KNYGOS

Evangelija pagal Matą
Evangelija pagal Morkų
Evangelija pagal Luką
Evangelija pagal Joną
Apaštalų darbai
Laiškas Romiečiams
Pirmasis laiškas Korintiečiams
Antrasis laiškas Korintiečiams
Laiškas Galatams
Laiškas Efeziečiams
Laiškas Filipiečiams
Laiškas Kolosiečiams
Pirmasis laiškas Tesalonikiečiams
Antrasis laiškas Tesalonikiečiams
Pirmasis laiškas Timotiejui
Antrasis laiškas Timotiejui
Laiškas Titui
Laiškas Filemonui
Laiškas Žydams
Jokūbo laiškas
Pirmasis Petro laiškas
Antrasis Petro laiškas
Pirmasis Jono laiškas
Antrasis Jono laiškas
Trečiasis Jono laiškas
Judo laiškas
Apreiškimas Jonui

Vardų rodyklė

Eusebijas Cezarietis.
Eu39 Bažnyčios istorija. - V.: "Lumen" fondo l-kla, 1993. - 368p.
Nuosekli ir detali katalikų bažnyčios I-IV a.a. istorija.
Aprašomi apaštalų darbai ir likimai. Nagrinėjami krikščionių ir žemiškųjų valdovų tarpusavio santykiai. Pasakojamos krikščionių persekiojimų tragedijos. Aiškinamos katalikų bažnyčios formavimosi ypatybės, sektų susidarymas ir kova su jomis.
UKD 27

Serija "LOGOS KNYGA"
EUSEBIJAS CEZARIETIS
BAŽNYČIOS ISTORIJA
(Mokslinė - mokomoji literatūra)

Meninė redaktorė Ingrida Umbrasaitė
Fotografas Arturas Valiauga
Stilistė Marija Staskevičienė
Korektorė Irena Čupalienė

SL 651. 1993 01 10. 16,2 leidyb. apsk. 1.
Tiražas 6000 egz. Užsakymas 590
Rinko ir maketavo "Grafinio dizaino studija"
prie "Lietuvos aido" redakcijos.
Išleido "LUMEN" fondo leidykla, T.Vrublevskio 6, 2671 Vilnius
Spausdino "Spindulio" spaustuvė, Gedimino 10, 3000 Kaunas
Kaina sutartinė